

UNIVERSITAT
POLITÈCNICA
DE VALÈNCIA

Departament de Lingüística Aplicada

**Anàlisi crítica del discurs en l'esfera
pública valenciana des d'una
perspectiva de gènere**

Tesi Doctoral

Presentada per:

Immaculada Navarro Tomás

Dirigida per:

Penélope MacDonald Lightbound

i Llum Bracho Lapiedra

València, octubre 2015

AGRAÏMENTS

Aquesta tesi s'ha fet gràcies a les professores de la UPV Penélope MacDonald i Llum Bracho. Sense elles haguera estat impossible. El meu amic Vicente Zanón també té una bona part en aquest treball, segurament més del que ell pensa. La traductora i amiga, Alícia Marqués i la maquetadora i amiga, Dolo Tortajada, han sigut imprescindibles. He tingut molta sort per envoltar-me de grans persones i de grans professionals, a qui respecte i admire molt.

Ma mare, molt atenta, i mon pare, des d'on ell ha pogut, han sigut incondicionals, igual que ma tia Pepa i el meu seguidor articulista, el meu *tio* Paco, que han tingut la paciència de llegir-me en un idioma que mai no han escrit. Sé que m'admiren molt, però jo a elles i a ells, també.

A la meua germana Reme, la millor professora de Llengua i Literatura que mai no he conegut i de la qual estic orgullosa; i a Mar, la seua filla.

A les amigues i amics que sempre m'han animat i s'han interessat per aquest treball, des del respecte i l'estima.

A la parella d'adolescents atrafegats que tinc a casa, immersos en les seues vides i que de tant en tant me'n fan un trosset. I a son pare. No sé si saben tot el que me'ls estime.

A la meua filla i al meu fill
Laura i Lluís

A ma mare i a mon pare
Conxa i Luis

A la persona que vull i que em regala fullats de merengue

A Xavi

ÍNDEX

I.	Introducció	11
II.	Marc teòric. La trampa	21
2.1	Estat de la qüestió	21
2.1.1	Els feminismes: dels orígens a l'actualitat	27
2.1.1.1	Allò personal és polític	32
2.1.2	El llenguatge és sexista?	35
2.1.3	El llenguatge i l'hegemonia del masculí genèric	37
2.1.4	El dèficit de poder	40
2.1.5	Amor i poder. El contracte social	42
2.1.6	La Llei 3/2007, d'Igualtat efectiva entre dones i homes	45
2.1.7	El <i>mainstreaming</i> de gènere	49
2.1.8	Sexisme i androcentrisme: una actitud	52
2.1.8.1	Els textos docents. L'inici	54
2.1.8.2	Els textos administratius. Elles en són més	66
2.1.8.3	Els mitjans de comunicació: a 16 punts de la paritat	69
2.1.8.3.1	Rols i estereotipus. Naturalització de rols. L'arquitecte i la netejadora	76
2.1.8.3.2	Perspectiva de gènere. El plus informatiu	82
2.1.8.3.3	Elaboració de la notícia i la legitimitació. Casa-despatx	86
2.1.9	La nova masculinitat i l'androgínia psicològica	89
2.1.10	La construcció social i política del gènere en el discurs	92

2.1.11	L'anàlisi del discurs	95
2.1.12	Anàlisi del discurs <i>versus</i> l'anàlisi crítica del discurs (ACD) des de la perspectiva de gènere	99
2.1.12.1	El discurs. Disciplines dels usos lingüístics i comunicatius	99
2.1.12.2	El discurs com a instrument d'acció social	104
2.1.12.3	El poder discursiu: la manufactura del consens	106
III.	Anàlisi	111
3.1	Objectius	111
3.2	Corpus d'estudi: tres esferes públiques	117
3.3	Tractament de les dades	119
3.3.1	Administració de Justícia de la Comunitat Valenciana	119
3.3.1.1	Guies per a un llenguatge administratiu inclusiu	121
3.3.2	Llibres de text de Primària i Secundària	131
3.3.3	Mitjans de comunicació: Informatius de Canal 9-RTVV	133
3.3.3.1	La representació dels actors socials: Theo Van Leeuwen (1996)	138
3.3.3.1.1	La inclusió, l'exclusió i el segon plànol	139
3.3.3.1.2	Assignació de rols: l'activació i la passivació	139
3.3.3.1.3	Generització i especificació	139
3.3.3.1.4	Assimilació i individualització	140
3.3.3.1.5	Indeterminació i diferenciació	140
3.3.3.1.6	Nominació i categorització	141
3.3.3.1.7	Personalització i impersonalització	141
3.3.3.1.8	La sobredeterminació: inversió, simbolització, connotació i destil·lació	142
3.3.3.2	Projecte de Monitoratge Global de Mitjans 2010	143
3.4	Resultats i discussió	146
3.4.1	Administració local, autonòmica, universitats i de Justícia. Classificació de resultats	146
3.4.1.1	Anàlisi de l'estructura dels documents analitzats	148

3.4.1.2	L'Estatut Bàsic de l'Empleat Públic de la Comunitat Valenciana	154
3.4.1.3	Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana	155
3.4.1.4	Administració de Justícia de la Comunitat Valenciana	157
3.4.1.4.1	Anàlisi qualitativa	157
3.4.1.4.2	Anàlisi quantitativa	169
3.4.2	Educació. Llibres de text	171
3.4.2.1	Anàlisi qualitativa dels llibres de Primària	171
3.4.2.2	Anàlisi quantitativa dels llibres de Primària	187
3.4.2.3	Anàlisi qualitativa dels llibres de Secundària	197
3.4.2.4	Anàlisi quantitativa dels llibres de Secundària. Els homes són de ciències i les dones de lletres?	209
3.4.3	Mitjans de comunicació	220
3.4.3.1	Anàlisi qualitativa dels informatius analitzats	220
3.4.3.2	Anàlisi quantitativa dels informatius analitzats	236
IV.	Discussió	253
V.	Conclusions	265
5.1	Conclusions específiques	265
5.1.1	Administració de Justícia	268
5.1.2	Conclusions sobre els llibres de text	272
5.1.3	Conclusions sobre els mitjans de comunicació	277
5.2	Conclusions finals	
VI.	Investigació-acció: Agentia secreta 007	281
6.1	Institucions acadèmiques: la <i>Real Academia de la Lengua Española</i> i l'Acadèmia Valenciana de la Llengua	283
6.2	Institucions polítiques: la Direcció General de la Dona i la Igualtat, el Consell Jurídic Consultiu i el Síndic de Greuges	286

6.3	Noves vies d'acció	292
6.4	Noves vies d'investigació	309
VII. Bibliografia		311
7.1	Referències bibliogràfiques del corpus	311
7.1.1	Llibres de Primària	311
7.1.2	Llibres de Secundària	312
7.1.3	Documents publicats al DOCV (I)	314
7.1.4	Documents publicats al DOCV (II): 100 edictes	316
7.1.5	L'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana	323
7.1.6	L'Estatut Bàsic del Treballador de la Comunitat Valenciana	323
7.1.7	10 informatius de Canal-9 RTVV (format CD)	323
7.2	Bibliografia de la tesi doctoral	324
VIII. Índex de taules, gràfics i quadres		347
IX. Annexos		351
Annex I.	Institucions polítiques. Documents d'acció: Direcció General de la Dona i la Igualtat, el Consell Jurídic Consultiu i el Síndic de Greuges	351
	Annex 1.1. Escrit dirigit a la Direcció General de la Dona i per la Igualtat i escrit de contestació	352
	Annex 1.2. Justificant de recepció de la queixa pel Síndic de Greuges	354
	Annex 1.3. Al·legacions a la resposta del Consell Jurídic Consultiu	355
Annex II.	Resultats de l'acció: notícia al <i>Levante</i> d'11 d'octubre de 2010 del Síndic de Greuges	361
Annex III.	Proposta d'acord de 3 de desembre de 2012 del Govern de la Generalitat Valenciana	362

Annex IV.	Propostes inclusives del llenguatge en documents de l'Administració Pública: edictes de l'Administració de Justícia i resolucions	365
Annex V.	Propostes inclusives en la resta de documents administratius analitzats	379
Annex VI.	Exemple de 5 casos comentats	381
Annex VII.	Articles d'opinió publicats a <i>Levante-emv</i>	389
Annex VIII.	<i>L'autobús de Tuskegee</i>	415
Annex IX.	Fitxes d'anàlisi	419
	Annex 9.1. Fitxes d'anàlisi de Primària	419
	Annex 9.2. Fitxes d'anàlisi de Secundària	447
	Annex 9.3. Fitxes d'anàlisi d'informatius	487
Annex X.	10 informatius de Canal-9 RTVV	507

I. INTRODUCCIÓ

La desigualtat entre persones de diferent sexe, la discriminació de la dona en la societat actual i la violència física i psicològica, quotidiana i constant que pateixen les dones i les xiquetes arreu del món són motius poderosos i suficients que no ens poden deixar indiferents, ni als homes ni a les dones.

Després de més de 300 anys de defensa i reivindicació dels drets de les dones des del món occidental, encara no ha desaparegut la barbàrie i tots els gestos, totes les accions i tots els discursos nascuts per a combatre-la esdevenen imprescindibles.

Sobretot, però, s'agraeixen els discursos i els gestos joves perquè són esperançadors, com el d'Emma Watson, de 23 anys, ambaixadora de *Bona Voluntad d'ONU Dones*, que al juliol de 2014 feia des de l'Assemblea General de l'ONU una crida als homes i xiquets perquè s'involucressin per la igualtat entre dones i homes.

La jove actriu de la pel·lícula de Harry Potter presentava la plataforma *He-ForShe* (Ell per Ella) dins d'un espai polític per excel·lència, on rebutjava el concepte feminisme lligat a l'odi als homes i proposava desactivar el rol poderós, dominant i fort que culturalment s'ha adjudicat als homes i que d'alguna manera també els ha fet víctimes:

Si al hombre no se le hace creer que tiene que ser agresivo, la mujer no será sumisa. Si al hombre no se le enseña que tiene que ser controlador, la mujer no será controlada, (Watson, 2014).

Podem dir, doncs, que el nostre estudi es troba incardinat en les ciències socials on la política, la ideologia i el discurs estan estretament lligats, tot i tenint en compte que les ideologies polítiques, que determinen profundament la nostra manera de viure, són en gran part reproduïdes pel discurs, i con diu Van Dijk (1998) són, igual que les llengües, socials i cognitives.

Les representacions socials basades ideològicament, com per exemple l'actitud feminista davant l'avortament, o el sostre de cristall de les dones, són generals i abstractes que s'especifiquen en models mentals anomenats *constructes*, que controlen i mediatitzen el nostre discurs (Van Dijk, 2005). El comportament, les relacions entre les persones, el llenguatge, les creences i la ideologia entreveren el nostre objecte d'estudi i converteixen aquesta tesi en una tesi política, d'acord amb la tipologia que Umberto Eco estableix al seu llibre *Cómo se hace una tesis* (1977).

Per tant, una de les motivacions i també prioritats del nostre estudi és l'anàlisi del discurs de tres àrees públiques (educació, administració pública, mitjans de comunicació) i del seu suport ideològic determinant en la vida de les dones. La ideologia del govern actual de l'Estat espanyol (2011-2015) participa, a més, d'un referent ideològic potent, el de l'Església catòlica, configurant així un ideari compartit entre Església i Estat que minva les llibertats i els drets de les dones adquirits en els últims 30 anys de democràcia a Espanya. Hi ha ocasions, com apunten Wodak i Meyer (2001:35) quan defineixen les característiques del mètode d'Anàlisi Crítica del Discurs, que es traspasa la línia divisòria entre la investigació científica i l'argumentació política.

L'eliminació en ajudes públiques contra la violència de gènere, una educació que segrega per sexes, l'eliminació de l'assignatura Educació per a la Ciutadania i l'intent de reforma de la Llei de salut sexual i reproductiva on les dones no podem decidir sobre el nostre cos i la nostra vida sexual i reproductiva són la ruta que segueix el discurs polític de l'última legislatura (2011-2015) que menysté la dona allunyant-la de la vida social per amagar-la novament en casa d'acord amb la contrareforma ideològica a què hem assistit. (Navarro Tomás. *Dimissió*, art. 21. Annex VIII.)

Per tant, d'acord amb la ideologia esmentada de l'anterior govern autonòmic tenim que les polítiques de retallades en els sectors laborals feminitzats com la sanitat i l'educació han fet que una bona part del col·lectiu de persones aturades siguin dones, i si a açò afegim la devaluació de la Llei de Dependència tenim una tornada sistemàtica de les dones a casa per a cuidar persones dependents, combinada amb una creixent precarietat d'un mercat laboral que ja comptava amb sostres de cristall molt abans de la crisi sociopolítica i econòmica que travessem.

Per tot això, podem dir que el nostre treball s'incardina en el discurs de la defensa dels drets humans i en concret el de les dones, i les injustícies relacionades que recauen en elles tenen una importància i una repercussió suficient en la societat com per a motivar i justificar l'estudi que presentem, tal com apuntàvem al principi d'aquesta introducció.

I quina relació guarda açò amb el llenguatge? Com diu Fairclough (1989:15) el llenguatge connecta amb allò social per ser domini primari de la ideologia i per ser tant l'interés principal com el lloc on es donen les lluites de poder (1989:15). Així, per exemple, la resistència a feminitzar les professions o càrrecs (fiscalia, jutgessa, peona, gerenta, mariscalia, cancellera) (Navarro Tomás. art. 6 *Alcaldessa, Fornera...* Annex VIII) o la cosificació de la dona en frases com "... l'exministre Gallardón [...] tindrà dret a xofer i secretària.", mai no se sostenen en arguments estrictament lingüístics perquè com diu Eulàlia

Lledó (1999) les llengües són dúctils i mal-leables, hàbils i en trànsit permanent, els entrebancs són ideològics.

A més a més, sabem que el llenguatge és una eina imprescindible per a la comunicació i la interpretació del món. Les persones configurem el món a través del pensament que alhora formulem gràcies al llenguatge. El dèficit del protagonisme femení als textos analitzats fomenta l'aparició d'un pensament únic, genèric i discriminador: el masculí, en detriment del femení.

Un dels antídots més eficaços per tal de combatre la regressió social dels drets de la dona és l'educació. La incorporació de la perspectiva de gènere en la investigació i docència universitària, per exemple, adquireix un relleu especial dins del nou context de l'Espai Europeu d'Educació Superior.

Ara bé, a pesar del marc legislatiu vigent que insta les universitats perquè incloguen i fomenten de manera transversal en tots els àmbits acadèmics la formació, docència i investigació en igualtat de gènere i no discriminació de la dona, la inclusió d'aquest enfocament no és efectiva en la majoria de les disciplines universitàries, tal com es desprèn dels resultats i conclusions del III Congrés Universitari Nacional d'Investigació i Gènere de Sevilla, durant el mes de juny de 2011.

Les experiències docents universitàries amb assignatures amb perspectiva de gènere, com l'assignatura d'Urbanisme a la *Escuela de Arquitectura de Málaga* (2011), no s'han entés solament com un fet reivindicatiu, de batalla i de trinxera, sinó que a més a més han suposat una tècnica útil més per al disseny de les ciutats i ha servit per a millorar el resultat final del treball projectat en benefici de tota la ciutadania.

Aquesta és la perspectiva de gènere que proposem: una perspectiva útil, professional i igualadora. Des de l'educació infantil fins a la universitària s'ha de canviar la manera d'educar i s'ha d'aportar una nova ètica educativa: *l'ètica*

de cuidar com a disciplina curricular transversal on s'ensenye al llarg de totes les edats escolars que cuidar és cosa de totes i de tots, de dones i d'homes per igual, i que tindre fills o filles menors d'edat, o persones majors o malaltes en casa no ha d'anar mai en detriment de la vida professional de la dona per tal d'afavorir la de l'home.

Una universitat moderna i progressista no es pot mantindre al marge de reclamar una societat més justa i equitativa i haurà d'assumir un compromís valent que resistezca les actituds que obstaculitzen i ridiculitzen aquest procés de justícia social. Les i els estudiants universitaris tampoc no perceben, d'altra banda, que s'haja aconseguït la igualtat efectiva entre dones i homes tant a l'àmbit laboral com en el domèstic.

Així doncs, considerem l'educació com a base per a la creació i aprenentatge de la ideologia de la igualtat i és el punt de partida per reconduir la tendència i capgirar les dades estadístiques que diàriament invisibilitzen, menyspreen, maltracten i sotserren milers de víctimes, dones o xiquetes, per tot el món.

El treball que presentem naix d'un impuls solidari i reivindicatiu, des d'una perspectiva de denúncia social acompanyada de la necessitat d'ajudar i d'aportar solucions sempre a través de l'acció com a única via efectiva, tal i com sosté l'Anàlisi Crítica del Discurs (ACD). Aquest punt de partida passa pel filtre de la meua formació acadèmica com a llicenciada en filologia catalana, tècnica en promoció lingüística de professió, i que ha fet que aquesta tesi conjugue des del principi les dues àrees que la vertebrin: la sociològica i la lingüística.

Durant el curs 2008-2009 vaig realitzar a la Universitat Politècnica de València, Departament de Lingüística Aplicada, el curs de Llengües i Tecnologia amb cinc assignatures cursades de les quals l'Anàlisi Crítica del Discurs és la que m'ha servit com a eina teòrica i metodològica per tal de realitzar el meu treball no sols d'investigació sinó també de denúncia i d'acció. Una de les primeres accions que comencí a practicar des de març de 2010 ha estat escriure

i publicar articles d'opinió a un rotatiu de gran difusió a la Comunitat Valenciana (*Levante-emv*) sobre qüestions de discriminació i desigualtat de gènere (annex VIII). Els articles són un relat crític i cronològic dels esdeveniments socials i polítics del nostre país sobre la perspectiva de gènere i que formen part de la discussió i conclusions generals d'aquest estudi.

A través del treball de la doctoranda com a traductora-correctora de documents de l'administració pública de la Generalitat Valenciana, vam tenir l'oportunitat de fer una anàlisi detallada d'edictes de l'administració de Justícia publicats al *Diari Oficial de la Comunitat Valenciana*. Fruit de l'anàlisi d'aquest treball va ser l'obtenció del DEA (Diploma d'Estudis Avançats) amb el treball titulat *Anàlisi Crítica del Llenguatge de l'Administració de Justícia de la Comunitat Valenciana*. Com a conclusió d'aquest treball podem afirmar que l'ordenament jurídic, per exemple, té un acusat ordre patriarcal (Ventura Franch 2011) i el tipus de llenguatge usat amb profusió del masculí genèric n'és una mostra. Usar un llenguatge inclusiu que visibilitze les dones i introduezca la perspectiva de gènere a les assignatures jurídiques seria una bona pràctica que redundaria en una millora de la justícia en tots els seus aspectes, tot i tenint en compte que el món de la judicatura també compta amb una majoria de dones en nòmina, encara que els alts càrrecs també ací estan copats sobretot pels homes.

D'aquest treball nasqué l'article publicat a la revista *Discurso&Sociedad* (2010, ISSN 1887-4606, vol. 4(2) 207-233) titulat: *Anàlisi crítica del llenguatge exclouent usat en textos de l'administració pública de la Generalitat Valenciana* (Annex I). Enguany he presentat una ponència al XXXIII Congrés Internacional de Lingüística (AESLA) titulada: *La mujer como sujeto noticioso infra-representado en los informativos de Canal 9-RTVV*, pendent de publicar.

Un element força engrescador és la quantitat de camps objecte d'anàlisi sota la perspectiva de gènere que trobem a tots els àmbits de la societat. Per tal d'ampliar el camp d'investigació dins de l'esfera pública, hi ha dues àrees que també tenen una gran projecció social i que considerem fonamentals en el

nostre treball i que són: l'àmbit educatiu i l'àmbit dels mitjans de comunicació, que han enriquit i completat aquest estudi. D'aquesta manera s'ha configurat el que finalment esdevé la meua tesi doctoral: *Anàlisi crítica del discurs en l'esfera pública valenciana des d'una perspectiva de gènere*.

Volem justificar el nostre estudi dins de l'esfera pública perquè els serveis públics, encara representen i es projecten en una àmplia base social de la nostra Comunitat i de tot l'Estat espanyol. La crisi financera i política reflectida en els serveis públics ha provocat una minva dels drets de la ciutadania, amb una gran repercussió en el col·lectiu de les dones.

La nostra convicció en els serveis públics dins de l'Estat de dret on vivim és ferma i els considerem agents de canvi necessaris per a eradicar la desigualtat, la discriminació i la violència de gènere. Una educació pública conscient d'aquesta demanda social amb uns manuals de text inclusivius, un discurs administratiu no discriminatori i uns mitjans de comunicació públics igualitaris són eixos fonamentals en aquesta feina. Sense una intervenció estatal en aquestes àrees no arribarem a l'objectiu desitjat: la igualtat entre totes les persones, la no discriminació pel gènere i l'eradicació de la violència de gènere.

Les nostres hipòtesis demostren la desigualtat de la dona en la societat a través de l'ús i abús del masculí genèric en el llenguatge administratiu de manera sistemàtica (Navarro Tomás, I. 2010, *Ús i abús del masculí genèric*, art. 1. Annex VII), a pesar de l'aparició de les guies de llenguatge administratiu inclusiviu en l'administració pública. La Universitat Politècnica de València, per exemple, tot i tenir una guia publicada de *Buenas prácticas para una comunicación no sexista* (2013, Unitat d'Igualtat), encara manté en la seua reforma dels estatuts (DOGV 6661/29.11.2011) a l'apartat de Disposicions addicionals que:

Totes les denominacions contingudes en els presents Estatuts d'òrgans unipersonals de govern, representació, càrrecs i membres de la comunitat universitària, així com qualssevol altres que s'efectuen en gènere masculí, s'han d'entendre fetes en gènere masculí o femení i s'hi utilitzaran indistintament, segons el sexe del titular que els exerceix. (Pàgina 40)

Pot resultar una contradicció quan, també a l'article 2 dels mateixos estatuts, diu que un dels fins de la Universitat és "El foment de l'efectivitat del principi d'igualtat entre dones i homes (...)" i a l'article 3 diu que la Universitat es compromet a "afavorir les polítiques d'igualtat en tots el seus àmbits". Amb tot i això, a diari podem comprovar que en molts impresos administratius d'aquesta institució, s'utilitza un masculí genèric fàcilment substituïble pel femení de la dona a qui fa referència. Les institucions acadèmiques i polítiques, veurem com sostenen un discurs més genèric que inclusiu i no s'involucren tot el que podrien dins del marc legislatiu vigent. Els llibres de text mantenen el protagonisme masculí, sobretot en Primària més que en Secundària, i els informatius observats de Canal 9 RTVV mostren un percentatge superior d'objectes noticiosos masculins sobre els femenins.

L'objectiu troncal de la nostra tesi és, justament, conscienciar les institucions i la ciutadania per a corregir els tractaments discriminatoris expressats al paràgraf anterior i proposar accions i respostes que conduïsquen a aquest canvi.

Des d'aquest context, el nostre objectiu és aportar i ajudar a transformar des de l'acció i des de l'argumentació política:

Los estudiosos del ACD desempeñan un papel de apoyo activo para aquellos grupos que padecen alguna discriminación social [...] se hace evidente que en algunas ocasiones

se traspasa la línea divisoria entre la investigación científica [...] y la argumentación política. (Meyer, 2001:36).

En definitiva, podem expressar que l'objectiu principal que persegueix aquest treball concorda amb un paràgraf del llibre de la teòrica del cinema nordamericana Kaja Silverman, *El umbral del mundo visible* (1996):

Solamente formulo una breve pero apasionada apelación a quienes ahora estan trabajando en tales áreas: ayúdennos a ver de manera diferente (1996:235).

L'estructura que presentem en aquesta tesi doctoral comença amb aquesta introducció; després el marc teòric, on despleguem l'estat de la qüestió, els conceptes de feminisme, sexisme i androcentrisme i altres conceptes més moderns com el de *mainstreaming* i androgínia psicològica. A continuació, desenvolupem tot allò que defineix i justifica la metodologia que s'ha aplicat en tota aquesta investigació: l'anàlisi crítica del discurs. Després passem a una segona part de l'anàlisi, amb els objectius, la hipòtesi, el corpus, la metodologia, la discussió, els resultats i les conclusions finals, amb propostes i accions. Finalment, incloem la bibliografia, els índexs de taules, quadres i gràfics i els annexos.

La problemàtica que abasta la nostra tesi conté, malauradament, molts més àmbits d'estudi i obre constantment noves línies d'investigació, la qual cosa la converteix en una investigació motivant alhora que necessària. En aquest sentit, hi ha altres tesis doctorals recents, com la de Dinka Acevedo Caradeux, defensada a juny de 2014 en la Universitat Politècnica de València, titulada: *Análisis Crítico Multimodal de la Representación Femenina en Cortometrajes Premiadados en España*, que és complementària a la nostra perquè les dues fan una anàlisi crítica en el tractament que reben les dones i proposen una nova manera de mirar i de contar la realitat que tenim al davant, tant al món del cinema com a l'escola, a l'administració pública i als mitjans de comunicació;

una nova mirada sota una perspectiva més moderna, més útil i més justa: la perspectiva de gènere.

Tot seguit, passem a desenvolupar la primera part del nostre estudi centrada en el marc teòric, amb totes les parts a què hem fet referència.

II. MARC TEÒRIC. LA TRAMPA

El marc teòric ens serveix per saber on som i cap on volem arribar. Hem de tenir en compte totes aquelles qüestions que emmarquen, d'alguna manera, el nostre estudi i que ens ajuden a centrar-lo. Resulta, doncs, d'indubtable interès parlar dels feminismes i d'altres conceptes també molt usats com sexisme i androcentrisme, per tal de tenir ben acotat el nostre territori d'estudi. Un dels termes novedosos que usem ací és el *mainstreaming* de gènere, anglicisme molt usat en àmbits polítics i institucionals que defineix el que també s'anomena la transversalitat de la perspectiva de gènere en tots els àmbits de la nostra vida. En aquest apartat veurem també què són rols i què són estereotips i com el gènere és, en definitiva, un *constructe* social que va més enllà d'una categoria gramatical. No podem oblidar-nos, altrament, d'aquells conceptes més novedosos i moderns abans esmentats, com l'androgínia psicològica, que d'alguna manera ens ajuden a tancar aquest marc teòric que ara presentem.

2.1. Estat de la qüestió

El llenguatge i la societat interactuen de manera permanent. No resulta fàcil saber si ha influït més la societat en el llenguatge o el llenguatge en la

societat. I, tampoc no sabem exactament en quin grau d'influència es troba actualment una variable sobre l'altra:

Actualmente, aunque diste de ser evidente qué relación existe entre el lenguaje y la cultura, es obvio que ambas magnitudes se hallan estrechamente vinculadas. No es casual que el sexismo se muestre omnipresente en la lengua como en la cultura (Suardiaz, 1973: 1).

La llengua, com diu Fairclough (1989: 15) connecta amb allò social per ser domini primari de la ideologia i per ser tant l'interés principal com el lloc on es donen les lluites de poder.

Les tres esferes públiques que analitzem contenen una gran projecció social on es troba implicada pràcticament tota la societat. L'estudi que presentem sobre els usos lingüístics discriminatoris parteix de la idea que el llenguatge reflecteix la societat i, amb el poder discursiu que conté, pot canviar-la. Entenem com a ús discriminatori del llenguatge, des de la perspectiva de gènere, els usos lingüístics que afavoreixen la visualització de l'home en els textos escrits, en detriment de la dona.

El primer camp d'estudi que hem observat ha estat el del llenguatge jurídic en documents de l'Administració de Justícia de la Comunitat Valenciana i, efectivament, hem pogut demostrar i constatar que els noms dels càrrecs de *jutgessa*, *secretària judicial*, *advocada*, *procuradora* i *fiscal* s'escriuen en masculí en moltes ocasions, malgrat anar acompanyats del nom propi en femení. A l'estudi, podem comprovar que de secretàries judicials hi ha el doble que de secretaris judicials, per exemple. El món de la judicatura, tradicionalment masculí, manté usos lingüístics discriminatoris, a pesar de la incorporació de la dona a aquest camp professional. Encara que la societat canvie, el llenguatge esdevé l'eina primordial i definitiva per reflectir el canvi.

El que no s'escrui no existeix. El llenguatge inclusiu contribueix a crear una societat més justa, real i igualitària:

[...] las relaciones de poder se articulan mediante el lenguaje. Este no refleja meramente un mundo sexista preexistente; por el contrario construye activamente asimetrías de género dentro de contextos sociohistóricos específicos (West, Lazar i Kramarae, 2000: 181).

Els discursos i documents institucionals i polítics també tenen un gran ressò en la societat i, segons l'ús que en fem, podem ajudar a perpetuar usos discriminatoris del llenguatge o, al contrari, a construir un llenguatge adequat que reflectisca i afavorisca cada vegada més la societat plural:

[...] todas las elecciones simbolizan alineamientos políticos. A través de nuestra elección de determinadas formas de lenguaje podemos o bien aceptar tácitamente y con ello ayudar a perpetuar el *statu quo*, o desafiarlo y con ello ayudar a cambiarlo. (Cameron, 1992: 226)

A tall d'exemple, l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana redactat en llenguatge inclusiu hauria ajudat a tenir una consciència col·lectiva de normalització plena de la dona en la vida pública i visualitzar-la com a presidenta o vicepresidenta de la Generalitat o de l'Estat espanyol, com és el cas actual. Una vegada més, la realitat s'imposa i modifica el llenguatge.

El llenguatge administratiu, i en concret aquells textos publicats al *Diari Oficial de la Comunitat Valenciana* que hem revisat, és també un dels vehicles que dins del discurs institucional coadjuven en la creació d'un llenguatge inclusiu que reflecteix una societat cada vegada més inclusiva perquè tant un com l'altra interactuen constantment:

Existe la necesidad de actualizar bases de datos, leyes, reglamentos, normativas, para eliminar formas sexistas del lenguaje aunque generalmente se perciban como normales y se usen ampliamente, incluso por las mujeres y en los documentos que estudian la discriminación de género. (Freixas i Calero, 1998: 182, citat a Morales i González, 2007)

Així, gran part de l'ordenament jurídic (Morales i González, 2007) és obsolet perquè predominen les formes genèriques que discriminen les dones, tot i que hi ha experiències, com a Alemanya, que des de 1989 es porta a cap un procés d'incorporació d'un llenguatge no sexista al context jurídic administratiu.

A més de l'àmbit de l'administració pública, hi ha dos àmbits més que analitzem al nostre estudi: l'àmbit educatiu i el dels mitjans de comunicació. Considerem que l'administració, l'educació i els mitjans de comunicació són tres focus de gran impacte social on el tractament del llenguatge exerceix una gran influència en la societat, i, per tant, poden ajudar a millorar-la, com és la nostra intenció. A més, aquestes tres àrees contenen tres àmbits amb molta activitat i interacció social, que exemplifiquen i ens proporcionen dades molt valuoses per a l'estudi sociolingüístic que ens ocupa.

Eulàlia Lledó (1992), constatava després de fer una anàlisi quantitativa dels exemples als llibres de text d'Educació Secundària, que el sexisme és alarmant en aquest context: només un 7,8% es refereixen a dones en front del 92,2 % referit als homes. "El sexismo en la escuela refuerza el sexismo respecto a las niñas y las mujeres que se inculca a niños y niñas ya con anterioridad a su ingreso en las instituciones escolares" (Michel, 2001: 75).

La categoria analítica de gènere (Scott, 1986), allunyada del determinisme biològic, que explicava la diferència sexual, permet entendre i analitzar les relacions socials entre dones i homes com unes relacions construïdes his-

tòricament a través, entre altres factors, de models de representació del col·lectiu de les dones. El gènere és un element constitutiu de les relacions socials, basades en les diferències, que distingeixen, almenys en les cultures occidentals, els sexes femení i masculí.

Sabem, doncs, que el gènere es construeix al llarg del discurs (Butler, 2007), que és la construcció social de la diferència sexual (Lamas, 1997) i que les dones estem infrarepresentades en els discursos corresponents al nostre estudi de manera que el sexisme i l'androcentrisme predominen en els documents analitzats tant en el nivell de microestructura (estructures quotidianes) com de macroestructures (sistema patriarcal).

Així doncs, l'androcentrisme, en paraules de Lledó (1992), és una visió del món que sosté que allò que ha fet la humanitat ha sigut gràcies als homes, i aquests són el centre del món; d'altra banda, la mateixa autora considera que el sexisme és una actitud caracteritzada pel menyspreu i desvaloració del que són, fan i representen les dones, amb l'ocultació sistemàtica d'allò femení amb un ús del suposat masculí genèric.

Les dones estem acostumades a tota una sèrie de narratives socials tradicionals que ens cosifiquen i desvaloritzen, que ens oculten i denigren (Fernández Poncela, 2000, 2000a, 2000b, 2009), tal com ocorre als textos analitzats. Tanmateix, el llenguatge, que no és ni sexista ni androcèntric, sinó que n'és el seu ús (García Meseguer, 1994), és més complex i ambigu del que creiem. Així doncs, Ángel López (1991: 19) diu en aquest sentit:

Hay momentos a lo largo del día en los que lo que hacemos es independiente de nuestra clase social, de nuestra nacionalidad, o de nuestra edad: es dudoso que pueda serlo alguna vez de nuestro sexo. Todos sabemos que las mujeres y los hombres miran la hora, van en autobús o comen un bocadillo de manera sutil, pero sustancialmente diferente.

Aquestes observacions per les diferències lingüístiques entre els dos sexes són creixents, tot i que han aparegut al llarg de les últimes tres dècades, sota la irrupció de la preocupació feminista i sobretot al món anglosaxó d'Amèrica del Nord, amb Barrie Thorne i Nancy Henley (1975): *Language and Sex. Difference and Dominance* i Robin Lakoff (1972): *Language and Woman's Place*. També s'observa al món francòfon autores i investigadores com Maria Nengeh Mensah (2005) que parla de la *Troisième vague féministe*, Luce Irigaray (1985) *Parler n'est jamais neutre*, Patricia Smart (1988), *Écrire dans la maison du père* i Béatrice Didier (1999), *L'écriture-femme*.

També creix, ara per ara, la pragmàtica feminista, atenta als significats de les expressions que tenen per al personal interlocutor i a l'ús de les estratègies lingüístiques d'acord amb les necessitats i els objectius. Es parteix, segons Christie (2000), de la idea que les persones parlants assumim pautes sobre les relacions entre els interlocutors i les interlocutores, i sobre la identitat dels gèneres que no sempre són adequades.

Pel que fa a les bases teòriques en què s'emmarca la nostra tesi, aquest estudi, com hem apuntat anteriorment, es troba dins de l'àmbit de l'anàlisi crítica del discurs, i dels estudis sociolingüístics. Dins de la línia filosòfica que segueix, hi ha el discurs de la doctora Amelia Valcárcel (2009), referència del pensament feminista a Espanya, catedràtica de Filosofia Moral i Política de la UNED i exconsellera d'Estat. Tal com afirma Amelia Valcárcel, amb aquest tipus d'estudis es pretén donar continuïtat al treball que des de fa segles encetaren moltes dones arreu del món en defensa dels seus drets més bàsics: socials, polítics, culturals, lingüístics i sexuals.

Per tant, volem ser, en certa manera, corretja de transmissió i donar continuïtat al seu treball. També volem formar part del que Amelia Valcárcel anomena l'agenda pendent o la tercera agenda. És el nostre dret i la nostra obligació. Per fer això, i tal com proposa la catedràtica en Filosofia Moral i Política, hem de posar les agendes en hora i així saber, com ja hem dit, d'on

venim per tal de situar-nos i tenir clar on volem arribar. Amelia Valcárcel diu que ara, al segle XXI ens trobem en la tercera onada d'aquest procés, en la tercera agenda. Repassem, doncs, les dues primeres agendes, la de la Il·lustració i la del Sufragisme.

2.1.1 Els feminismes: dels orígens a l'actualitat

La primera agenda, que arriba fins a la Il·lustració, la situem de 1673 al 1792. La Pau de Westfalia, al 1648, suposà els inicis del naixement del Modernisme i la fi de la religió com a òrgan polític superior. Fins aleshores, Espanya estava immersa en una autarquia o autosuficiència intel·lectual, d'esquenes a l'exterior i a la reforma protestant, amb els processos inquisitorials del Sant Ofici com a òrgans polítics superiors. Amb la Pau de Westfalia s'enceta el principi de tolerància amb una incipient obertura d'Espanya a l'exterior i es comença a abandonar els preceptes que sostenien l'Antic Règim.

La llibertat d'impresma promulgada a Holanda, alliberada de la corona hispana, el principi de la supremacia de la llei com a pacte civil, el govern cedit a la raó humana i no a Déu, seran els punts de partida cap a la Modernitat. La base filosòfica que sustenta els inicis d'aquesta nova etapa es troba en Descartes, Hobbes i Spinoza (Flórez, 2011), fonamentalment. Descartes sosté que cal il·legalitzar la tradició, per fer possible el feminisme. També afirmà que allò que ell escrivia fins i tot ho entenien les dones. Açò ho deia perquè ell pensava que les dones, per circumstàncies socials i polítiques, no tenien erudició però sí que tenien bon judici (Flórez, 2011).

Poullain de la Barre (1673), de pensament cartesià, destacà amb els seus dos escrits *De l'Égalité des deux sexes* i *De l'Éducation des dames*, que ser dona no és diferent a ser home però la dona naix condemnada a la minoria d'edat perpètua. Ell deia que la intel·ligència no té sexe i no pot ser condemnada: *l'esprit n'a pas du sexe*. I açò que diu Poullain és el feminisme, *l'esprit*; la

intel·ligència no té sexe i és l'element que ens converteix en persones humanes.

Per suposat que aquesta filosofia tenia els seus detractors; Molière pretén desacreditar el Preciosisme francès, en detectar que les dones volien apoderar-se del terreny del saber, i així escrigué alhora que fracasà, les obres següents: *Les précieuses ridicules* (1659), *Les femmes savantes* (1672), *L'académie des dames* (1662). Molière buscava per damunt de tot ridiculitzar les dones. Per la seua banda, l'esglèsia catòlica i luterana en constant harmonia amb els bons usos i costums dels moralistes de l'època (i els moralistes no és un masculí genèric) s'esforçaven en recol·locar la dona al context domèstic fora de l'intel·lectual.

Una part important de la llibertat aconseguida per les dones la devem a Descartes i al seu racionalisme. Gràcies a *l'esprit* de Poullain de la Barre, que humanitza les dones, ens hem pogut distanciar de la religió, del sentit del ridícul censor i assetjador i de la hipocresia moralista. Aquesta distància permeté que el feminisme sortira de l'Antic Règim i caminara cap a la Modernitat. El Feminisme resultà ser un fill no desitjat, però perfecte, del Barroc Il·lustrat.

Al segle XVIII, la Il·lustració, i final d'aquesta primera onada o etapa, el feminisme pren un gran impuls. En la literatura catalana i occitana, l'Amor Cortés proporciona models d'autoestima i conducta a dones nobles. Paral·lelament a aquest discurs sorgeix el dissens, la literatura misògina, com per exemple Jaume Roig i *L'espill* o *El llibre de les dones* (1460), literatura misògina d'intencions semblants a la de l'obra literària de Molière.

Carme Karr (1917), una de les promotores del feminisme català del segle XX, l'any 1931 va signar el manifest on demanava al president Macià el vot per a les dones; estava convençuda que a partir de la Revolució Francesa les dones començaren a organitzar-se en col·lectius i a intervindre activament en la vida política. Carme Karr sosté que el feminisme, com a moviment polític organit-

zats, neix amb la Revolució Francesa que materialitza les idees de Rousseau: dret a l'Educació, al treball, al divorci, al vot, al reconeixement jurídic dels fills naturals i a la majoria d'edat als 21 anys. Dones destacades d'aquesta època són: Mary Wollstonecraft, Lucrecia Mott i Flora Tristan:

Reclame drets per a la dona perquè estic convençuda que totes les desgràcies del món provenen d'aquest oblit i del menyspreu que avui s'ha fet dels drets naturals (De Miguel, Ana; Romero, Rosalia, citen a Flora Tristán. 2003:61).

No obstant això, Rousseau defensava la idea que l'Estat perfecte era aquell que exclouïa les dones. D'altra banda i afortunadament, Diderot al seu llibre *La Religieuse* (1780) constata com els convents de monges serveixen exclusivament per tal de mantenir l'hegemonia masculina en la societat, apartant les dones d'aquesta i retallant-los totes les llibertats. (Flórez ed., 2011)

El feminisme del segle XVIII per tal de conviure amb les restriccions morals, religioses i polítiques del moment adduïa arguments com: millor per a tots el matrimoni per devoció que per obligació, millor que la dona treballi i sigui útil per si l'home mor jove, pugui dur endavant els fills i no suposi una càrrega i una despesa per a la família restant, o que els espais religiosos foren en definitiva un espai de llibertat que permetera a les dones reunir-se i interactuar en certa mesura en la societat.

Mary Wollstonecraft (1792), abans esmentada com a dona de la Revolució Francesa, d'origen racionalista i il·lustrat, esdevingué una feminista molt crítica amb la inconsistència de Rousseau. Un dels llibres més destacats d'aquesta dona és *A Vindication of the Rights of Women*, on argumenta i defensa que la dona és política.

Aquesta primera agenda, que anomenem agenda de la Il·lustració, era una agenda polèmica que es preguntava si les dones podríem tenir oportunitats i drets pareguts als dels homes, i açò es concretava bàsicament en què les dones podien casar-se amb qui volgueren i decidir per elles, i en tenir també dret a una educació molt bàsica, digam-ne no formal.

La segona agenda és la del moviment sufragista anglés del 1848. Durant aquesta agenda la dona assoleix drets educatius, polítics i civils. Vota i participa en la vida social i política. Si volem saber el germen del feminisme occidental, necessàriament ens hem de referir a *Orígenes del feminismo*, de Lidia Taillefer de Haya (2008), i descobrirem que nombrosos textos de defensa de les dones publicats des del segle XVI a Anglaterra són la causa d'un dels moviments per la igualtat dels drets de les dones més representatius a occident: el feminisme.

Hi ha autors (Offen, 1988) que consideren que la reivindicació pròpiament feminista no va sorgir fins a la il·lustració francesa i s'estengué posteriorment al famós sufragisme anglés, període que inicia aquesta segona agenda d'acord amb la classificació d'Amelia Valcárcel. Les dones angleses tingueren dret al vot a partir de l'aprovació d'aquest dret en 1918 (Karr, 1917).

El Renaixement anglès, beneficià especialment les dones en dos sentits: l'Humanisme les formà i la reforma protestant les utilitzà com a traductores de textos religiosos, encara que les dones no pogueren publicar i dedicar-se a l'escriptura professionalment fins al segle XVIII (King, 1991). Dones angleses destacades d'aquest període són: Margaret Lucas Cavendish (1701) i Mary Astell (1666), considerades les primeres feministes; Mary Darby Robinson (1758) reconeguda com la primera dona en divorciar-se; Margaret Tyrrell Tyler (1578), primera autora que va publicar i Bathsua Reynolds Makin (1600), primera lingüista. Geraldine M. Scanlon, al seu llibre *La polémica feminista en la España contemporánea, 1868-1974* (1986), considera que la campanya a favor del dret al treball de la dona trobà una gran hostilitat a l'Estat espanyol perquè s'entenia com una amenaça major que el dret a l'educació.

Margarita Pisano (1995), considera que la raó principal del fracàs del moviment feminista espanyol radicà en les tensions polítiques del moment perquè les feministes de dretes i d'esquerres mai no s'alliberaren del sectarisme polític i no pogueren assentar bases comunes. Victoria Kent i Clara Campoamor estaven en contra del dret al vot de la dona perquè consideraven, en aquella conjuntura política, que el vot femení era majoritàriament de la dreta i no els convenia. S'ha de tenir en compte també que entre 1900-1901, el analfabetisme femení era del 71,41% (Scanlon, 1990: 48).

L'agenda que ara tenim pendent és la tercera, que comença amb els moviments feministes de maig del 68 i enceta un important canvi de valors: les reivindicacions de la dona van lligades estretament al seu cos, al dret de decidir o no una maternitat, o a decidir els seus vincles sexuals i emocionals. Els temes d'aquesta agenda no són temes estrictament de dones, són temes de poder fonamentalment, aspecte que suposa un dels majors dèficits que històricament arrosseguem les dones.

Amelia Valcárcel (2009) sosté que hi ha una llei no escrita, que ella anomena la *Ley del Agrado*, incompatible amb el poder, i que les dones tenim secularment assumida, cosa que ens impedeix instal·lar-nos en el poder. Aquesta llei no escrita i interioritzada per la societat situa la dona en l'eterna obligació d'agradar sempre i l'allunya del poder, perquè aquest porta implícits altres conceptes com la distància, la imposició o l'absència d'emotivitat, és a dir, valors que contravenen el perfil suau que sempre s'ha adjudicat a les dones.

La tercera agenda compromet llibertats que ens toquen molt a prop a les dones: avortament, abusos sexuals a menors, prostitució, violència de gènere i menors salaris. Les dones, sobretitulades acadèmicament en molts casos, suposen el 60% de tot l'alumnat universitari, per tant ja no podem dir que les dones no estem qualificades per a competir en qualsevol àmbit de la societat on vivim. A més, els homes, com diu Valcárcel, saben que les dones hem canviat i que tenim una nova mirada sobre el món on ells han de jugar

un altre rol. La tercera agenda que vivim en l'actualitat és la del poder o la de l'empoderament de les dones, fet que permet consolidar les categories polítiques i crear així el concepte real i totalment inclusiu de ciutadania.

Les dones som llenguatge, pensament i projecte. Igual que els homes. Els mals usos que se'n fa d'aquests conceptes, com el llenguatge excloent, són un dels tics que hem de corregir, i açò és, en definitiva, la intenció de la nostra investigació actual i futura. Amb tot el recorregut històric que les dones començaren des de fa més de tres segles, la trampa està en el fet de fer creure que els usos d'un llenguatge excloent responen a qüestions estrictament lingüístiques i gramaticals, menyspreant contínuament altres raons que determinen el comportaments de les persones en la societat i que, literalment són les que transformen el món: les raons ideològiques.

2.1.1.1 Allò personal és polític

Kate Millet al seu llibre *Política sexual* (1969), desenvolupa la consigna feminista del moment: "Allò personal és polític". Aquest eslògan feminista dels anys seixanta i setanta, inclou un component mobilitzador en l'estratègia per transformar la política sexual. L'autora ja sostenia que la situació "personal" de les dones s'havia de traslladar al discurs polític i ocupar així, com a mínim, la part de l'espai públic corresponent. En *Lo personal es político* (Instituto de la Mujer, 1996), s'estudia el moviment de les dones durant la transició des de la perspectiva de la pròpia transició de les dones, a partir del seu protagonisme durant la resistència antifranquista i en la lluita pels drets democràtics i de les dones.

Paloma Uría Ríos (2009) creu que el fracàs del feminisme durant la dictadura no és només per l'opressió social de l'època, sinó per les deficiències del pensament filosòfic i polític contemporani en relació a la dona. En aquest sentit, De Febo (1979), al seu llibre *Resistencia y Movimiento de Mujeres en España*

1936-1976, diu que amb el franquisme la dona espanyola va perdre els drets que durant la República havien fet possible la seua participació i intervenció en la política, cultura i societat.

Agustín Puertas (2003) considera, al seu llibre *Feminismo: identidad personal y lucha colectiva*, que les primeres investigacions feministes a Espanya s'inicien el 1975, coincidint amb el naixement i desenvolupament del moviment feminista organitzat. Als anys 80, amb la incorporació de la dona a la universitat es constitueixen els primers seminaris i grups d'estudis de la dona. Moreno (1977), al seu llibre *Mujeres en lucha*, ens mostra un interessant índex cronològic sobre les publicacions del moviment feminista a Espanya. I també trobem un recull d'experiències sobre el pensament feminista al llibre *Feminario 25 años (1980-2005)*, de Ripoll, Gisbert i Rodríguez (2005).

Durant la dècada dels 70 sorgeixen diferents tipus d'interrogants i preocupacions que pretenen mostrar que, després de la productiva etapa dels 60, on s'emmarca la segona ona de l'alliberament de la dona amb llibres com *El segundo sexo* (1949) de Simone de Beauvoir, encara hi havia una qüestió oblidada: la particularitat de l'opressió en les dones i la seua relació amb les diverses formes de poder (Belasteguigoitia, 1999: 16-17):

Los feminismos nacieron o bien afiliándose a saberes como el marxismo, la crítica literaria, el psicoanálisis o la pedagogía o bien incorporando sus discursos a los de la opresión, la explotación y la diferencia. Destacan los campos analíticos de Michael Foucault, Paulo Freire y Jacques Lacan.

Així doncs, partim de quatre escenaris educatius on es construeix el subjecte femení: el feminisme radical, el liberal, el socialista i l'estructuralista. El radical entén que el concepte de patriarcat apareix com una categoria omniexplicativa (Linda Nochlin, 1971; Anette Kolodnay, 1998). El lliberal posa l'accent en el camp de la coeducació, en el fet d'aconseguir la igualtat d'oportunitats

entre nenes i nens (Ballarín i Subirats, 2003). (Vegeu Navarro Tomás, I. 2012. art. 8 *Labores propias del sexo*. Annex VII).

D'altra banda, el feminisme socialista sosté que el model econòmic capitalista és la causa fonamental de l'opressió femenina perquè se'n beneficia i que l'escola es veu com una maquinària de processament ideològic encarregada de reproduir estereotipus de divisió sexual, social i laboral. Acker (1994) afirma que dones com Hazel Carby (Antologia *Feminismos negros*, 2012. Sojourner Truth, Ida Wells, Patricia Hill Collins, Angela Davis, Carol Stack, Hazel Carby, Pratibha Parmar), contribuïren que el feminisme socialista prenguera consciència perquè factors com la raça, el gènere i la sexualitat també interactuaven en les escoles.

Finalment, el feminisme estructuralista i la pedagogia crítica se centren en els termes de democratització, veu, subjectivitat i identitat i, igual que el feminisme socialista, destaca la importància del discurs i del llenguatge:

[...] el lenguaje no es un sistema abstracto, sino que está siempre ubicado social e históricamente en los discursos. Los discursos representan intereses políticos y en consecuencia compiten constantemente entre sí por importancia y poder (Weedon, 1987: 41).

A partir de les tesis estructuralistes, el postestructuralisme reclamarà, doncs, la interacció del lector i la lectora com una forma de productivitat. La lectura ja no és un acte passiu d'un producte predeterminat, sinó una negociació constant entre el lector o la lectora, el text i el context (Belausteguigoitia, 1999).

2.1.2 El llenguatge és sexista?

La tesi doctoral de Delia Esther Suardiaz, *El sexismo en la lengua española* (1973), afirma que escriure sobre sexisme lingüístic implica enfrontar-se al problema i a la relació entre llenguatge i societat. L'estudi de l'autora es basa en el supòsit bàsic del caràcter sexista de la societat, magnituds que estan estretament vinculades entre elles. Els diversos tipus d'asimetries lingüístiques que l'autora analitza no reben una solució satisfactòria i uniforme, si no s'admet el caràcter sexista de la llengua, perquè no hi ha un correlat lingüístic per a cada testimoniança de discriminació sexual constatada en la cultura. Pel que fa a la metodologia emprada en la tesi, Suardiaz expressa:

Dado que no existe todavía un método admitido y consolidado para investigar en proyectos como el presente, se impuso el desarrollo de uno propio. A partir de la conciencia del sexismo imperante en la vida real, se intentó rastrearlo en el lenguaje (Suardiaz, 1973: 3).

L'autora conclou dient que per a aquells que creuen que la llengua, com a codi de signes, desprèn una imatge especular de la configuració social, no cal canviar res. En canvi, aquells que, com Miller i Swift (1972), pensen que la nostra percepció de la realitat es troba predeterminada per la llengua que usem, el canvi lingüístic es converteix en una tasca urgent.

Tanmateix, hi ha autors com Álvaro García Meseguer que sostenen que l'espanyol com a sistema lingüístic no és una llengua sexista, a diferència d'altres com l'anglès, el sistema lingüístic del qual sí que presenta elements sexistes. És a dir, dels tres agents responsables del sexisme lingüístic: parlant i context mental; oient i context mental i el llenguatge com a sistema, en espanyol només actuen els dos primers (García Meseguer, 1994).

Efectivament, tot i haver-hi dues postures sobre si la llengua, com a codi de signes, és o no és sexista, veiem que "La lengua expresa la realidad. No siempre somos conscientes del enorme significado de este hecho", afirma María Xosé Queizán al llibre *Mujeres en Medio* (2001: 7). Així doncs, tal com sosté l'autora, amb el llenguatge estructurem el nostre pensament i només podem pensar amb paraules que coneixem. Les realitats físiques són imperceptibles quan no hi ha paraules per anomenar-les. Per tant, allò que no té nom no existeix (Queizán et al., 2001).

La nostra opinió també és que el llenguatge no és sexista, com tampoc no és racista, ni violent, ni discriminador..., tot depén de l'ús que en fem les persones. Si l'Administració de Justícia, per exemple, redacta una sentència judicial on la jutgessa o la secretària apareixen com a jutge o secretari, no solament hi ha una discordança gramatical i es falta a la veritat, també s'hi oculta el sexe femení i es desnaturalitza, fent-lo fora del propi espai perquè n'ocupe obligatòriament un altre, que no és el seu genuí: el masculí. A partir d'ahí la dona està discriminada i juga en desavantatge: si no s'anomena no existeix.

El mateix passa quan els llibres de text mantenen com a protagonistes els homes i xiquets, per davant de les dones o xiquetes, o quan els mitjans de comunicació emeten informatius on els subjectes noticiosos són majoritàriament homes.

Durant els últims anys s'han publicat a Espanya nombroses guies de llenguatge no sexista per fer-ne ús, entre altres llocs, en la redacció administrativa. Han sigut editades per universitats, sindicats, ajuntaments i altres institucions. Tanmateix l'acadèmic de la RAE, Ignacio Bosque, n'analitza 9 i escriu un article a *El País* (04.03.2012) sobre aquest estudi on s'evidencia la postura retrògrada d'una autoritat lingüística (Navarro Tomás, I. 2012 *Alcaldessa, fornera...*, art. 6. Annex VII) com la *Real Academia Española* que desacredita les persones que han elaborat aquestes guies:

Aunque se analizan en ellas no pocos aspectos del léxico, la morfología o la sintaxis, sus autores parecen entender que las decisiones sobre todas estas cuestiones deben tomarse sin la intervención de los profesionales del lenguaje, de forma que el criterio para decidir si existe o no sexismo lingüístico será la conciencia social de las mujeres o, simplemente, de los ciudadanos contrarios a la discriminación. (*El País*, 04.03.2012)

Els entrebancs a feminitzar les llengües, com diu Eulàlia Lledó (1999), no són ni ortogràfics ni gramaticals, són ideològics.

2.1.3 El llenguatge i l'hegemonia del masculí genèric

Les ideologies ajuden a legitimar l'abús de poder dels grups dominants; així doncs, quan les dones assumim aquest llenguatge discriminatori o ideologia dominant com una cosa natural, de sentit comú i acceptada pels grups dominats, assistim al que Gramsci (1971) anomenà hegemonia.

Així, l'hegemonia del masculí genèric discrimina sistemàticament les dones però sembla que aquestes qüestions no tenen importància i que són irrellevants, fins i tot hi ha certa tendència a ridiculitzar-les per qüestions d'economia del llenguatge i comprensió textual, com hem vist al punt anterior per part de la RAE; per això, autores com Suzette Haden Elgin (*The Language Imperative*, 2000: 239) sostenen que és fàcil subestimar el poder del llenguatge prenent sovint decisions desencertades i equivocades.

Les persones tenim amb el llenguatge una relació íntima i intensa basada en una retroalimentació permanent i constant al llarg de tota la nostra vida. Des que naixem tenim la necessitat de comunicar, conscientment o inconscientment, de manera que el llenguatge ens utilitza tant com nosaltres l'utilitzem a ell, com sosté Lakoff (1995). Les paraules són importants i, a més, el llen-

guatge ens modela i ens converteix en el que som; reflecteix la realitat alhora que la crea i la produeix. En definitiva, les dones i els homes aprenem a ser-ho a través del llenguatge, parlant i escoltant (Bengoechea, 1995; Tannen, 1996).

De tot açò es deriva la importància del llenguatge per a totes les persones en general i per a les dones en particular perquè les dones, com diu Amelia Valcárcel, som llenguatge, som pensament i som projecte, (Valcárcel, 2011. *La Agenda Pendiente*. You Tube).

Per això, una de les primeres reivindicacions femenines que durant l'any 1791 demanà Olympe de Gauges a França va ser el dret de la dona a prendre la paraula en públic. Ella sostenia que si la dona podia pujar al patíbul, també podia pujar a la tribuna, i destacava així la importància de la participació de la dona en la vida pública, en la societat, més enllà de la casa i de la cuina. Però, a més de prendre la paraula també s'ha de generar pensament i coneixement científic, crear ciència a través de la investigació i així arribar a la legitimitat que ens pertoca com a dones. (Navarro Tomàs, I., 2012, art. 7, *A la Ciutadania*. Annex VII).

Efectivament, el llenguatge és un procés cognitiu alhora que un acte social (Van Dijk, 2000), i un instrument d'objectivació i legitimitat de la realitat (Berger i Luckmann, 1986) que les persones necessitem com a subjectes socials que som. Al llarg de la història podem constatar la lluita constant de la dona per ocupar espais públics i per prendre la paraula front a una societat patriarcal que tradicionalment ens l'ha negada. Olympe de Gauges pujà a la tribuna però, finalment, fou guillotinata al patíbul.

Per tant, en aquest treball ens interessa l'estudi del llenguatge des de la perspectiva social que apunta Van Dijk més que des de la perspectiva gramatical; volem aprofundir amb l'estudi de l'ús actual de la llengua per persones usuàries concretes en situacions socials determinades.

Així doncs, en la societat on vivim, les dones som la meitat de la població mundial en nombre d'habitants, estem sobretitulades respecte als homes i suposem el 60% del total de la matrícula universitària tal com hem citat abans, tot i que en aquests moments l'accés universitari a Espanya s'ha reduït un 15%, tant per a homes com per a dones, a causa de les taxes universitàries de la política educativa del ministre J.I. Wert (*La Ser*, Informatiu 15.02.2014).

Si continuem amb les xifres i els percentatges tenim que, per exemple, només el 24% de subjectes noticiosos a la ràdio, premsa o televisió de tot el món són dones (*Projecte de Monitoratge Global de Mitjans*, GMMP 2010); a Espanya, el nombre de dones que ocupen càrrecs directius és del 10,3% i cobren un 17,3% menys que els homes, i la resta de treballadores cobrem entre un 10,5% i un 13% menys que els homes que desenvolupen el mateix treball que nosaltres; a Espanya, les dones llicenciades i doctores cobrem un 16,8% menys que els homes llicenciats i doctors, i la taxa d'ocupació femenina passa del 77% sense fills al 52% amb tres o més fills (*Noticias Día de la Mujer*. RTVE.es 06.03.2013).

Pel que fa a les dades sobre violència de gènere, més de 790 dones han sigut assassinades des de l'any 2003 per violència de gènere a Espanya (*Noticias.elconfidencial.es* 12.08.2015. Versió digital) sense oblidar la violència exercida en xiquetes i dones per tot arreu del món (ablació genital, violacions, prostitució, assassinats, matrimonis prematurs, violacions preventives, assassinats d'honor...) (*Advocates for Youth*, 2010). Un dels casos més destacats de la violència contra les xiquetes sigué el cas de més de 200 xiquetes segrestades a Nigèria pel grup terrorista Boko Haram durant 2014 i que enguany han tornat la majoria d'elles embarassades (Navarro Tomás, I. 2014, art. 17 *Més de 200 xiquetes*. Annex VII). L'Assemblea General de les Nacions Unides celebra des de 2011 el Dia Internacional de la Nena, per tal de conscienciar i sensibilitzar també sobre aquest col·lectiu de menors. Ara, en 2015, hi ha quasi 800 dones assassinades a Espanya per violència masclista.

Quan al principi de la nostra introducció parlàvem de barbàrie, no usàvem el terme gratuïtament, sinó que forma part de la realitat quotidiana. Per a analitzar i estudiar la discriminació de la dona dins d'aquest context, hem triat fer-ho a través del mètode de l'anàlisi crítica del discurs (ACD):

[...] que estudia primariamente el modo en que el abuso del poder social, el dominio y la desigualdad son practicados, reproducidos y ocasionalmente combatidos por los textos y el habla en el contexto social y político (Van Dijk, 1999: 23).

El llenguatge parlat i escrit, doncs, esdevé una arma poderosa per tal de combatre la discriminació sexista expressada a través d'un masculí genèric hegemònic.

2.1.4 El dèficit de poder

Després dels drets i llibertats aconseguides per la dona durant la Il·lustració i el Sufragisme, ara la lluita per la igualtat de la dona està, segons Valcárcel, en la *Tercera Agenda Pendiente*, que compromet qüestions tan importants com el poder de les dones (*empowerment*) i la llibertat a decidir sobre el seu cos, sobre la maternitat i sobre la seua sexualitat.

Tanmateix, no podem oblidar que, en l'actualitat, el tràfic de dones amb finalitat d'explotació sexual s'ha convertit en l'esclavitud del segle XXI. La major part de l'explotació sexual en el món és de dones i els consumidors són generalment homes. Crida poderosament l'atenció que l'explotació sexual i la prostitució són definides en els instruments legals internacionals des d'un punt de vista objectiu i impermeable a les qüestions de gènere, tot i que el tràfic de dones amb finalitat d'explotació sexual forma part d'un dels majors escàndols contra els drets humans en el món: la violència de gènere. Durant

2014, es detectaren a Espanya un total de 14.000 dones en risc d'exploració sexual (25.09.2015, teinteresa.es). Quatre milions de dones i xiquetes en tot el món són víctimes de la tracta d'éssers humans i l'ONU recorda que l'augment en la demanda de la prostitució augmenta el tràfic de dones, sobretot les més pobres i vulnerables. (Bueno, P. *La Ser.* 15.10.2015)

Ara per ara tenim cada vegada més diferències socials que van en augment i una pobresa molt feminitzada, factors que dificulten encara més l'eradicació del tràfic de dones que, segurament, minvarà quan es tracte des d'una perspectiva de gènere i de drets humans, i no estrictament sota la perspectiva legal o sanitària.

Entre 1975 i 1983, a Espanya hi hagué una important mobilització social per a la millora de la salut i l'atenció sanitària en dos importants camps d'acció: la reforma de l'atenció Primària i la legalització de la planificació familiar. Això no obstant, el recent intent de contrareforma, aprovada per la unanimitat del Partit Popular al Congrés, de la Llei 2/2010, de 3 de març, de Salut sexual i reproductiva i de la interrupció voluntària de l'embaràs, del ministre de Justícia Ruíz Gallardón, a instàncies de l'Església catòlica, demostra una vegada més la connivència Església-Estat en l'eliminació dels drets i llibertats de les dones que comentàvem al principi d'aquest treball.

Com es pot observar, l'Església Catòlica continua exercint secularment un paper determinant de discriminació i desigualtat sobre la dona, tal com expressa la carta del Vaticà de 2004 escrita per Ratzinger: "*la mujer en su ser más profundo y originario, existe por razón del hombre*" (cf 1Co 11,9). Això no obstant, el 15 de setembre de 2014, amb un contestació social forta en defensa del dret de les dones i a la vista d'un any electoral, el Govern estatal paralitzava la reforma de la llei i el ministre Gallardón presentava la seua dimissió. Amb tot i això, durant juliol de 2015 el Congrés espanyol aprovava, amb la majoria dels diputats i diputades del Partit Popular, la reforma de la llei de l'avortament, amb les forces d'esquerra en contra i alguns dels membres

de la dreta també. La llei imposa el consentiment patern perquè les xiques entre 16 i 17 anys puguin avortar i s'allunya així d'aconseguir un dels reptes que marca la tercera agenda d'Amelia Valcárcel.

El dèficit de poder en les dones esdevé una de les tasques pendents en la tercera agenda que apuntava Valcárcel (*La Tercera Agenda*. Valcárcel. You Tube 2011), missatge contrarestat novament per l'Església: "A los abusos de poder responde (el feminismo) con una estrategia de búsqueda de poder. Este proceso lleva a una rivalidad entre sexos (...) que tiene su implicación más inmediata y nefasta en la estructura de la familia" (Ratzinger, 2004).

Per tant, l'Església imposa a les dones el que Carmen Rodríguez (U. Oviedo, 2005) anomena *La ética del cuidado*, subordinant-nos a l'àmbit domèstic, allunyant-nos del poder i, com diu Valcárcel, d'acord amb "una ley inexistente, tácitamente aprobada por la sociedad para las mujeres: La Ley del Agradado" (*La Tercera Agenda*. Valcárcel, You Tube, 2011).

En realitat, el poder s'associa a l'estereotip masculí de competitivitat, força, agressivitat, racionalitat..., enfront dels estereotips de la feminitat: comprensió, sensibilitat, emocionalitat, conciliació, amor etc. Ara bé, hi ha punts de vista com el d'Agustín García Calvo (2011), que sosté que l'Amor és una institució opressora i de sotmetiment sobretot per a les dones i que ens pot permetre descobrir les mentides en què es basa el poder. Tot seguit tractem aquest concepte, *Amor*, lligat al concepte de *Poder*.

2.1.5 Amor i poder. El contracte social

Si hem de desconstruir i reflexionar sobre el concepte d'Amor no ens hem d'oblidar de tres mites que se n'associen: el mite de la maternitat, el del tot val per amor i el rol femení de cuidar per amor. Quant al primer, com apunta Mª Jesús Cazallo Hervás i altres (2011), el mite de la maternitat s'ha nodrit

dels interessos del sistema social vigent: el patriarcal. L'instint maternal depén de la persona, de la seua història personal i de la història del lloc on viu. No som les dones les úniques adjudicatàries d'aquest sentiment. Als segles XVII i XVIII, a França i Anglaterra eren les dides qui criaven xiquetes i xiquets, i no les mares. I és a partir del segle XVIII, que J.J. Rousseau introduïa el concepte de família moderna fonamentada en l'amor maternal.

Amb tot i això, l'instint maternal comença a deixar de ser exclusiu de les dones i l'home comença a participar-hi. Així, també gràcies a una proposta política i a un ideari progressista i igualitari, els homes ja tenen dret al permís de lactància, permís de paternitat, excedència per a cuidar fills i filles, permís de transferència de maternitat o reducció de jornada laboral; de manera que la maternitat jurídicament ja no és una qüestió exclusiva de dones. Cal tenir en compte que en l'esfera privada depén del pla d'igualtat aprovat en cada empresa.

D'altra banda, la *Delegación del Gobierno para la Violencia de Género*, elaborava a principis de 2015 un estudi on es podia constatar que les adolescents justificaven en un 33% dels casos conductes violentes dels seus novios per amor, reforçant la idea de tot val per amor.

No obstant això, resulta complicat desfer-se d'estereotips en moments de crisi, on la dona sempre és la gran perdedora. Existeix el que s'anomena la doble feminització de la dependència per dues raons: les dones solen viure més anys, amb la qual cosa poden cuidar durant més temps, independentment de si treballen o no i, d'altra banda, també necessitaran que les cuiden, perquè seran dependents durant més temps que els homes. El mite de la dona cuidadora per amor i per obligació també mostra un estereotip de la dona lligat a un malentés concepte d'Amor.

Així mateix, la massiva incorporació de la dona al mercat laboral no ha anat acompanyada de la reformulació del contracte social, i existeix encara una marcada persistència de les desigualtats, de manera que la tasca de cuidar

s'associa al gènere femení en un 71,6%, enfront del 27,5% associada als homes.

Hem parlat del concepte d'Amor i si continuem amb la revisió de conceptes en tenim un, el concepte de Poder, que també requereix una revisió perquè aquest es juga en les relacions diàries (Foucault, 1971) i no és una autoritat fixa que ens dicta ordres, sinó que cada dia, en diverses situacions i vivències amb els altres, juguem al joc del poder, que no hem d'entendre com una cosa negativa en les dones, sinó productiva i necessària. I així ho reafirma l'exsecretari general de Nacions Unides quan diu: "No hi ha un instrument de desenvolupament més eficaç que l'apoderament de les dones" (Annan, 2005).

Amb tot i això, el concepte de Poder s'associa, segons Valcárcel, als homes pels valors que representa associats als estereotips masculins: distància, duresa, gelor, racionalitat..., enfront dels estereotips femenins allunyats d'aquest concepte esbiaixat d'amor com: proximitat, tendresa, calidesa, emocionalitat... Hi ha algunes veus que parlen del *Beijing Trait*, perquè després de la IV Conferència de les Nacions Unides per la dona celebrada a Beijing el 1995, les expectatives no s'han acomplert i aspectes com la militarització excessiva al món, les polítiques neoliberals i els moviments fonamentalistes, fan que els drets de les dones no es consoliden.

Un exemple del món oriental és el del Japó, on el 55,8% de la població agrícolta són dones (Carvallo Ponce, 2006: 2, citat per WEDO, Women's Environment Development Organization) i on en lloc de parlar dels sostre de cristall, les dones japoneses parlen del sostre de bambú, que és més dur i més resistent.

2.1.6 La Llei 3/2007, d'Igualtat efectiva entre dones i homes

Aquesta és la Llei Orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva entre dones i homes, de caràcter estatal. La Igualtat és un principi fonamental en la Unió Europea i l'article 14 de la nostra Constitució proclama el dret a la igualtat i a la no discriminació per raó de sexe. Aquesta llei reconeix la necessitat de combatre totes les manifestacions, encara subsistents, de discriminació, directa o indirecta. A la Comunitat Valenciana tenim una llei anterior a aquesta: la Llei 9/2003, de 2 d'abril, per a la Igualtat entre Dones i Homes.

La major novetat de la llei radica en la prevenció de les conductes discriminatòries, i el nostre estudi s'encamina a col·laborar en aquesta tasca de prevenció. Aquest principi d'igualtat s'ha de projectar a tots els àmbits de la realitat social, cultural i política, de manera que la consideració de la dimensió transversal de la igualtat esdevinga un principi fonamental del text.

La llei destaca un marc general per tal d'adoptar les anomenades accions positives. Així doncs, s'adreça a tots els poders públics un manament de remoció de situacions de constatable desigualtat fàctica, no corregibles per la sola formulació del principi d'igualtat jurídica o formal. Aquesta llei presta una atenció especial a la correcció de la desigualtat en l'àmbit específic de les relacions laborals on la conciliació laboral i la corresponsabilitat d'obligacions familiars entre dones i homes és troncal. A més, un altre dels principis d'aquesta llei és el de presència o composició equilibrada, que la garanteix en òrgans i càrrecs de responsabilitat i llistes electorals.

La llei s'estructura en un títol preliminar, vuit títols, trenta-una disposicions addicionals, onze transitòries, una derogatòria i vuit finals. Hi ha tres conceptes que, en relació amb el tema de la nostra tesi, són destacables:

- Les accions positives: els poders públics han d'adoptar mesures específiques a favor de les dones per tal de corregir situacions paleses de desigualtat de fet respecte als homes.
- El principi de transversalitat de l'aplicació de la llei a les esferes política, civil, laboral, econòmica, social i cultural
- El principi d'igualtat de tracte i d'oportunitats suposa l'absència de tot tipus de discriminació directa o indirecta i especialment les derivades de la maternitat, les obligacions familiars i l'estat civil.

Així mateix, al títol II, Polítiques públiques per a la igualtat, capítol I, Principis generals, l'article 14.11 diu literalment: "La implantació d'un llenguatge no sexista en l'àmbit administratiu i el seu foment en la totalitat de les relacions socials, culturals i artístiques" i podem observar al llarg del nostre treball que aquest precepte legal dista molt del seu compliment en la redacció administrativa pública.

En aquest sentit, el concepte d'*impacte de gènere* usat a la llei serveix per a l'elaboració dels informes a l'hora de definir una situació de discriminació. Aquests informes han d'adequar les definicions estadístiques per valorar i reconèixer el treball de les dones i evitar els estereotips negatius de determinats col·lectius de dones, com per exemple les dones treballadores de la neteja a domicili o *empleadas del hogar*.

D'altra banda, al capítol II, article 24.c, es proposa l'eliminació dels comportaments i continguts sexistes en especial als llibres de text i als materials educatius. Efectivament, la llei preveu l'eliminació del llenguatge sexista a dues esferes fonamentals de la societat: al llenguatge administratiu (títol II) i als textos educatius (capítol II).

I, a més a més, a l'article 25 del capítol II, es diu que les administracions públiques en l'àmbit de l'educació superior fomentaran l'ensenyament i la investigació sobre el significat i abast de la igualtat entre dones i homes i, en

particular, les administracions promouran la realització d'estudis i investigacions especialitzades en la matèria.

També a l'article 28, es diu que els projectes públics de l'àmbit de la tecnologia de la informació garantirán un llenguatge i continguts no sexistes. I, igualment, al títol III, Igualtat i mitjans de comunicació, article 37.b, s'insta a utilitzar un llenguatge no sexista.

En definitiva, la llei fa una menció especial a l'ús no sexista del llenguatge a 4 àmbits fonamentals de la societat actual: administració, educació, tecnologies i mitjans de comunicació. I, per això, l'article 50 diu que el Ministeri de Treball crearà un distintiu en reconeixement a aquelles actuacions que destaquen per l'aplicació de polítiques d'igualtat de tracte i d'oportunitats.

Quant a l'àmbit laboral, l'article 60 parla de les accions positives en les activitats de formació, per tal de prioritzar en formació aquelles dones que per exemple acaben d'incorporar-se al treball després d'un permís per maternitat. Ara bé, l'article 61.2 diu literalment: " L'Administració General de l'Estat i els organismes públics vinculats o que en depenen impartiran cursos de formació sobre la igualtat de tracte i oportunitats entre dones i homes i sobre la prevenció de la violència de gènere, que s'adreçaran a tot el personal". En aquests cursos, la sensibilització en la redacció de textos administratius no sexistes per a tot el personal de les administracions públiques esdevé una part fonamental dels continguts.

I, a més, l'article 63 fa un esment especial a l'avaluació sobre la igualtat en l'ocupació pública, i a més, afig que aquesta presència femenina ha de constatar en els escrits.

I en aquest sentit, a l'article 77, Unitats d'Igualtat, tots els ministeris han de fomentar el coneixement pel personal del departament de l'abast i significat

del principi d'Igualtat mitjançant la formulació de propostes d'accions formatives.

També es modifica la Llei Orgànica 5/1985, de 19 de juny, del Règim General Electoral. Al nostre parer aquest equilibri inclusiu també s'ha de buscar en textos de l'Administració com l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana amb l'ús de *president, presidenta, diputat, diputada, pescadors, pescadores* etc., sobretot ara que la Generalitat Valenciana compta amb una vicepresidenta.

Seguint amb la llei, la Disposició addicional tercera, sobre la Modificació de la Llei Orgànica del Poder Judicial parla de l'elaboració d'un informe previ de l'impacte de gènere:

Correspondrà a la Comissió d'Igualtat assessorar el Ple sobre les mesures necessàries o convenients per a integrar activament el principi d'Igualtat entre dones i homes en l'exercici de les atribucions del Consell General del Poder Judicial...

Així mateix, a l'apartat 15 de l'article 360 bis es parla del Pla de Formació Continuada de la Carrera Judicial que: "contemplarà la formació dels jutges i magistrats en el principi d'igualtat entre homes i dones i la perspectiva de gènere ... El Centre d'Estudis Jurídics impartirà anualment cursos sobre el principi d'Igualtat...". Destaquem que la redacció d'aquest apartat està feta en masculí genèric i no de manera inclusiva. A més, al Consell Fiscal s'hi integrarà una Comissió d'Igualtat, en la Disposició addicional vuitena. En l'àmbit sanitari, en la modificació de la Llei General de Sanitat, es parla de la necessitat de formar al personal sanitari en la detecció, prevenció i tractament sobre la violència de gènere. I també, en la Disposició Addicional Novena, Modificacions de la Llei de Cohesió i Qualitat del Sistema Nacional de Salut, 4.e, s'hi inclou el text literal següent: "e) La inclusió de la perspectiva de gènere en les

accions formatives.” I, fins i tot, s’especifica literalment frases que acompanyen els informes de Sanitat: “Aquest informe contindrà anàlisis específiques de la salut de dones i homes”.

A la modificació del text refós de la Llei de l'Estatut dels Treballadors, es parla de la conciliació i principi d'Igualtat de tracte i oportunitats, millores en la corresponsabilitat de la maternitat però tot està redactat en masculí genèric: *treballadors, empresaris, fills...* igual que el títol, amb un evident abús del masculí. Quan parla del *Régimen Especial de Empleados de Hogar* s'hauria d'especificar *Empleadas* i *Empleados*, igual que *infirmers* i *infermeres*, per tractar-se de col·lectius tradicionalment femenins on, per exemple, el masculí s'ha format després del femení.

I, finalment, en les modificacions a la Llei de Mesures per a la Reforma de la Funció Pública, s'abusa del masculí genèric amb el terme *funcionaris*, igual que en la Llei per a la Defensa de Consumidors i Usuaris, on hauria de dir Llei per a la Defensa de les Persones Consumidores i Usuàries, per posar alguns exemples.

2.1.7 El *mainstreaming* de gènere

Aquest concepte és l'estratègia més recent de la política d'igualtat entre dones i homes a la Unió Europea i que a Espanya s'ha traduït amb el terme de *transversalitat*. Hi ha cinc elements clau en l'estratègia del *mainstreaming* de gènere:

1. Un canvi en el concepte d'igualtat de gènere més ampli, centrat en les múltiples causes interrelacionades que creen una relació desigual, i que inclou la igualtat *de jure* i també la igualtat *de facto*.

2. La incorporació de la perspectiva de gènere en l'agenda política dominant. Els problemes d'igualtat de gènere s'han de tractar dins del treball d'educació, d'infraestructures, de transport, etc.
3. La inclusió i la participació de les dones en institucions i processos de presa de decisions amb igual representació d'homes i dones.
4. La prioritat donada a les polítiques d'igualtat de gènere i a les que tenen especial rellevància per a les dones.
5. Un canvi en les cultures institucional i organitzativa a través de tres aspectes: canvi en el procés polític on, els actors i les actores sàpiguen com incorporar una perspectiva de gènere; un canvi en els mecanismes polítics, amb una cooperació horitzontal en tots els àmbits i nivells polítics, que exigeix treballar en equip i al mateix nivell, amb un ús d'eines i tècniques adequades que ajude a veure si les necessitats dels homes i de les dones es tenen en compte igualment i si han sigut ateses en les propostes polítiques, i, finalment, un canvi en els actors i les actores que incloguen experts i expertes en matèria d'igualtat.

El *mainstreaming* es troba arreplegat en nombrosos textos del Dret comunitari, com ara el Tractat d'Amsterdam de 1997, que estableix, a l'article 2, que la promoció de la igualtat entre homes i dones és un dels objectius de la Unió Europea, amb la convergència econòmica i la promoció de l'ocupació. Un dels aspectes fonamentals d'aquest concepte és la introducció horitzontal de gènere en totes les àrees polítiques. Ara bé, hi ha el risc de fer una comprensió incorrecta del concepte i de vegades s'ha malinterpretat com la substitució de les polítiques d'igualtat existents i no com la unió de totes.

Un altre risc associat al *mainstreaming* és que aquesta política es converteix en la responsabilitat de tots però en el treball de ningú, amb la qual cosa podria donar la impressió incorrecta que els fons i programes específics sobre dones haurien de desaparèixer. S'ha de comprendre bé el concepte i replantejar les configuracions institucionals per arribar a un canvi d'agenda

política. La transversalitat comporta una revolució en les relacions humanes, polítiques i laborals que han d'assumir totes les persones que participen en l'elaboració, adopció i implementació de mesures polítiques als nivells europeu, nacional, regional i local.

La condició diferencial entre homes i dones ha estat incorporada als índexs amb els quals es pot mesurar i quantificar el desenvolupament humà. Els partits d'esquerres són els que més emfasitzen la igualtat de gènere i oportunitats per a les dones (*Estudios centroamericanos*, ECA, 2005). Aquesta condició diferencial és rellevant en la mesura que es posa en valor els índexs d'igualtat entre homes i dones com a significatius en el desenvolupament d'un país i estableix una coincidència entre les prioritats polítiques i les necessitats socials. Així doncs, la creació dels pressupostos públics amb perspectiva de gènere constitueixen una eina poderosa per a analitzar l'impacte diferenciat que tenen els pressupostos dels governs sobre dones i homes. Pel que fa a la participació de les dones en llocs de responsabilitat, com consells d'administració, cal destacar que el dèbil augment de la presència de les dones en aquest àmbit és perquè la llei obliga a la paritat de participació més que per l'evolució natural de la societat.

El Consell d'Europa, el 1998, definia *mainstreaming* com l'organització, millora, desenvolupament i avaluació dels processos polítics de manera que la perspectiva d'igualtat de gènere s'incorpore en totes les polítiques, a tots els nivells i en totes les etapes, per tots els actors involucrats en l'adopció de mesures polítiques.

El *mainstreaming* de gènere, doncs, es consolida com un instrument d'investigació i d'estratègia en política i gestió de les organitzacions públiques, d'acord amb el marc normatiu que regula la igualtat entre dones i homes. El caràcter transversal d'aquest mètode d'investigació justifica la importància d'un ús del llenguatge amb perspectiva de gènere, atès que és l'instrument a

través del qual es realitza la comunicació i el seu ús ens dóna indicadors de com percebem la realitat, si de manera integradora o androcèntrica.

Ara bé, tot i que hem revisat conceptes que formen part de l'ideari col·lectiu i que estan fortament arrelats pel sistema patriarcal de la societat, hi ha també un concepte persistent i transversal que els compromet i participa de tots ells: *el llenguatge*, l'estudi del qual en aquest context justifica el nostre treball de tesi i que introduïm al punt següent.

2.1.8 Sexisme i androcentrisme: una actitud

Eulàlia Lledó, en la conferència que impartia el 26 de febrer de 2015 en la Diputació de València: *Llenguatge no sexista. Androcentrisme en els diccionaris*, sostenia que el sexisme i l'androcentrisme són actituds que tenim les persones en la nostra relació amb la resta de persones. El llenguatge és un producte cultural i la nostra cultura és sexista i androcèntrica, discrimina les dones per raons de sexe i imposa una mirada masculina en la vida, en la cultura i en la societat. De la mateixa manera, Izquierdo (1983) apunta que quan hi ha una desigualtat evident legitimada per la societat, el reduccionisme biològic es l'últim recurs que queda. I dins d'aquest reduccionisme biològic és on el sexisme i l'androcentrisme arrelen les seues bases i creixen dia a dia d'una manera polièdrica, mostrant diferents cares i moltes arestes.

L'objectiu del sexisme és mantenir la dona en posició d'inferioritat, de subordinació i d'explotació (Sau, 1990). En canvi, el sexisme lingüístic es reconeix tant per a homes com per a dones: "Se incurre en sexismo lingüístico cuando se emplean vocablos (sexismo léxico) o se construyen oraciones (sexismo semántico) que debido a la forma de expresión escogida por el hablante y no a otra razón, resultan discriminatorias por razón de sexo" (García Meseguer, 1994: 26). El que queda clar és que escriure sobre el sexisme lingüístic exigeix enfren-

tar-se al problema, a la relació entre, d'una banda, el llenguatge i, de l'altra, la societat (Suardiaz, 1973: 1).

En el concepte modern de sexisme, segons Swim (1995), destaca la dimensió social i la consideració dels sexes com a grups heterogenis en conflicte. Des del sexisme hostil on les dones reben atributs pels quals són criticades (p.e. histerisme) fins al sexisme ambivalent, on les dones són valorades sobretot per aspectes com el maternal i el reproductiu. En els dos extrems hi ha una visió estereotipada de les dones, des de l'hostilitat que considera la dona inferior, fins a la visió de benevolença que considera la dona diferent, però sotmesa a uns rols concrets que ha de complir.

Aquest sexisme ambivalent, i també benevolent, seria un reforç del sexisme hostil, que permet als homes sexistes ser protectors de les dones i disculpar l'hostilitat d'aquests només en aquells casos en què les dones s'ho guanyen i, per tant, s'ho meresquen. Si la dona, que és la protegida, no se sotmet a l'home, que és el protector, queda justificada la reacció violenta d'ell sobre ella. Aquest últim argument del sexisme benevolent és un dels que serveix per a justificar els actes de violència de gènere.

L'androcentrisme, en canvi, és molt més subtil que el sexisme, difícil de detectar, és una visió del món que sosté que el que ha fet la humanitat o el que ha aconseguit el gènere humà ha estat gràcies als homes; es tracta de considerar l'home el centre del món i, per tant, s'ha de prendre com a punt de referència (Lledó, 1992).

Tot seguit tractarem aquesta subtilesa a través de les tres esferes públiques que constitueixen el corpus del nostre estudi. Comencem amb els textos docents, que contenen una abusiva visió androcèntrica del món.

2.1.8.1 Els textos docents. L'inici

Dins del món acadèmic i dins de l'educació, s'han dut a terme un gran nombre d'estudis d'investigació sobre la visibilitat de la dona als llibres de text i els estereotips, incloent els llibres d'aprenentatge de llengües.

Un dels primers estudis fet fou durant l'any 1946, per Child, Potter i Levine (1946). Van investigar la presència de dones en llibres de lectura en les escoles i van trobar que només el 27% eren dones. Aquestes dones eren sociables i amigables, però a més d'això, tímides i amb poca ambició. Els homes, forts, cuidaven d'elles.

Durant els anys 70 i 90 del segle passat, hi havia molts estudis al Regne Unit coincidint amb el moment històric quan les dones reivindicaven igualtat en els diferents àmbits socials. Hartman i Judd (1978) van fer un dels primers estudis sobre la presència i tractament de les dones en llibres d'anglès com a llengua estrangera. Van centrar la seua investigació en qui parlava primer en els diàlegs i els estereotips que es podien detectar. També van analitzar les imatges que hi havia en els llibres. Les dones estaven infrarepresentades, ja que el 72% eren hòmens o xiquets, mentre només el 38% eren dones o xiquetes. Els rols eren els tradicionalment associats amb dones: infermera, dependenta, hostessa, ama de casa. En el cas dels homes, les professions eren molt més variades, per exemple, metges, ambaixadors, professors, directors de botigues, etc. Sunderland (1992) també centrava la seua investigació en aquest camp, i va analitzar tant els materials usats en la classe d'anglès (llibres de text, diccionaris, llibres de gramàtica...) com la interacció en l'aula. En el 1994, la mateixa investigadora va replicar el seu estudi amb llibres de grec, japonès i rus. Va concloure que el tractament de la dona era clarament discriminatori. Siegal i Okamoto (2003) van analitzar llibres de text de japonès en Nord Amèrica. I els resultats indicaven que presentaven normes lingüístiques altament estereotipades basades en les ideologies hegemòniques de classe social, llengua i gènere. Des de llavors, s'han portat estudis sobre

la visibilitat i els estereotips en llibres espanyols de música (Regueiro, 2000); llibres de text de ciència (Good, Woodzicka and Wingfield, 2010); llibres de lectura (Evans and Davies, 2000) i llibres de text de psicologia (Yanowits and Weathers, 2004) entre altres.

En el cas de les imatges als llibres de text, per exemple, tot indica que podrien dibuixar un currículum ocult respecte al que es considera una societat ideal i açò pot influir en el futur acadèmic i professional de les xiques i dels xiquets (Potter i Rosser, 1992). Així doncs, encara que els llibres de text es consideren vehicles per a l'aprenentatge, en realitat, potser dificulten l'èxit professional de la meitat de la població, és a dir, de les dones.

El coneixement mai no és neutre. Sempre pertany a algú, i els llibres de text no són innocents ni són exemples de discursos despolititzats. Les escoles i instituts també són institucions de poder, el qual és transmés a través dels discursos institucionals, els professors, professores i els llibres de text. Són eines poderoses amb una gran influència, que construeixen les identitats i l'orde social (Skliar, 2007).

Així, Ana López-Navajas (2010), professora de Teoria dels Llenguatges i Sistemes de Comunicació, de la Universitat de València, al II Congrés Internacional de Didàctiques de 2010, explica el treball que ha realitzat amb un grup d'investigació de l'esmentada universitat per a crear un instrument d'intervenció en l'ensenyament que possibilita la inclusió de les dones dins del material didàctic i permeta així la divulgació d'una visió del món on dones i homes hagen participat. La professora sosté que els estudis de dones han aportat llum sobre la participació de les dones en la societat i l'objectiu del seu treball és incorporar-les al sistema d'ensenyament i així proporcionar-los visibilitat i contribuir a un ensenyament més just i rigorós.

López-Navajas (2010) ha fet un estudi dels llibres de text dels quatre cursos de l'ensenyament obligatori, de l'ESO, de totes les assignatures (19) i analit-

za aquest material imprès per les editorials més comunes: Santillana, Oxford i SM, tot ell redactat en castellà. Les assignatures de *Lengua y Literatura* i *Ciencias Sociales* es consideren les més importants perquè presenten un enfocament històric i tenen molta incidència, sobretot, en la transmissió d'una determinada visió del món. El relat de la història i de la formació d'una llengua determinen i defineixen la percepció del món on vivim.

L'estudi de la professora López-Navajas ens demostra que la presència femenina als llibres de text de l'ESO és només d'un 12% (presència de personatges femenins) i baixa a un 7% (recompte d'aparicions dels personatges femenins) pel que fa a les aparicions de la dona al llarg del llibre. A mesura que els cursos avancen la presència femenina perd pes i, a més, pel que fa als llibres de text d'Història, durant els segles XIX i XX, on la dona té més protagonisme en la història que en èpoques anteriors, la dona apareix en menor percentatge, fet que demostra l'exclusió de la narració de la contemporaneïtat.

López-Navajas fa una proposta molt interessant per a introduir la dona en els textos, basada en 3 aspectes: no augmentar els continguts docents, no donar més informació que la necessària pel fet de ser dona, estudiar les dones en relació a una època i moviment cultural i intel·lectual, tant si estan a favor o en contra de les reivindicacions femenines, però no fer *monogràfics* especials de la dona. D'aquesta manera, es pretén situar la dona dins de la seua contemporaneïtat i sempre des de la normalitat, mai no des d'un punt de vista excepcional i extraordinari.

L'autora ha creat una base de dades per a aconseguir l'esmentat objectiu, de manera que, d'una forma senzilla, es puga completar els curricula de l'ESO amb les aportacions que les dones han realitzat al llarg de la història en el món de la literatura, la ciència, la història, la llengua..., en definitiva, en el món del saber i, d'aquesta manera, fer-les visibles als textos docents.

Un altre estudi que volem destacar és el titulat: *La transmisión de los modelos femenino y masculino en los libros de enseñanza obligatoria* (Instituto de la Mujer, Madrid, 2000), estudi dirigit per Isabel Peleteiro i Antonio Gimeno (2000), que, amb un equip integrat per 14 persones han fet una anàlisi exhaustiva sobre el llenguatge usat als llibres de text de Secundària en els programes impartits en castellà. Aquest estudi afirma que els llibres escolars no contribueixen com haurien a dissipar la cultura patriarcal i androcèntrica que caracteritza la nostra societat. El llibre desvela les estratègies que fan preservar el domini del gènere masculí en tots els àmbits de la vida social, política, econòmica i acadèmica. L'objectiu global és analitzar la presència quantitativa i qualitativa de les dones en el material escolar analitzat.

Així doncs, aquest estudi conclou que el text escolar es debat entre la pressió interna de la normativa LOGSE i la inèrcia sociocultural que més que una inèrcia és una ideologia, una impregnació de l'androcentrisme. A la implantació generalitzada d'un llenguatge no sexista li queda encara molt a recórrer. En la redacció dels textos es percep un voluntarisme traït quan els autors i autores deixen de prestar atenció al propòsit normatiu d'usar un llenguatge gràfic i escrit no androcèntric. Açò es manifesta de les maneres següents:

1. Ús del doble gènere de manera no sistemàtica, que apareix i desapareix de manera arbitrària.
2. En ocasions s'usa el doble gènere de forma impròpia, fins i tot grotesca: "Cuenta cómo es tu pueblo o ciudad, es decir, haz una descripción sobre él/ella" (Lengua, 3r Primària, pàg. 62 Everest)
3. També hi ha salts semàntics que traeixen els bons propòsits: "Busca los científicos y otras personas relevantes de la cultura y el arte que aparecen en el texto anterior".
4. Predomini final del gènere masculí.

En definitiva, la redacció dels llibres de text, diuen les autores i els autors citats, manifesta la tensió d'haver d'observar un propòsit normatiu que no està realment interioritzat.

Quant al llenguatge gràfic, les dones apareixen menys que els homes i de manera genèricament diferent a com apareixen els homes. La iconografia que representa la dona és en major freqüència la de l'entorn domèstic i familiar, i en menor grau la dedicada a activitats professionals. La dona apareix sola més vegades que l'home i envoltada, si no està sola, de presència infantil. En conclusió i en síntesi, la dona segueix infrarepresentada, especialment en el món de les persones adultes, la seua imatge és estereotipada, vinculada més a entorns familiars i menys als professionals, menys individualitzada i més dependent de l'home.

Hi ha dues estratègies de construcció dels anomenats hàbits sexuals que anomenem gènere: la del sexe masculí de la sublimació i expansió; i la del femení de limitació i restricció. També en la nostra anàlisi, podem constatar com, efectivament, es repeteixen les conclusions d'aquest estudi esmentat de l'any 2000, però ara centrat en llibres impresos dins dels programes d'ensenyament en Valencià (PEV) i d'immersió lingüística (PIL).

D'altra banda, la redacció androcèntrica en el relat de la Història, on l'historiador-home juga un paper actiu a l'hora d'elaborar els textos docents, imprimeix de subjectivitat tot el procés del coneixement històric (de la Pascua, 2004), o com explica Durran (1982) sobre les coses que avui coneixem, que són un producte d'històries anteriors i no són veritats absolutes o excloents, perquè no estan per damunt d'aquesta humanitat "conflictiva" que les redacta.

El bagatge social androcentrista après, en aquest cas a l'escola, dificulta l'accés de les dones a sectors masculinitzats, com per exemple l'agricultura. La invisibilitat de les dones com a agricultores i la seua relegació com a úniques

responsables de les tasques domèstiques dificulta la seua professionalització. Aquest és un dels múltiples exemples on el gènere es construeix culturalment a través de la socialització i aquest s'adquireix, entre altres llocs, a l'escola; per això, és important introduir una metodologia teoricovivencial en les classes, perquè l'alumnat se n'adone, prenga consciència, comence a prestar atenció, mire de forma diferent i canvie actituds i comportaments.

Però, la millor manera d'introduir aquesta mirada inclusiva i genèrica a les escoles no és eliminant del curriculum escolar textos com *Educació per a la Ciutadania*, tal com ha fet l'exministre d'Educació J.I. Wert, assignatura que ensenyava valors sobre la diversitat social, sexual, relacional i el respecte entre totes les persones, cultures i creences sempre que no lesionen els drets humans. (Navarro Tomàs, I. 2012, art. 9 *La semàntica i Wert*. Annex VII).

En la base del currículum normalitzat, que es transmet en les institucions educatives, s'aprén i s'assumeix un humanisme androcèntric (Moreno Seco, M., 2006), com hem pogut constatar en aquest estudi, en els llibres de text de Primària i Secundària analitzats. Les experiències i els protagonismes relatats al llarg dels textos solen pertànyer al món masculí en un percentatge superior al femení, amb la presència de personatges històrics que destaquen en les diverses assignatures analitzades.

D'altra banda, també hi ha veus crítiques sobre els suposats avanços de l'escolarització mixta (Subirats i Brullet, 1988) en el sentit que en l'escola se'ns ensenya mil maneres de perpetuar la subordinació de les xiquetes (Moreno, M., 1993) i se'ns adverteix de la dificultat de qüestionar els biaixos sexistes en l'escola. Les Ciències Socials també col·laboren en la perpetuació dels rols sexuals tradicionals de diverses maneres: transmeten una visió del món i un conjunt de valors que condicionen el procés de socialització (Espigado, 2004). En aquest sentit, la incorporació de les dones als llibres de text segons Virginia Wolf (*A room of one's own*: 1929) és simplement un afegit decoratiu.

Per altre costat, queda fora dels textos educatius, o molt poc anomenada, l'emancipació de la dona i la lluita feminista que, malgrat tot i pese a qui li pese, junt amb la revolució industrial, el procés d'urbanització, el progrés dels grups socials com la burgesia i el proletariat, i l'avanç de les democràcies lliberals, és una de les fites definitòries de l'Edat Contemporània (Espigado, 2004: 141), o en paraules de Vázquez Recio: "La negación sobre la mujer se traduce en su paso de sujeto a objeto" (Vázquez Recio, 2004: 146).

Tot i que s'han efectuat intents i propostes alternatives al sistema educatiu tradicional per ajudar xiquets i xiquetes d'Infantil a transcendir els dualismes de gènere, com per exemple l'educació en valors, pensem que encara és necessari posar l'accent, ara per ara, en la necessitat de treballar prèviament amb el professorat com indicava Golden (1996). Tal com defensa Rodríguez Menéndez (2005) les professores construeixen un discurs sobre la feminitat hegemònica centrada en l'ètica del cuidar que, alhora, els permet donar consistència al món que les envolta.

D'altra banda, i pel que fa a la intervenció educativa, aquesta ha de tenir com a objectiu desenvolupar el nivell de competències de l'alumnat per a desplegar tota la seua autonomia personal, per al reconeixement de la riquesa que aporta la diversitat de gènere, per a la comprensió i l'afirmació de la igualtat efectiva en drets d'homes i de dones, i per a la solució i gestió eficaç dels conflictes per raó de gènere.

Pel que fa a la diferència entre rendiments escolars entre xics i xiques, aquesta comença a ser objecte de preocupació en els països europeus i de l'OCDE. Els informes internacionals (PISA, 2006; UNESCO, 2008 i Eurydice, 2010) han posat de relleu estes diferències i s'uneixen a la preocupació que suscita a Espanya l'alta taxa d'abandonament escolar que també mostra diferències significatives per sexes (MEC, 2010). Així, doncs, els xiquets constitueixen, en la majoria dels països, el 60% dels alumnes que repeteixen curs. Un major nombre de xiquets abandona l'ensenyament secundari sense cap qualifica-

ció, mentre que les xiquetes obtenen qualificacions més altes i major índex d'aprovatats en els exàmens, amb una diferència de vuit punts percentuals. Amb tot i això, el problema per a les xiquetes és que els estudis que elles trien tenen menys avantatges en el mercat laboral i, per tant, en les posicions laborals futures. La solució no és solament intervenir en l'orientació acadèmica i professional, sinó també al llarg de tot el sistema educatiu, en els codis de gènere que transmeten valoracions sexuals sobre les matèries i professions, tant per a xics com per a xiques. Pensar que les xiquetes són més de lletres i els xiquets són més de ciències respon als esbiaixos androcèntrics que exposem en aquest apartat.

A més, des de l'entrada en vigor de la LOGSE, ha baixat el nombre de xiquetes matriculades en cicles formatius, fonamentalment masculins, com els relacionats amb l'automòbil o amb els sectors emergents; per tant, s'ha aconseguit l'efecte contrari al desitjat (Muñoz Ruiz, 2011).

En canvi, el problema que presenten els alumnes és que els patrons masculins hegemònics van lligats a la violència, a la inadaptació i als conflictes en l'àmbit escolar; una de les causes del baix rendiment escolar dels xics està en els models de cultura masculina, que creen resistència a la cultura escolar.

D'altra banda, la incorporació de noves titulacions universitàries dins del procés de Bolonya ha suposat la introducció de noves metodologies d'ensenyament on la perspectiva de gènere comença a formar part de la metodologia i del currículum transversal en totes les assignatures. La Llei Orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de Mesures de Protecció integral contra la Violència de Gènere (LOMPIVG) a l'apartat 7 disposa que "les universitats inclouran i fomentaran en tots els àmbits acadèmics la formació, docència i investigació en igualtat de gènere i no discriminació de forma transversal".

A més, ja hem vist com la Llei orgànica 3/2007 per a la Igualtat efectiva de Dones i Homes promourà "l'ensenyament i la investigació sobre el significat i

importància de la igualtat entre dones i homes” i “la inclusió en els plans d’estudi pertinents, de l’ensenyament en matèria d’igualtat entre dones i homes”. Amb tot i això, podem constatar, com indica Saldaña (2011), que encara hi ha una escassa referència a la inclusió de la igualtat de gènere en gran part dels plans d’estudi de les titulacions de les universitats espanyoles.

Efectivament, s’ha de reconèixer que la igualtat de gènere és molt important entre altres coses perquè, a més a més, té conseqüències econòmiques: “No por casualidad, en este momento los empleos de las mujeres estan peor pagados que los de los hombres. No por casualidad, las bolsas de pobreza residen en gran número en mujeres. Nada de eso es casualidad. Por eso la igualdad de género es el primer paso para muchas cosas” (Elena Salgado, *El País*, desembre 2009).

Així doncs, la qüestió econòmica i els drets de la dona mantenen una relació imprescindible tal com es proposa, per exemple, a l’estudi fet sobre la primera norma de Dret civil foral valencià (Llei 10/2007) relativa a la regulació del Règim Econòmic Matrimonial Valencià, inspirada en el principi d’igualtat. El fonament d’aquest règim es basa en el principi d’Igualtat, tal com indica l’article 3 de la llei, i es defineix per la més absoluta llibertat civil entre els cònjuges, sense perjudici de la necessària protecció social, econòmica i jurídica de la família, en especial en els casos de violència de gènere o familiar i de les mesures de protecció integral de les filles i fills menors i discapacitats, com també de persones majors o en situació de dependència que en aquesta llei es contemplen i que tenen com a objectiu garantir el ple exercici dels drets i el compliment dels deures familiars.

Si ara observem l’androcentrisme en el llenguatge, trobem que el masculí genèric, majoritàriament usat als llibres de text, n’és un dels màxims exponents: “El masculino cubre dos posiciones al mismo tiempo: define a uno de los dos géneros pero también es el término genérico que sirve para indicar la universalidad del género humano” (Queizán, 2001: 8). L’autora afirma que a

partir d'aquesta falsa premisa apareix una doble fal·làcia androcèntrica que Gisela Breitling formula així: "todo lo humano en general es masculino" i "todo lo masculino es humano en general", (citada a Queizán, 2001: 8).

Hem de dir que la incorporació progressiva de la dona durant els últims trenta anys a espais fins ara prohibits, sobretot en el món laboral, ha provocat una profunda reflexió sobre els usos del masculí genèric que María Rodríguez Fernández (2009: 47) detalla i explica al seu llibre *La evolución del género gramatical masculino como término genérico*, on demostra que el masculí genèric és cada vegada més masculí i menys genèric, i explica la necessitat que té el llenguatge d'especificar en molts contextos el masculí i el femení. En aquest sentit, hem de tenir en compte que la Reial Ordre de 1910 era la primera que permetia a Espanya l'admissió de les dones en tots els establiments docents. Maite Ucelay Maortúa sigué la primera dona arquitecta al nostre país durant l'any 1936, a penes fa 70 anys; o Maria Teresa Capdevila (1905-1933) que sigué la primera dona espanyola catedràtica d'institut i professora universitària. Fernández Rodríguez diu que la teoria funcionalista del llenguatge defensa el genèric perquè " [...] la mayoría de los sustantivos son del género fijo [...]" (2009: 35).

Igualment, per a les dones, sota la perspectiva del genèric, accedir a la universalitat significa perdre identitat: "[...] si digo que Marguerit de Yourcenar es una de las mejores escritoras de este siglo, la aseveración es interpretada como que es la mejor entre las mujeres escritoras. El femenino es el género marcado. Pero si lo que quiero decir es que es una de las mejores, incluidos los escritores, tengo que llamarle escritor, tengo que suprimirle el sexo" (Queizán, 2001: 9).

Val a dir, que el relat institucional i de l'administració pública es configura d'acord amb el masculí genèric, tot i que, amb la nova legislació en defensa de la igualtat de gènere, s'ha intentat pal·liar aquesta discriminació des de

les administracions públiques, més de *jure* que de *facto*, com exposem en aquest treball.

Igualment, en l'àmbit discursiu acadèmic estudiosos com Freire (1987) desvelen que els llibres de text s'han categoritzat com a instruments per a la socialització que discriminen implícitament o explícitament les dones.

Un altre punt a tenir en compte és que durant la revolució liberal espanyola, des de finals del segle XVIII fins als principis del segle XIX, l'atribució de competències femenines en l'àmbit domèstic comportà la implementació d'una educació diferencial en funció del gènere i ralentitzà la incorporació de les xiquetes en el sistema escolar, (Sanfeliu, 2010). La *Comisión de Instrucción Pública* de 1814, afirmava en el seu *Dictamen y Proyecto de Decreto sobre el arreglo general de la Enseñanza Pública* que: "aquel sexo que forma parte preciosa de la sociedad" contribuïa a la "mejora de las costumbres y que se apodera[ba] casi exclusivamente de la educación del hombre", i havia de rebre una educació moral més que literària i no tant pública com domèstica i privada, ja que les funcions socials de les dones es concretaven en ser "buenas madres". Les lleis posteriors, a pesar dels successius canvis polítics i ideològics que presidiren la primera meitat del segle, van seguir enfocaments similars.

Quaranta anys després, la *Ley de Instrucción Pública* de 1857, més coneguda com la Ley Moyano, que significà el punt de partida de l'educació pública per a les dones, continuava evidenciant les discriminacions i la divisió d'esferes masculines i femenines. Ara, 158 anys més tard, la Llei Orgànica de Millora i Qualitat Educativa del ministre Wert, retrocedeix en el temps i torna a instal·lar, als inicis del segle XXI, la segregació per sexes a les aules espanyoles.

Les obres de Concepción Arenal *La mujer del porvenir* (1869) i *La mujer de su casa* (1883) o de Sofía Tartilán, *Páginas para la educación popular*, foren clares denúncies al tractament de la dona en aquell temps. D'altra banda,

Concepción Gimeno de Flaquer publicava el 1877 l'assaig titulat *La mujer española. Estudios acerca de su educación y de sus facultades intelectuales*, on remaraca constantment la necessitat d'una educació femenina igual a la masculina.

Comptat i debatut, podem asseverar que el llenguatge no conté ni estructures ni termes sexistes, sinó que depén de l'ús que en fem a l'hora de transmetre una o una altra perspectiva; així, sota aquest punt de partida López Valero (1997) ja apuntava que l'educació en família estableix les bases que determinen el rol que s'espera de les persones i, més tard, l'escola els formatarà la seua identitat "sexolingüística", per això la importància que té l'educació alhora de configurar, o no, estereotips sexistes.

En la nostra anàlisi, veurem que els llibres de text esdevenen instruments que sociabilitzen, alhora que discriminen, implícitament i explícitament les dones, subrepresentant-les i subvalorant-les, privilegiant els homes i reproduint el patriarcat i l'androcentrisme.

A més dels llibres de text, la majoria de treballs de Medina Guerra (1999) i Taillafer (2011) coincideixen a afirmar que els diccionaris i les enciclopèdies són sexistes, oculten i eliminen la dona en aquests gèneres discursius, la qual cosa concorda també amb els resultats dels estudis d'Eulàlia Lledó exposats en la conferència realitzada al febrer de 2015 en la Diputació de València sobre el *Diccionario de la Real Academia Española* (XXIII Edició. 2014), on per exemple, s'inclouen definicions amb esbiaixos sexistes d'aquest tipus:

«**hombre**.

(Del lat. homo, -inis).

4. m. Ser animado racional, varón o mujer.

bata 1.

- (Del fr. *ouate*).1. f. Prenda de vestir holgada, con mangas y abierta por delante, que se usa al levantarse y para estar por casa.
2. f. Traje holgado y cómodo que usan las mujeres para las tareas caseras.

huérfano, na.

- (Del b. lat. *orphānus*, y este del gr. ὀρφανός).
2. adj. Dicho de una persona de menor edad: A quien se le han muerto el padre y la madre o uno de los dos, especialmente el padre. U. t. c. s.

gozar.

3. (De gozo).
4. 1. tr. Tener y poseer algo útil y agradable. Gozar de sus riquezas.
5. 2. tr. Tener gusto, complacencia y alegría de algo. U. t. c. prnl.
6. 3. tr. Conocer carnalmente a una mujer.»

2.1.8.2 Els textos administratius. Elles en són més

Les sentències de l'Administració de Justícia que hem analitzat en aquest treball revelen, com veurem més endavant, els usos del llenguatge sexista, que discrimina les dones, i evidencia la desigualtat entre homes i dones en el llenguatge administratiu, amb usos sistemàtics del masculí genèric i amb una resistència constant a feminitzar les professions. També hem constatat aquests usos discriminatoris i un abús del masculí genèric en la redacció de textos administratius com la nova Llei 10/2010, d'Ordenament i Gestió de la Funció Pública Valenciana. Aquests usos lingüístics contravenen l'ordenament jurídic que tenim a:

1. L'article 14 de la Constitució, que consagra el principi de no-discriminació per raó de sexe.

2. L'article 9.2 de la Constitució que obliga els poders públics a promoure les condicions perquè la igualtat dels individus i dels grups en què s'integren siga real i efectiva.
3. L'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana, article 10.
4. La Llei 9/2003, de 2 d'abril, per a la Igualtat entre homes i dones de la Comunitat Valenciana, i concretament l'article 48 quan estableix un ús del llenguatge no sexista en els escrits administratius.
5. La Llei orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la Igualtat efectiva entre dones i homes, concretament l'article 14.11 quan estableix "[...] la implantació d'un llenguatge no sexista en l'àmbit administratiu i el seu foment en la totalitat de les relacions socials, culturals i artístiques".
6. Les recomanacions per a un ús no sexista del llenguatge fetes per la UNESCO i contingudes en la Resolució 14.1 aprovada per la Conferència General en la 24a reunió, i la Resolució 109, aprovada per la Conferència General en la 25a reunió.
7. Tots aquells pactes, tractats i convenis internacionals que reconeixen el dret a la igualtat entre dones i homes, especialment la Convenció de les Nacions Unides sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació contra la dona, de l'any 1979.

Les resistències a feminitzar una professió o càrrec, quan diem *jutge* en lloc de *jutgessa*, o *fiscal* en lloc de *fiscala*... "[...] mai no se sostenen en arguments estrictament lingüístics, perquè les resistències no vénen de la llengua, les llengües solen ser àmplies i generoses, dúctils i mal·leables, hàbils i en trànsit permanent; els entrebancs són ideològics" (Lledó, 1999: 49).

Per contra, l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, al seu *Manual de Llenguatge Administratiu I* (2011: 246) justifica l'ambigüïtat que, en molts casos, comporta l'ús del masculí genèric i la seua falta de concreció i, per tant, de discriminació per a la dona amb l'argument que "[...] l'ambigüïtat és con-

substancial a la llengua [...]” (2011: 246). (Navarro Tomás, I. 2011, art. 4, *L’ambigüitat consubstancial i l’AVL*. Annex VII).

D’acord amb el procediment administratiu i després de la interposició d’una queixa, per la nostra part, al Síndic de Greuges, per l’incompliment del Consell Jurídic Consultiu de la legislació vigent en la redacció de la nova Llei 10/2010, d’Ordenament i Gestió de la Funció Pública Valenciana abans esmentada, el Síndic de Greuges amb la Resolució de 30 de setembre de 2010, número 35796 diu: “[...] no sembla acceptable refugiar-se en el masculí genèric acceptat per la *Real Academia de la Lengua* [...]”. Aquesta resolució es publicà al diari *Levante*, 2011 (Annex II).

Per contra, actualment s’exigeix l’esforç continuat de les institucions i administracions per a eradicar totes les manifestacions discriminatòries per raó de sexe, les quals, encara avui dia afecten les dones, i això en compliment de l’ordenament jurídic nacional i supranacional com hem vist. El Síndic de Greuges recomana al Consell Jurídic Consultiu que: “s’esforce per trobar termes no sexistes i que els adeqüe a una nova correcció gramatical que avui exigeix la legislació vigent”, 2011 (Annex II).

No obstant això, hi ha veus com la de la lingüista Carme Junyent que al seu llibre: *Visibilitzar o marcar. Repensar el gènere en la llengua catalana* (2013), considera que s’ha d’acabar amb la “comèdia” de desdoblar en masculí i en femení. L’autora creu que hi ha una confusió i una voluntat de donar més presència a les dones que no ha tingut en compte el funcionament de la llengua i que en certa manera l’ha pervertida.

En el camp legislatiu, les dones han aconseguit progressos, considerables, però el progrés no és tan espectacular a l’hora d’aconseguir que la llei es complisca (Newland, 1982: 16).

2.1.8.3 Els mitjans de comunicació: a 16 punts de la paritat

Per altra banda, si el llenguatge administratiu i els textos docents contenen una mirada o actitud androcèntrica que discrimina la dona, la presència de la dona als mitjans de comunicació és escassa, com a professional i com a protagonista. El tractament que transmeten els mitjans sobre la dona no reflecteix la realitat social canviant i variable per on ella transita (Fraga, 2006).

Des de la dècada dels 70, s'ha fet esment de la importància de la representació de la dona als mitjans de comunicació en la construcció del gènere a través del periodisme i les notícies. Els primers estudis feministes a nivell internacional (Tuchman, 1998; UNESCO, 1979 i GMMP, 1995) critiquen la influència dels mitjans de comunicació en la identitat femenina demostrant la seua infrarepresentació, marginació i discriminació.

Des de 1975 fins a 1985, la UNESCO amb la col·laboració del Consell d'Europa desenvolupà el concepte "dones i mitjans de comunicació" i s'adoptaren metodologies d'anàlisi que anys enrere no existien. El primer estudi mundial realitzat per la UNESCO revelava una imatge de les dones que es definia d'acord amb la relació amb els homes:

[...] que se limitan a la casa donde el trabajo doméstico es su obsesión [...] que dependen psicológicamente y económicamente [...] que rara vez ocupan posiciones de autoridad (UNESCO, 1979: 12).

Els objectius establerts durant aquests anys per la igualtat de gènere en els mitjans de comunicació encara no s'ha acomplert satisfactòriament, d'acord amb els resultats de l'any 2010 del Projecte de Monitoratge Global de Mitjans (GMMP, 2010), que afirma que la mitjana mundial de representació de les dones com a subjectes de la notícia principal en la televisió, ràdio i en els diaris és d'un 24%.

Aquest augment de set punts en el primer seguiment el 1996 del 17% no és suficient per a canviar la infrarepresentació de la dona als mitjans de comunicació, fet que ha contribuït a mantenir i reproduir la desigualtat de gènere i la discriminació. Des de 1970 fins al 2000, el percentatge de les dones representades a les notícies sigué d'una cinquena part del total (Wolf, 2011: 41-61).

Alguns dels resultats obtinguts en l'estudi GMMP (2010) són:

- El 24% de les persones sobre les quals es llig en les notícies de la premsa o s'escolta en ràdio o TV són dones, enfront d'un 76% que són homes.
- La presència de les dones en notícies internacionals s'ha equiparat amb la presència de les notícies locals
- Els homes superen en les notícies la seua presència respecte a les dones, fins i tot en professions on les dones són majoria: educació (69% d'homes), professionals de la salut (69% d'homes), advocacia (83% d'homes) i món científic (90% d'homes). En 25 categories ocupacionals, la dona només supera la presència masculina en 2 categories: tasques de la casa (72%) i estudiants (54%).
- Com a persones entrevistades, les dones estan en la categoria de les persones ordinàries, en contrast amb els homes, on predomina la categoria d'experts.
- Hi ha doble probabilitat que els periodistes anomenen l'edat de les dones respecte a la dels homes.
- Al 18% de les dones de les notícies se les presenta com a víctimes enfront del 8% dels homes.
- A les dones se les identifica 4 vegades més per la seua relació familiar que als homes.

- El 26% de dones apareixen representades en fotografies, enfront del 17% dels homes.
- El 52% de les notes en televisió les presenten homes i el 45% en ràdio les presenten dones.
- Ara en 2010, més notícies en la tele les presenten dones en edat madura, en comparació a fa 5 anys.
- Des de 2000, totes les notícies fetes per dones s'han incrementat respecte a les fetes per homes, llevat dels camps de la ciència i la salut.
- Ara, homes i dones a igual proporció fan notícies internacionals.
- Les notícies fetes per dones tenen més subjectes femenins que les fetes per homes.
- El 13% de totes les notícies se centren específicament en les dones. Aquesta evolució per temes és: política i govern: del 8% al 13%; ciència-salut: del 6% al 16%; economia: del 3% a l'11%.
- Només el 6% de les notícies són sobre igualtat/desigualtat de gènere.
- El 46% de les notícies reforcen els estereotipus de gènere, enfront del 6% que el critiquen
- Les notícies fetes per reporteress qüestionen més els estereotipus que les fetes per reporters.
- Una alta proporció de notícies dedicades a la pau (64%), desenvolupament (59%), guerra (56%) i violència de gènere (56%) reforcen els estereotipus de gènere.
- Dels 5 Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni (pobresa, educació, VIH-SIDA, mediambient i associacionisme mundial), les notes sobre VIH-SIDA són les més sensibles a la qüestió de gènere.
- Només el 10% de notes sobre instruments jurídics pertanyen a la igualtat de gènere i/o drets humans.

Al ciberespai:

- El 23% de dones de 84 webs són notícia.
- El 16% de dones subjecte de notícia ho són com a víctimes, respecte al 5% dels homes-víctima.
- El 42% de notes reforcen l'estereotipus, el 4% el qüestiona i 54% no diu res.

Al ciberespai l'esbiaix de gènere es fa més visible i més concentrat.

A més a més, durant la IV Conferència Mundial sobre la Dona, celebrada a Beijing al 1995, es recomana que els mitjans de comunicació deixen de presentar les dones com a inferiors i d'explotar-les com a objectes sexuals.

La representació de la dona en qualsevol diari, programa de televisió o de ràdio no solament és conseqüència de la idiosincràsia del mitjà, sinó que a un fenomen global que perviu al llarg dels anys. Així, aquestes rutines protegeixen i perpetuen els homes al cim i les dones en posició subordinada (Byerly i Ross, 2003). En aquest sentit, Fishman (1983) ens parla també d'un periodisme manipulat que presuposa un periodisme de rutina construït sobre una pràctica que busca un benefici propi.

Quant a la professió periodística, les conclusions a què arriba l'estudi fet per Caro González (2011) a la Universitat de Sevilla són que les dones perceben aquesta com a masculista, l'organització i les rutines de la qual dificulten la conciliació de la vida professional i laboral. La majoria de les dones, sobretot les de major edat, consideren que hi ha obstacles a la promoció en les redaccions i els han experimentat al llarg de la seua carrera professional. Un dels principals frens es troba en el corporativisme masculí: els homes prefereixen promocionar a altres homes i així es perpetua la visió androcèntrica als llocs clau.

En general podem afirmar que les dones mostren una actitud diferent en el treball a la dels homes, són més exigents que ells, tot i que l'autoestima de les directives és menor i els costa creure que tenen el lloc que ocupen perquè se'l mereixen. Potser la Llei d'Igualtat i el desenvolupament de la paritat als llocs directius ajude a canviar la realitat, desemmascarant i eliminant la subtilitat androcèntrica.

Els estudis sobre gènere i comunicació han experimentat un notable creixement en els últims anys (Juana Gallego, 2002), com també la presència de la dona com a subjecte noticiós, tal com demostrarem més endavant. Amb tot i això, en aquest camp d'investigació sobre la política de la representació de la dona als *media* (*Projecte de Monitoreig Global de Mitjans*, GMMP 2000) encara tenim al nostre país poca producció científica i aquesta és molt dispersa, al contrari que al Regne Unit, i Països Baixos, on hi ha nombrosos treballs d'investigació i un alt grau de sensibilitat en aquesta matèria (Mateos de Cabo i al., 2007). I, en concret, els estudiosos, les estudioses i els centres d'investigació britànics i en menor mesura, americans, s'han convertit en líders de l'anàlisi crítica aplicada als mitjans de comunicació i, en particular, al discurs mediàtic (van Dijk, 1980) Deborah Cameron, Ruth Wodak, Michael Meyer, Norman Fairclough, Margaret Gallagher, Candance West, Michelle Lazar, Cheri Kramarae, entre altres.

A Europa, els treballs d'investigació sorgeixen en moltes ocasions fora del món acadèmic i es caracteritzen per l'escassa difusió i la dispersió d'aquesta matèria en el camp d'investigació europeu i per l'interès de l'anàlisi de contingut, més que per la producció o l'audiència. Aquests estudis s'han centrat majoritàriament en els micronivells (anàlisi d'un programa informatiu o d'una modalitat comunicativa) tot i que estaria bé anar cap a l'estudi dels macronivells, és a dir, a la influència en la construcció dels missatges mediàtics, dels factors estructurals, econòmics i polítics en relació amb el gènere (Gallego, 2002). En la majoria dels països europeus, els estudis sobre dones i mitjans es defineixen pels estudis de contingut, quantitatius, de la televisió, en pri-

mer lloc, i de la premsa, en segon. La producció científica prefereix primer una anàlisi de la publicitat i després una anàlisi de la informació.

Així, tenim noms d'estudioses i estudiosos dins de l'àmbit internacional en aquesta matèria com: Tuchman (1978), Fishman (1980), Gallagher (2001, 2010), Shoemaker (1994), Gauntlett (2002) i Carter i altres (1998).

Un dels estudis capdavanters a Espanya en aquest camp és el de Fagoaga i Secanella (1987), que quantificava la presència de la dona com a protagonista de la notícia en un 8% dins de la premsa escrita. Margaret Gallagher, fa un informe al principi dels 80 per a la Unesco i a penes troba 10 investigacions en llengua castellana (Romano i cols., 1994). Les causes són: fins el 1975, Any Internacional de la Dona designat per l'ONU, no es produeix el reconeixement explícit de la discriminació femenina per la situació de repressió política a Espanya i els estudis en són escassos i dispersos. Després de 1985, quan acaba el *Deceni de les Nacions Unides de la Dona 1975-1985*, apareixen estudis d'imatges (Romano, 1994), sobre presència de personatges públics d'interès per a les dones, els usos de la comunicació pública per part del col·lectiu femení i en menor mesura l'estudi de la producció informativa. La investigació que incorpora el concepte de gènere apareix a final dels vuitanta. Fins a aquest moment no es feia una anàlisi relacional del col·lectiu femení respecte del masculí.

Durant els anys 90, els estudis realitzats permetien identificar formes estereotipades a les notícies associades a la dona; així Gallego (1998) apunta que aquestes mencions a les dones no sobrepassaven el 12%.

Els estudis realitzats durant la primera dècada dels 2000, en aquest camp, situen la representació de la dona a les notícies dels diversos mitjans de comunicació (ràdio, premsa, televisió) entre el 17% i el 18%, respecte a la representació masculina. Les dones, tot i ser el 34% de la població activa, estan representades als mitjans només en un 18% (Gallego i al., 2002).

D'acord amb aquestes dades, durant els últims 32 anys la representació de la dona als mitjans ha passat del 8% al 24%, xifra que encara que es triplique i aparentment resulte alentadora, encara dista 16 punts per assolir la legítima paritat del 40% que promulguen les lleis d'Igualtat vigents, la de 2007 a l'Estat espanyol i la de 2003 a la Comunitat Valenciana, tot i tenint en compte que les dones som el 52% del total de la població europea (Margot Wallström, vicepresidenta de la Comissió Europea, 2008). I això considerant que aquestes xifres són una mitjana global, ja que en el cas d'Espanya és probablement un percentatge inferior.

La distància en el protagonisme que els mitjans projecten entre homes i dones no sols és gran en termes quantitius, també és incongruent i injusta perquè distorsiona la història, en termes qualitius. L'escàs protagonisme que els mitjans concedeixen a la dona és cridaner i xoca amb la realitat quotidiana, on la dona ha protagonitzat una autèntica transformació social:

Apenas comenzado el siglo XXI, la situación de la mujer ha experimentado unas transformaciones tan radicales con respecto al siglo XIX, que podríamos hablar, sin exageraciones, de una auténtica revolución [...]. En el caso del Estado Español, donde 50 años atrás teníamos que vérnoslas con tipificaciones legales claramente discriminatorias, como las penas por adulterio por señalar un ejemplo [...] la presencia de la mujer se ha incrementado prácticamente en todos los sectores de la actividad económica [...] la incorporación al mundo laboral asalariado, pongo por ejemplo, es similar en nuestro país a las cifras del resto de la comunidad europea. (Santana i altres, 2001: 117).

Durant les últimes dècades del segle XX, els mitjans de comunicació s'han fet ressò de temes com: el deute extern, la globalització, el terrorisme, la modernització, la tecnologia, la SIDA, el medi ambient... Tanmateix, les qües-

tions relatives a la dona han quedat al marge, a pesar de l'increment experimentat pel feminisme en tots els àmbits (Steeves, 2006).

A més, tal com diu Gallagher (2001a), l'assumpte en qüestió no és solament el nombre de dones que apareixen als mitjans, sinó més aviat el pes de les seues veus. Així doncs, a més de la freqüència d'aparició, ara també hem d'observar els rols de les dones als informatius: a què es dediquen les dones, les històries on apareixen, la posició en la societat que les representa i la forma en què les representen les notícies.

Més recentment, els resultats d'un estudi de Kitzinger i altres (2008), sobre el contingut de 12 periòdics nacionals al Regne Unit al llarg de 6 mesos sobre la presència de dones i hòmens en el camp de la ciència, enginyeria i tecnologia, indiquen que se citen els hòmens molt més que a les dones, de fet, per cada 5 hòmens esmentats pels periodistes, hi ha només una dona. El mateix passa amb les entrevistes a fons amb persones destacades en aquest camp, el ràtio de les quals també és de 5 entrevistes a científics masculins a 1 entrevista d'una dona científica. En la mostra de 1.503 articles, hi havia 644 cites de científics, el 84% (n= 539) van ser d'homes i el 16% (n=105) eren cites de dones científiques. I si continuem mirant el tractament de dones científiques en la premsa, els periodistes, quan escriuen sobre elles, inclouen detalls de la seua aparença física. La meitat de les entrevistes a les científiques van fer menció de la seua roba, aspecte físic o estil dels cabells, mentres que si es tracta de científics, el mateix va ocórrer en només el 25% dels homes entrevistats.

2.1.8.3.1 Rols i estereotipus. Naturalització dels rols. L'arquitecte i la netejadora

La representació de gènere als mitjans de comunicació, en concret als informatius de Canal 9 i la idea que el progrés social es quantifica per la igualtat entre homes i dones és un dels eixos d'aquest estudi, com veurem més en-

davant. Actualment, es detecta una consciència individual avançada en la categorització dels rols socials entre homes i dones, com diu Carmen Rodriguez (1990), però la premsa diària espanyola encara manté als seus discursos una imatge estereotipada i tradicional dels rols de gènere. Amb tot i això, les autores apunten que una de les àrees més regulades en aquesta matèria, la de la publicitat, experimenta una disminució en la visió estereotipada de la representació de la dona. Per tant, els mitjans de comunicació són capaços de crear estereotips i també de contribuir a canviar aquesta perspectiva.

L'assignació social de funcions a homes i dones naturalitza els seus rols i fa que hi haja una relació determinant entre el sexe d'una persona i la capacitat per a desenvolupar un treball o una funció determinada. Per això, pensem que reconèixer que açò són marques culturals ajudarà a transformar la idea. Cabrera Castro (1998) sosté que el sexisme en la premsa és preocupant i alarmant. Estudis fets a Gran Bretanya (Fowler, 1991) afirmen que els diaris britànics categoritzen de manera diferent homes i dones; així, als homes se'ls descriu pel rol ocupacional i a les dones pel seu estat civil o situació familiar. Més recentement, un altre estudi fet per l'organisme *Women in Journalism*, l'any 2012 al Regne Unit, denunciava que el 78% dels articles de les portades dels diaris nacionals són escrits per homes i el 84% de les persones citades o simplement nomenades són homes; en canvi, només un 16% dels esmentats articles eren de dones, sempre citades o nomenades com a personatge famós o com a víctima.

Tal com apuntàvem abans, Juana Gallego (2002: 19-20) diu que a mitjans dels 80 començà a discutir-se sobre gènere, concepte que considerem clau en la investigació que ens ocupa. La teoria estructuralista entén el gènere com una categoria predeterminada i independent, estrictament gramatical.

En canvi, el postestructuralisme ho considera una variable dependent, construïda a partir de descripcions i prescripcions culturals superposades, és a dir,

com a constructe social, que s'inscriu en les persones junt amb altres discursos com la raça, el sexe o la classe social.

La teoria feminista aporta el poder i la ideologia com a elements bàsics en la interpretació del constructe social, eixos vertebradors dins del diversificat discurs feminista: feminisme radical, socialista, essencialista i postmodern. A més, tot el pensament i la teoria feminista, assenyalen com a característiques de la societat moderna: la baixa representació de les dones en l'àmbit públic i en l'àmbit del poder, l'ús sexista de la ciència i la universalització del discurs masculí.

Tot i que aquestes teories han fet accessible la investigació sobre gènere i comunicació, la teoria feminista no ha aconseguit un estatus acadèmic reconegut en el camp dels estudis dels mitjans de comunicació.

El concepte de gènere *per se* no explica totalment les diferències discursives i de comportament en la producció informativa que representen homes i dones, perquè la negociació del significat és complexa i va més enllà del gènere, però permet introduir la perspectiva interdependent, relacional i comparativa en l'anàlisi de la representació mediàtica dels gèneres (Gallego, 2002: 21). Amb tot i això, el concepte de gènere s'ha vulgaritzat i s'utilitza, en ocasions, com a sinònim de sexe (Izquierdo, 1998), però també és veritat que s'ha introduït transversalment en el disseny d'investigacions que no són específicament del col·lectiu femení (Gallego, 2002: 19).

Aquest concepte, com a variable, no comença a usar-se fins als noranta, en treballs quantitius, d'anàlisis de continguts, situació professional i temps. El concepte de gènere comença a tenir força als anys 90 (Franquet i Arias 1991) amb estudis quantitius, situació professional, temps en pantalla i representacions socials (Baca Lagos, 1995).

Més avant, la construcció identitària de gènere es converteix en un punt focal de treballs (Ortega i al. 1993). Rubin (1998) assenyala la diferència entre sexe biològic dels éssers humans i el gènere com a construcció social per tal de diferenciar amb rigor els aspectes físics dels psicosocials. Per exemple: que a igual treball entre home i dona, la dona cobre menys és una discriminació sexual, però si un home o una dona són objecte de menor consideració social quan realitzen treballs estereotipats com a femenins en comparació a quan realitzen treballs considerats masculins és una discriminació de gènere. (Navarro Tomás, I., 2014, art. 20. *L'ascensor i l'aspiradora*. Annex VII). Rivera Garretas (1994) apunta que aquesta diferenciació fou alliberadora en el feminisme dels 70, perquè l'allunyava del biologicisme del discurs, que situava allò femení en l'àmbit natural i allò masculí en l'àmbit cultural.

Més enllà, Joan Scott (1986) relaciona el gènere amb el poder i el considera un element important a l'hora d'establir relacions de poder. En paraules de Gallego, ho podem resumir amb la frase: "Género es una serie de roles culturales" (Gallego, 2002: 50).

Durant molt de temps, la imatge de la dona s'ha associat a l'espai privat i domèstic i la de l'home a l'esfera pública de poder. Aquesta pot ser una explicació de la falta de representativitat de la dona als mitjans i aquesta *asimetria representacional* (Gallego, 2002: 22) s'ha convertit en la força motriu de múltiples treballs, com per exemple el nostre.

Bettina Peters, al simposi internacional de la UNESCO el 1995, assegurava que les dones estan infrarepresentades als mitjans i quan apareixen se les descriu amb una gamma reduïda de rols estereotipats. A més, Gaye Tuchman, al final dels setanta, des del marc funcionalista assenyala que: "la aniquilación simbólica de las mujeres en los medios de comunicación pone en peligro el desarrollo social, al no mostrar imágenes positivas que permitan representaciones adecuadas del colectivo femenino." (citada en Gallego, 2002:

22). Igualment, l'*Instituto Vasco de la Mujer* (1997) evidencia com el 80% de les referències a les dones remarquen el seu paper tradicional.

L'estereotipus és una idea o imatge comunament acceptada per un grup o societat, amb caràcter immutable. Ja hem dit que el masculí s'associa a valors com la independència, l'agressivitat, la força, la virilitat i la competitivitat; i el femení, a valors com l'afectivitat, la dependència, la fragilitat i la preocupació. Els valors (van Dijk, 1998) juguen un paper fonamental en la construcció de les ideologies i a diferència de les creences, aquells tenen una base social més àmplia i són part del territori comú cultural. En aquest sentit, Muñoz López (1997) assegura que la societat configura la cultura a partir de les normes, valors i significats, i que factors com la raça, la classe social, l'ocupació o el sexe han contribuït a valorar l'individu com a ésser dominant o com a ésser subordinat.

Tot açò, segons Durkeim (1982) constitueix la consciència col·lectiva. Hem de ser portadores de l'universal, tenir accés a allò simbòlic i poder així transformar l'imaginari col·lectiu (Queizán, 2001: 20), perquè els espais de poder es constitueixen a partir de normes de conducta col·lectiva (Foucault, 1991: 9-27).

Durant la IV Conferència mundial de la Dona (1995) celebrada a Beijing s'analitzaren aquestes qüestions que afecten el tractament de les dones als mitjans. En la conferència destacà la imatge estereotipada que els mitjans donen de les dones, l'augment significatiu de les imatges que perpetuen la violència de gènere contra les dones i la dificultat d'aquestes a ocupar llocs de poder i decisió als mitjans i, per tant, de poder expressar la seua perspectiva.

Per això, durant la conferència es féu una crida als propietaris i directors dels mitjans (i no estem usant el masculí genèric) per tal d'adoptar mesures i codis per a fer un retrat just i precís de les dones als mitjans de comunicació. A Espanya només un 9% dels llocs d'alta direcció periodística l'ocupen les dones (Lorente, R. 2001: 129).

En aquest sentit, l'estudi fet per GMMP el 2010 també apuntava: "Esperamos que lo que vamos a decir sobre la representación de género en los medios lo tomen en serio los directores de los medios" (Abebech Wolde, Ethiopian Media Women's Association i Coordinadora del GMMP per a Etiòpia).

A Espanya, durant els últims anys, hem vist la incorporació de la dona a llocs de poder i decisió en ràdio i televisió, però no així en la premsa escrita on, en l'àmbit regional hi ha 15 directores de diari i als diaris d'àmbit estatal no hi ha cap directora (Mateos de Cabo i al., 2007). Un informe basat en *Fortune 500 Companies* (Catalyst, 2004) revela que aquells mitjans amb més dones directives gaudien de millor posició econòmica i financera que els que contaven amb menys dones en llocs de direcció (Nicholson, 2006). En aquest sentit, la Federació Internacional de Periodistes, al simposi de 1995 de la UNESCO a Toronto abans esmentat advertia que no hi ha cap codi ètic per als editors i editores de premsa, de manera que sense aquest suport és molt difícil avançar en el terreny de la igualtat i la paritat als mitjans de comunicació.

Ara bé, tot i que a Beijing un dels punts clau se centrava en què les dones han de liderar les empreses i ser responsables en la jerarquia encarregada de seleccionar la notícia, açò no garanteix el canvi de dinàmiques si la dona per a triomfar repeteix els formats de treball masculins amb la consegüent reproducció estereotipada: "Es importante deshacer los estereotipos porque pasan inadvertidos, de ahí que sean más potentes y eficaces" (Ortiz, 2010: 105) i mostrar així una imatge real de la dona i no, de manera majoritària, com a ama de casa, mare desconsolada, objecte sexual o dona víctima d'agressió, com revela l'estudi de GMMP 2010.

Aquest estudi mundial destaca que les dones, com a persones entrevistades o com a notícia, segueixen dins de la categoria de persones ordinàries front als homes que predominen en la categoria d'experts. A més, l'estudi de GMMP 2010 continua dient que el 46% de les notícies observades reforcen l'estereotipus de gènere enfront al 6% que el critiquen:

Subrepresentación, insuficiente cobertura de los medios y la prevalencia de información estereotipada, todo ello es citado como obstáculo al goce igual de la libertad de expresión (La Rue i al., GMMP 2010: 3).

Per tant, els mecanismes ocults, com l'organització en la redacció, presa d'una cultura masculina, la cultura professional, el context sociocultural i la idiosincràsia individual (Gallego, 2002) fan que la perspectiva de gènere no prospere als mitjans.

2.1.8.3.2 Perspectiva de gènere. El plus informatiu

El component de gènere implícit en una notícia fa referència a les connotacions de gènere inherents en el tema i que, a l'estudi que ens ocupa, són generalment ignorades o minimitzades, per exemple: notícies sobre dones es presenten diluint molt el perfil femení; així, un cas sagnant de violència de gènere es presenta com un assassinat més, o un cas relacionat amb la fecundació o la maternitat es mostra com estrictament científic o només com a dada econòmica, si parlem de l'atur o com a tema estrictament sanitari, quan parlem de prostitució, on s'encobreix el perfil femení inherent a la temàtica: violència de gènere, anticonceptius i dret a decidir la maternitat en les dones, atur majoritari en les dones o prostitució com a resultat de la discriminació social i el maltracte en moltes dones. Aquests temes, doncs, es polititzen i no s'aborden amb perspectiva de gènere, convertint-se en neutres i periodísticament acceptables (Gallego, 2002: 55-56).

La perspectiva de gènere apareixia en els enunciats, on el desenvolupament com a notícia dóna significat a les diferències de gènere. Per tant, hi ha una comparació entre gèneres, ja siga de manera implícita o explícita. Lagarde (1996: 15) afirma que la perspectiva de gènere:

Permite analizar y comprender las características que definen mujeres y hombres de manera específica, semejanzas y diferencias. Esta perspectiva de género analiza las posibilidades vitales de mujeres y hombres: expectativas y oportunidades, las complejas y diversas relaciones sociales entre ambos géneros, y los conflictos institucionales y cotidianos que tienen que afrontar la forma de hacerlo.

Segons l'autora, l'objectiu de la perspectiva de gènere és la construcció subjectiva i social d'una nova configuració, a partir de la resignificació de la història, la societat, la cultura i la política des de les dones i amb les dones (1996: 13).

La perspectiva de gènere feminista denomina d'altres maneres les coses conegudes, evidencia fets ocults i els atorga altres significats. Aquesta perspectiva suposaria un canvi en les estructures de pensament dels éssers humans que "han asimilado como algo natural la división del mundo entre los sexos y no como algo socialmente construido" (Bourdieu, 2000).

A través de les paraules de Bourdieu podem concloure que la divisió del món homes-dones és un producte social, i no biològic, de rols i perspectives socialment adjudicades i, com diu Joan Scott (1986) relaciona el gènere amb el poder, que el considera un element important a l'hora d'establir relacions de poder. Açò vol dir que la socialització d'homes i dones és diferent, fet que condueix a diferències de comportament, actituds, valors, estils, formes de vida, creences i opinions... (Gallego, 2002: 58).

Per a Bach (2011: 11), destacar els mecanismes establerts per la societat per educar homes i dones resulta una diferència qualitativament i quantitativament molt significativa. Per a les autores d'*El sexo de la noticia* (2000), la perspectiva de gènere no vol dir dotar de benefici sistemàtic les dones i perjudici els homes, vol dir evidenciar la situació en què es troben uns i altres i dotar de significat aqueixa diversitat de posicions. Per exemple, de 969

convents a Espanya, 44 són frares i 925 monges; o de les 44.154 persones empresonades 4.134 són dones i 40.154, homes. Aquesta notícia en aquest cas és interessant perquè les dades estan separades per sexes, cosa que s'hauria de fer sempre i hi ha casos on la notícia podria anar més enllà de la qüestió quantitativa i podríem contemplar aspectes relacionats amb l'evolució dels rols de gènere.

Els índexs d'atur, per exemple, no vénen separats per sexes, tot i que sabem que n'hi ha més entre dones que entre homes. No donar aquesta dada és fer una informació incompleta, esbiaixada i malintencionada que pretén emascarar la realitat.

Un altre exemple és el de l'esterilització reproductiva. A *El País* es parla d'açò en una notícia i s'observa una important evolució social: 1985, 7% dones i 1% homes; 1995, 15,5% dones i 13% homes. Aquesta evolució presenta un canvi social molt a tenir en compte que queda ocult o minimitzat en l'ús del genèric, com fa *El País* en el seu titular: *Un 28% de los españoles entre 35 y 39 años se han esterilizado* (Bach, 2011: 12). D'aquesta manera, s'elimina tota referència a l'evolució experimentada en aquest cas pels homes i els importants canvis respecte a l'imaginari de la masculinitat (Gallego, 2002: 59):

Las conclusiones de las investigaciones de orientación feminista [...] durante el último decenio del siglo XX han señalado a los medios como instrumentos fundamentales para la transmisión de valores estereotipados y patriarcales sobre las mujeres y los valores femeninos. Un discurso mediático que se construye de forma hegemónica en el sentido en que Gramsci empleaba el término, o sea: un proceso que obtiene el consenso en la ideología dominante gracias a las interpretaciones de la clase dirigente, que pasan a traducirse en sentido común.

Les teories feministes entenen que la classe dirigent està travessada pel gènere com a element estratificador que la defineix. (Gallego, 2002: 23). Per tant, una de les maneres de desfer els estereotipus als mitjans de comunicació és usar la perspectiva de gènere de forma transversal en les notícies. Açò no significa realitzar un periodisme feminista, sinó dotar de significació informativa i de fer visible la diferent posició social ocupada per homes i dones.

Aquest concepte ofereix un plus informatiu sense menysprear els altres valors notícia. Assumir açò és dotar de més rigor i pluralitat l'acte informatiu (Gallego, 2002: 415-416). La perspectiva de gènere com a "valor notícia" transversal en l'elaboració de la notícia esdevé l'antídot necessari contra l'estereotipus de les dones als noticiaris. La perspectiva de gènere transformadora és l'eina que l'estudi GMMP usa i facilita per estudiar aquesta matèria.

Posarem un exemple habitual de perspectiva de gènere estereotipada: durant l'entrevista pel seu èxit professional a una dona de 45 anys, directiva d'una empresa, amb quatre fills menuts, li fan la pregunta estereotipada sobre la conciliació laboral-familiar que adjudica a la dona en solitari la responsabilitat domèstica i la devalua tornant-la a un terreny poc professional amb valors devaluats com la paciència, submissió, comprensió, preocupació, afecte... Si la persona entrevistada és un home, tot i que també té quatre fills, no li pregunten per la conciliació i, en canvi, es destacaran els valors en alça del món empresarial: la competitivitat, la intel·ligència, la capacitat professional, la formació, el lideratge, la disponibilitat horària..., i qualsevol valor acostat a l'estereotipus masculí d'home professional exitós. Només amb la manera de formular la pregunta, trobem una reproducció estereotipada i injusta de la imatge de la dona en el món laboral.

Aquest tipus de preguntes fan que els mitjans perpetuen un estatus discriminatori de la dona, la deslegitimen i no li donen un tractament de gènere correcte. La deriva perillosa és la defensada per dones directives d'empreses que, com la senyora Mònica Oriol, presidenta del *Círculo de Empresarios*,

entenen que per a triomfar en la vida professionalment la dona ha de renunciar a tenir fills i d'assumir necessàriament els rols masculin (europapres.es, 03.10.2014). Així, els *media* donen una imatge equivocada i injusta de la dona que xoca amb la realitat, on la dona ha estat la protagonista d'una autèntica transformació social.

2.1.8.3.3 Elaboració de la notícia i la legitimació. Casa-despatx

Podem afirmar, doncs, que un estereotipus és un producte ideològic que troba en el discurs mediàtic la seua plataforma ideal de llançament a la societat, que el reproduïx i el legitima. La legitimació és una de les principals funcions socials de les ideologies, és un acte social que es porta a terme pel text o la conversa (van Dijk, 1998). La deslegitimació ideològica de les qüestions de gènere i la consideració de temes redundants fan que les i els periodistes eviten la polèmica que comporta aquesta matèria. D'altra banda, els rols adjudicats a les dones mai no han aconseguit un estatus de legitimitat com l'han aconseguit els homes

Hi ha valors que legitimen les persones en una societat i fan que hi exercisquen una funció reconeguda i aplaudida. Aquests valors adjudicats i destacats en l'esfera masculina es devaluen i no es reconeixen en l'esfera femenina, i són:

L'àmbit domèstic (ama de casa)	L'àmbit empresarial (home empresari)
	Organització
	Eficàcia
	Estalvi
	Resolució de problemes
	Habilitats socials
	Capacitat de treball
	Versatilitat
	Projecció futura
	Inversió
	Intel·ligència emocional
	Capacitat de comandament
	Assumpció de responsabilitats
	Multidisciplinarietat

Quadre 1. *Valors destacats en l'esfera masculina i devaluats en la femenina*

A casa, les dones han exercit aquestes tasques sense cap reconeixement de la societat, que generalment només veu una obligació de la dona sense donar la importància que pertoca. I la dona assumeix discretament el rol sense cap reconeixement. En el cas de la dona, les habilitats descrites són substituïdes-devaluades per altres més molles, com la comprensió, generositat, tendresa, intuïció, paciència. L'empresari d'èxit gaudeix de prestigi social; en canvi, la mare que treballa i porta la criança de fills i l'organització de la casa no té la mateixa legitimitat social que l'home.

Un dels mecanismes ocults (Gallego, 2002) responsables de les notícies estereotipades és considerar a les redaccions dels diaris com a important-noticiós tot allò quantificable: xifres, dades, nombres... de manera que queden fora de joc aquells temes que necessiten un tractament més detallat i complex com complexa és la realitat social. Per això, Wackwitz i Rakow (citats per Creedon

i Cramer, 2006: 257 i 258) demostren que cal una teoria de la comunicació feminista que permeta repensar l'estructura i organització de la disciplina de la comunicació, i busque un enteniment crític entre les qüestions de gènere, la comunicació i el canvi social.

Com hem vist abans, als llocs on es decideix què és notícia, la dona està en absoluta minoria. L'ambient masculí de la redacció, que sol negar la diferència, o ser-ne indiferent, o desconèixer-la o simplement assumir-la (Gallego, 2002) no contempla la dimensió de gènere per a tipificar, tractar, classificar, seleccionar o enfocar els esdeveniments, i assumeixen la desigualtat com una realitat, sense ànim de canviar-la (Consejería de Empleo y Mujer, Madrid, 2006).

La noticia es el resultado de los métodos empleados por los hombres de prensa. Si emplearan métodos diferentes, el resultado serían noticias de otra forma, y el público conocería el mundo externo, ajeno a su experiencia directa, de una manera diferente. (Fishman, 1983: 22)

El producte final, la notícia, és, doncs, el resultat d'un procés de selecció, de presa de decisions sota criteris d'empresa, ideològics i polítics bàsicament. Els mitjans són un poderós instrument de creació de l'opinió pública, que projecten i perpetuen l'ordre i el poder establert, conformant i difonent models de comportament sexista (Fraga, 2006).

Les diverses relacions de poder, segons Van Dijk (1998), es mostren en un discurs informatiu de forma sistemàtica; així, les estructures informatives també contribueixen a la reproducció de consens i d'ideologia professional i social subjacent en el procés d'elaboració de notícies:

El periodismo manipulado presupone el periodismo de rutina: se erige sobre un cimiento de prácticas noticiables y rutinarias que procura encauzar en provecho propio (Fishman, 1983: 24).

A més dels interessos econòmics i polítics del mitjà concret, la representació de la dona als mitjans també és conseqüència d'un fenomen global que ha perviscut i perviu al llarg del temps i que manté la rutina de protegir els homes al cim i perpetuar les dones en posició subordinada (Byerly i Ross, 2003). Així doncs, més del 80% dels diaris tenen cultures defensives, adverses al risc i lentes en l'adaptació als canvis i menys del 20% tenen cultures constructives que s'adapten millor als temps i obtenen més lectors i lectores i, per tant, més beneficis (Hemlinger i Nesbitt, 2006).

2.1.9 La nova masculinitat i l'androgínia psicològica

Per altra part, i continuant dins dels mitjans de comunicació, hi ha una creixent aparició de la projecció d'una nova masculinitat, que comença a obrir-se pas dins de la masculinitat tradicional i que és persistent en el discurs mediàtic. Aquesta nova masculinitat té trets novedosos i positius que, encara que de manera poc freqüent, mostren personatges masculins que comparteixen tasques domèstiques, responsabilitats familiars, són comprensius i solidaris, rebutgen tota mena de violència i expressen els seus sentiments i emocions.

Aquesta nova masculinitat és la que reclamava l'actriu Emma Watson al discurs de juliol de 2014 a l'ONU, amb una revisió del terme feminisme, que rebutge la idea tradicional de l'odi als homes. Tanmateix, aquesta novetat també es mescla amb comportaments negatius com el masclisme laboral, el masclisme domèstic, l'homofòbia, la xenofòbia i la no expressió dels sentiments davant de les dones o entre els homes.

Podem dir, com suggereix Rodríguez del Pino (2011), que el concepte de masculinitat està en trànsit cap a una redefinició dels seus valors, tot i que es manté una situació polaritzada en alguns sectors productius que són més reticents a aquests canvis. La situació actual de crisi econòmica ha generat noves situacions de relació social. S'hi observa, encara que de forma minori-

tària, un replantejament de rols en relació amb l'altra part, tot i que enfront a d'aquestes actituds encara subsisteixen formes de resistència al canvi. Una de les qüestions que sorgeixen d'aquesta reflexió és si aquesta nova forma relacional és un canvi real i estructural o, pel contrari, no és suficient com per a fer efectiva una nova relació de gènere basada en la igualtat real.

Una proposta interessant que camina cap a la igualtat real entre les persones de diferent sexe i que tantes vegades invoquem és la que ens fa Ríos García, (2011) anomenada *androgínia psicològica o flexibilitat comportamental* a través de l'harmonia entre característiques masculines i femenines. Però de vegades no resulta fàcil diferenciar comportaments i conceptes. Hi ha moltes investigacions respecte a ciència i gènere que usen les paraules gènere i sexe indistintament, tot i que són conceptualment ben diferents. En principi, sabem que el sexe és una realitat biològica i el gènere és una categoria gramatical intervinguda per processos socioculturals i ambientals. Ara bé, també hi ha autors que fins i tot defensen que el sexe és una categoria sociocultural (Domínguez Martínez, 2002).

En tots els processos socioculturals i ambientals existeixen els estereotips que solen ser sobregeneralitzats, erronis, i resistents a nova informació. Mentre que el concepte d'estereotips es refereix a les creences d'un grup de persones, el prejudici es refereix a les actituds de les persones i els estereotips poden avalar els prejudicis, de fet dels estereotips presents en la societat apareixen prejudicis específics i conductes discriminatòries cap a certs grups socials (Myers, 1990). Per tant, els estereotips, independentment de si són correctes o incorrectes, tenen el poder de crear i sostenir la seua realitat. Així doncs, buscar característiques femenines o masculines no estereotipades resulta difícil i de vegades incert.

Sandra Ben, l'any 1974, va crear un instrument que permet mesurar característiques de la personalitat agrupades en ítems considerats estereotips i en característiques neutres, de manera que el subjecte es classifica en quatre ti-

pologies o rols de gènere: la Femenina i Masculina, que reflecteix en individus amb comportaments i actituds que s'ajusten a definicions culturals estereotipades per al gènere; la Indiferenciada, que reflecteix dèbils indicadors amb característiques d'ambdós gèneres i finalment l'Andrògina, definida com la integració d'aspectes femenins i masculins més enllà de les pautes culturals.

En aquest darrer grup s'inclouria el tipus de persona que posseeix qualitats masculines i femenines ben definides i que les utilitza com a recursos psíquics que li permeten funcionar d'una manera més saludable i menys rígida, sense sentir cap qüestionament per la seua identitat de gènere. L'androgínia psicològica es promoció com a estratègia de promoció i de prevenció en salut mental.

Les persones andrògines són psicològicament més saludables i desenvolupen un millor autoconcepte, una millor autoestima i autoeficàcia (Eichinger, 2000); tenen més probabilitat de seleccionar el comportament més adequat a cada situació (Caplan i Caplan 1994); i demostren tenir un ampli repertori de comportament que els permet una gran flexibilitat i adaptació a diferents entorns (Smith, 1998). L'androgínia psicològica s'associa amb les persones de major nivell cultural i educatiu (Moya, 1985) i en la influència de l'edat en els estereotips del rol de gènere (García-Mina, 2002).

L'androgínia psicològica potser siga una solució als relats excloents. Però si tornem al discurs informatiu, veiem que no contempla entre els seus presupòsits la dimensió de gènere, no conté una perspectiva de gènere per a: "[...] dotar de significación informativa, de hacer visible, la diferente posición social ocupada por los hombres y las mujeres" (Gallego, 2002), i els temes de gènere, com diu l'autora, pertanyen en la seua majoria als àmbits perifèrics de l'esfera pública i, per tant, tenen menys possibilitats de ser tractats.

La perspectiva de gènere no vol dir fer periodisme feminista, sinó basat en evidenciar les diferències de gènere i evitar que les dones periodistes hagen

de triar entre defensar els seus plantejaments com a dones o actuar com a professionals sense gènere (Gallego i al., 2002: 415-416).

Si la perspectiva de gènere, com hem vist, és el punt d'inflexió per canviar la mirada sobre les coses, hem de saber primer què és el gènere.

2.1.10 La construcció social i política del gènere en el discurs

Durant la dècada dels 70, el gènere i el discurs van sorgir com un camp d'investigació reconegut. L'interès pel tema és transversal i toca diverses disciplines: antropologia, lingüística, literatura, filosofia, psicologia, sociologia, comunicació i estudis sobre la dona. West, Lazar i Kramarae en *Género en el discurso* (2000), afirmen que el gènere es realitza en el discurs, que és un constructe social i que hi intervenen múltiples vectors personals, socials i culturals que estan en constant negociació dels significats. Tot allò que es considera masculí o femení no està regit per la biologia, sinó que es construeix socialment i políticament.

Bonder (1998) explica que durant una primera etapa, el concepte de gènere fou definit en contraposició a sexe; s'al·ludia als aspectes psicosocioculturals assignats a homes i dones pel seu medi social i es restringia el sexe a les característiques anatomofisiològiques que diferencien homes i dones en l'espècie humana.

Ballarín (2006), al seu article titulat *La educación propia del sexo*, diu que la diferència biològica entre homes i dones pot ser evident, però que saber on acaba la diferència sexual i comença la construcció social que al llarg de la història s'ha fet sobre individus, homes i dones, és molt més difícil.

El gènere es considera com la construcció social de la diferència sexual (Lamas, 1997). Tot i ser un terme discutit, és comú considerar que tracta de les característiques que cada cultura atribueix a cada sexe. Segons Simone de Beauvoir (1980), no es naix dona, s'arriba a ser-ho, i segons Butler (2007), el gènere també es fa.

El terme gènere ha aparegut recentment en els documents oficials de la Unió Europea, concretament en el *Cinqué Programa d'Acció per a la Igualtat d'Oportunitats entre Homes i Dones* (2001-2005), la qual cosa indica que en la Comissió hi ha hagut un canvi que va des d'un enfocament limitat en la igualtat d'oportunitats cap a un altre més global i comprensiu.

Ara bé, les construccions socials de gènere no són neutres, estan vinculades a les relacions de poder institucionalitzades dins de les societats (West, Lazar, Kramarae, 2000: 180). Aquestes relacions s'articulen mitjançant el llenguatge i no sols poden reflectir un món sexista, sinó que construeixen activament asimetries de gènere dins de contextos sociohistòrics específics. Les identitats sexuals són construccions socials permanentment inacabades, producte dels discursos difosos des de les estructures de poder en un context històric determinat, on les persones tenim un paper actiu a l'hora d'elegir (Calvo García, 2011). En aquest sentit, és evident que totes les eleccions simbolitzen posicionaments polítics. A través de la nostra elecció de determinades formes del llenguatge podem o bé acceptar tàcitament i perpetuar un *status quo* o desafiar-lo i així ajudar al canvi (Cameron, 1992: 226).

És interessant destacar una qüestió relativa a la construcció de la identitat de les treballadores sexuals a Espanya en l'actualitat. La política sexual imposada des de la modernitat està basada en el control del cos, de la sexualitat, del cos de la dona en especial i de la seua capacitat reproductora, distingint entre dones bones i dolentes.

Aquesta construcció de la sexualitat ha fet que se'n diferenciaren dos tipus: la sexualitat bona o conjugal, adulta i formal, d'una banda, i la dolenta o perifèrica, fora de la parella conjugal, homosexual, associada a malalties i perversió, de l'altra. Aquest discurs provoca que les treballadores sexuals formen part d'un relat, usat tant per les postures més conservadores com, fins i tot, per feministes progressistes de manera que, d'una banda, les considera víctimes i, de l'altra, fa que assumesquen una posició culpabilitzadora.

Des d'una òptica hermenèutica, en l'article de Flor Delgado, Nancy Santana i Aure Graterol (2008) *Género y ciudadanía en el discurso escolar formal*, proposen la igualtat de la ciutadania, més que la igualtat de gènere i critiquen la defensa d'un gènere en detriment de l'altre.

D'acord amb el constructivisme la realitat és una construcció contextual, representada per diferents fragmentacions complementàries o en disputa: "Nosotros construimos nuestros mundos sociales" (Pearce, 1992: 3). Per això, cal dir que els subjectes juguem un paper actiu en l'elaboració de la realitat que ens envolta i produïm així múltiples veritats en competència. D'acord amb la teoria de Pearce, podem dir que el gènere es fa al discurs de la mateixa manera que la realitat es crea en un context social. Des d'aquesta òptica, el subjecte és el resultat d'una interacció social i a més a més: "Los sujetos construyen los problemas sociales a los que se acercan" (Rein i Schön, 1993: 45).

Una perspectiva interessant ens la presenta Pilar Domínguez Martínez (2002): "Tanto el sexo como el género són construcciones culturales, metafóricas" (2002: 64). L'autor sosté que des de Wollstonecraft (1759) fins als nostres dies el feminisme de la igualtat lluita contra la discriminació i la desigualtat de les dones, però que no s'ha reconegut l'ensenyament de l'anàlisi de les metàfores perquè: "La metàfora compromete totalmente el uso de la lengua filosófica, es economía y agudeza intelectual" (Derrida, 1971: 249).

Com hem vist anteriorment, a l'apartat 2.1.8.3.1, al Simposi Internacional de la UNESCO, de 1995, Bettina Peters, secretària general adjunta, ja apuntava la infrarepresentació de la dona als mitjans de comunicació, amb minoria als consells de redacció. Tot i que la majoria de països tenen lleis que prohibeixen la discriminació basada en el sexe, rarament s'usen. No hi ha cap govern que haja emés una amonestació a un mitjà estatal per emetre una imatge distorsionada de la dona. Peters (1995) proposa que es cree interès en aquest tema com si es tractara d'una mesura comercial. La major part dels mecanismes responsables d'aquesta discriminació estan ocults i resulta difícil trobar-los perquè tractar el tema dels estereotips no sol ser una qüestió, segons Tuchman (1998), de la qual es parle sovint a les redaccions.

També hi ha altres tipus de mecanismes que contribueixen a expulsar temes o esdeveniments que es prodrien enfocar des d'una perspectiva de gènere: la deslegitimació ideològica de les qüestions de gènere, és a dir, que aquestes qüestions són valorades d'una manera asimètrica respecte a altres possibles ideologies (conservadurisme, progressisme, religió...) (Gallego, 2002).

2.1.11 Anàlisi del discurs

Pel que fa al terme discurs, Van Dijk (2000a, 2000b, 2000c, 2005) i Wodak (1997) el defineixen com una forma d'interacció social, que implica una relació dialèctica entre l'esdeveniment discursiu particular i les situacions, institucions i estructures socials que l'estructuren. D'ací que el discurs siga constitutiu i condicionat socialment: és constitutiu en el sentit que ajuda a sustentar i reproduir l'*statu quo* (situacions, objectes de coneixement, relacions, identitats socials, ideologies) i contribueix a transformar-lo; i està condicionat, ja que segueix les pautes que dicta el sistema sociocultural.

Un dels aspectes que caracteritzen els estudis discursius és que l'objecte d'anàlisi són les dades empíriques, atès que es parteix del principi que l'ús

lingüístic es dona en el context, és part del context i crea context. El fet lingüístic s'ha convertit, doncs, en un tema de gran interès per a moltes disciplines situades en l'àmbit de les ciències humanes i socials, com apunta Crystal (1987: 412), i que és el nostre àmbit d'estudi. El nostre treball fa una anàlisi a partir de les dades empíriques de textos pertanyents a l'Administració de Justícia, de llibres de text de Primària i Secundària, i d'informatius de l'extinta Canal 9-RTVV.

Des de principis del segle xx, l'antropologia lingüística s'ha interessat molt especialment per la relació entre llengua, pensament i cultura (Duranti, 1977). L'etnografia de la comunicació (Gumperz i Hymes, 1964, 1972) planteja que la competència lingüística s'entén com el conjunt d'habilitats que componen la competència comunicativa, que alhora forma part de la competència cultural.

La sociologia, a partir de la dècada dels cinquanta, s'interessa per comprendre la realitat social des d'una perspectiva *micro*, a partir de l'observació de la interacció quotidiana de les persones. Aquest interaccionisme simbòlic de Goffman (1971) representa que fins i tot en les converses més informals negociem la nostra imatge.

L'etnometodologia parteix de la constatació que els éssers humans participem regularment en múltiples circumstàncies d'estructura complexa que posen en funcionament un bagatge d'expectatives com a esquema per a la interpretació d'allò que es veu però no es nota (Garfinkel, 1964: 2). L'anàlisi de la conversació, derivada de l'etnometodologia, analitza els torns de paraula com a base de l'organització discursiva (Sacks, Schegloff i Jefferson, 1974; Sinclair i Coulthard, 1975; Kerbrat-Orecchioni, 1990).

La sociolingüística interaccional, per altre costat, proposa una metodologia d'anàlisi integradora que inclou conceptes com la diferència i el mercat lingüístic (Bourdieu, 1982), el concepte d'*habitus* (Bourdieu, 1990) i també idees

sobre poder i dominació (Foucault, 1994), i la reconstrucció del pensament i les creences a través dels discursos generadors (Foucault, 1969). Conceptes clau dins d'aquesta disciplina són la inferència conversacional i les convencions contextualitzadores (Gumperz, 1982).

En l'àmbit de la psicolingüística, a partir dels anys 80, autors com Luria i Vygotsky destaquen el paper de la interacció comunicativa entre individus com el motor principal de l'adquisició i desenvolupament de la llengua. És evident que la capacitat innata del llenguatge que tenim els éssers humans no es desenvolupa si no es viu en societat. Des dels seus orígens, el pensament filosòfic s'ha preocupat del llenguatge i del paper que aquesta capacitat ocupa i exerceix en la vida dels éssers humans. Wittgenstein (1988) argumentà sobre la importància de l'ús públic del llenguatge per a la constitució del significat, i considerà que no existia significat fora de l'ús verbal públic, quotidià o ordinari.

La teoria dels actes de parla (Austin, 1962) és un dels fonaments principals del que avui coneixem com a pragmàtica. La pragmàtica considera que parlar és fer i que cada enunciat emès té un significat literal, una dimensió intencional i una repercussió en l'audiència. Aquesta distinció entre el que es diu, la intenció i l'efecte produït, serà fonamental en la creació de nous mètodes analítics perquè situa el procés d'interpretació d'intencions en la conversació i s'incorporen factors socials i cognitius a l'estudi.

En aquest sentit, la teoria del principi de cooperació (Grice, 1975) pretén explicar aquells enunciats que no es pronuncien, però que es volen comunicar. Seguidors d'aquesta teoria són Sperber i Wilson (1986) amb la teoria de la rellevància, que vol explicar els processos cognitius en l'emissió i la interpretació dels enunciats.

Dins de les interaccions culturals, socials i lingüístiques se situen els estudis pragmàtics sobre el principi de cortesia (Leech, 1983; Brown i Levinson,

1987) on destaquen la importància de la comunicació interpersonal que evite riscos, fugint de factors amenaçadors i pal·liant possibles perills en qualsevol interacció. La pragmàtica, actualment, ja no es planteja com un model d'anàlisi lingüística per a explicar aspectes del significat que la semàntica no pot explicar i ha passat a ser una perspectiva, una manera d'acostar-se als fenòmens lingüístics de qualsevol nivell sempre que es tinguen en compte els factors contextuals (Verschueren, 1998).

Per altra banda, la lingüística funcional recull la tradició dels lingüistes del Cercle de Praga, de Jakobson i de la concepció antropològica de Malinowski i Firth per a plantejar una gramàtica que mira cap al text i cap a les situacions on aquest apareix. Halliday (1978, 1986) reconeix tres macrofuncions del llenguatge: ideacional, interpersonal i textual. El pensament d'aquest autor és significatiu per a l'anàlisi del discurs, perquè contribueix a definir el text com a unitat semàntica imbricada en el medi social.

En canvi, la lingüística textual planteja l'estudi d'unitats comunicatives que transcendeixen els límits oracionals per a explicar la macroestructura (contingut temàtic) i la superestructura (esquema organitzatiu) dels textos (Van Dijk, 1980).

També apareix la teoria de l'enunciació que recull l'estudi del fenomen de la subjectivitat en el text (Benveniste, 1966) però és en la retòrica clàssica on es reconeix una de les primeres teories que es plantejaren l'estudi del text i de la relació entre el parlant i l'audiència. La nova retòrica ha derivat en dues vessants: la filosòfica (Perelman, 1958) que ha realitzat una revisió de l'argumentació com a teoria de raonament pràctic davant de fets problemàtics i, d'altra banda, la semiòtica, que promou la teoria de les figures retòriques i discursives (Grupo u, 1970).

Tota aquesta diversitat d'enfocaments no són excloents entre sí, al contrari, poden complementar-se i donar lloc a mètodes d'anàlisi que puguen explicar

l'articulació de tots els factors (lingüístics, socioculturals i cognitius) que conformen, en definitiva, un dels objectes del nostre estudi: l'anàlisi del discurs.

Per últim, també hi hem afegit la metodologia que s'utilitza al GMMP perquè "...es democracia en acción [...] la gente de todo el mundo está apasionada por los medios, por la igualdad de género y críticamente apasionada con la idea de ser agente de cambio" (GMMP, 2010: 6).

2.1.12 Anàlisi del discurs *versus* l'anàlisi crítica del discurs (ACD) des de la perspectiva de gènere

En aquest apartat veurem com el discurs és una disciplina lingüística i comunicativa fonamental, que pot esdevenir un instrument d'acció social amb força i poder transformador, alhora que un element d'acció solidària i igualadora. Si hem triat aquesta modalitat d'anàlisi crítica per analitzar el discurs és perquè entenem que és una manera íntegra i global de tractar la realitat que ens envolta, des del rigor i la coherència amb uns valors que compartesc i que, també, defensem: com a agent de canvi i democràcia en acció.

2.1.12.1 El discurs. Disciplines dels usos lingüístics i comunicatius

Hem vist que, quan parlem de discurs, estem parlant sobretot d'una pràctica comunicativa social, d'una forma d'acció entre les persones que s'articula a partir de l'ús lingüístic contextualitzat, oral o escrit. Així, Calsamiglia i Tusón (1999: 15) diuen que:

Las personas tienen a su disposición un repertorio comunicativo [...] La lengua, como materia primera del discurso, ofrece a quienes la usan una serie de opciones [...] de entre las cuales hay que elegir [...] Esa elección [...] se realiza de

acuerdo a unos parámetros [...] Estos parámetros son de tipo cognitivo y sociocultural, son dinámicos y pueden estar sujetos a revisión, negociación y cambio.

Des dels discursos feministes dels anys 70 fins a l'Agenda Pendent de Valcàrcel, passant pel feminisme empirista, que reconeix la diferència entre homes i dones; pel lliberal, que veu la política com l'instrument per la igualtat; pel radical, que busca la transformació del sistema; pel feminisme posmodern, no essencialista, enfront del postmodernisme feminista, essencialista, que situa la dona en el centre del poder, tots aquests discursos volen, en definitiva, resoldre la desigualtat en què vivim les dones.

Tenint en compte que l'objecte de la nostra tesi estudia usos discriminatoris del llenguatge a tres esferes públiques: el llenguatge de textos de l'Administració de Justícia, de llibres de text de Secundària i d'informatius de RTVV (Ràdio Televisió Valenciana), creiem que l'anàlisi crítica del discurs (ACD) és el mètode adequat per a encarar el nostre treball, perquè és interdisciplinar i té un caràcter aplicat, és a dir, que considera no ja la comunicació en abstracte, sinó amb els problemes socials. És una perspectiva interpretativa, sobre la interacció comunicativa, considerada com a producció ideològica, històrica i mediata que estableix relacions de poder, tant de dominació com de resistència (Laborda Gil, 2000).

L'ACD té com a finalitat seguir el fil de les argumentacions que es divulguen en els discursos institucionals i en els mitjans de comunicació social, per reconèixer les relacions de poder, de desigualtat o de resistència que es produeixen als esmentats discursos (Dijk, 1993; Fairclough, 1998; Wodak i Meyer, 2001).

Sorgeix a finals dels 80 o principis dels 90, després d'un simposi a Amsterdam celebrat per Teun van Dijk, Norman Fairclough, Ruth Wodak, Gunter Kress i Theo van Leeuwen. La lingüística crítica, precursora de l'ACD, té els

seus antecedents en l'Escola de Francfort i les idees del professor Habermas: "El lenguaje és un medio de comunicaci3n y una fuerza social. Sirve para legitimar las relaciones de poder organizado [...], el lenguaje es tambi3n ideol3gico" (Habermas, 2011).

Segons Van Dijk (2000) l'enfocament cr3tic pot tenir els seus or3gens en Arist3til, en el per3ode de la Il·lustraci3 i, per descomptat, amb Marx. Un dels pioners de l'ACD és el professor jueu de literatura francesa, Victor Klemperer, que estudià com l'Estat nazi utilitzava el llenguatge p3blic i oficial com a eina pol3tica i ideol3gica per a crear una cultura i una societat nazis.

L'ACD pressuposa les relacions entre discurs i societat, per3 va m3s enllà d'una psicologia social o sociologia del discurs. En l'ACD, l'enfocament és sobre relacions de poder o, millor dit, sobre l'abús de poder o dominaci3 entre grups socials.

Aix3 no obstant, no entenem aquest m3tode com a 3nic, tal com apunta Meyer (2001: 35); per aix3, a l'hora de fer una anàlisi quantitativa i qualitativa dels llibres de text i dels informatius de RTVV, tamb3 ens hem fet servir de la tipologia proposada per Theo Van Leeuwen, centrada en la persona com a actora social (la dona i l'home) i que representem a trav3s d'un inventari sociosemàntic. Igualment, la noci3 de context és fonamental per a l'ACD perquè implícitament inclou aspectes sociopsicol3gics, pol3tics i ideol3gics (Meyer, 2000).

Els moviments d'igualtat de la dona han accentuat cada vegada m3s la perspectiva de gènere fins aconseguir introduir en l'imaginari col·lectiu la idea que "lo personal es pol3tico" (Millet, 1969; Firestone, 1971), esl3gan dels anys 60 i 70 molt arrelat en el feminisme liberal, com ja hem vist.

Els aspectes íntims i personals de la vida quotidiana, els drets civils, de reproducci3 i la paritat pol3tica tingueren una dimensi3 central en la identificaci3

de l'opressió femenina, i com a conseqüència, en el projecte de transformació personal i social de les dones durant la segona onada del feminisme.

Amb tot i això, hi ha resistències femenines a la recepció del discurs d'igualtat de gènere. Aquestes resistències són conseqüència dels límits del discurs que no podem acceptar com a vàlids. Aquests límits se centren en les condicions socials i econòmiques de possibilitat, en les barreres del discurs victimitzant, en la pervivència del privilegi de seguretat i en les conseqüències que sobre les estructures socials resulten del procés d'assimilació dels nous rols de gènere (Serrano, 2006). En paraules de Granziani i altres:

El miedo a que el patriarcado arrastre en su caída a instituciones todavía indispensables para el orden social más elemental, provocando caos o respuestas reaccionarias o erróneas resistencias está, pues, bien fundamentado (Granziani i al., 1996: 49).

Podem aseverar, doncs, que la nostra cultura està formada sota la visió patriarcal del món; la rigidesa de l'*habitus* (Bourdieu, 1975) fa que els costums reiterats esdevinguen comportament.

D'altra banda, hi ha estudis que sostenen que en un àmbit tradicionalment masculí, com és les Forces Armades espanyoles, no hi ha cap diferència per raó de gènere en formació i destinacions, ja que totes les persones que integren aquest cos administratiu poden arribar al mateix nivell de responsabilitat, es troben sota el mateix règim disciplinari i es gratifiquen amb el mateix sistema salarial (Sepúlveda: 2009). Amb tot i això, hem conegut enguany pels mitjans de comunicació casos d'assetjament sexual com el de la capitana de l'exèrcit de terra Zaida Cantera (06.03.2015, La Sexta TV).

En l'àmbit sanitari, d'acord amb la *Guia para incorporar la perspectiva de género a la investigación en salud* (García, 2010), considerar el sistema sexe-gènere implica incorporar-lo en els marcs explicatius de les investigacions, en

els seus dissenys i anàlisis, per la qual cosa cal acceptar que el sexe-gènere organitza i roman en les bases dels valors i de les normes de les estructures sanitàries assistencials i també investigadores, acadèmiques, planificadores i preventives. Malgrat això, a Espanya, no hi ha una gran producció científica sobre desigualtats de gènere en salut i en assistència sanitària.

Les infermeres formen part d'un col·lectiu que té problemes tant en el camp de la identitat professional com en el de la identificació social (De Nova de la Mata, 2011). La societat té clar que existeix la professió d'infermera, però l'estudi fet per De Nova destaca que la percepció dels i de les pacients sobre la qualificació d'una infermera té a veure principalment amb les seues habilitats interpersonals més que amb les habilitats tècniques o de pensament crític.

En general, la majoria de les investigacions sobre gènere parteixen de la idea que sexisme i androcentrisme són biaixos socials que actuen subtilment i que s'analitzen a partir d'una metodologia qualitativa i quantitativa que justifica les dades obtingudes. A aquest plantejament tradicional de *justificació* s'afeg el concepte de *descobrimet* que, segons Maria Teresa Ruiz Cantero (2011) és on es troben les raons principals dels biaixos de gènere en el discurs sanitari, per exemple: falta d'identificació de problemes de salut i sanitaris més enllà dels tradicionals, com per exemple, com influeix la participació de les dones en poder o no prendre decisions sobre la seua salut, a l'hora de parir per exemple; o el tradicional binomi dona-depressió cronicada.

D'altra banda, hi ha teories que sostenen que les dones es resisteixen en el seu comportament a assimilar els discursos d'igualtat de gènere, perquè la dona s'autoreconeix a partir de la dominació simbòlica (Thomas, 2003). La ideologia patriarcal va amerar i blindar tot el teixit cultural permetent així la complicitat i participació de les dones en la seua dominació: "La violencia física sobre las mujeres es solo la punta del iceberg de la violencia simbólica que el sistema cultural elaborado por hombres ejerce sobre ellas". (Canterla, 2002: 17).

Hi ha multiplicitat de pràctiques que els homes realitzen quotidianament i que estan molt poc investigades, perquè resulten invisibles i molt subtils, i que el psiquiatra Luis Bonino anomena *micromachismos*: "Maniobras interpersonales que realizan los varones para mantener, reafirmar, recuperar el dominio sobre las mujeres, o para resistirse al aumento de poder de ellas, o para aprovecharse de dicho poder" (Bonino, 2004: 4).

2.1.12.2 El discurs com a instrument d'acció social

Així doncs, com hem vist, les dècades dels 80 i dels 90 han sigut molt prolífiques en la creació i descripció de disciplines que expliquen els usos lingüístics i comunicatius: Gumperz (1982), Lavandera (1985), Van Dijk (1985), Kerbrat-Orechioni (1990), Davis (1991), Fairclough (1989), Van Dijk (1997) i Wodak i Meyer (2001).

En aquest ordre de coses, l'anàlisi del discurs es pot entendre no sols com a pràctica investigadora, sinó també com a instrument d'acció social, tal com es planteja en alguns corrents com la Sociolingüística Interaccional o l'Anàlisi Crítica del Discurs, que permeten desvelar les estratègies d'ocultació, de negació o de creació de conflictes, com diuen Calsamiglia i Tusón (1999: 26):

El análisis del discurso se puede convertir en un medio valiosísimo al servicio de la crítica y del cambio, a favor de quienes tienen negado el acceso a los medios de difusión de la palabra, de manera que no sólo los discursos dominantes, sino también aquellos en los que se expresa la marginación o la resistencia pueden hacerse escuchar.

Aquest treball investiga i pretén desemmascarar els usos lingüístics que discriminen les dones i la seua negació en els tres àmbits que ja hem esmentat de l'esfera pública valenciana: l'administració de Justícia, l'educació i els

mitjans de comunicació. L'estudi que plantejem es basa en els preceptes de l'Anàlisi Crítica del Discurs (ACD) com a pràctica investigadora i com a instrument de canvi, per això, hem de referir-nos necessàriament a alguns dels teòrics i teòriques d'aquest corrent investigador com són Ruth Wodak, Michael Meyer, Norman Fairclough, Theo Van Leeuwen i Teun Van Dijk.

Les relacions entre ciència i organització social de gènere s'analitzen des de diverses disciplines, però el que caracteritza la investigació més crítica dels últims anys és el seu caràcter interdisciplinar. Els estudis feministes tenen una dimensió clarament interdisciplinar i transversal, igual que passa amb la lingüística crítica.

Una figura clau de l'ACD, la sociolingüista Ruth Wodak, ha realitzat estudis tan diversos com els relacionats entre el discurs i el gènere, l'antisemitisme, el racisme, el nacionalisme, les converses entre mares i filles etc., des d'una vessant discursiva i històrica. Tanmateix, l'ACD no s'entén com a mètode únic, sinó que és més aviat un enfocament que adquireix consistència en diversos plànols que exigeixen un cert nombre de seleccions; així Wodak i Meyer (2001: 35) apunten:

[...] el ACD se esfuerza por hacer explícitas la relaciones de poder que con frecuencia se hallan ocultas y [...] se afanan por extraer resultados que tengan alguna relevancia práctica.

A més de la teoria lingüística, la línia de l'ACD es fonamenta també en les teories socials de Karl Marx, Antonio Gramsci, Louis Althusse, Jürgen Habermas, Michel Foucault, Stuart Hall i Pierre Bordieu.

2.1.12.3 El poder discursiu: la manufactura del consens

Els treballs de Van Dijk (1985, 1997, 1998, 1999, 2005) se situen en la línia neomarxista, des d'Adorno a Habermass, de l'Escola de Frankfurt, també de la línia crítica anglesa, amb Stuart Hall, i altres com Basil Bernstein i la noció de control, la sociolingüística de Halliday, com també de Foucault, Pêcheux i Gramsci. Una altra línia que comparteix Van Dijk és la investigació feminista del llenguatge i la comunicació, objecte del nostre estudi:

El objetivo fundamental de este tipo de investigación desde el Análisis Crítico del Discurso es contribuir a la resistencia y la solidaridad (Van Dijk, 1994: 3).

L'ACD és una eina molt útil per a poder comprendre els mecanismes del poder en la societat, podem descobrir les estructures i estratègies de legitimació del poder, i dels seus processos i de les seues estructures:

Considero que el poder de las élites és un poder discursivo, pues a través de la comunicación se produce lo que se denomina una manufacturación del consenso: se trata de un control discursivo de los actos lingüísticos por medio de la persuasión, la manera más moderna y última de ejercer el poder (Van Dijk, 1994: 8).

Després dels seus treballs anteriors en gramàtica del text i psicologia del discurs, Van Dijk, un dels fundadors de l'ACD i analista del discurs holandès començà les seues investigacions amb un projecte multidisciplinar sobre el racisme en les conversacions, les notícies, els textos escolars i els discursos polítics. Els seus darrers treballs analitzen nocions clau per a l'ACD: la ideologia, el context i el coneixement, i proposa una aproximació sociocognitiva per a l'anàlisi crítica del discurs.

Una característica important de l'ACD és que planteja que tots els discursos són històrics i que només els entenem en el seu context, encara que Van Dijk i Wodak entenen aquesta relació en un plànol sociocognitiu, i Fairclough defineix la relació text-context d'acord amb la teoria multifuncional de Halliday i el concepte d'ordres del discurs de Foucault (Wodak i Meyer, 2001: 37).

L'ACD, com hem esmentat abans, és un mètode multidisciplinar que descriu l'objecte d'investigació des de perspectives molt diferents i manté una constant retroalimentació entre l'anàlisi i l'arreglada de dades. Parteix d'un enfocament interdisciplinar de l'estudi dels discurs, que considera el llenguatge com una forma de pràctica social (Fairclough, 1989: 20) i analitza com la dominació es reproduïx i es resisteix amb els discursos.

Entre els estudiosos de l'ACD que ací hem esmentat, potser siga Ruth Wodak la persona que investiga amb una major orientació lingüística, juntament amb Martin Reisigl (Reisigl i Wodak, 2009), els quals tracten d'establir una teoria del discurs des d'un enfocament pragmàtic.

Norman Fairclough, per la seua banda, se centra en el conflicte social considerat des de la tradició marxista i tracta de detectar les seues manifestacions lingüístiques en els discursos, en particular els elements de dominació, diferència i resistència, i creu que tota pràctica social té un component semiòtic. Fairclough concep l'ACD com l'anàlisi de les relacions dialèctiques entre la semiosi i altres elements de les pràctiques socials: oscil·la entre l'atenció a l'estructura i l'atenció a l'acció (Wodak i Meyer, 2001: 46).

Els llibres de Norman Fairclough *Language and Power* (1989) i *Critical Discourse Analysis* (1995) articulen un marc tridimensional per a l'estudi del discurs:

[...] donde el propósito es mapear tres formas separadas de análisis en una sola: el análisis de textos (hablados o

escritos), el análisis de la práctica discursiva (procesos de producción, distribución y consumo de textos) y el análisis de los eventos discursivos como instancias de la práctica sociocultural. (Fairclough, 1995: 2)

El nostre estudi s'incardina sota les tesis de l'ACD que no sols busca una crítica sociolingüística als abusos de poder perpetuats a través del discurs, sinó que, a més a més, passa a l'acció amb la denúncia expressa d'aquests actes discursius, perquè:

Los actos son intenciones y controlando las intenciones se controlan a su vez los actos. Existe entonces un control mental a través del discurso. Es muy interesante llegar a la conclusión de que los actos de la gente, en general, son actos discursivos (Van Dijk, 1994: 8).

L'anàlisi crítica del discurs es fonamenta en el desigual accés als recursos lingüístics i socials controlats per les institucions. La manera d'accedir al discurs i els fets comunicatius són material bàsic de l'ACD. Es tracta d'un mètode supralingüístic on el context discursiu o el significat van més enllà de les estructures gramaticals. Açò inclou la consideració dels contextos polítics i econòmics.

Si ens centrem ara amb el concepte *ideologia*, Van Dijk diu:

Las ideologías no son definidas solamente en términos cognitivos sinó también en términos de grupos sociales, relaciones de grupo e instituciones, a un macronivel, y en términos de prácticas sociales, a un micronivel (Van Dijk, 1998: 23).

Una de les aproximacions crítiques que han rebut molt d'interés i que centra l'objectiu del nostre estudi és l'anàlisi del discurs i el gènere, i com es reprodueix la desigualtat entre dones i homes en el discurs (Wodak, 1997).

Theo van Leeuwen, és un dels investigadors més originals en l'ACD, sobretot per la seua anàlisi semiòtica, en col·laboració amb Günter Kress, analista dels discursos visuals i multimèdia, i que nosaltres prenem com a model per a la nostra anàlisi dels informatius de Canal 9. Altres investigadors notables en l'ACD són Luisa Martín Rojo, Carmen Rosa Caldas-Coulthard, Roger Fowler i altres.

Aquest estat de la qüestió que hem exposat dins del marc teòric ens situa en el context on es troba el nostre objecte d'estudi que participa de tres esferes públiques analitzades (Administració, Educació i Mitjans de comunicació) i que persegueix els objectius que a grans trets ja hem esmentat i que tot seguit detallem.

III. ANÀLISI

3.1 Objectius

Jéssica Alfaro (2005) explica que durant el postfeminisme, la recuperació de la categoria sexual és la que està en joc i la que es vol remarcar, però no per diferenciar homes i dones pels seus atributs sexuals, tal i com proclama l'Església, sinó per evidenciar la construcció social del gènere.

Si comencem pel llenguatge administratiu de l'Administració pública, ens marquem dos objectius: el primer és rescatar la categoria sexual, el femení, que s'oculta als escrits i, el segon, és fer visibles les dones en el discurs administratiu, institucional i polític. En aquest sentit, Judith Butler (1993) escriu sobre els nuclis exclosos (les dones) com a aspectes centrals en els discursos que promouen un ideal social.

Però hem de tenir en compte que visibilitzar el sexe femení, les dones, als escrits de l'administració pública va més enllà d'escriure *funcionari* i *funcionària*, *agricultor* i *agricultora*, *director* i *directora*, *metge* i *metgessa*... Per tant, en aquest camp, el tercer objectiu és demostrar el paper que exerceix el discurs administratiu institucional en la perpetuació, segons la terminologia de Van Dijk (1985), del sexisme en el llenguatge de l'àmbit jurídic.

En concret, en aquest estudi, hem volgut fer una anàlisi general de textos de les diferents administracions públiques (local, autonòmica, universitats públiques, Estatut d'Autonomia, Estatut Bàsic de l'Empleat públic) i després hem fet una anàlisi més exhaustiva de 100 documents exclusius de l'Administració de Justícia, amb l'objectiu d'evidenciar allò que intuïem: que l'Administració de Justícia és la menys inclusiva de totes. Per al primer estudi general, ens hem fixat en les estructures següents:

- Masculins presumptament genèrics, per exemple: "...els funcionaris de la Generalitat...".
- Paraules genèriques, per exemple: "...el funcionariat de la Generalitat...".
- Dobles formes, per exemple: "...les treballadores i treballadors de la Generalitat...".

I per al segon estudi, el de l'Administració de Justícia, hem usat una taxonomia pròpia que consta de 5 variables: discordança gramatical, dobles innecessaris, falsos inclusius, abús de plantilles i concordança directa, que veurem desenvolupades i amb més detall a l'apartat 3.4.1.4.2.

El gènere que predomina als escrits estudiats és el masculí, presuposadament genèric i els usos inclusius són escassos. D'acord amb West, Lazar i Kramarae (2000), al seu llibre *El gènere en el discurs*, el gènere es realitza en el discurs, i el comportament masculí o femení no està regit per la biologia, sinó que es construeix socialment. Nosaltres compartim aquesta tesi del constructe social i pensem que, com ja hem dit, el llenguatge és una eina poderosa que pot canviar comportaments socials, però en la constant interacció entre llenguatge i societat és difícil saber si ha influït més la societat en el llenguatge o el llenguatge en la societat i quin és el grau d'influència actual d'una variable sobre l'altra.

Un altre objectiu que proposem és aconseguir una actitud lingüística que vaja més lluny de les qüestions estrictament gramaticals, que nasca de la perspectiva social i encunye una nova redacció als textos administratius. La nostra intenció és, en primer lloc, evidenciar el tractament discriminatori de la dona als escrits esmentats i, en segon lloc, sensibilitzar les institucions acadèmiques perquè en prenguen coneixement i reaccionen afavorint els usos inclusius del llenguatge. Tal com afirma la doctora Eulàlia Lledó (1998) i com hem apuntat en la introducció, les resistències i entrebancs a feminitzar una professió o càrrec són ideològics. La base legislativa que dóna suport al llenguatge administratiu inclusiu queda anul·lada si no va amb el suport i foment de l'autoritat acadèmica i, per suposat, de l'autoritat política.

El masculí genèric com a solució inclusiva resulta cada vegada més ineficaç i menys representatiu. Així ho defensa María Rodríguez Fernández (2009: 47), on explica la necessitat que té el llenguatge d'especificar en molts contextos el femení i el masculí, invalidant així la teoria del masculí genèric com a solució més adequada. A més de la insuficiència referencial creixent del masculí genèric, per exemple, en espanyol hi ha molts substantius, on resulta impossible utilitzar un terme genèric masculí: *monjo-monja*, *sacerdot-sacerdotissa*, *bruixot-bruixa*.

Ens interessa també desvelar les contradiccions entre el dit i el fet en el tractament que l'Administració Pública Valenciana, capdavantera en legislació per la igualtat entre dones i homes amb la Llei 4/2003 anterior a la Llei 3/2007 de l'estat, fa d'aquesta qüestió. També pretenem provocar la reflexió a propòsit de l'ús sexista del llenguatge, i sensibilitzar les persones encarregades de dictar i de redactar aquests documents perquè comencen a incorporar de forma sistemàtica una terminologia i un llenguatge no sexistes.

Pel que fa a l'anàlisi dels llibres de text, podem afirmar que l'objectiu primordial del nostre estudi és analitzar la presència qualitativa i quantitativa de les dones en el material escolar i determinar a partir d'ací en quina mesura

el material analitzat destaca els personatges masculins en detriments dels femenins i transmet models estereotipats tant per a adolescents de Secundària com per a nens i nenes de Primària i que condicionaran comportaments i actituds en la seua vida (Rodríguez Menéndez, 1990).

En aquest context, considerem d'especial interès el procés d'interacció social que s'efectua en els primers anys d'assistència a l'escola. L'etapa d'Educació Infantil té una gran transcendència en la construcció de la identitat de gènere, atés que comencen a posar-se en joc diferents pràctiques discursives i comportamentals (Arenas Fernández, 1996; Jacklin i Lacey, 1997; Rodríguez Menéndez, 2003). Sabem que l'escola constitueix un marc social privilegiat que permet a nens i nenes construir activament la seua identitat (Swain, 2004).

Per això, en l'àrea educativa ens hem fixat sobretot en:

1. El paper del llenguatge en la transmissió de les idees. El masculí genèric com a referent de l'espècie.
2. La presència global de les dones en les imatges i els textos.
3. La representació socioprofessional i psicològica de les dones
4. Els models que s'ofereix del masculí i del femení en les distintes àrees de coneixement
5. Anàlisi del paper i la rellevància que concedeixen els llibres de text a les dones en la història, l'art, la ciència i la publicitat
6. L'atenció que presten els textos escolars a la història, problemàtica i difusió de les reivindicacions dels col·lectius de dones.

Volem, en definitiva, denunciar la modalitat de legitimació que justifique la discriminació sexual als textos docents a través del llenguatge. Per això hem prestat atenció a les bases teòriques sobre la naturalesa de la legitimació (Martin Rojo i Van Dijk, 1997; Van Leeuwen and Wodak, 1999; Van Leeuwen,

2007, 2008). La legitimació usa normes i valors que destaquen en una cultura específica (Van Dijk, 1997: 255) i s'acompleix amb un discurs persuasiu o manipulatiu que descriu accions beneficioses per a la societat, defensables moralment i políticament per les circumstàncies presents. La legitimació no existeix fora de context (Martin Rojo i Van Dijk, 1997).

La legitimació d'un llenguatge en masculí per a representar homes i dones pertany a l'anomenada *legitimació multimodal* (Van Leeuwen, 2007: 107). A través de l'escriptura es pot legitimar un discurs discriminatori als llibres de text escolars, als textos administratius i als mitjans de comunicació. En aquest context, les il·lustracions usades als textos o les imatges dels informatius són una altra modalitat que legitima, per exemple, una cultura i en deslegitima una altra, tal i com ens mostra l'estudi fet per Morales i Lischinsky (2008): *Discriminación a través de las ilustraciones de libros de texto de Educación Secundaria Obligatoria en España*.

I, pel que fa als mitjans de comunicació, i d'acord amb la mateixa línia encetada als dos àmbits anteriors, el nostre objectiu és mostrar com el subjecte noticiós femení es troba infrarepresentat als informatius de l'extinta Canal 9, amb un predomini aclaparador de l'androcentrisme en la mirada informativa. Tot i que, com diu Juana Gallego (2000), la composició majoritàriament masculina dels consells de redacció i dels càrrecs directius als mitjans de comunicació determinen el to i la perspectiva en l'elaboració de la notícia, volem destacar que durant el període del corpus analitzat, 2013, tant la directora general de RTVV com la subdirectora d'informatius, eren, com és evident, dones, i no per això la dona esdevé igual de protagonista noticiosa que l'home.

En definitiva, l'objectiu del nostre treball pretén ser útil a tota la societat, ser didàctic i alligador, donar alternatives als discursos exclusius perquè esdevinguin inclusius i sobretot, representar als escrits administratius, als llibres de text i als mitjans de comunicació l'altra meitat de la realitat social: les dones.

Aquests objectius esmentats volen ajudar a resoldre la nostra hipòtesi d'estudi: malgrat la legislació vigent en igualtat de gènere i els estudis fets sobre aquesta matèria, i, com acabem de veure, malgrat la representació femenina dels alts càrrecs de l'aleshores RTVV, encara avui detectem, a les tres esferes públiques objecte d'estudi, indicis més que evidents d'exclusió sexista, una de les xacres més devastadores que patim, dia a dia, en la societat on vivim.

En aquest apartat hem vist els objectius i ara veurem el corpus d'estudi i la metodologia utilitzada per analitzar-lo. El conjunt total del corpus consta, d'una banda, de documents publicats al DOCV dels àmbits de l'administració autonòmica i local, d'algunes universitats públiques de la Comunitat Valenciana, l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana, l'Estatut Bàsic de l'Empleat Públic i de sentències originals públiques de diversos jutjats de Castelló, València i Alacant; d'altra banda, es compon també dels llibres de text de Primària i Secundària; i, finalment, d'informatius emesos per la desapareguda Canal-9 RTVV.

Volem destacar el llibre de María Rodríguez Fernández (2009), *La evolución del género gramatical masculino como término genérico*, perquè ha suposat el punt de partida per a aquesta tesi i estudis posteriors, i, alhora, l'objectiu on es pretén arribar: al relat inclusiu per a superar l'exclusió que suposa el masculí genèric. Així doncs, proposem a l'apartat VI, un exemple d'unitat didàctica, una proposta de curs per al personal de la Universitat Politècnica de València (UPV) i propostes de frases inclusives administratives, que descarten el masculí genèric, adreçades a tota l'administració pública, a l'Administració de Justícia, a les universitats i centres docents perquè l'ús d'un llenguatge no sexista s'impartisca com a activitat o taller transversal i s'ensenyi l'alumnat a escriure i, per tant, a acomplir amb l'objectiu fonamental que travessa tot el nostre treball: entendre la relació entre totes les persones des de la inclusió i el respecte.

3.2 Corpus d'estudi: tres esferes públiques

Per a la realització de la primera part de l'estudi, hem seleccionat de manera aleatòria, en primer lloc, un corpus de diversos documents administratius i jurídics alguns dels quals es publicaren en el *Diari Oficial de la Comunitat Valenciana* (DOCV) entre desembre de 2008 i febrer de 2009. Aquests documents s'agrupen de la manera següent:

- 5 documents de l'Administració Autònoma de la Comunitat Valenciana
- 5 textos de l'Administració Local de la Comunitat Valenciana
- 5 documents de l'àmbit universitari
- 100 textos de l'Administració de Justícia
- L'Estatut Bàsic de l'Empleat Públic
- L'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana.

Hem triat els textos de l'Administració de Justícia de la Comunitat Valenciana per dues raons: la primera, tal com explica el llibre *Hablamos de Leyes*, editat per l'Instituto de la Mujer (2008), del Ministerio de Igualdad, sèrie número 6, *En femenino y en masculino*, és:

Las normas, las leyes o el derecho, históricamente han sido algunos de los instrumentos que han contribuido a mantener la hegemonía masculina en la sociedad y el control de las mujeres, cuya existencia era tomada en cuenta en función del poder que sobre ellas tenían los hombres con los que se relacionaban.

La segona raó és per la paradoxa que observem dins de l'Administració de Justícia. Aquesta instància hauria de ser la primera a donar exemple, a fer pedagogia i no consentir cap tipus de discriminació ni de desigualtat en una societat desenvolupada, com la nostra, i s'hi hauria de mostrar una sensibili-

tat extrema en les jurisdiccions de la violència de gènere. La professora Pilar Fernández Martínez (2007), està convençuda que el que podem dir condiciona el que podem pensar. Assenyala en el seu estudi que l'espanyol és una llengua no sexista des del punt de vista del seu sistema lingüístic.

Els documents de l'Administració de Justícia per a fer aquest estudi han estat modificats i publicats al *Diari Oficial de la Comunitat Valenciana* entre octubre de 2008 i octubre de 2009. Pel que fa a la distribució territorial de la documentació, tenim un total de 123 documents redactats als jutjats de València i província, 30 documents redactats als jutjats de Castelló i província, i 37 documents redactats als jutjats d'Alacant i província. També hem inclòs un breu estudi quantitatiu del llenguatge sexista usat a l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana (apartat 7.1.5).

Pel que fa als llibres de text, hem fet una anàlisi crítica del llenguatge usat als llibres de text de 1r, 3r i 5è de Primària, editats entre 2007-2011, amb les lleis d'Igualtat, autonòmica (2003) i central (2007), en vigor. La vigència de les lleis no és un tema menor, les lleis s'articulen per a complir-les i podem constatar que tot i estar vigents les lleis esmentades, els resultats no s'ajusten al mandat legislatiu.

Aquesta anàlisi estudia si els textos contenen o no formes lingüístiques inclusives que representen tant homes com dones. Si bé en la primera part del nostre estudi hem treballat aquesta anàlisi als textos de l'Administració Pública i de Justícia per la projecció i influx social que comporten, considerem també que els textos docents usats per alumnes entre 6 i 16 anys determinen la seua mentalitat i actituds, en la no discriminació sexual des de la paraula en l'escola, amb les conseqüències que açò comporta en la configuració del món.

A l'apartat de l'anàlisi expliquem cadascun dels 13 textos de Primària analitzats. Les editorials són majoritàriament Anaya, Santillana i SM i, en segon lloc, Vicens-Vives, Marfil, Tabalet i Marjal. Com hem dit abans, són llibres de

1r, 3r i 5è de Primària perquè són cursos que comencen un cicle i el determinen. L'Educació Primària a Espanya consta de 3 cicles, de 2 anys cadascun. Per tant, els nens i nenes que usen aquests textos tenen entre 6 i 12 (Educació Primària) anys i comencen a configurar la seua idea del món a partir de l'entorn més immediat: el medi i la paraula.

Així, l'assignatura que hem considerat més adequada per a l'estudi és la de Llengua, on hem estudiat 11 llibres, encara que també hem examinat llibres de Coneixement del Medi (2 llibres), Matemàtiques (2 llibres), Religió catòlica (1 llibre) i Educació per a la Ciutadania (1 llibre).

Una tercera part d'aquest estudi analitzarà el tipus de llenguatge usat a un mitjà de comunicació públic com és la TVV-Canal 9, de la Comunitat Valenciana, i així podem oferir una panoràmica dels usos lingüístics excloents a tres àrees fonamentals en la societat: l'Administració pública, l'ensenyament i els mitjans de comunicació, àrees incloses dins del títol de la nostra tesi: l'estudi dels usos discriminatoris del llenguatge dins de l'espai públic.

3.3 Tractament de les dades

3.3.1 Administració de Justícia de la Comunitat Valenciana

En aquest apartat, examinem la desigualtat de gènere i el sexisme en el llenguatge emprat als documents, en primer lloc, de l'Administració Autònoma de la Comunitat Valenciana, de l'Administració Local de la Comunitat Valenciana, de l'àmbit universitari, de l'Administració de Justícia i de l'Estatut Bàsic de l'Empleat Públic i, en segon lloc i amb més detall, analitzem els documents de l'Administració de Justícia de la Comunitat Valenciana,

després d'haver establert una taxonomia de l'ús del llenguatge per a veure si és discriminatori o no.

Així doncs, hem comprovat que el fet que aquests documents tinguen un estatus oficial i una gran difusió en la societat contribueix a legitimar i institucionalitzar la discriminació de gènere. La llei que la Generalitat, capdavantera en aquesta matèria, publicà el 4 d'abril de 2003 al *Diari Oficial de la Comunitat Valenciana* (DOCV), la Llei d'Igualtat entre Dones i Homes, a l'article 48 propugna l'ús del llenguatge no sexista en els escrits administratius, en la mateixa línia que la llei orgànica publicada l'any 2007 pel Ministeri d'Igualtat, Llei orgànica 3/2007 per a la igualtat efectiva entre dones i homes. Tota la legislació esmentada fa una proposta específica sobre l'ús no discriminatori ni sexista del llenguatge administratiu.

Així mateix, el manual de la Conselleria de Benestar, publicat al febrer de 2009: *Igualtat, Llenguatge i Administració: propostes per a un ús no sexista del llenguatge*, recomana els usos lingüístics correctes per a substanciar gramaticalment el llenguatge no sexista en l'administració pública tal com propugnen les lleis. Malgrat tota la base jurídica existent, hi ha institucions públiques, com ara el Consell Jurídic Consultiu, que presenten moltes reticències en l'ús d'un llenguatge inclusiu i no sexista (Annex 1).

Per a la segona part de la recerca en l'Administració, en concret 100 documents de l'Administració de Justícia de la Comunitat Valenciana, hem establert una taxonomia de les estructures del llenguatge que més informació ens aporten. Aquesta administració ha sigut tradicionalment un col·lectiu professional masculí i, tot i tenir actualment una presència professional femenina de vegades superior a la masculina, com és el cas de les secretàries judicials i de les jutgesses, s'observen moltes reticències en la incorporació d'un llenguatge inclusiu als seus escrits.

D'altra banda, els escrits estudiats estan personalitzats, amb plena identificació de la persona administradora i administrada pel nom, cognoms i càrrec explícits, cosa que evidencia encara més l'error, tant de concordança gramatical com de discriminació de gènere.

Per seguir un ordre, hem estudiat els documents de l'Administració de Justícia per províncies (Castelló, València i Alacant), d'acord amb la taxonomia següent:

- 1) Discordança gramatical entre la professió i/o l'adjectiu o participi i el nom propi de la persona.
- 2) Doblets innecessaris i abús del masculí com EL/LA Secretario, EL/LA Procurador, EL/LA Juez.
- 3) Discordances gramaticals i enganyoses: els falsos inclusius.
- 4) Ús i abús de les plantilles.
- 5) Concordança directa i respecte al gènere femení
- 6) Càrrecs ocupats per dones i càrrecs ocupats per homes.

3.3.1.1 Guies per a un llenguatge administratiu inclusiu

Els llibres destinats a reflexionar sobre els tics sexistes en el llenguatge i les propostes fetes per a corregir-los són nombrosos. Eulàlia Lledó, doctora en Filologia Romànica i investigadora del sexisme i androcentrisme en la llengua (2005), diu que el llenguatge és un símbol cultural i identitari que defineix el nostre imaginari col·lectiu i la nostra consciència personal com a dones i com a homes i està convençuda que el llenguatge no ens explica la realitat, sinó al contrari, la realitat ens explica el llenguatge.

Aquesta autora creu que el llenguatge recull les discriminacions que en la societat patim les dones i les reproduïx en les seues estructures. En aques-

ta obra parla dels diferents aspectes de les relacions entre dones, llengua i els biaixos ideològics, sexistes i androcèntrics. L'autora pretén fer un repàs sobre els rudiments que permeten advocar per una llengua més rica i més plena, on la presència femenina s'hi encarna, s'hi inscriu i emmarca les diferències.

Al text trobem tota mena de suggeriments i propostes per tal d'evitar escrits que invisibilitzen, excloguen o expulsen les dones del discurs. Lledó diu que, habitualment, el fet que les dones i els homes parlem diferent no es percep com a diferència perquè la forma de parlar dels homes es tendeix a considerar com a llengua, com a parla i la forma de parlar de les dones es minimitza, es menysté.

L'autora diu que tot allò masculí és central, normatiu i bo i tot el que és femení és excèntric, desviat de la norma, menyspreable i silenciable. El fet que la paraula siga femenina o masculina depèn que l'activitat siga pròpia de les dones o dels homes. Per exemple en les paraules *cuinera-costurera-infermera* hi ha una correspondència entre l'accident gramatical i el sexe; ara bé, les paraules de les llengües romàniques tenen gènere gramatical al marge de qualsevol relació amb el sexe; així, podem dir tranquil·lament *fiscalia, oficiala, edila, guarda jurada, peona...* I les paraules que tenen un gènere determinat no vol dir que estiguen sotmeses a res: *mar, terra, món*.

Eulàlia Lledó (2007) conclou dient que el sexisme i l'androcentrisme només estan en la ment de qui hi incorre i no en la llengua perquè som les persones les que limitem i censurem la llengua i no a l'inrevés, ja que el llenguatge és producte de les persones. L'autora coincideix amb West, Lazar i Kramarae (2000), en el fet que el gènere es realitza en el discurs, i el comportament masculí o femení no està regit per la biologia, sinó que és un constructe social.

Algunes de les guies editades per usar un llenguatge administratiu inclusiu són:

1. La del Ministerio de Igualdad, Serie número 6, *En femenino y en masculino. Hablamos de leyes*, Instituto de la Mujer (2008), on parla dels entrebancs que usem per evitar la redacció inclusiva:

1. Dir que usem el masculí com a genèric per a evitar un text llarg, repetitiu o poc clar.
2. Començar un text en un llenguatge no sexista i abandonar-lo de seguida.
3. Utilitzar arguments ideològics que obstaculitzen el canvi lingüístic dient que són tècnics o científics (hi ha una tendència a considerar que termes com ciutadania, joventut... no són termes jurídics, i açò no és cert).
4. Prendre la terminologia jurídica com a inamovible (com una cosa tancada i inqüestionable).
5. Negar els drets a les dones per estar formulats en masculí.

2. *Las profesiones de la A a la Z* és un altre llibret de la sèrie anterior, editat per l'Instituto de la Mujer (2006), i que fa les propostes següents:

Fiscala-fiscal, síndica-síndico, música-músico, notaria-notario, obispa-obispo, la linier-linier, la gendarme-gendarme, líder-líderesa, llavera-llavero, ingeniera-ingeniero, edila-edil, peona-peón, oficiala-oficial, guarda jurada-guarda jurado, fabricanta-fabricante, estudianta-estudiante, jueza-juez, procuradora-procurador, magistrada-magistrado, rectora-rector, decana-decano, concejala-concejal...

El llibre ofereix un llistat de paraules que tenen femení i masculí i que sempre fem servir en masculí amb l'excusa que pot funcionar com a genèric, però el

que és clar és que usem sempre el masculí i que l'ús del genèric és un pretext per continuar excloent les dones del discurs, tal com apunta Fernández (2007), i que més endavant descriurem amb detall.

Alguns exemples d'usos, en valencià i en castellà, que menyspreen els termes inclusius:

Bisbe/bisbessa

Al programa de la cadena Ser, dirigit per Carles Francino el 25.02.2010, al noticiari de les 8h, es deia: "... obispo u obispa, lo importante no es cómo se llama sinó lo que ha hecho". Parlava d'una bisbessa alemanya multada per conduir èbria. Però, l'important és, també, com s'anomena les persones.

El diccionari de l'Enciclopedia Catalana (DIEC) defineix *Bisbessa*: *en algunes esglèsies cristianes, dona que ha rebut l'ordenació episcopal, cap d'una diòcesi*. També recull *Papissa*. En canvi, al diccionari de la Real Academia Española (DRAE) no hi ha *Obispa* però sí *Papisa*.

Fiscal/Fiscala

"...la Fiscal que se estuviera..." Jutjat Violència sobre la Dona núm. 2 València.

Al diccionari de la RAE: *Mujer que ejerce cargo de fiscal. Mujer del fiscal*.

Al DIEC només hi ha *fiscal* i *fiscalia*, però no vé *fiscala*.

Al diccionari català-valencià-balear d'Alcover, *fiscala*: "Dona que es dedica a investigar i denunciar les accions dels altres", en sentit figuratiu-pejoratiu.

Abogado del Estado

Aquesta expressió sempre s'usa en masculí, independentment que siga home o dona.

Tinenta d'alcalde/d'alcaldessa

El DRAE no recull la forma *tenienta*, en femení, amb l'accepció de: *6.com. Persona que ejerce el cargo o ministerio de otra, y es sustituta suya. Teniente de alcalde*. Sí que recull tanmateix, la forma *tenienta* amb l'accepció referida al càrrec militar. Pel que fa al català, només el diccionari de l'Enciclopedia Catalana recull la forma *tinienta* amb l'accepció de substitut d'una altra persona. La resta de diccionaris inclouen *tinient* com a invariable.

3. *Nombra.en.red* (2006), de la sèrie *En femenino y en masculino*, Instituto de la Mujer, és una iniciativa per a pensar i escriure en femení i en masculí quan agafem l'ordinador. Al text s'explica que la llengua existeix perquè s'encarna en els homes i les dones de cada temps i lloc. El món és un, però els sexes en són dos.

4. La Diputació de Màlaga edità la *Guía para el uso igualitario del lenguaje administrativo*, aquesta guia destaca la importància del llenguatge en les administracions públiques pel fet que aquestes mantenen una intensa relació amb la ciutadania. També ens contenen les autores que és un error identificar la categoria gramatical de gènere amb la referència extralingüística al sexe biològic i prenen com a exemple paraules com *personatge, bebé, ser*, que són paraules masculines però que es refereixen tant als homes i a les dones, o bé paraules com *persona, víctima, criatura*, que són paraules femenines i que

fan referència tant a homes com a dones. Finalment, hi ha paraules amb una forma única per als dos gèneres, com per exemple *la testimoni/el testimoni*.

La mujer y la sociedad de la información ¿Existe un lenguaje sexista?, de Fernández Martínez (2007), ens diu que el que podem dir condiona el que podem pensar. L'autora diu que l'espanyol és una llengua no sexista des del punt de vista del sistema lingüístic, a diferència d'altres, com l'anglès, que sí que presenta elements sexistes, per exemple *policeman*¹, referit tant a homes com a dones policia. Segons l'autora, els tres agents potencialment responsables del sexisme lingüístic són:

- El parlant i el seu context mental
- L'oient i el seu context mental
- La llengua com a sistema

Fernández Martínez (2007) diferencia entre sexisme lingüístic: en la forma i no en el fons, i sexisme social: en el fons i no en la forma. Dins del sexisme lingüístic discrimina entre sexisme lèxic i sintàctic. L'autora insisteix en la importància que té el context i sosté que hi ha molta confusió entre gènere i sexe. En espanyol, la concordança s'estableix per gènere i no per sexe. Des del punt de vista del gènere, en espanyol, els noms es divideixen en dos grans grups: de doble forma, *pintora/pintor*, i de forma única, *lápiz, papel*, etc.

L'autora afirma que el discurs mediàtic, com tots els productes simbòlics que elaboren les indústries culturals, no és una cosa natural sinó una construcció. Com a mena de conclusió, l'autora esmenta la necessitat d'anomenar les dones en el discurs perquè allò que no s'anomena no existeix.

¹ Avui dia és molt més comú trobar l'ús de la forma femenina 'policewoman' quan es refereix a una dona policia i de fet utilitzar la forma 'policeman' per a dones i homes no és admes en el llenguatge 'políticament correcte' a la Gran Bretanya actual. La tendència actual és anar cap a termes inclusius com 'flight attendant' en substitució d'air hostess'.

5. Als *Quaderns per a la coeducació. El sexisme i l'androcentrisme en la llengua: anàlisi i propostes de canvi*, de l'Institut CC Educació de la Universitat Autònoma de Barcelona (1992), es fa una proposta pel que fa als oficis. Atés que el català té una clara tendència a fer el femení en -a, no hi ha cap problema a crear neologismes, com ara *oficiala*. Però hi ha molta resistència i oposició a feminitzar els oficis, i, el que és pitjor, que aquesta resistència es fa per part d'algunes dones (van Compernelle, 2009). El masculí és un fals genèric perquè oculta i amaga les dones. Recordem la cita de Simone de Beauvoir que utilitza Pilar Fernández, i que diu: "Sé que la llengua corrent és plena de trampes. Pretén ser universal, però porta, de fet, la marca dels mascles que l'han elaborada. Reflecteix els seus valors, les seues pretensions, els seus prejudicis", (de Beauvoir, citada a Fernández, 2007).

6. A *Alternativas y soluciones no sexistas al lenguaje administrativo*. Principado de Asturias (2004), es fa una reflexió interessant que mostra, una vegada més, la necessitat d'un llenguatge no discriminatori: usar el masculí com a genèric en ocasions ens planteja dubtes sobre la seua correcció gramatical, per exemple: *Tots, metges i infermeres, anaren al sopar*. Quan diem *Tots* en realitat volem dir *tots i totes*. El llibre ens ofereix una sèrie de propostes per evitar aquestes incorreccions.

7. A la Junta d'Andalusia *Lenguaje administrativo no sexista*. Instituto Andaluz de la Mujer. Consejería de Igualdad y Bienestar Social (2006), es fa un decàleg de llenguatge no sexista:

1. Corregir l'enfocament androcèntric
2. Gramàtica i estil compatible amb el llenguatge no sexista
3. Ús innecessari del masculí

4. Ús dels morfemes femenins en les professions
5. Adequar el llenguatge al titular del càrrec
6. Esmentar específicament el nom de la dona
7. No abusar dels doblats
8. No usar @

Pel que fa al comportament de la Real Academia Espanyola en aquest tema, el llibre *Lo femenino y lo masculino en el diccionario de la lengua de la Real Academia Española* (Vargas i al., 1998), estudia la diferència sexual i la seua representació en el diccionari de la llengua espanyola.

8. A la *Guía sobre estrategias de comunicación incluyente: el género como prioridad* (2012), s'esmenta a Lledó i altres, que fan un recorregut que va des del silenci del femení per tal de perpetuar un model social androcèntric fins a la cerca de noves formes de transmetre la percepció del món, i diu literalment:

[...] diferentes estudios han demostrado en los últimos años la evolución del Diccionario RAE en relación con la eliminación del sexismo en el lenguaje. En ellos se plantea como los diccionarios no son precisamente obras ideológicamente neutras y como en ellas se ha planteado una visión del mundo trazada por los hombres. Destaca el completo estudio coordinado de la profesora Eulàlia Lledó Cunill en relación a la XXII Edición del DRAE y que concluye con la afirmación de la existencia de sesgos ideológicos en el mismo en lo relativo, tanto a la selección de sus lemas, como a las acepciones y unidades fraseológicas empleadas para los ejemplos (2012: 20).

9. La Comunitat Balear també fa una proposta al llibre *Llenguatge no sexista*. Institut Balear de la Dona (2006). La reflexió següent de *Orientaciones sobre el uso no sexista del lenguaje administrativo* diu, per exemple: “[...] Se nos ha enseñado a ver y leer con ojos masculinos y carecemos de instrumentos suficientes para detectar el sexismo y androcentrismo en los textos y en el discurso público” (2007: 5). En aquest sentit, pensem que el sexisme en el llenguatge està tan assumit i consolidat que no el percebem.

10. Un altre manual que hem de destacar de recent és: *Igualtat, llenguatge i administració: propostes per a un ús no sexista del llenguatge*. Generalitat Valenciana. Conselleria de Benestar Social (2009). Aquest manual és, ara per ara, el referent que hi ha a la Generalitat Valenciana per redactar textos administratius inclusius, però la realitat encara està lluny d’arribar al discurs textual no discriminatori.

11. *Buenas prácticas para una comunicación no sexista (sine die)*, és el manual de la Universitat Politècnica de València (UPV), elaborat pel Vicerectorat d’Ocupació i Acció Social.

Al llibre de Morant, Peñarroya i Tornal, *Dones i llenguatge* (1997), es planteja si hi ha una mirada femenina i una altra masculina, per exemple, quan un home diu: *He arreglat un armari*, pensem en una tasca de bricolatge, en canvi si una dona diu: *He arreglat un armari*, pensem que ha ordenat la roba. Si diem d’un home que té bones cames, estem pensant en cames per a córrer, per al futbol...; en canvi, si diem que una dona té bones cames, pensem que té unes cames boniques.

D'altra banda, García Meseguer (1994) es pregunta *¿Es sexista la lengua española?*. L'autor afirma que el sexisme lingüístic en espanyol no és a causa de la llengua com a sistema, sinó pel mal ús que en fem. Els gèneres gramaticals masculí i femení no sempre corresponen al sexe masculí-femení, per exemple *la gerent/el gerent*.

En resum, veiem que hi ha un gran interès didàctic per fer un ús no sexista en el llenguatge administratiu per part de la immensa majoria d'administracions autonòmiques i de l'Estat espanyol, fet que constatem amb les guies de les distintes comunitats autònomes abans ressenyades. Amb tot i això, membres de la RAE, com Ignacio Bosque, desautoritzen aquestes guies perquè les consideren sense rigor ni autoritat professional.

Aquestes referències bibliogràfiques destaquen el llenguatge com a construcció social i la importància del llenguatge administratiu per la intensa relació i projecció que manté amb la ciutadania. Els mitjans de comunicació són també factors importants en la construcció o no d'un llenguatge sexista. D'altra banda, també es destaca la idoneïtat dels nostres sistemes lingüístics, català i castellà: moltes paraules de les llengües romàniques tenen gènere gramatical al marge de qualsevol relació amb el sexe (ex. *criatura*) i, a més, els nostres sistemes gramaticals ens permeten concordar, en la majoria dels casos, les paraules amb el sexe que designa (ex. *oficiala*).

Aquest argument és tan bàsic com necessari. L'argumentació que don suport a la discriminació sexual lingüística és, sobretot ideològica, i no gramatical. Els usos discriminatoris destaquen sobretot en aquells àmbits que comporten poder i control de la societat, com el món del dret o el diccionari de la RAE, molt qüestionats per la doctora Eulàlia Lledó Cunill. En la societat podem trobar una gran resistència a feminitzar el nom de molts oficis, cosa que dificulta, tanmateix, l'ús del llenguatge inclusiu. La falta d'instruments en les persones per detectar el sexisme i l'androcentrisme en el llenguatge també suposa un entrebanc en aquesta tasca sociolingüística.

3.3.2 Llibres de text de Primària i Secundària

La mediació educativa (López Valero, 1997) és fonamental alhora de canviar conceptes estereotipats. En aquest sentit, i dins de l'àmbit del discurs acadèmic els llibres de text, com a instruments de sociabilització, discriminen explícitament i implícitament les dones, expressen estereotips sexuals, amb una clara tendència a subrepresentar les dones eliminant-les dels discurs, privilegiant l'home i, per tant, recreant una visió androcèntrica del món. (Morales, 2008)

A més dels llibres de text, la majoria de treballs de Fernández, Medina i Tallafer (1998) coincideixen a l'hora d'afirmar que els diccionaris i les enciclopèdies són sexistes i androcèntriques, oculten i eliminen la dona del discurs en aquests gèneres discursius, la qual cosa concorda amb els resultats sobre l'estudi d'*El Diccionario de la Real Academia Española que Lledó (2015)* relativa en la conferència de la Diputació de València al febrer de l'esmenat any, i que hem comentat al final de l'apartat 2.1.8.1 d'aquest estudi.

Els llibres de 3r i 5è estan distribuïts per unitats didàctiques. Cada unitat és el centre i fil conductor del tema. A partir del vocabulari i temàtica emprada a la unitat es desenvolupa la resta del tema, les activitats, els exemples i les lectures. La unitat temàtica suposa el centre dels continguts didàctics a impartir en tot el tema i el protagonista o la protagonista contenen una importància rellevant perquè solen ser xiquets i xiquetes on fàcilment s'identifiquen els xiquets i xiquetes de la classe.

Els llibres de 1r tenen una distribució diferent encara que alguns d'ells presenten alguna unitat temàtica al final del llibre, i també presenten personatges vehiculars al llarg dels textos.

Com que es tracta de textos infantils, els personatges protagonistes no sempre són éssers humans, per tant, el còmput dels personatges animals el

realitzem com el de les persones, en femení i masculí (*el talp, la vaca*), i considerem inanimats personatges com *la lluna, la pluja, asteroides ...*, que no computen. També computem en femení i masculí els noms de flors i plantes, en la mesura que es tracten com a éssers animats-sexuats (ex. *la gallina, la vaca, el porquet, el hámster*).

Pel que fa a l'estudi de llibres de Secundària, hem volgut centrar-nos en els llibres de l'ESO que ha usat tot l'alumnat de la promoció 2009-2013 a l'IES Pla de Nadal de Riba-roja de Túria, línia en valencià. D'aquesta manera, podem comprovar el tipus de llenguatge que han rebut, com a mínim, dues promocions d'estudiants, en aquest cas l'alumnat nascut el 1997 i 1998, perquè els mateixos llibres de text solen mantenir-se un parell de cursos.

Els llibres de Secundària han estat editats entre 2005-2009, i són de les editorials Santillana, Vicen-Vives, SM i Bromera. Hem centrat l'estudi en les assignatures de Llengua, Ciències Socials, Ciències Naturals, Matemàtiques i Tecnologia. Atesa la diferent estructura que, pel seu contingut, presenten les diferents assignatures, hem decidit fixar-nos en les qüestions que hem considerat més rellevants de cada assignatura i que són les següents:

1. *Valencià*: els continguts bàsics són gramàtica i ortografia, literatura i comprensió lectora. Hem analitzat els protagonistes, personatges, activitats i lectures de cada unitat didàctica.
2. *Ciències Socials*: aquesta assignatura parla dels diversos tipus de societats al llarg de la història, de com s'organitzen i de les seues jerarquies, cultura, política, lleis, costums i relacions. Els ítems que hem estudiat ací són: termes en masculí genèric, termes inclusius, imatges en masculí, imatges en femení, i termes o sintagmes inclusius. Destaquem la gran profusió de dades que aquesta assignatura, pel seu contingut, ens ha proporcionat.
3. *Ciències Naturals, Matemàtiques i Tecnologia*. En aquestes assignatures, hem analitzat els usos de masculins genèrics en el relat de la

història i en el relat del saber científic. L'estructura dels llibres de Ciències Socials de l'ESO tenen una estructura diferent de l'assignatura de Ciències Socials de Primària. Ens hem fixat en: imatges masculines, imatges femenines, masculins genèrics i termes inclusius.

El nostre estudi dins d'aquest camp pretén aportar dades quantitatives i qualitatives a través de l'anàlisi de 13 llibres de Primària en valencià i castellà, i de 16 llibres de Secundària només en valencià i ajudar a completar l'anàlisi citada. Els llibres de Secundària, com hem assenyalat, pertanyen a una mateixa promoció d'estudiants.

3.3.3 Mitjans de Comunicació: Informatius de Canal-9 RTVV

Els primers estudis de la dona als mitjans de comunicació fets a Espanya per Fagoaga i Secanella (1987) eren quantitatius. Les noves tendències en la investigació, com ara l'estudi mundial GMPP, requereixen interpretacions qualitatives i interpretatives. Per això, pensem que, no sols s'ha de fer una anàlisi de contingut superficial dels missatges mediàtics (Krippendorff, 1980), sinó que cal especificar, a tots els nivells usuals de l'anàlisi textual, les propietats estructurals, tan generals com específiques.

L'aproximació del discurs analític a les notícies ha d'aportar una base més sòlida i explícita als estudis sociopolítics del mitjans de comunicació (Van Dijk, 1998: 43). L'anàlisi crítica del discurs (ACD) és un enfocament especial en l'anàlisi del discurs que es fixa en les condicions discursives, en les components i en les conseqüències de l'abús de poder exercit pels grups dominants i per institucions. Aquest tipus d'anàlisi porta a cap el seu treball en oposició a aquells grups i institucions que abusen del seu poder i en solidaritat amb els grups dominats (Van Dijk, 1998: 24-25). L'ACD també ha estudiat problemes derivats del marc sociopolític i ideològic als quals també ha aplicat el

concepte de gènere per mostrar com els problemes de poder s'expressen en l'estratificació d'homes i dones i la seua relació amb les elits.

Hem triat aquesta metodologia d'anàlisi (ACD) perquè pren posicions sense dissimular, tracta problemes socials i paradigmes acadèmics, és solidària, interdisciplinària, pràctica, fa propostes i no sols descriu el món, sinó que vol canviar-lo.

Els mitjans informatius no descriuen passivament ni registren esdeveniments noticiables del món sinó que els (re)construeixen activament. Els interessos corporatius, els valors de la informació, les rutines institucionals, les ideologies professionals i els formats esquemàtics de les notícies juguen un paper decisiu. Açò facilita l'accés preferent als mitjans de les persones, nacions i institucions poderoses i faciliten una perspectiva dels esdeveniments informatius que és normalment blanca, masculina, occidental i de classe mitjana (Graber, 1984; Robinson i Levi, 1986).

Aquesta situació d'abús de poder i de discriminació bé mereix un estudi compromés i solidari amb l'objectiu de canviar perspectives i democratitzar les relacions entre les persones. La metodologia de l'ACD, que també usa el GMMP, és la que millor s'adequa als nostres objectius. Dins d'aquesta metodologia destaquem un matís que introdueix Ruth Wodak i que nosaltres considerem fonamental en el nostre estudi: el llenguatge en ús i la interacció social.

Una de les últimes investigacions en aquest terreny a Espanya és la de Vidal i Nuño (2014) sobre l'impacte de la publicitat en persones adolescents d'Euskadi, on les adolescents reconeixen l'angoixa de viure en una societat masclista reflectida tant als mitjans de comunicació com en el seu dia a dia. I d'altra banda, hi ha estudis anteriors a aquests com, a nivell nacional, els de García de León (2005) i els de Joana Gallego i altres (2002); i a nivell internacional, Bagdikian (1995) i Tuchman (1978) entre d'altres.

Per a la nostra anàlisi sobre el tractament i presència de les dones com a subjectes noticiosos als informatius de Canal 9 (RTVV), quantificarem els resultats a partir de les categories qualitatives resultants de dos models d'Anàlisi Crítica del Discurs (ACD): el model de Theo Van Leeuwen de 1996 i el model del GMMP 2010.

Aquests dos models contenen els enfocaments adequats que, al nostre parer, han de tractar els usos discriminatoris del llenguatge als mitjans de comunicació: el sociolingüístic i l'activista-transformador. Resulta interessant el mètode de l'observació participant (Tuchman, 1978), que no és el cas del nostre estudi, usat al llibre *La prensa por dentro* (Gallego, 2002) on les estudioses i els estudiosos conviuen amb el personal i els consells de redacció de diaris com *El Periódico*, *L'Avui*, *El País* i *la Vanguardia*, on, curiosament, es demostra l'afirmació que apuntava Tuchman que a les redaccions ningú no parlava d'estereotipus de gènere perquè no els veien.

A Espanya, són escassos els estudis fets amb aquesta metodologia: Prado, Villafañe i Bustamante (1987); Franquet i al. (1991); Martín Saborís (1999), a causa de la dificultat per a entrar en les redaccions, cosa que ha fet que la majoria dels equips investigadors optaren per l'estudi quantitatiu tradicional, de fama i tradició (Gallego, 2002: 15). Igualment, a Espanya, no existeix cap tradició analítica del procés productiu i menys des del mètode etnogràfic (etnometodològic) d'observació participant (encetat per Gaye Tuchman), tret del treball de Franquet i al. (1991), però que no ha estat publicat.

Al treball de *La prensa por dentro* (Gallego, 2002) es destaca la negociació de significats que té lloc durant el procés de construcció informativa, centrat en dos aspectes fonamentals

1. Observació de les rutines de treball periodístic
2. Processos de presa de decisions en les redaccions

Aquests dos punts ens porten a conèixer el tipus de mecanismes que condueixen a la transmissió dels estereotips de gènere propis del periodisme espanyol, és a dir, pràctiques professionals periodístiques que afavoreixen l'estereotipificació de gènere i l'elaboració d'una sèrie de recomanacions.

Tot i que el nostre estudi no és etnogràfic, sí que participa de l'orientació d'investigació sociocrítica de Gallego i, sobretot, seguim la línia metodològica d'Eduardo Bericat (1998), que en la investigació de ciències socials, aconsella integrar la investigació qualitativa i la quantitativa, amb prudència metodològica i sota el principi d'utilitat, des de l'observació i sense por a no veure-ho tot bé. Per això, per tenir una visió completa, som de l'opinió que els models d'observació que seguim, el de Van Leeuwen i el del GMMP, reuneixen la fiabilitat que volem.

La descripció quantitativa té avantatges sobre la qualitativa perquè pots recórrer a paquets informàtics que executen directament les operacions estadístiques necessàries sobre un gran volum de dades, com ara Excel i Access.

Nosaltres hem observat 10 informatius televisats per Canal 9- RTVV, d'una mitjana de 30 minuts cadascú i que ens ha suposat un considerable esforç perquè la mediateca d'informatius de Canal 9 no està actualitzada i alguns d'ells estaven inacabats. Hem d'apuntar que l'accés al material objecte d'estudi ha estat dificultós perquè no hem pogut visionar a posteriori de l'edició tots els informatius que ens haguera agradat.

Abans de seguir endavant, hem de destacar que RTVV, a instància i proposta del Govern de la Generalitat Valenciana (RTVE.es 06.11.2013) presidida pel senyor Alberto Fabra, deixava d'emetre al novembre de 2013 i acabava així una televisió autonòmica que, tot i ser paradigma de censura i manipulació informativa, al servei del govern i del poder dominant, i allunyada del dret de la ciutadania a ser informada sobre la realitat de la societat on vivim, era

l'única que emetia una part de la programació, com ara els informatius, en valencià.

Volem destacar un fet que considerem important dins de l'àmbit lingüístic. Compartim la idea que en la nostra societat, amb una cooficialitat lingüística immersa en una diglòssia que conté una llengua pròpia minoritzada enfront d'una llengua no-pròpia consolidada a tots els àmbits de la societat, els mitjans de comunicació són el principal agent de normalització lingüística (F. Vallverdú, 2000), però volem afegir que els mitjans també haurien de participar en un altre procés més ampli: el de la normalització social, dins de la qual estaria la perspectiva transversal de gènere als mitjans de comunicació. Demanar aquesta normalització social a l'extinta Canal 9 RTVV, paradigma de l'abús de poder als mitjans de la Comunitat Valenciana, de la manipulació informativa i de la censura sistemàtica, i immersa en un cas d'abusos sexuals per part d'un directiu de Canal 9 a tres treballadores del mitjà, potser fora molt ambiciós. L'actual govern de la Generalitat Valenciana (maig, 2015) vol reobrir l'ens.

De moment, no podem dir que la normalització lingüística i social a Canal 9 s'haja consolidat a la societat valenciana. I, encara que Canal 9 no haja fet una política inclusiva del gènere femení, hauria d'haver consolidat la raó de ser d'un mitjà informatiu: el rigor i la independència en el relat de la notícia, cosa que només feren els i les periodistes durant els últims informatius previs al tancament definitiu.

Amb la nostra anàlisi demostrarem que els informatius de Canal 9 s'elaboren lluny de la perspectiva de gènere i subjectes als interessos del poder i de la ideologia dominant. Els formats i les estructures informatives superficials suggereixen el substrat ideològic real de la cultura del poder. I aquest és el substrat que, a través de la nostra anàlisi, volem desenmascarar.

3.3.3.1 La representació de les persones actores socials: Theo Van Leeuwen (1996)

Theo Van Leeuwen (*The representation of social actors*, 1996) recull les diferents maneres que les persones actores socials (en el nostre estudi són les dones) poden ser representades en el discurs (informatius de Canal 9).

L'autor crea un inventari sociosemàntic de les opcions que la llengua ofereix per a referir-nos a les persones, de manera que estableix la rellevància sociològica i crítica de les categories, i descriu com es realitzen lingüísticament. L'objectiu de la nostra tesi d'estudi s'emmarca dins de la sociolingüística, per la qual cosa entenem que aquesta perspectiva sociològica d'anàlisi de Theo Van Leeuwen hi és molt adient. Així doncs, les categories presentades estan basades en realitzacions lingüístiques o retòriques, però el seu enfocament primari són les categories sociològiques més que les lingüístiques.

Un actor social és una persona, grup o unitat organitzacional capaç d'una intervenció social identificable, que executa activitats, interactua, formula estratègies i defineix objectius. Les dones som actores socials que no comptem amb el mateix nivell d'inclusió discursiva que els homes, no se'ns anomena explícitament i, en la majoria de casos, s'usa el masculí genèric per tal de representar-nos: per exemple, el mateix concepte d'actors socials, on estem incloses dins del masculí genèric.

Hem volgut respectar intencionadament el terme original genèric *actors socials* tot i que una proposta inclusiva podria ser lingüísticament tan fàcil com: *els actors i les actores socials*, o *les persones actores d'una societat*, o *la part actora social*, però tan difícil d'acceptar sociològicament, sota l'excusa de l'economia del llenguatge, l'abús de la repetició, la falta de comprensió textual..., per exemple. I aquest punt de vista sociològic és, com hem dit abans, el que sobretot ens interessa. Les categories a què fem referència són les que segueixen a continuació.

3.3.3.1.1 La inclusió, exclusió i el segon plànol

Totes les pràctiques socials involucren un grup d'actors i actores socials, però en una representació donada no sempre estem totes i tots inclosos. Hi ha casos de representació, altres d'exclusió i altres d'opacitat. Hem de fixar-nos en quines situacions som incloses, en quines excloses i en quines relegades a l'opacitat d'un segon plànol. Observarem al informatius que les dones apareixen en un segon plànol respecte als homes, i sense fer declaracions en molts casos.

3.3.3.1.2 Assignació de rols: l'activació i la passivació

Als actors i actores socials se'ns assigna un rol que pot ser actiu o agent, o passiu o pacient. La mateixa situació pot ser representada de maneres diferents. L'activació ocorre quan la persona actora és representada com a força activa i dinàmica i la passivació, quan és la receptora de l'activitat, sotmesa o beneficiada. El dinamisme i l'acció contenen una grau més elevat de prestigi social que la passivitat i la inacció.

3.3.3.1.3 Generització i especificació

Triar entre la referència genèrica o l'específica també és un factor important en la representació de les persones actores d'una societat, que poden ser representades en classes o de manera individual, específica i identificable.

No totes les categories actores són igualment generitzades. Tenim, per exemple, un masculí genèric però no tenim un femení genèric. Les categories masculí-femení es *generitzen* a través del masculí. El femení és el gènere marcat i el masculí és el gènere per excel·lència. El masculí ocupa dos posicions alhora: el masculí i el genèric universal, de manera que el llenguatge tal

com s'usa és un lloc d'exclusió de les dones. En l'home, l'universal i l'individu són compatibles al mateix temps; en la dona, si és individual, no és universal i a l'inrevés, per exemple: *L'home destrueix el planeta* (universal). L'home d'ulleres és mon pare (individual). *La dona destrueix el planeta* (no universal). *La dona d'ulleres és ma mare* (individual).

3.3.3.1.4 Assimilació i individualització

Podem referir-nos a les persones d'una societat de manera individual (ex.: una cirurgiana marroquina) o grupal (ex.: una metgessa marroquina). La individualització es fa per singularitat i l'assimilació per pluralitat. Atés l'alt valor que s'atorga a la individualitat en certes esferes de la nostra societat, aquestes categories tenen molt de valor en l'ACD. Dins de l'assimilació, Van Leeuwen diferencia entre agregació i col·lectivització. L'agregació uniforme, regula pràctiques i crea una opinió consensuada llunyana a la crítica (ex.: una dona treballadora) i la col·lectivització agrupa actors o actores, o grups socials, i dóna un valor inherent (ex.: una immigrant).

3.3.3.1.5 Indeterminació i diferenciació

La indeterminació ocorre quan la part actora social és representada de manera inespecífica o anònima (ex.: una dona), de manera que la seua identitat és irrellevant per a la persona que llig o escolta. Aquesta indeterminació dota a l'actora d'impersonalitat, d'invisibilitat. La diferenciació genera la diferència entre el jo i l'altra persona (ex.: la vicepresidenta del Consell).

3.3.3.1.6 Nominació i categorització

Aquests termes fan referència a la identitat única (ex.: Sra. Omaima) i a les identitats compartides respectivament (ex.: Dra. Omaima). La part actora pot ser representada tant en termes de la seua identitat única (nominació) o en termes i funcions que comparteixen amb altres persones (categorització). La nominació més habitual és la que es fa pel nom propi o per la funció de la persona.

Tal com passa en altre categories, en l'ACD la nominació és tan important com la no-nominació o invisibilització. Pel que fa a la categorització, Van Leeuwen diferencia entre: funcionarització (activitat d'una persona), identificació (què és la persona de manera inevitable o aparent: *classificació*: edad, gènere, sexe, origen, cultura, política; *relacional*: relació personal; *física*: trets físics...). L'autor observa que la identificació *relacional* (mare, filla, pare, amiga...) per exemple té menys importància en la nostra societat que la *classificació*: el sexe, edat, origen... i la funcionarització. Apunta que la intrusió dels aspectes relacionals en l'esfera de les activitats públiques, per exemple, podria considerar-se corrupció o nepotisme.

3.3.3.1.7 Personalització i impersonalització

La part actoral social no sempre es representa personalitzada, com a éssers humans. L'actora social també pot representar-se de manera impersonal a través de l'abstracció i de la cosificació. L'abstracció representa les persones mitjançant una qualitat que els assigna la representació: persones de raça negres, de religió musulmana, pobres, fora de la legalitat, prostitutes. La cosificació ocorre quan representem les persones pel lloc on pertanyen o cosa relacionada amb ells, ex.: què pensa *Espanya?*, en lloc dels *espanyols* i les *espanyoles*; ex.: *la Conselleria d'Educació convoca una vacant de secretària i una vacant de xofer*, relat que discrimina sexualment. Van Leeuwen diferen-

cia dins de la cosificació entre: l'autonomització: la persona és representada per les seues expressions (ex.: el revolucionari); la instrumentalització: per l'instrument usat (ex.: el paleta); la somatització: part del cos anomenada (ex.: la ullets).

En resum, la impersonalització pot donar l'efecte de teló de fons, autoritat impersonal i connotacions positives o negatives. L'abstracció afig significats connotatius, i les qualitats que s'abstrauen serveixen per a avaluar-les.

3.3.3.1.8 La sobredeterminació: inversió, simbolització, connotació i destil·lació

La part actora és representada com si participara, alhora, en més d'una pràctica social. En la inversió, la part actora es connecta a pràctiques socials en certa mesura oposades (ex.: Els Picapedra: viuen en el passat però en pràctiques quotidianes del present). En la simbolització, la part actora pertany a un passat mitològic i distant (ex.: és un Adonis). En la connotació, associem una imatge a una determinada concepció del món (ex.: té un bigotí hitlerià). En la destil·lació combinem la generalització i l'abstracció (ex.: els terapeutes com els professors, ministres, sacerdots, psicòlegs..., són contibueuts com qualsevol).

Podem resumir tot açò dient que la tipologia de Van Leeuwen, Theo (1996) tendeix a reunir tot allò que els i les lingüistes mantenen separat: involucra distints sistemes lingüístics a nivell lèxic, gramatical, discursiu, referencial, figurat i sociològic.

3.3.3.2 Projecte de Monitoratge Global de Mitjans 2010

Des de 1995, el Projecte de monitoratge Global de Mitjans (GMMP) ha documentat la profunda negació de la veu de les dones als mitjans de comunicació de tot el món. El projecte es basa en la màxima preocupació del moviment de les dones al món: la política de la representació. És la investigació a escala mundial més àmplia i significativa realitzada sobre gènere i mitjans noticiosos, dissenyada i desenvolupada, com dèiem, per *Erin Research Inc Canada*.

Fins l'arribada d'aquest estudi, no hi havia una visió comprensiva que demostrara la naturalesa sistemàtica de l'exclusió de les dones al mitjans noticiosos. El més cridaner és l'homogeneïtat dels resultats no sols als tres mitjans (ràdio, premsa i TV), sinó també als 71 països inclosos en la investigació. En cap mitjà de comunicació ni en cap país, la proporció masculí-femení s'acosta a la paritat. Cada 5 anys, des de 1995, es repeteix l'estudi amb el patró general.

La xifra pujà del 17% de representació femenina el 1995, al 24% el 2010. El GMMP és molt més que una recollida de dades, pretén donar eines a les persones activistes i investigadores per llegir els mitjans amb una perspectiva de gènere transformadora. En definitiva, les dones i altres grups marginats pretenen eliminar la subrepresentació, la cobertura insuficient i la informació estereotipada que preval als mitjans de comunicació.

Per què tantes persones de tants països han participat en aquesta anàlisi? Perquè els mitjans noticiosos són la font d'informació més important i influent, generadora d'idees i opinió, de tot el món. És un element clau en l'espai públic i privat. La *Federación Internacional de Periodistas* (FIP) diu: "El acto periodístico como bien público no sobrevivirá a ninguna plataforma sin un compromiso con la ética y con los valores". (docemiradas.net, 2013. Versió digital).

El GMMP és democràcia en acció; manifesta com la gent d'arreu del món s'apassiona pels mitjans i la igualtat de gènere, i amb la idea de ser agent de canvi. El periodisme amb equilibri i consciència de gènere és compatible i intrínsec al periodisme d'alta qualitat.

De l'any 2000 al 2010 s'ha incrementat en 6 punts la presència de dones com a subjectes noticiosos; d'acord amb aquesta progressió tardarem més de 40 anys en arribar a la paritat del 40% establerta en la legislació vigent.

El sistema de classificació de GMMP es basa en 7 àrees i aquesta és la taxonomia que utilitzem dins de la metodologia d'anàlisi del corpus estudiat:

1. Política i govern
2. Economia
3. Ciència i Salut
4. Notícies socials i jurídiques
5. Crim i violència
6. Celebritats, arts i mitjans, esports
7. La xiqueta-dona

A més de les àrees, els subjectes noticiosos, homes o dones, s'analitzen dins dels aspectes següents

1. Subjectes noticiosos: homes o dones
 - Notícia local
 - Notícia nacional
 - Notícia internacional
 - Celebritat
 - Crim i violència

- Ciència i salut
- Política i govern
- Opinió popular
- Experiència personal
- Actor/Actriu
- Expert/Experta
- Inexpert/Inexperta

2. Continguts de les notícies: homes o dones subjectes centrals

- Les dones són el focus central
- Desafien l'estereotipus de gènere
- Reforcen l'estereotipus de gènere
- Parlen de la desigualtat de gènere
- Parlen sobre la legislació de gènere
- Pobresa
- Educació
- Religió
- Malaltia

A continuació, s'exposen els resultats que hem observat en la nostra anàlisi, a partir de la metodologia que hem fet servir per a cadascuna de les esferes públiques que constitueix el nostre corpus d'estudi.

3.4 Resultats i discussió

En aquest apartat, presentem els resultats analitzats corresponents, en primer lloc, a l'administració; en segon, a l'àmbit educatiu i, finalment, al dels mitjans de comunicació.

3.4.1 Administració local, autonòmica, universitats i de Justícia. Classificació de resultats

En la primera part de l'estudi dels documents de les diferents administracions, s'observa una estructura semblant: encapçalament, cos i firma. Per a il·lustrar el nombre de termes sexistes, inclusivament o d'especificació de gènere trobats en cada document (inclòs l'Estatut Bàsic de l'Empleat Públic), hem col·locat els resultats en 5 taules, una per cada tipus de document. El tipus d'anàlisi realitzada s'englobaria dins de l'anàlisi crítica del discurs, perquè no ens hem limitat a quantificar els resultats, sinó també a interpretar-los, partint de la base que hi ha diversos elements sexistes en el llenguatge de l'administració.

La referència d'aquests documents es troba a l'apartat 7.1.3 Documents publicats al DOCV (I), inclòs al punt 7.1 Referències bibliogràfiques del corpus.

Nre. de document	Nre. de termes no inclusivament	Nre. de termes inclusivament	Nre. de termes que especifiquen el gènere masculí i femení
1	11	0	0
2	0	0	1
3	0	1	2
4	0	0	1
5	4	0	0
TOTAL	15	1	4

Taula I. Documents de l'Administració Local

Hem vist com a l'Administració local els termes no inclusius quasi quadrupliquen els inclusius i representen el 75% del total analitzat. (Taula I).

Nre. de document	Nre. de termes no inclusius	Nre. de termes inclusius	Nre. de termes que especifiquen el gènere masculí i femení
1	0	2	34
2	44	1	4
3	8	0	0
4	13	0	0
5	2	2	0
TOTAL	67	5	38

Taula II. Documents de l'Administració Autonòmica

En aquesta taula II, observem que els termes sexistes, no inclusius, representen un total del 60% analitzat.

Nre. de document	Nre. de termes no inclusius	Nre. de termes inclusius	Nre. de termes que especifiquen el gènere masculí i femení
1	119	7	3
2	34	8	12
3	7	1	9
	13	0	0
4	11	0	0
TOTAL	171	16	24

Taula III. Documents de les universitats

Ací, els temes no inclusius suposen el 81% del total analitzat. (Taula III).

Nre. de document	Nre. de termes no inclusius	Nre. de termes inclusius	Nre. de termes que especifiquen el gènere masculí i femení
1	8	0	1
2	2	1	1
3	5	0	0
4	2	0	1
5	6	0	1
TOTAL	23	1	4

Taula IV. Documents de l'Administració de Justícia

En aquest cas, la no inclusió suposa un total del 82% analitzat. (Taula IV).

Nre. de document	Nre. de termes no inclusius	Nre. de termes inclusius	Nre. de termes que especifiquen el gènere masculí i femení
1	175		

Taula V. Estatut Bàsic de l'Empleat Públic

Pel que fa a aquest últim document només hem computat els termes no inclusius utilitzats. Vegeu l'apartat 3.4.1.2.

3.4.1.1 Anàlisi de l'estructura dels documents analitzats

Un dels nostres interessos prioritari a l'hora d'analitzar documents provinents de l'administració i de les universitats públiques de la Comunitat Valenciana és mostrar com els consells, les indicacions i els suggeriments per a l'ús no sexista del llenguatge no se segueixen en la gran majoria dels casos, si bé hi ha algunes excepcions. L'administració, d'altra banda, es mostra interessada en aquesta problemàtica i sol publicar guies i propostes per resoldre l'ús sexista del llenguatge en la pròpia administració.

És important ressaltar que, tant els documents inclusius com aquells en què es constata un ús exhaustiu de termes no inclusius i en els quals, no obstant això, s'introdueixen alguns d'aquests termes no sexistes de manera puntual, mostren que les persones a càrrec de la redacció dels documents analitzats coneixen les variants inclusives, però opten per no utilitzar-les de manera sistemàtica. Açò ens porta a plantejar-nos dues hipòtesis: o bé les formes inclusives són ignorades de manera deliberada, o bé aquest ús puntual de les variants inclusives no és major perquè l'estil no està prou acurat i/o la persona que redacta no està massa conscienciada respecte d'això.

El fet que les variants inclusives s'usen de manera intermitent ens porta a descartar en aquest cas la hipòtesi de l'ús de plantilles predeterminades perquè, si s'usaren plantilles, aqueixes variants inclusives no haurien d'aparèixer en cap cas, ni tan sols de manera puntual.

La primera part de la nostra anàlisi se centra en documents administratius locals i autonòmics, així com documents procedents de les universitats de la Comunitat Valenciana. Els documents que hem emprat per a dur a terme aquesta anàlisi són els següents: 1 rectificació d'un anunci de l'àrea d'urbanisme; 1 document d'informació pública; 1 decret i 1 resolució de les Corts i del Secretariat del Consell, pel que fa a l'administració local. 5 resolucions provinents de 3 universitats públiques de València, Alacant i Castelló; una ordre de la Conselleria de Benestar Social; una resolució de la Conselleria d'Educació; una resolució de la Conselleria de Medi Ambient; 1 ordre de la Conselleria de Presidència; i 1 resolució de la Conselleria de Justícia i Administracions Públiques, pel que fa a l'administració autonòmica. L'estructura dels documents analitzats és com segueix:

Encapçalament

Cos

Data i firma

a) Encapçalament

En aquest apartat, les paraules que apareixen amb més freqüència en les resolucions de les diferents universitats de la Comunitat i en els documents de l'administració local fan referència a la professió o a l'estat/ condició (admés, exclòs, persones immigrants, valencians...) de la persona interessada, que apareix en masculí en la majoria dels casos, encara que s'observen també, en menor grau, termes inclusius. Només en comptades ocasions apareixen termes en què s'especifica el gènere inicialment. No obstant això, en la majoria dels casos es tendeix a acabar usant només el masculí.

Com a exemple dels termes que apareixen només en el masculí, podem citar: *l'aspirant, Professors Contractats Doctors* (referit a 4 persones, de les quals 3 són dones), *Contractats com a col·laboradors, Admesos, Exclosos, Agent Urbanitzador* (referit a una empresa, amb la qual cosa cabria esperar l'ús del femení) i *valencians*. Els termes inclusius que apareixen són: *Personal docent contractat, Personal funcionari* i *persones immigrants*. Els termes que sí que diferencien entre el masculí i el femení, però que tenen tendència a finalitzar en masculí, són: *Professores* i *professors col·laboradors* i *Professora* o *professor contractat*.

En el cas dels documents de l'administració autonòmica, les paraules que es troben amb més freqüència en l'encapçalament són, d'una banda, paraules referides a la professió o condició de les persones afectades, les quals apareixen en masculí; i, d'una altra, l'explicació del propòsit del document.

En els encapçalaments que contenen paraules referides a la professió o a la condició, tenim els següents termes en masculí:

director, un funcionari (...) degudament qualificat, *els damnificats*, tots ells usats com a genèrics que inclourien la possibilitat que fóra una

dona qui ocupara aquests càrrecs o qui es trobara en la situació que descriuen.

També tenim, encara que en menor grau, termes inclusius i que especifiquen el gènere, com és el cas de: *Persones o entitats denunciades, i les aspirants*.

Entre els encapçalaments que inclouen l'objecte del document, cal destacar el de la Resolució de la celebració del 8 de març, Dia de la Dona, que diu textualment: "La promoció de la igualtat d'oportunitats entre dones i hòmens requereix l'adopció de mesures d'acció positiva, eficaçes i executives, dirigides a eradicar les situacions de discriminació que per raó de sexe pateixen les dones i evitar tots aquells obstacles que impedeixen aconseguir una participació equilibrada de les dones i els hòmens en l'àmbit públic i privat".

A continuació, el document fa referència a la Llei 9/2003, de 2 d'abril, de la Generalitat, per a la Igualtat entre Dones i Hòmens, i afegit que "la Direcció General de la Dona i per la Igualtat de la Conselleria de Benestar Social és l'òrgan directiu al qual li correspon, segons el Decret 161/2008, de 17 d'octubre, del Consell, entre altres funcions, les d'elaborar, promoure i executar les mesures per a fer efectiu el dret d'igualtat de tracte i d'oportunitats entre dones i hòmens, en particular per mitjà de l'eliminació de la discriminació de la dona (...)".

En el pla lingüístic, s'observa un vertader ús de termes inclusius, en mencionar tant els hòmens com les dones, i en posar a aquestes en primer lloc. No és res estrany que, en tractar-se d'un document sobre la igualtat entre dones i hòmens, s'haja volgut cuidar l'estil al màxim, per a no caure en una contradicció que restaria vàlidesa a allò que s'hi ha expressat.

b) Cos

En el cos dels documents analitzats es continua mantenint l'ús dels termes en masculí, usat com a genèric que inclouria també el femení. Açò s'observa tant en els documents de les universitats i de l'administració local, com en els de l'administració autonòmica (amb comptades excepcions): *càrrec de director, directors, separat, inhabilitat, funcionari, sotmesos...*

És significativa també l'alternança aleatòria de termes inclusius i no inclusius en la resolució de la Universitat Miguel Hernández d'Elx. En el primer paràgraf apareix *professors Contractats Doctors*, a pesar de tractar-se de tres dones i un sol home (*Cristina..., María dels Reis..., Maria Estela...i Cesari*). En el tercer paràgraf, no obstant això, tenim *professores i professors*, però aquests dos substantius van acompanyat d'un únic adjectiu: *col·laboradors*. Més avant, en el mateix paràgraf, tenim *contractats com a col·laboradors i*, a continuació, *Professor o Professora Contractat Doctor*: es comença usant tant el masculí com el femení però, en última instància, s'usa només el masculí. En el quart paràgraf i, ja que es referix a una dona, sí que es respecta la concordança de gènere, *de la interessada*, tendència que continua més avant, amb els noms de les persones anomenades, seguits de *professora Contractada Doctora* (x 3), en els 3 casos en femení, i en el masculí en el quart cas, per tractar-se d'un home. Hi ha un *paràgraf* de dues línies en què no s'usa la forma inclusiva: *els interessats*, però unes quantes línies després, en l'últim paràgraf, sí que apareix l'equivalent no sexista del mateix terme: *les persones interessades*. Així, s'observa una certa conscienciació quant a la igualtat de gènere, però veiem també que les formes inclusives no s'usen de manera sistemàtica. A més, fins i tot en els casos en què es comença parlant en masculí i en femení, la variant masculina és la que domina en última instància.

c) Firma i data

En aquest apartat és on més se sol diferenciar entre el masculí i el femení, tant en els textos de les administracions local i autonòmica com en els de les universitats de la Comunitat. Es respecta el gènere de la persona que firma, per norma general, figurant en masculí o en femení quan s'especifica el nom de la persona que firma. Així, s'evita utilitzar la fórmula El/la, ja que coneixem si es tracta d'un home o d'una dona.

*El rector, Francisco..., El Gerent, Rafael..., El Secretari, Manuel...,
La Consellera, Paula...*

Aquests textos, a diferència dels altres analitzats, presenten sistemàticament el nom i els cognoms de la persona a la qual fan referència. És tracta, doncs, de textos que identifiquen plenament el subjecte i, per tant, l'abús del masculí en aquests documents té, per dir-ho així, un doble error: d'una banda de concordança i, de l'altra, d'ús discriminatori del llenguatge.

Observem que, a l'encapçalament, les paraules més freqüents són les referides a la professió i, encara que acompanyen un nom i cognoms en femení, s'escriuen en la majoria dels casos en masculí. Exemples: *procurador, lletrat, secretari, mandat, advocat, magistrat jutge, president.*

Dels quatre àmbits observats, els menys inclusius són l'Administració de Justícia i les universitats, amb un 82% i un 81% respectivament de termes no inclusius, seguits de l'Administració local amb un 75% d'exclusió i, finalment de l'Administració autonòmica, amb un 60% del total. Aquestes dades incipients evidencien el no compliment de la llei d'igualtat respecte al llenguatge administratiu, i posen de relleu la distància entre el que diu l'administració i el que es fa realment.

A més dels textos citats, també és objecte del nostre estudi l'Estatut Bàsic de l'Empleat Públic. Aquest text té una gran rellevància en l'esfera laboral i pú-

blica, on tota la societat és troba implicada, bé com a administració, bé com a persones administrades.

3.4.1.2 L'Estatut Bàsic de l'Empleat Públic de la Comunitat Valenciana

Si comencem pel títol, l'Estatut Bàsic de l'Empleat Públic, *empleat públic* determina només una part de les persones que hi treballem. Els genèrics, de vegades, poden ser substituïts per l'explicitació del doble gènere, com ara *empleats* i *empleades* de l'administració pública, vist que parlem d'un títol i no és repeteix més; per tant, no resultaria ni farragós ni repetitiu.

Al llarg de tot el text només apareix la forma *funcionaris*, *empleats públics* i només es parla de *funcionàries* quan fa referència a les baixes i permisos per *maternitat* o als àmbits de la violència de gènere. Així doncs, la paraula *funcionari* apareix en 175 ocasions i la paraula *funcionària* només apareix en 9 ocasions, als contextos abans esmentats, considerats extraordinaris o fora de la normalitat.

És restringeix l'ús de la forma en femení només als àmbits de la maternitat i de la violència de gènere, i no s'usa ni als contextos institucionals ni professionals, la qual cosa és sexista i anacrònica, perquè, afortunadament, també existeixen permisos per paternitat a l'administració pública, per exemple. La nostra proposta passa per utilitzar, al llarg de tot el text, l'expressió *persones funcionàries*, terme no marcat, plural i igualitari.

3.4.1.3 Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana

Aquest text és un referent lingüístic de gran abast en l'Administració pública de la Comunitat Valenciana, que marca un estil lingüístic representatiu d'una forma d'entendre la societat i, sobretot, d'una forma d'entendre el poder en l'esfera pública. I, d'altra banda, un àmbit també molt interessant objecte d'estudi és l'esfera pública on les estructures de poder es troben altament predeterminades i ocupades majoritàriament per homes.

El tractament del gènere en aquest text resulta molt il·lustratiu perquè té una gran importància i projecció social: és singular dins dels textos administratius i determinant a l'hora de demostrar, tal com diria la professora Eulàlia Lledó, com el llenguatge recull les discriminacions que en la societat pateixen les dones i les reproduïx en les seues estructures i formes. Com hem dit, Lledó assegura que la realitat ens explica el llenguatge, i no a l'inrevés. El tractament del gènere a l'Estatut és una mostra més de les contradiccions de la política no sexista de l'Administració pública, que tot i publicar manuals per a un ús no sexista del llenguatge administratiu, en la redacció dels documents públics no es reflecteix.

El text, redactat originàriament en castellà i traduït posteriorment al valencià, mostra un ús i abús de les formes en masculí, així tenim:

Valencianos y valencianas	7
Valencianos	11
Ciudadanos y ciudadanas	4
Ciudadanos	17
Diputados y diputadas	7
Diputados	5
Trabajadores y trabajadoras	0
Trabajadores	5
Presidente y presidenta	0
Presidente	30
Diputados y diputadas	7
Diputados	5
Trabajadores y trabajadoras	0
Trabajadores	5
Funcionarios y funcionarias	0
Funcionarios	2
Senadoras y senadores	1
Senadores	1
Candidata	0
Candidato	1
Síndica de Greuges	0
Síndic de Greuges	2
Cofradías de pescadores y Pescadoras	0
Cofradías de pescadores	1

Taula VI. *Tractament de gènere a l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana*

La paraula *president* és la més nombrosa però ara, amb la irrupció d'una vicepresidenta per primera vegada en la història de la Comunitat Valenciana, i només ara, és quan tindrem el vocable inclusiu. Observem, en aquest cas, com la societat condiona el llenguatge i va al davant.

La segona paraula més nombrosa és la de *ciutadans*, perfectament substituïble per *ciutadania*, i que ens recorda a Olympe de Gauges en la seua reivindicació dels drets de la dona (Navarro Tomás, I. 2012, art. 7. *A la ciutadania*. Annex VII).

3.4.1.4 Administració de Justícia de la Comunitat Valenciana

Després d'haver dut a terme l'anàlisi que hem descrit a l'apartat anterior, centrarem la segona part de l'estudi només en els documents de l'Administració de Justícia a les tres províncies de la Comunitat Valenciana per les raons esmentades abans: per ser documents personalitzats amb una plena identificació de la persona administrada, cosa que evidencia més l'error, tant de concordança com de discriminació de gènere. El corpus està farcit de noms de dona acompanyats del càrrec en masculí: *Begoña...juez-magistrado*.

Tots els documents contenen, efectivament, el nom i cognoms de la secretària judicial o del secretari judicial, de manera que l'ús del masculí acompanyant el nom en femení evidencia més la incorrecció gramatical i l'ús discriminatori, però no tots els documents contenen el nom i cognoms de la jutgessa o del jutge. Davant d'aquesta indefinició sempre apareix *el jutge* i no la fórmula *el jutge/la jutgessa*. D'altra banda, també tenim figures jurídiques més singulars que s'anomenen sempre en masculí, com és el cas de *l'advocat de l'Estat*, càrrec que s'expressa sempre, en tots els documents estudiats, en masculí. La singularitat també va acompanyada del masculí.

3.4.1.4.1 Anàlisi qualitativa

A continuació, hem definit una tipologia de l'ús del llenguatge que hem observat a través d'exemples als documents que descrivim a continuació:

a) Discordança gramatical entre la professió i/o l'adjectiu o participi i el nom propi de la persona

És una de les variables més usades i que evidencia la incorrecció gramatical i la resistència a feminitzar les professions en les esferes de poder. Exemples:

- "Procurador: Mª Ángeles...
Abogado: Lucía...
Procurador: Mª Luisa..."
Jutjat 1ª Instància núm. 1 de València
- "Dª Ananda Rosa..., Juez del Juzgado..."
Jutjat 1ª Instància núm. 4 de Moncada. València
- "el procurador de los tribunales...: ... Rocío ..."
Jutjat 1ª Instància núm. 5 de València
- "La Secretario Judicial: Mónica..."
Jutjat 1ª Instància núm. 12 de València
- "...María...fallecido..."
Jutjat 1ª Instància núm. 5 de Lliria
- "Magistrados: Dª María Eugenia... Presidente: Dª María..."
Secció 6^a de l'Audiència Provincial de València.
- "Ilustrísimos Sres.: Magistrados
Dª Rosa María...
Dª María Antonia... Letrado: Elia...
Procurador: Mª Dolores..."
Audiència provincial de la Secció 9^a de València
- Ilustrísimos Sres. Magistrados:
Dª Rosa María...
Dª María Antonia...

Dª Purificación...

Audiència provincial de la Secció 9^a de València

- "Juez que la dicta: D/Dª Gloria..."
Jutjat 1ª Instància núm. 2 de Torrevieja
- "Ángeles..., Juez sustituto..."
Jutjat 1ª Instància núm. 6 de Dènia
- "Dª María José..., Magistrada-Juez..."
Jutjat 1ª Instància núm. 2 d'Alacant
- "Sra. Dª Iris..., Magistrado Juez..."
Jutjat d'Instruccions núm. 1 de Torrevieja. Alacant
- "Juez que la dicta: D/Dª Marta..."
Jutjat 1ª Instància núm. 3 de la Vila-Joiosa d'Alacant
- "Magistrado-Juez...: Lidia..."
Abogado: Sra. Asperilla... Procurador: Francisca..."
Jutjat 1ª Instància núm. 4 de Dènia
- "Procurador:...Carmen
Procurador: Inmaculada
Rosa M^a: ... Secretario..."
Jutjat 1ª Instància núm. 6 de Castelló
- "Procurador:... Eva M^a..."
Jutjat 1ª Instància núm. 4 de Castelló
- "El procuradora..., Sra. Peña..., y..., el letrado, Sr. Merce...". "El Secretario Judicial: Rosa..."
Jutjat 1ª Instància núm. 6 de Castelló
- "Juez que la dicta: Mª Dolores..., el Procurador..., Doña Elia..."
Jutjat 1ª Instància núm. 3 de Castelló

- “Mar..., Juez...”
 “... del Procurador Alicia...”
 Jutjat 1ª Instància núm. 3 de Vinaròs
- Magistrado Juez.... Beatriz
 Maria Teresa Esteve..., secretario
 Jutjat de 1ª Instància núm. 4 de València
- Letrado... Dª Cristina
 Jutjat de 1ª Instància núm. 19 de València
- Procurador..., Mª Ángeles...
 Jutjat de 1ª Instància núm. 5 de València
- Magistrado-juez..., Beatriz
 Jutjat de 1ª Instància núm. 4 de València
- Juez que la dicta: Dª Gloria
 Jutjat de 1ª Instància núm. 2 de Torreveija
- Demandado: Mª Carmen
 Jutjat de 1ª Instància núm. 5 d'Orihuela
- Juez que la dicta: D/Dª Ana María
 Jutjat de 1ª Instància núm. 25 de València
- Procurador: ... Esperanza; Juez: Sra. Cristina
 Jutjat de 1ª Instància núm. 2 de Quart de Poblet
- Dª Carmen... magistrado-juez
 Jutjat violència de la dona núm. 2 de València
- Dª María Desamparados... secretario...
 Jutjat de 1ª Instància núm. 18 de València
- María Teresa...secretario..; Dª Beatriz... magistrado-juez
 Jutjat de 1ª Instància núm. 4 de València

- Procurador: María
Jutjat de 1ª Instància núm. 7 de València
- Demandado: Teresa..., María Esther..., Maribel..., Walter
Jutjat de 1ª Instància núm. 6 de València
- Magistrados: Dª María ..., Dª María Eugenia.
Secció Sisena de l'Audiència Provincial de València
- Procurador: Ana...
Jutjat de 1ª Instància núm. 17 de València
- María Teresa... secretario...; ...magistrado juez Beatriz...; ...el procurador ... Mari Carmen...
Jutjat de 1ª Instància núm. 4 de València
- "Dª Mª Isabel...Juez..."
Jutjat 1ª Instància núm. 6 de Dénia
- "Dª Asunción... Magistrada Juez..."
Jutjat 1ª Instància núm. 14 de València
- "El procurador...María Teresa..."
Jutjat 1ª Instància núm. 3 de Moncada
- "Magistrada Juez... Begoña..."
Jutjat 1ª Instància núm. 1 de València
- "Demandado: Desirée ... Paola..."
Jutjat 1ª Instància núm. 1 de Moncada
- "Doña María Dolores...Secretario..."
Jutjat 1ª Instància núm. 24 de València
- "Procurador...Felicidad..."
Jutjat de Violència sobre la Dona núm. 1 de Castelló
- "Procurador: María Pilar..."
Jutjat 1ª Instància núm. 2 de Castelló

- “El procurador...Alegría...”
Jutjat 1ª Instància núm. 1 de Vinarós
- “Milagros... Juez adjunta...”
Jutjat 1ª Instància núm. 5 de Catarroja

Volem destacar en aquest apartat els jutjats de Violència sobre la Dona, com són el número 2 de València i el número 1 de Castelló. Pel seu contingut aquests jutjats haurien de tenir una sensibilitat especial en l'ús no sexista del llenguatge, tal i com hem explicat en la introducció d'aquesta exposició. Al de València, en 4 ocasions es repeteixen les mateixes discordances:

- “Dª Carmen..., Magistrada Juez...”
- “El/la Secretario Judicial. Asunción...”
- “... la Procurador de... Dª Encarnación...” Al de Castelló:
- “Procurador: Felicidad...”
- “La Secretario Judicial: Cristina...”

Les desigualtats de gènere abasten diàriament diversos àmbits en la societat actual, des del món professional, acadèmic, polític i institucional fins a l'àmbit quotidià i domèstic. Les dades del Ministerio de Igualdad asseguren que a l'any es produeixen uns 400.000 casos de violència de gènere dels quals es denuncien al voltant de 100.000. No pretenem fer una relació causal entre la violència de gènere i l'ús sexista del llenguatge, peròensem que és de vital importància que les víctimes que pateixen maltractaments confien plenament en les institucions públiques i avisen de la seua situació.

L'administració pública ha d'usar tots els mecanismes al seu abast per tal de consolidar aquesta confiança, i fer que les dones es troben representades en unes institucions públiques plurals i respectuoses amb totes les persones de la societat, perquè, en definitiva, aquestes institucions les han de defen-

sar, protegir i representar. La confiança comença amb el respecte. Una de les formes de respectar les persones és tenir-les en compte, anomenar-les, incloure-les, fer-les visibles des de la lletra impresa. Sabem que la forma de representar, d'expressar i de descriure el món, el configura. Pensem que respectar el gènere femení dins dels escrits públics, pot ajudar a configurar un món més just, més respectuós i més conscient de la necessitat d'igualtat en els escrits per tal de construir, des dels orígens, una societat plenament representada, i per tant, plenament respectada.

b) Doblets innecessaris i abús del masculí

En aquest apartat veurem exemples del que anomenem falsos inclusius, termes que aparentment inclouen el masculí i el femení però que, en realitat, són igualment formes discriminatòries i excloents: *El/La juez, El/La procurador*, per exemple. Podem incloure aquestes expressions dins del que anomenem *hipocresia lingüística*. De manera conscient en alguns casos i inconscient en altres, hi ha dones que assumeixen la masculinització de la seua professió perquè entenen que és una forma de trobar-se reconegudes i considerades en aquelles professions tradicionalment masculines. Ser, per exemple, l'arquitecte Pilar per a algunes dones és un prestigi i un reconeixement professional. Exemples:

- "El /La Secretario Judicial. Asunción..."
Jutjat de Violència sobre la Dona número 2 de València
- "El/La Secretario Judicial. Teresa..."
Jutjat 1ª Instància núm. 4 de València
- "D/Dª Miriam..., Secretario Judicial..." "Sra./Sra. Magistrado-Juez... Matilde..."
Jutjat 1ª Instància núm. 21 de València
- "El/La Secretario Judicial. Pilar..."

- Jutjat 1ª Instància núm. 25 de València
- “El/La Secretario Judicial... José...”
Jutjat 1ª Instància núm. 1 de Mislata
- “El/La Secretario Judicial. Mª Carmen”
Jutjat 1ª Instància núm. 27 de València
- “D/Dª Lucía..., secretario/a...”
Jutjat 1ª Instància núm. 8 de Gandia
- “El/La Secretario Judicial. Silvia”
Jutjat 1ª Instància núm. 3 de Gandia
- EL/LA Secretario...Mª Carmen
Jutjat de 1ª Instància núm. 27 de València
- El/La Secretario judicial... Nieves
Jutjat de 1ª Instància núm. 5 de Dénia
- El/La secretario... Mª Antonia
Jutjat de 1ª Instància núm. 5 de Castelló
- El/La Secretario Judicial... Ana
Jutjat de 1ª Instància núm. 1 de Torreveija
- El/La Secretario Judicial... Ana
Jutjat de 1ª Instància núm. 1 de Torreveija
- El/La Secretario Judicial... Maria Dolores
Jutjat de 1ª Instància núm. 24 de València
- El/La Secretario Judicial... D. Julio
Jutjat de 1ª Instància núm. 10 de València
- El/La Secretario Judicial... César
Jutjat de 1ª Instància núm. 17 de València

Tot i que, com hem apuntat a l'inici, hi ha un nombre major de secretàries judicials que de secretaris en els documents i també són més les jutgesses que els jutges objecte d'estudi, la tendència majoritària és usar el masculí genèric, en aquest cas agramatical.

c) **Discordances gramaticals i enganyoses: els falsos inclusius**

En aquest apartat, veurem exemples del que anomenem falsos inclusius, termes que aparentment inclouen el masculí i el femení però que en realitat són igualment formes discriminatòries i excloents. Exemples:

- "La Secretario Judicial: Mª Dolores..."
Jutjat 1ª Instància núm. 24 de València
- La Secretario judicial... Mª Dolores
Jutjat de 1ª Instància núm. 24 de València
- "La Secretario Judicial: Lulia..."
Jutjat 1ª Instància núm. 8 de Gandia
- "Begoña..., magistrada-juez..."
Jutjat de 1ª Instància núm. 10 de València
- "...la Juez que la suscribe..."
Jutjat 1ª Instància núm. 4 d'Orihuela
- "Dª Asunción... magistrada juez"
Jutjat 1ª Instància núm. 14 de València
- "La Secretario Judicial.... Eva..."
Jutjat 1ª Instància núm. 1 de Torreveja
- "... la Letrado Sra. Desamparados..."
Jutjat 1ª Instància núm. 1 de Paterna
- "La Secretario Judicial. Ana M^a..."

Jutjat 1ª Instància núm. 3 de Torrevieja

- “La Letrado Dª Ana...”

Jutjat 1ª Instància núm. 4 de Nules

- “...la letrado Dª Priscila...”

Jutjat 1ª Instància núm. 1 de Nules

- “La Secretario Judicial. Lourdes...”

Jutjat 1ª Instància núm. 1 de Vinaròs

- “La Letrado Dª Gabriela...”

Jutjat 1ª Instància núm. 2 de Castelló

- La Secretario... Rosa

Jutjat de 1ª Instància núm. 15 de València

d) Ús i abús de les plantilles

És habitual observar els formularis administratius farcits de plantilles amb doblats innecessaris i amb l'abús del masculí com EL/LA Secretario, EL/LA Procurador, EL/LA Juez. Aquesta variable pretén fer un llenguatge inclusiu i, a més de no aconseguir-ho, dificulta la comprensió del text i comet errades de concordança. Els usos de les plantilles solen ser poc estètics i bastant repetitius, la qual cosa potser incomode en el seu ús.

Les plantilles fan l'efecte contrari al desitjat. Asseguren la deixadesa de la redacció perquè la persona que elabora el text creu que amb l'ús de les plantilles queda resolta la qüestió discriminatòria del llenguatge i el que esdevé és un text ple de discordances de gènere i d'incorreccions ortogràfiques. Afavorim una vegada més el que hem encunyat amb el nom d'hipocresia lingüística. Exemples:

- “El/La Secretario/a Judicial. Rosa M^a...”
Jutjat 1ª Instància núm. 6 de Castelló
- “El/La Procurador/a... Carmina...”
Jutjat 1ª Instància núm. 2 d’Alzira
- “El/La Secretario judicial... Reyes”
Jutjat 1ª Instància núm. 2 d’Alacant
- “El/La secretario judicial... Paula”
Jutjat 1ª Instància núm. 2 d’Alacant
- “D/Dª Nieves...”
Jutjat 1ª Instància núm. 3 de Vinaròs
- “D/Dª Mar..., Juez ...”
Jutjat 1ª Instància núm. 3 de Vinaròs
- ...el/la procurador/a...; D./Dª Francisco....; declarado/a...
Jutjat de 1ª Instància núm. 3 de València
- D/Dª Silvia...
Jutjat de 1ª Instància núm. 2 de Catarroja
- Juez... D/Dª María...
Jutjat de 1ª Instància núm. 4 de Vila-real
- D/Dª Carmen..., Secretario/a...
Jutjat de 1ª Instància núm. 4 de Vila-real
- D/Dª Miriam..., Secretario...
Jutjat de 1ª Instància núm. 21 de València

e) Concordança directa i respecte al gènere femení

La concordança directa no és la modalitat més habitual. Dels documents estudiats podem dir que aquesta forma és la menys usada. Exemples:

- "La Secretaria Judicial..., Mercedes..."
Jutjat 1ª Instància núm. 1 de Moncada
- "Mónica... Secretaria Judicial..."
Jutjat 1ª Instància núm. 12 de València
- "Edurne..., Secretaria Judicial..."
Jutjat 1ª Instància núm. 18 de València
- "La Secretaria Judicial. Edurne..."
Jutjat 1ª Instància núm. 4 de Torrent
- "La Secretaria judicial... Yolanda"
Jutjat 1ª Instància núm. 15 de València
- "...a la demandada Mª de Itziar..."
Jutjat 1ª Instància núm. 7 de Torrent
- "Virgilio..., el secretario judicial..."
Jutjat 1ª Instància núm. 4 de Paterna
- "La secretaria judicial... Yolanda"
Jutjat 1ª Instància núm. 14 de València
- "La secretaria judicial... Mónica"
Jutjat 1ª Instància núm. 12 de València
- "La Secretaria... Alicia..."
Jutjat 1ª Instància núm. 26 de València
- "La Secretaria... Amparo..."
Jutjat 1ª Instància núm. 16 de València
- "El Secretario...César..."
Jutjat 1ª Instància núm. 17 de València
- "La Secretaria... Alicia..."
Jutjat 1ª Instància núm. 26 de València
- "El Secretario... Miguel..."
Jutjat 1ª Instància núm. 5 de Lliria
- "D. José Ignacio...Secretario..."
Jutjat d'Instrucció núm. 1 de Mislata

Pel que fa als càrrecs ocupats per dones i càrrecs ocupats per homes, com ja hem apuntat abans, resulta molt il·lustratiu comprovar que, pel que fa a les jutgesses, jutges, secretàries i secretaris, predomina el gènere femení a les tres províncies, així dels 100 documents analitzats tenim que:

1. València: jutgesses: 31. Jutges: 29. Secretàries: 76. Secretaris: 47.
2. Castelló: jutgesses: 9. Jutges: 2. Secretàries: 20. Secretaris: 10.
3. Alacant: jutgesses: 14. Jutges: 3. Secretàries: 25. Secretaris: 10.

Tots els documents contenen el nom i cognoms de la secretària judicial o del secretari judicial, de manera que l'ús del masculí acompanyant el nom en femení evidencia més la incorrecció gramatical i l'ús discriminatori; però no tots els documents contenen el nom i cognoms de la jutgessa o del jutge. En aquests casos, i davant la incertesa als escrits, sempre apareix *el jutge* mai no apareix *el jutge o jutgessa*, per exemple.

De la mateixa manera, tenim figures jurídiques utilitzades sempre en masculí. Com més singular és una figura jurídica més fàcil és sistematitzar el seu ús exclusivament en masculí, com és el cas de l'advocat de l'Estat, càrrec que s'expressa sempre, en tots els documents estudiats, en masculí i mai no en femení. La singularitat va de la mà del masculí.

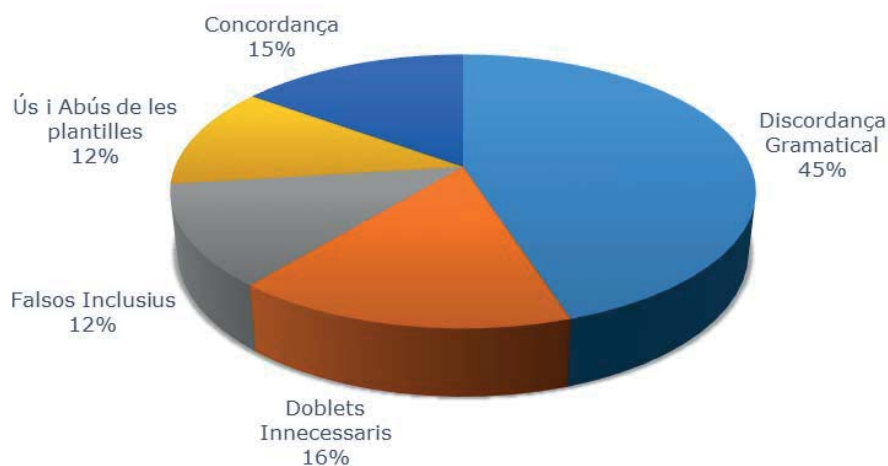
3.4.1.4.2 Anàlisi quantitativa

Així doncs, la taxonomia que hem descrit abans en l'anàlisi qualitativa, es quantifica en base al total de 100 edictes de l'Administració de Justícia observats, de la manera que representem tot seguit:

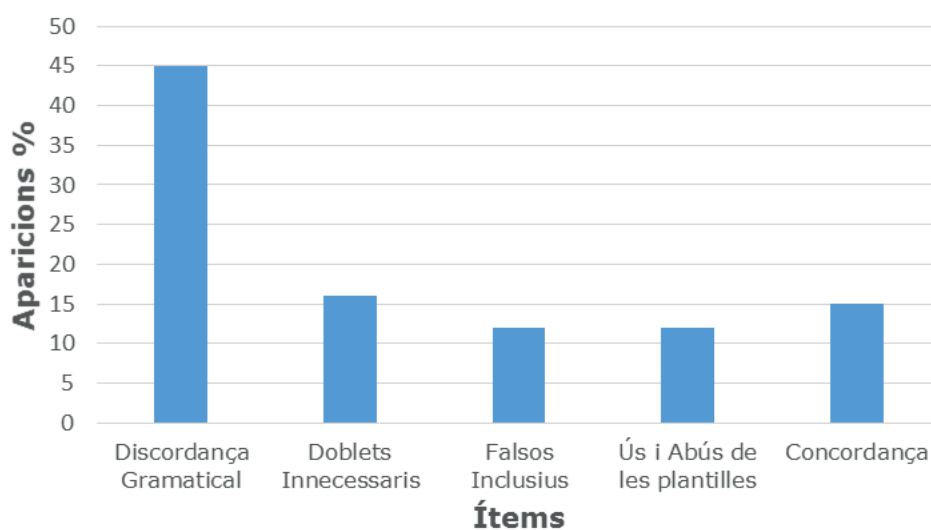
Ítems	Aparicions
Discordança Gramatical	45
Doblets Innecessaris	16
Falsos Inclusius	12
Ús i Abús de les plantilles	12
Concordança	15
Total	100

Taula VII. Nombre d'exemples d'acord amb la taxonomia descrita

Anàlisi d'edictes del DOGV

Gràfic 1. Representació circular de l'anàlisi dels edictes del DOGV

Gràfic 2. Representació en barres de l'anàlisi dels edictes del DOGV

Observem als gràfics, dues maneres diferents de representar i de visualitzar que la discordança gramatical entre la professió i/o el substantiu o el participi i el nom propi de la persona és el percentatge més elevat amb un 45% del total (ex. El secretari: Sra. Rosa..., El finat: Sra. Maria...), seguit dels dobles innecessaris i abús del masculí genèric amb un 16% (ex. El/la jutge, Sra. Maria...). Curiosament, la concordança i la inclusió respectuosa amb el gènere femení apareixen en el 16% dels casos (p. ex. La secretària Sra. Laura... La jutgessa Sra. Pilar...) per damunt dels casos d'ús i abús de les plantilles, que suposa un 12%, i per dalt també dels falsos inclusius (p. ex. La secretari, Sra. M^a del Mar... La jutge, Sra. Isabel...) que suposa un 12%.

Tot seguit exposem els resultats de l'anàlisi qualitativa i quantitativa dels llibres de text de Primària i de Secundària que hem analitzat.

3.4.2 Educació. Llibres de text

3.4.2.1 Anàlisi qualitativa dels llibres de Primària

En aquest apartat, hem volgut destacar i detallar totes les anàlisis de tots els llibres de Primària perquè considerem que l'alumnat destinatari és especialment sensible als usos discriminatoris del llenguatge. Així, per posar uns exemples abans de donar els resultats, observem que al llibre de 1r *Nou Pip*, tot i que el protagonisme és compartit entre personatges masculins i femenins, finalment hi ha dos personatges masculins més que femenins, fins i tot el nom de la nimfa protagonista és masculí: *Romaní*. Al tema 2, *Romaní* apareix cuinant mentre que els altres dos follets es desperten i es renten la cara. Als temes 7 i 11 el rol de mestra protagonitzat per una dona es repeteix i al tema 10 hi ha una dona metgessa. Els personatges d'aquest llibre es contextualitzen en la família i en l'escola.

Al llibre de 1r de Llengua de Tabalet, destaquem la Unitat 9 on hi ha una lectura inclusiva on ella és fustera i ell és violinista, es tracta d'un tipus de lectura inusual en què no hi ha rols estereotipats com a la majoria de lectures.

Al llibre de 5è de Llengua, de 15 temes en total, 10 contenen autors masculins a les lectures mentre que 3 són autores, en clara minoria.

Als llibres de Matemàtiques no hi ha lectures i el que analitzem sobretot són les imatges que es troben bastant equilibrades entre masculines i femenines.

Al llibre de 5è de Llengua, d'Anaya, tots els temes s'encapçalen amb la foto d'un nen que anuncia el número del tema.

Al llibre d'Educació per a la Ciutadania de 5è, Anaya, s'educa en valors i observem que les imatges són majoritàriament masculines tret d'una nena amb síndrome de Down al tema 3 i una dona al tema 8 que ix d'esquenes. Tot i que educa en valors, el llibre no destaca per una visió igualitària del món.

a) Llibres de 1r

Els llibres de text de 1r curs no sempre mantenen una estructura com la de 3r i 5è. El primer llibre que analitzem tot seguit és totalment diferent a la resta.

Títol: Llengua.

Curs: 1r.

Editorial: Marfil.

Edició: 2007.

Idioma: valencià.

ISBN: 978-84-268-1310-7

El llibre comença sense lectures inicials i acaba amb dues lectures finals. La primera part del llibre treballa la família i el medi immediat dels nens i de les nenes. Al llarg de tot el text s'utilitza un llenguatge inclusiu sempre amb profusió de doblats lingüístics: *companys i companyes, xiquets i xiquetes, amics i amigues, amiguets i amiguetes, estimat pare i estimada mare*. Per exemple, a la pàgina 45 diu: "Els amics i les amigues són companys i companyes que estimem sempre de manera especial". A la pàgina 47 diu: "Si fem coses agradables tots voldran ser amics i amigues nostres". A les pàgines 60-61: "...els meus germans i germanes..., a ma mare i mon pare.... A la pàgina 88: "Quan era menut/da".

La primera lectura té com a protagonista a Marta, i el vocabulari d'oficis fa referència al metge i metgessa i a l'infermer i infermera. La unitat 9 es titula: *Tots i totes treballem* (pàg. 127), i el protagonista és un sabater. Els personatges de la unitat 10 són una llebre i un lleó. A les lectures hi ha equilibri entre les persones protagonistes i al llarg del text hi ha llenguatge inclusiu i voluntat integradora de totes les persones de la societat. El llibre és modèlic des del punt de vista inclusiu.

Títol: Llengua.
Curs: 1r.
Editorial: Tabalet. Bromera.
Edició: 2010.
Idioma: valencià.
ISBN: 978-84-9824-601-8

El llibre conté 11 lectures i llevat de la primera *La dona i el metge*, les 10 lectures restants tenen com a protagonista principal un home o un animal mascle: *rei, emperador, flautista, cigronet, porquet, hámster, ase, músics, S. Jordi, peixos*.

Hi ha un apartat del llibre que estudia els oficis (pàg. 42) i esmenta: *bombera, electricista, llentenera, obrera, venedor, obrera, mestre, perruquer, metgessa*. Trobem una intenció clara de llevar estereotips als oficis de dones i homes.

Títol: Letras 1.1, 1.2, 1.3.
Curs: 1r.
Editorial: Vicens-Vives.
Edició: 2011.
Idioma: castellà.
ISBN: 978-84-682-0173-3

Hi ha un total de 12 lectures dividides en 3 blocs. El primer bloc conté una lectura amb protagonista femenina (la pirata) i 3 lectures amb protagonistes xics i xiquets en igualtat de nombre. Hi ha frases com: "Pepe limpia el suelo, la mesa, la pala, la paloma", que desactiven els rols tradicionals de les dones. De les altres 8 lectures, 3 són de protagonista femenina, 1 de protagonistes masculins i femenins, 1 de protagonista masculí i 3 de protagonistes inanimats.

El protagonisme solitari predomina en femení i el masculí és minoritari. En aquestes lectures també és treballa els doblats masculí-femení, encara que no sé si per treballar el gènere com a marca lingüística, tal com es treballa el nombre plural i singular, o per clara consciència inclusiva i no discriminadora.

Títol: Planeta 1.1, 1.3. Medio natural, social y cultural.

Curs: 1r.

Editorial: Vicens-Vives.

Edició: 2011.

Idioma: castellà.

ISBN: 978-84-682-0143-6

El llibre consta de 10 lectures. Hi ha molts protagonistes *neutres*, com *el cos*, *el carrer*, *el col·legi*, *les plantes*, *el medi ambient*, *els animals* i *l'entorn*. Hi ha també episodis on s'utilitzen els doblats: *director o directora...*, *secretario o secretaria...*, *jefe o jefa...* No obstant això, no podem dir que es tracte d'un model de llibre amb llenguatge inclusiu.

Títol: El arca de los cuentos.

Curs: 1r.

Editorial: Vicens-Vives.

Edició: 2011.

Idioma: castellà.

ISBN: 978-84-682-0052-1

39 lectures de les quals 15 tenen com a protagonista una dona, 16 un home i 8 home i dona.

Títol: Nou Pip.
Curs: 1r.
Editorial: Vicens-Vives.
Edició: 2010.
Idioma: valencià.
ISBN: 978-84-316-1176-7

Hi ha 3 personatges a tot el llibre: 1 nena i 2 nens. Es veu la tendència inclusiva i de respecte igualitari.

b) Llibres de 3r

Títol: Religió catòlica
Curs: 3r
Editorial: Marjal
Edició: 2007
Idioma: valencià
ISBN: 9-788481-158816

- Aquest llibre consta de 10 unitats temàtiques
- Narrador masculí: 8 unitats temàtiques
- Narradora femenina: 2 unitats temàtiques
- Protagonistes masculins i femenins: 0 unitat temàtica
- Protagonistes inanimats: 0

En aquest llibre, el protagonista o la protagonista és la veu que narra la història. Tenim una àmplia majoria de veus masculines (8 unitats sobre 10), però és l'únic text dels que hem analitzat que, al llarg de 5 unitats, manté els doblats masculí-femení: ... *els cristians i les cristianes*... (unitats 1, 2, 3, 6 i 7). Encara que aquests doblats es mantenen a la meitat de les unitats, també hi ha d'altres doblats com: ...*amic o amiga*..., ...*homes i dones*... (unitat 2), o l'ús sovint de l'inclusiu ...*persones*.... No obstant això, la terminologia

de la jerarquia eclesiàstica sempre s'expressa en masculí: *reis, àngels, deu, papa, apòstol, capellans, laics, bisbes*, però fan l'excepció del doblat lingüístic per a referir-se dins de la jerarquia als *...religiosos i religioses...*, en clara referència a les monges. No s'encunya un llenguatge inclusiu real, a pesar del doblat *cristians i cristianes*, tal i com podem comprovar en la nomenclatura jeràrquica eclesiàstica.

Títol: Coneixement del Medi

Curs: 3r

Editorial: Santillana

Edició: 2008

Idioma: valencià

ISBN: 978-84-9807-197-9

- Aquest llibre consta de 15 unitats temàtiques
- Protagonistes masculins: 8 unitats temàtiques.
- Protagonistes femenins: 0 unitats temàtiques.
- Protagonistes masculins i femenins: 0 unitats temàtiques.
- Protagonistes inanimats: 7

Aquesta distribució és atípica respecte a les estudiades fins ara. És l'únic llibre que no té cap unitat amb persones protagonistes femenines. Es manté una àmplia majoria de representació protagonista masculina: *els astronautes* (unitat 1), *el perfumer* (unitat 2), *el cut-cut* (unitat 3), *l'explorador Roy Chapman Andrews* (unitat 4), *el nàutil* (unitat 5), *Juan S. Elcano, Jules Verne* (unitat 6), *Leonardo da Vinci* (unitat 8), *alcaldes i regidors* (unitat 14). A més, la representació masculina ve acompanyada de personalitats de gran prestigi històric universal. Ara bé, la representació femenina és nul·la.

Obsevem, d'altra banda, una gran representació de protagonistes inanimats: *l'aire i el temps* (unitat 9), *el paisatge* (unitat 10), *localitat i població* (unitat

11), *els treballs* (unitat 12), *els serveis* (unitat 13) i *el passat* (unitat 15). Aquest llibre és de Coneixement del Medi i s'adreça a nenes i nens de 8 anys.

Títol: Matemàtiques

Curs: 3r

Editorial: Santillana

Edició: 2008

Idioma: valencià

ISBN: 978-84-9807-190-0

- Aquest llibre consta de 15 unitats temàtiques
- Protagonistes masculins: 0 unitats temàtiques
- Protagonistes femenins: 5 unitats temàtiques
- Protagonistes masculins i femenins: 6 unitats temàtiques
- Protagonistes inanimats: 4 unitats temàtiques

Aquest llibre és el primer de l'estudi que no conté un protagonisme masculí als textos. Encara que de les 5 unitats de protagonisme femení, la unitat 5 és un quadre cubista amb 2 dones i la unitat 6, dos estrel·les de mar. El protagonisme compartit entre masculí i femení supera per un punt el femení. Aquest llibre tendeix a destacar la presència femenina, sense menystenir la masculina. És un llibre de Matemàtiques per a nenes i nens de 8 anys.

Títol: Llengua

Curs: 3r

Editorial: Anaya

Edició: 2009

Idioma: valencià

ISBN: 978-84-667-6825-2

- Aquest llibre consta de 15 unitats temàtiques
- Protagonistes masculins: 6 unitats temàtiques
- Protagonistes femenins: 1 unitats temàtiques
- Protagonistes masculins i femenins: 7 unitats temàtiques
- Protagonistes inanimats: 1 unitats temàtiques

Aquest llibre manté el protagonisme masculí majoritari (6 unitats) en front al femení (1 unitat) i busca una mena d'equilibri amb el protagonisme compartit (7 unitats). Cal destacar que en els textos de protagonisme compartit, la unitat 11 és entre un home i una gallina (*La gallina d'ous d'or*), on finalment l'home mata la gallina, i a la unitat 14, hi ha 4 nens i 1 nena. Per a 8 anys.

Títol: Llengua

Curs: 3r

Editorial: Anaya

Edició: 2008

Idioma: valencià

ISBN: 978-84-667-7344-7

- Aquest llibre consta de 12 unitats temàtiques
- Protagonistes masculins: 7 unitats temàtiques
- Protagonistes femenins: 2 unitats temàtiques
- Protagonistes masculins i femenins: 1 unitats temàtiques
- Protagonistes inanimats: 2 unitats temàtiques

Hi ha un clar desequilibri a favor dels protagonistes masculins, encara que en els protagonistes inanimats tenim un equilibri entre *el tren* (masculí) i *la pluja* (femení). Un dels textos de protagonista femenina (unitat 5) pretén trencar tradicions, amb el títol *Caperucita Amarilla*, però finalment s'imposa el referent masculí als textos. Per a nenes i nens de 8 anys.

Títol: Llengua

Curs: 3r

Editorial: Santillana

Edició: 2008

Idioma: valencià

ISBN: 978-84-9807-130-6

- Aquest llibre consta de 13 unitats temàtiques
- Protagonistes masculins: 4 unitats temàtiques
- Protagonistes femenins: 1 unitats temàtiques
- Protagonistes masculins i femenins: 5 unitats temàtiques

El desequilibri entre protagonistes masculins i femenins ens ve remarcats per l'ús d'estereotips de poder masculí: *el vicari* (unitat 11) i *els alcaldes* (unitat 13). El món femení es representa amb *fades, gallines, vaques, xiquetes i la lluna*. El món masculí ve amb els *rei, el llaurador, el sabater i els alcaldes*. Per a nenes i nens de 8 anys.

Llibres de 5è

Títol: Llengua.

Curs: 5è.

Editorial: Santillana.

Edició: 2009.

Idioma: valencià.

ISBN: 978-84-9807-255-6

- Aquest llibre consta de 15 unitats temàtiques.
- Protagonistes masculins: 9 unitats temàtiques.
- Protagonistes femenins: 2 unitats temàtiques.
- Protagonistes masculins i femenins: 3 unitats temàtiques.
- Protagonistes inanimats: 1

El protagonisme masculí és numèricament superior que el femení: unitat 1: *Manuel*, unitat 2: *Martí*, unitat 3: *Frederic i Francesc*, unitat 4: *els fantasmes*, unitat 7: *el pare, el fill, el veí...*, unitat 8: *un talp*, unitat 11: *Haman a-Filal*, unitat 12: *un gos*, unitat 15: *un rei*.

En aquests casos, sol passar que tota la lectura es desenvolupa amb un nombre majoritari de personatges en masculí. Per exemple, a la unitat 11: *Un mal negoci*, té un protagonista masculí (*Haman a-Filal*), i la resta de personatges són homes: *el paixà, un pelegrí i un sabater*. El mateix passa a les unitats 1, 4, 7, 8 i 15. Però quan la protagonista és una nena, la resta de personatges de la lectura no són majoritàriament femenins.

A la unitat 5 hi ha una astronauta, però s'usa majoritàriament el masculí genèric per a designar els oficis: *escriptors, periodistes* (unitat 1, 2, 13).

Pel que fa a les lectures complementàries de cada unitat, la presència de protagonistes masculins és majoritària. Per exemple: unitat 2: *Louis Pasteur*; unitat 3: *El príncep granota*, i a altres unitats, també, com la 4, 6, 7, 8, 12 i 14.

Títol: Lengua

Curs: 5é

Editorial: Anaya

Edició: 2009

Idioma: castellà

ISBN: 978-84-667-7899-2

- Aquest llibre consta de 15 unitats temàtiques
- Protagonistes masculins: 7 unitats temàtiques.
- Protagonistes femenins: 3 unitats temàtiques.
- Protagonistes masculins i femenins: 4 unitats temàtiques.
- Protagonistes inanimats: 1

En aquest text, la referència masculina també és més nombrosa que la femenina. L'estructura del llibre és molt semblant al llibre anterior però, en aquest cas, en castellà. Destaquem que hi ha tendència a barrejar personatges en masculí i femení, i a repartir així el protagonisme.

Títol: Llengua

Curs: 5è

Editorial: Anaya

Edició: 2009

Idioma: valencià

ISBN: 978-84-667-8115-2

- Aquest llibre consta de 15 unitats temàtiques
- Protagonistes masculins: 5 unitats temàtiques
- Protagonistes femenins: 3 unitats temàtiques
- Protagonistes masculins i femenins: 3 unitats temàtiques
- Protagonistes inanimats: 4

Aquest llibre pertany a la mateixa editorial que l'anterior però en valencià. Persisteix també la tendència a barrejar personatges de diferents sexe, però ací destaca el protagonisme inanimat que, en certa mesura, pot ser una forma ambigua, on no es destaca ni el masculí ni el femení. Dins d'aquests personatges inanimats hi ha instruments musicals (unitat 12), el clima (unitat 14), les 4 estacions (unitat 4). Pel que fa a la mescla de masculí i femení es tracta en la majoria de casos d'animals (unitat 15) i de donyets (unitat 3). La presència masculina, no obstant això, continua sent la protagonista més nombrosa als textos.

Títol: Matemáticas

Curs: 5é

Editorial: Santillana

Edició: 2009

Idioma: castellà

ISBN: 978-84-294-8783-1

- Aquest llibre consta de 15 unitats temàtiques
- Protagonistes masculins: 4 unitats temàtiques
- Protagonistes femenins: 2 unitats temàtiques
- Protagonistes masculins i femenins: 3 unitats temàtiques
- Protagonistes inanimats: 6

Aquest llibre és de Matemàtiques i a les lectures inicials de cada unitat la protagonista és la imatge més que la paraula. Hi ha més fotos i més imatges que text, i normalment el text descriu la imatge o en parla sobre un tema relacionat. No hi ha un dicurs majoritari en masculí pel que fa als personatges protagonistes, però pel que fa als continguts que representen les imatges aquests són: *el futbol* (unitat 1) , *els edificis* (unitat 3, 9), *els esports* (unitat 6 i 7), *arquitectes i bombers* (unitat 5 i 12). Si parlem de la imatge podem dir que hi ha una presència masculina més destacada que femenina.

Títol: Educació per a la ciutadania

Curs: 5é. (tercer cicle)

Editorial: SM

Edició: 2009

Idioma: valencià

ISBN: 978-84-675-3320-0

- Aquest llibre consta de 6 unitats temàtiques
- Protagonistes masculins: 3 unitats temàtiques
- Protagonistes femenins: 2 unitats temàtiques
- Protagonistes masculins i femenins: 1 unitat temàtica
- Protagonistes inanimats: 0

El repartiment del protagonisme masculí-femení s'acosta a la paritat però, finalment, s'observa més presència masculina en el protagonisme de les lectures que femenina. La presència masculina és de personatges com Rafa Nadal (unitat 1), Sócrates (unitat 2) i Daniel Barenboim (unitat 6). Pel que fa a la presència femenina tenim una nena amb síndrome de Down (unitat 3) i Rosa Parks (unitat 4). A la unitat 5, es comparteix protagonisme entre Clara Menéndez i Pedro Alonso. La força i la intel·ligència tenen representació en l'àmbit masculí. La solidaritat i la lluita pels drets humans queden a la banda de les dones. La nostra opinió és que, tot i ser un llibre que necessàriament ha de ser inclusiu, perquè així ho disposa el seu ideari (Educació per a la ciutadania), no ho ha aconseguit, perquè repeteix models excloents i preestablerts.

3.4.2.2 Anàlisi quantitativa dels llibres de Primària

Pel que fa als percentatges, podem dir que quantitativament i d'acord amb els llibres i els ítems analitzats, observem els resultats següents de la Taula VIII, que s'analitza a continuació:

TEMES ANALITZATS	CURS				TOTALS PER MATÈRIA
	I	III	IV	V	
Valencià	42	29	0	15	86
Castellà	4	8	0	15	27
Ed. Ciutadania	0	0	0	8	8
Religió	0	0	12	0	12
C. Medi	0	15	0	0	15
Matemàtiques	0	15	0	15	30
Totals per curs	46	67	12	53	178

Taula VIII. *Nombre de temes analitzats per assignatura o matèria als llibres de Primària*

Hem analitzat de manera quantitativa 6 assignatures del primer curs de cada cicle en les quantitats assenyalades a la taula VIII: 1r, 3r i 5è. A més, hem inclòs els llibres de 4t, perquè 3r i 4t configuren el segon cicle de Primària, un cicle pont on l'alumnat consolida la lectoescriptura i es prepara per a l'últim cicle de Primària previ a Secundària.

PROTAGONISTA LECTURA	Nena	Nen
Valencià I Vicens Vives	13	11
Valencià I Tabarca	5	10
Valencià I Marfil	0	0
Castellà I Vicens Vives	4	3
Valencià III Santillana	7	10
Valencià III Anaya	7	10
Castellà III Anaya	3	3
Matemàtiques III Santillana	0	0
Con. Medi III Santillana	0	7
Religió IV Marjal	9	3
Edu. Ciutadania V SM	0	0
Matemàtiques V Santillana	0	0
Castellà V Anaya	7	11
Valencià V Anaya	5	13
TOTALS	60	81

Taula IX. *Protagonista de la lectura als llibres de Primària*

L'educació de Primària és un període on l'alumnat encara manté un egocentrisme inicial que tendeix a poc a poc a la sociabilització amb el grup i l'entorn. Els personatges protagonistes de les lectures són fonamentals als llibres de text i les nenes i els nens s'hi identifiquen. Per això, en el nostre estudi donem una especial importància al gènere del o de la protagonista dins de les lectures de les 6 assignatures observades. En la Taula IX observem que els nens tenen una representació com a protagonistes de lectura superior (81) a les nenes (60) en el total analitzat

PROTAGONISTA LECTURA-TOTALES														
	Perfil psicològic				Rol		Actor social				Imatge			
	Passiva	Activa	Emocional	Racional	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Personal	Impersonal	Principal	Secundària	Cara	Ocultada
NENA	3	57	46	19	15	48	60	0	42	20	54	3	53	2
NEN	4	77	55	28	29	54	79	2	56	25	69	6	66	0

Taula X. *Protagonisme i perfil psicològic*

Si combinem en la Taula X el protagonisme amb l'inventari sociosemàntic de Van Leeuwen, sobre el perfil psicològic, el rol, l'actor o actora social, i la imatge, podem observar que els nens destaquen amb un perfil actiu, racional, ocupacional, específic, personal i principal. Les nenes, en canvi, s'ubiquen en un rol més passiu, emocional, familiar i secundari.

	PROTAGONISTA LECTURA-NEN													
	Perfil psicològic				Rol		Actor social				Imatge			
	Passiva	Activa	Emocional	Racional	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Personal	Impersonal	Principal	Secundària	Cara	Ocultada
Valencià I Vicens Vives	2	9	10	0	1	10	11	0	5	6	7	3	8	0
Valencià I Tabarca	0	10	6	5	5	8	10	0	9	1	10	0	10	0
Valencià I Marfil	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Castellà I Vicens Vives	0	3	2	3	1	2	3	0	2	1	3	0	3	0
Valencià III Santillana	0	10	7	5	5	4	10	0	6	4	9	1	9	0
Valencià III Anaya	0	10	9	1	4	6	10	0	10	0	10	0	10	0
Castellà III Anaya	0	3	3	0	0	3	3	0	2	1	1	0	1	0
Matemàtiques III Santillana	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Con. Medi III Santillana	0	7	1	6	5	2	7	0	5	2	6	1	6	0
Religió IV Marjal	1	2	3	0	0	3	3	0	3	0	3	0	3	0
Edu. Ciutadania V SM	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Matemàtiques V Santillana	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Castellà V Anaya	0	11	5	4	3	8	10	1	5	6	9	0	9	0
Valencià V Anaya	1	12	9	4	5	8	12	1	9	4	11	1	7	0
TOTALS	4	77	55	28	29	54	79	2	56	25	69	6	66	0

Taula XI. *Perfils del nen com a protagonista amb referència al curs i editorial*

Observem en la Taula XI que, per editorials, Vicens-Vives és qui més passius manté els nens. En canvi, el perfil actiu del nen es representa també a Vicens-Vives, Tabarca i Santillana. Anaya i Tabarca mantenen majoritàriament els nens en una imatge principal i de cara. Cap editorial oculta els rostres dels nens, en canvi Anaya i Tabarca oculten el rostre de la nena en dues ocasions (vegeu Taula XII). En els totals, veiem que els perfils més destacats són l'ac-

tiu i l'específic, seguit de la imatge principal i de cara, ni ocultada ni d'esque-
nes o de perfil, on l'impacte visual és menor.

	PROTAGONISTA LECTURA-NENA													
	Perfil psicològic				Rol		Actor social				Imatge			
	Passiva	Activa	Emocional	Racional	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Personal	Impersonal	Principal	Secundària	Cara	Ocultada
Valencià I Vicens Vives	1	12	7	5	4	9	13	0	7	6	10	3	10	0
Valencià I Tabarca	0	5	4	2	2	5	5	0	5	0	5	0	5	1
Valencià I Marfil	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Castellà I Vicens Vives	0	4	3	3	2	2	4	0	3	1	4	0	4	0
Valencià III Santillana	0	7	6	3	3	5	7	0	3	4	7	0	7	0
Valencià III Anaya	0	7	6	1	1	6	7	0	7	0	7	0	7	0
Castellà III Anaya	0	3	3	0	0	3	3	0	1	2	2	0	2	0
Matemàtiques III Santillana	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Con. Medi III Santillana	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Religió IV Marjal	2	7	8	1	1	8	9	0	9	0	8	0	8	0
Edu. Ciutadania V SM	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Matemàtiques V Santillana	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Castellà V Anaya	0	7	7	1	0	7	7	0	4	5	6	0	6	1
Valencià V Anaya	0	5	2	3	2	3	5	0	3	2	5	0	4	0
TOTALS	3	57	46	19	15	48	60	0	42	20	54	3	53	2

Taula XII. Perfil de la nena com a protagonista amb referència al curs i editorial

En aquesta Taula XII, destaquen els perfils de nena activa, amb un rol més familiar que ocupacional, com a actora social específica i personal, i amb una imatge principal i de cara, són els ítems que més destaquen. Les nenes estan

adscrietes, com hem vist, al rol domèstic i familiar més que a un rol ocupacional i professional.

	NENA	NEN
Específic	60	79
Actiu	57	77
Principal	54	69
Cara	53	66
Personal	42	56
Emocional	46	55
Familiar	48	54
Ocupacional	15	29
Racional	19	28
Impersonal	20	25
Secundari	3	6
Passiu	3	4
Genèric	0	2
Ocultat	2	0

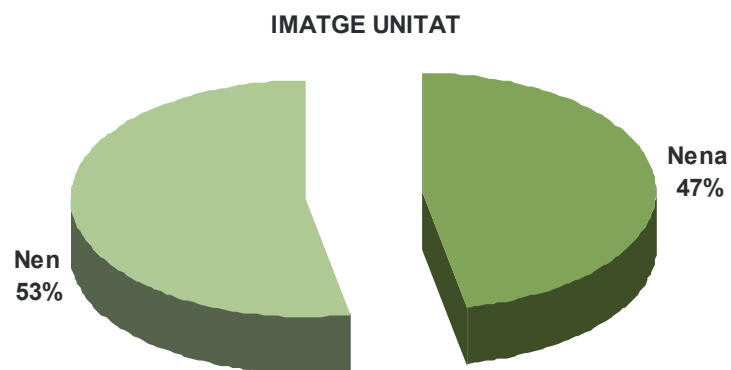
Taula XIII. *Comparativa dels rols entre nenes i nens protagonistes*

Podem comparar, en la Taula XIII gradual, que el rol més destacat en ambdós casos és l'especificitat, seguit del rol actiu, imatge principal, de cara, actor social personal, emocional, familiar, ocupacional, racional, impersonal, secundari, passiu, genèric i amb el rostre ocult. Destaquem que la representació com a genèric és escassa, només apareix en el nen en 2 ocasions, de manera que en la resta s'usa o bé un llenguatge inclusiu o en femení. No obstant això, en tots els ítems apareguts, el nen aconsegueix major puntuació.

	IMATGES			
	Imatge unitat		Imatges	
	<i>Nena</i>	<i>Nen</i>	<i>Nena</i>	<i>Nen</i>
Valencià I Vicens Vives	15	15	15	15
Valencià I Tabarca	7	11	12	12
Valencià I Marfil	10	12	14	15
Castellà I Vicens Vives	4	4	4	4
Valencià III Santillana	10	11	14	14
Valencià III Anaya	9	12	15	15
Castellà III Anaya	2	3	4	4
Matemàtiques III Santillana	9	5	15	15
Con. Medi III Santillana	5	8	13	14
Religió IV Marjal	11	6	12	12
Edu. Ciutadania V SM	5	3	8	8
Matemàtiques V Santillana	6	10	15	15
Castellà V Anaya	8	13	15	14
Valencià V Anaya	11	13	14	15
TOTALS	112	126	170	172

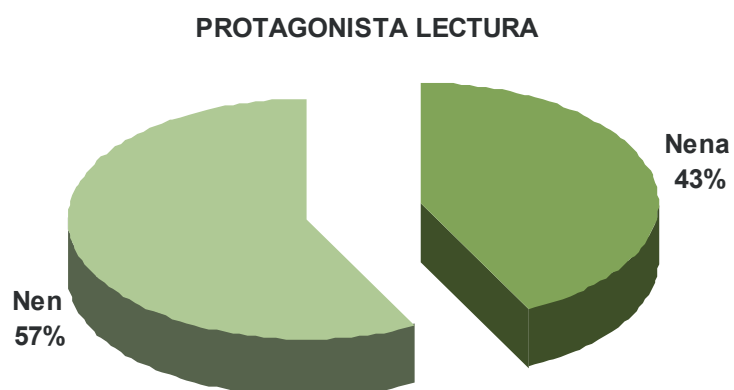
Taula XIV. *Nena i nen en imatges*

Si el protagonisme és important, les imatges també ho són, i en la Taula XIV constatem que no hi ha grans diferències entre nens i nenes pel que fa a la representació de les imatges al principi de la unitat i al llarg de tot el tema. Així, els valors oscil·len entre 112 i 126 pel que fa a nena i nen; i entre 170 i 172 en la resta d'imatges

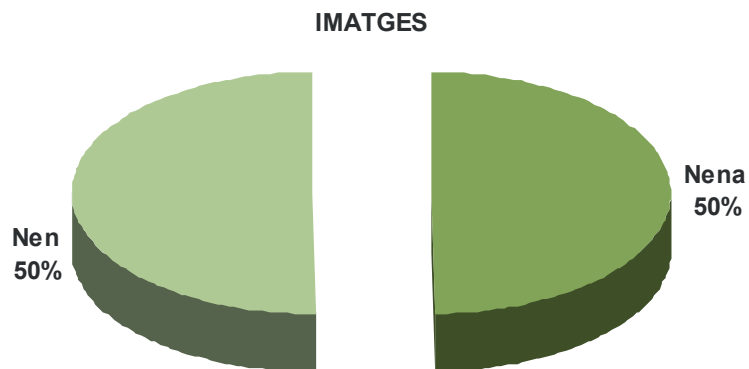
Gràfic 3. *Percentatges totals de protagonisme en la lectura*

Es veu al Gràfic 3 i al 4 el protagonisme del 57% dels nens sobre el 43% de les nenes es fa també palès quan observem el personatge per unitat, amb un 53% per als nens i un 47% per a les nenes.

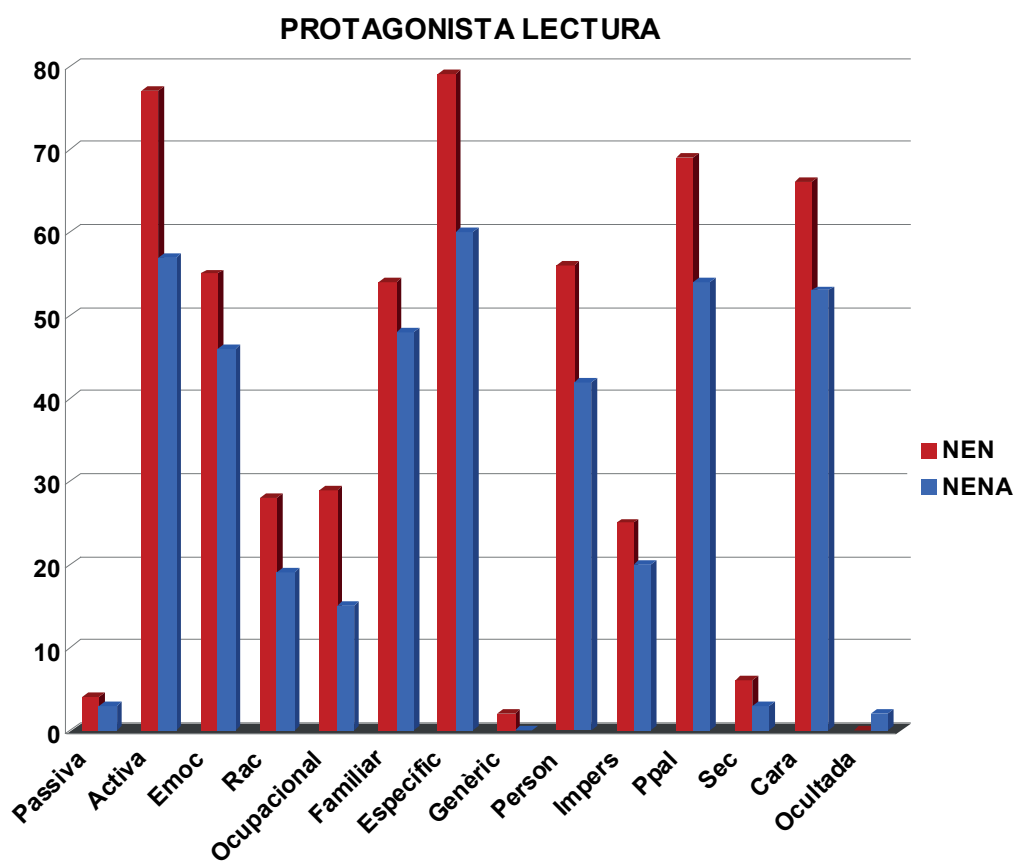

Gràfic 4. *Percentatges totals de protagonisme per unitat*

En canvi, observem al Gràfic 5 que, pel que fa a les imatges al llarg de tot el llibre, l'aparició d'imatges de nens i de nenes està igualada:

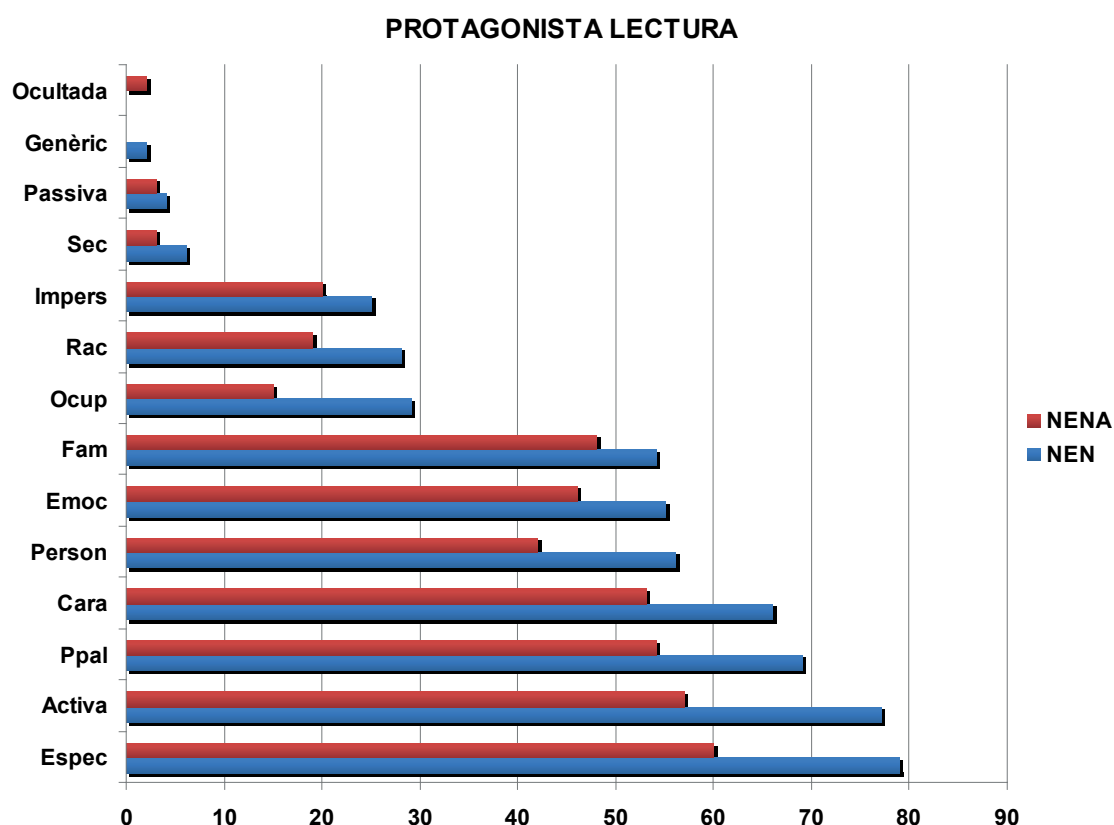

Gràfic 5. *Imatges de nena i nen a tot el llibre*

Gràfic 6. *Perfils dels nens i nenes protagonistes*

Els ítems referits a nena van per sota dels referits a nen. Pel que fa al significat d'aquests, com es veu al Gràfic 6, hem de dir que són totalment descriptius i fan referència a: l'actitud de la persona: passiva, activa, emocional, racional; al rol que exerceix en la societat: principal, secundari, familiar, ocupacional; a la manera d'anomenar-lo o d'anomenar-la: específica, genèrica, personal, impersonal; i per últim a la imatge que té: ocultada o ensenyant el rostre..

Gràfic 7. *Perfil de nenes i nens protagonistes*

En aquest Gràfic 7 observem, clarament, com els ítems referits a nena van tots per sota dels ítems referits a nen.

Halliday (1993) assenyala que el desenvolupament de l'aprenentatge és, alhora, desenvolupament de l'ús de la llengua, tenint en compte que aquesta és la "forma prototípica de la semiosis humana" a través de la qual "la expe-

riencia se transforma y deviene en conocimiento". Així, aprendre és aprendre a significar, expandir el potencial de significació:

Dado que los géneros discursivos son específicos para cada área de la cultura (Bajtín, 1985; Martin & Rose, 2008), es relevante también aprender cómo el discurso realiza las diferentes variables del registro que configuran cada género, teniendo en cuenta la redundancia que se produce en la construcción de significado en los diferentes estratos de lengua y contexto. (Halliday, 1993: 93-94)

Fins ací, hem vist els resultats de l'anàlisi dels llibres de Primària i tot seguit presentem els resultats dels llibres de Secundària.

3.4.2.3 Anàlisi qualitativa dels llibres de Secundària

Eulàlia Lledó (1992), en analitzar llibres de text d'Educació Secundària, trobà que el sexisme és alarmant en aquest context. D'acord amb les seues dades, els exemples que apareixien a aquests llibres, només un 7,8% es referien a les dones enfront del 92,2% que es referien als homes. Aquestes dades són de l'any 1992 i nosaltres, tot seguit, mostrem una anàlisi feta 23 anys més tard.

Així doncs, les assignatures que analitzem al nostre estudi són de 1r, 2n, 3r i 4t de l'ESO, concretament: Valencià, Ciències Socials, Ciències Naturals, Matemàtiques i Tecnologia. Fem l'anàlisi per assignatures:

a) València

Els llibres de Valencià analitzats, de 1r a 4t de l'ESO, són de la mateixa editorial, Bromera, tots tenen 9 unitats didàctiques i aquestes mantenen la mateixa estructura, que s'assembla molt als llibres de Llengua estudiats de Primària.

L'estructura que mantenen al llarg de tota la unitat comença amb una lectura inicial i acaba amb una altra lectura; a continuació de la primera, hi ha les qüestions de gramàtica, ortografia, lèxic i literatura i s'acaba amb activitats a realitzar per l'alumne, encapçalades per una altra lectura.

Ens hem fixat només en quatre aspectes que, al nostre parer, són interessants per a l'estudi, en la mesura que poden tenir un impacte important en l'alumnat: hem estudiat els protagonistes i personatges de la primera lectura del text i de l'última, i també hem analitzat la primera activitat a realitzar per l'alumnat. Es tracta de lectures centrals al voltant de les quals gira una bona part de la resta de la unitat, a partir de les quals es treballen la resta d'aspectes lingüístics.

Hem centrat la nostra atenció en els protagonistes i personatges que apareixen als textos i hem pogut constatar que les aparicions masculines superen amb escreix les femenines. No obstant això, hi ha algunes unitats on no apareix cap personatge masculí o femení per tractar-se de temes neutres, i d'altres, on a la primera pàgina observem la fotografia d'un jove o d'una jove. El masculí genèric s'usa sovint i els termes inclusius són escassos.

b) Ciències Socials

Els llibres de Ciències Socials de l'ESO, pertanyen tots a l'editorial Vicens-Vives, tenen cadascun un total de 16 unitats i el llibre de 2n ESO també s'usà en 3r ESO. Cada unitat consta d'una introducció que situa el tema i tot seguit es desenvolupa a partir d'uns quants apartats, de diferent nombre en cada unitat, que despleguen el contingut de la introducció.

Aquesta assignatura destaca per tenir una gran quantitat de referències a persones. Atesa l'estructura que presenten i el contingut de l'assignatura, on la història del món i de les societats és protagonista, la nostra anàlisi es fixarà en aquells ítems que ens serveixen per a valorar l'objectiu del nostre estudi: els usos discriminatoris de la dona als llibres de text. Aquests ítems són: imatges masculines, imatges femenines, personatges masculins, personatges femenins, masculins genèrics i termes inclusius.

Als llibres de 1r ESO, destaquem que al llarg de tot el llibre els gentilicis i les professions que apareixen sempre són en masculí genèric: *esquimals, lapons* (U6); *assiris, perses, escribes* (U10); *els grecs, aqueus, doris* (U11); *romans, llatins, etruscos, perses, atenesos, germànics* (U12); *celtes, ibers, fenicis, grecs, cartaginesos, tartesos* (U13 i U16).

Pel que fa als oficis i professions continua l'ús sistemàtic del masculí genèric: *els científics* (U3); *cartògrafs* (U2); *els geòlegs, botànics, climatòlegs, meteoròlegs i geògrafs, els experts, alguns autors* (U8); *els colonitzadors* (U6); *agricultors, pastors, funcionaris, mercaders, artesans* (U10); *un pedagog, soldats* (U11); *pastors, agricultors* (U12); *els oracles* (U14); *caçadors, recol·lectors, comerciants* (U16). El món de la judicatura i de la política també es troba definit i relatat al text amb el masculí genèric

Pel que fa a personatges històrics, al llibre només hem trobat una referència a una dona amb un càrrec polític destacat, a un mosaic: l'emperadriu bizan-

tina Teodora (U15) i com a deesses, també a mosaics: *Minerva, Juno i Venus* (U14); *Medusa, Dama d'Elx* (U16). Els personatges històrics destacats són homes: *Magalhaes i Elcano* (U1); *Aristòtil, Homer, Zeus, arquitecte Ictinos i l'escultor Fidies* (U11); *Virgili, Ròmul i Rem, Juli César, Octavi August, Apuleu, Pericles* (U12); *Sèneca, Marcià, Lucà, Quintilià* (U13); *Esquil, Sòfocles i Eurípides* (U14).

Dins de les professions, el món de la judicatura, de la política i del poder s'usa sempre el masculí, així tenim: *un cabdill o rei* (U9); *els monarques* (U10); *els faraons, els governadors* (U10); *els magistrats, els estrategs, els arconts* (U11); *senadors, nobles, cònsols, ciutadans* (U12).

Pel que fa a la referència de les persones en el món i en relació amb la societat on pertanyen, continua l'ús sistemàtic del masculí genèric: *éssers humans* (U1); *habitants* (U3); *grups humans* (U5); *pastors nòmades* (U6); *ésser humà* (U7); *éssers humans* (U8); *éssers humans, primats, homínids, els neandertals, els sapiens* (U9); *els fills, els difunts* (U10); *ciutadans, grans propietaris de terres, colons, soldats, estrangers, esclaus* (U11); *patricis, plebeus, cristians* (U12).

Pel que fa als termes inclusius, tenim d'una banda: *persones* (U 3, 4, 6, 8); *l'activitat humana, la intervenció humana* (U7); *la humanitat* (U10); *la població* (U8) i com a dobles inclusius destaquem: *els homes i les dones del Paleolític, homes i dones es van anomenar sedentaris* (U9, pàg 134 i 138); *reis i reines, el pare i la mare* (U10); *la ciutadania romana* (U12). Ens ha sorprès l'ús de *ciutadans mascles* (U11, pàg. 170), on especifica el sexe de manera clara, però n'és una excepció.

Als llibres de 2n i 3r ESO, de Ciències Socials, hem seguit la mateixa pauta d'anàlisi que al llibre de 1r. Pel que fa a les imatges i fotografies podem dir que destaca la gran quantitat d'elles a totes les unitats, amb un total de 231 imatges de les quals 166 són d'homes i 65 de dones, a diferència del llibre

de 1r que no en contenia tantes: 139 imatges, de les quals 88 són d'homes i 51 de dones. En ambdós casos predomina les fotografies amb persones o personatges històrics masculins.

Al final del llibre, quan parla dels segles XX i XXI ens crida l'atenció la imatge de poca qualificació que es continua donant de les dones en el camp professional: fotografia d'un metge i d'un professor enfront a fotografies de mares, infermeres i treballadores no qualificades que denoten un estatus intel·lectual i professional baix respecte dels homes.

Com a personatges històrics destacats, tenim: *Justinià, Mahoma, Carlemany, Homer, Arcadi, Teodosi, Ròmul Augústul, emperador Constantí, Santa Sòfia (U1); Alfons VI, la reina (U2); Nicolau II, Gregori VII, Pantocràtor, Sta. Maria de Taüll, Mare de Déu del Jesuset, Mare de Déu de Núria (U3); Carles VII, Joana d'Arc (U4); Nicola Giovanni i Pisano, Carles IV, Joan de Lieja, Claus Sluter, Verge Blanca (U5); Al-Mujahid, Averrois, Maimònides, rei Roderic, Musà, Carlemany, Almansor (U6); Cid Campeador, Alfons X, Pelagi, Guifré el Pelós, Ferran I, Borrell II (U7); Pere III, Jaume II, Alfons V, Alfons I, Ferran III, Ramon B. IV, Isabel de Castella, els Trastàmara, Peronella, filla de Ramir I, casada per conveniència amb Ramon B. IV (U8); Jaume I (U9)*. Els únics personatges històrics femenins que hem trobat al text són: *Isabel I, Joana d'Arc i Peronella*.

Si bé al llibre de 1r es parla de l'època clàssica grecollatina, on la dona no tenia a penes drets en la societat, en aquests llibres de 2n i 3r es parla fins a la Unitat 11 de l'època feudal, de l'Edat Mitjana, en què la dona continua tenint un paper secundari en la societat; per això, creiem que l'abús dels masculins genèrics en certa mesura es justifica per la ideologia classista-masclista que imperava, en la qual la dona no tenia espai ni en el mercat laboral ni en la política, i estava relegada sobretot a la llar i la família.

Així, podem destacar genèrics subjectes a l'època perquè ocupaven la majoria de l'estrat social a què es referien i, d'aquesta manera, podem dir que el llenguatge ací reflecteix el tipus de societat de l'època; alguns exemples són: *senyors, historiadors* (U1); *cavallers, patges, escuders, joglars, trobadors, eclesiàstics, imans, ulemes, habitants* (U2); *benedictins, clergat, capellans, monjos* (U3); *senyors feudals, banquers, comerciants, aprenents, oficials, mestre artesà, alcalde* (U4); *franciscans, dominicans* (U5); *governadors, funcionaris, califa, jutge, emir* (U6); *artesans, mercaders, lloctinent* (U9).

Ara bé, tenim d'altres genèrics que també funcionen com els anteriors, com a inhibidors socials de les dones, i són fonamentalment els gentilicis, entre d'altres: *visigots, bàrbars, vàndals, astrogots, anglesos, musulmans, turcs, normands, búlgars, hongaresos, comerciants, hereus, els historiadors* (U1); *rei, serf, monarca, propietaris, vilans* (U2); *burgesos* (U3); *pares, rics, professors, estudiants, obres d'autor* (U5); *enemics, funcionaris, poetes, geògrafs, astrònoms, siris, berebers,* (U6); *pelegrins, francs, musulmans, llauradors lliures, repobladors, cristinans, musulmans, jueus, traductors* (U7); *lleonesos, castellans, bascos, almogàvers, almoràvits, musulmans, nobles, llauradors* (U8); *mudéjars, musulmans, senyors, serfs, italians, francesos, anglesos, castellans* (U9); *xiquets, fills* (U10).

A partir de la Unitat 11, canvia l'època i entrem en la Modernitat, on els usos del masculí genèric no són tant abundants i veiem més termes inclusius. Alguns usos genèrics: *emigrants, immigrants, vells, joves* (U11); *llauradors, éssers humans, compradors, venedors, treballadors, representant sindicals, propietaris* (U12); *ciudadans, població, persones* (U13); *ciudadans, llauradors, ramaders* (U14); *els seus representants, immigrants, els seus ministres* (U15); *espanyols, turistes residents i estrangers, residents estrangers* (U16).

D'aquest apartat volem destacar quatre termes: historiadors (U1), propietaris (U2 i 12) ministres (U15) i treballadors (U12). Sense ànim de justificar els genèrics, que l'únic que fan es invisibilitzar les dones en el discurs i, per tant,

en la societat, quan s'usa propietaris a la U2 entenem el terme dins d'una societat feudal que no deixava que les dones foren propietàries, però no es justifica aquest genèric a la U12, tractat en la Modernitat.

Tampoc no té justificació l'ús *des seus ministres i de treballadors* dins del relat de la contemporaneïtat, quan tenim determinats els percentatges representatius per llei en la representació política i institucional; i pensem, per últim, que el terme *els historiadors* remarca una de les desigualtats implícites dins de la història: la seua redacció feta sobretot pels homes i que parla, sobretot, dels homes.

Pel que fa als usos inclusivius del llenguatge, observem escassos exemples: *guerrers, dones i fills, carros i ramats* (pàg. 6) (U1); *homes i dones...* (U2, pàg. 34); *monjos i monges, abat i abadessa..*(pàg. 43), *la gent, figures aïllades* (U3); *dones i homes lliures...* (pàg 64), *burgèsia, població* (U4); *noblesa* (U5); *dinastia nassarita, representacions humanes, població cristiana* (U6); *habitants, gent* (U7); *la família Trastàmara* (U8); *població musulmana, la població* (U9); *població mundial, habitants, vida humana, població femenina, persones* (U10); *població mundial, habitants, moviments migratoris, població adulta i envellida, percentatge d'homes i de dones* (pàg. 180) (U11); *persones, activitat humana, famílies* (U 12); *els homes i les dones* (pàg. 204) (U13); *persones, habitants, població* (U14); *habitants, població* (U15); *població, homes i dones* (pàg. 252), *ciutadans i ciutadanes* (pàg. 262), de doblats inclusivius només n'hem computat 5, en canvi la paraula *ciutadania* no l'hem vista al llarg de tot el text.

Al text de 4t ESO, de les 16 unitats que el conformen, hi ha 4 que contenen un dossier específic sobre la dona: *La dona del segle XX, La dona sota el franquisme, La dona a l'Estat actual i Les dones al Tercer Món*. Ara bé, hem de destacar l'escassetat de noms propis de dones que al llarg de la història han destacat per les seues aportacions intel·lectuals, polítiques, culturals i socials a diversos àmbits de la societat.

La diferència del nombre entre noms de personatges masculins i femenins és extraordinària, fet que també hem observat als llibres de 1r, 2n i 3r ESO abans referenciats. Així doncs, al llibre de 4t, els noms de les dones que destaquen són només a 4 unitats: *Mª Teresa d'Àustria, Caterina de Rússia* (U1); *Olympe de Gauges, Mme. Roland, Claire Lacombe, Charlotte Corday, Mª Antonieta*, (U2); *Mariana Pineda, Mª Cristina "regent", Isabel II*, (U4); *la tsarina Alexandra*, (U8).

En canvi, els noms dels homes són abundants i quantiosos al llarg de les 16 unitats, amb un total de 204 noms d'homes respecte a 95 noms de dones. Destaquem només tres unitats, la U1: *Franklin, Jefferson, G. Washington, Guillem d'Orange, Rousseau, Montesquieu, Voltaire, Rousseau, Diderot, els Borbó, Carles III, Carles I, John Locke, Isaac Newton*; la U7: *A. Cánovas, J. Louis David, Mengs, Marià Salvador, Goya, Hugo, Espronceda, Wagner, Delacroix, Becquer, Fortuny, Sorolla, Millet, Courbier, Daumier, Benlliure, Eiffel, Manet, Monet, Renoir, Toulouse, Sorolla, Van Gogh, Gaudí, Sisley*; i la U16: *Freud, Bauhaus, Le Corbusier, Foster, Matisse, Picasso, G. Braque, J. Gris, Dalí, Picabia, Miró, Tàpies, Warhol, Bofill...*, on constatem que la quantitat de noms d'homes és abundant, amb quantitat i qualitat, perquè els personatges esmentats se situen amb èxit dins del món de la política i de les arts.

Pel que fa a les imatges, tenim un comportament semblant a l'anterior, les imatges d'homes superen amb escreix les de les dones, 119 fotografies amb homes respecte a 11 fotografies amb dones. L'impacte visual de les imatges sobre l'alumnat és important i la percepció d'un món construït per homes és inevitable. Evitar el nom i la imatge de la dona, o reduir-lo a la mínima expressió, suposa discriminar la dona i generar una visió falsa del món.

Pel que fa a l'ús dels masculins genèrics i dels termes inclusius, els genèrics són més utilitzats que els inclusius. Així, de genèrics tenim: *governants, súbdits, esclaus, privilegiats, secretaris, corregidors, intendents, llaudadors* (U1); *privilegiats, sans-coulotte* (U2); *dia dels treballadors, sindicalistes, comunistes,*

socialistes, anarquistes, (U3); moderats, regeneracionistes, progressistes, isabelins, carlins, demòcrates, conservadors, republicans (U4); teixidors, treballadors, rics, pobres, transportistes, venedors, criats, mossos, (U5); europeus, "l'home blanc", sindicalistes, intel·lectuals, líders polítics, colonitzadors, indígenes, espanyols, soldats, vencedors, vençuts (U6); enginyers, arquitectes (U7); bolxevics, soviets, terratinents, obrers, agricultors, dissidents, accionistes, (U8); presos polítics, partidaris, socialistes, anarquistes, comunistes, republicans, jornalers, els franquistes, milicians, rebels, espanyols, exiliats, sublevats, extremistes (U9); nord-americans, japonesos, alemanys, éssers humans, presoners, malaurats, soviètics, francesos, palestins, aliats, jueus, (U10); demòcrates, republicans, els negres, conservadors, nord-americans, sociodemòcrates, treballadors, (U11); els militants, els turistes, procuradors, aliats, propietaris, espanyols, dissidents, immobiliistes, oberturistes (U12); ciutadans, funcionaris, socialistes, espanyols, immigrants, (U13); ciutadans, parlamentaris, contribuents, immigrants, (U14); serbis, bosnians, musulmans, (U15); l'espectador, espanyol, l'artista, l'escultor (U16).

I, pel que fa als termes inclusius tenim: *noblesa, clero, burgesia (U1); ciutadans i ciutadanes, ciutadania (U2); classe treballadora, burgesia (U3); burgesia (U4); població espanyola, habitant, societat espanyola (U5); la població, el proletariat, persones, burgesia, classes treballadores, (U8); la població, persones (U9); població, éssers humans, (U10); la societat, població negra, el conjunt de la societat (U11); víctimes, població, població espanyola, el turisme, les mobilitzacions estudiantils (U12); societat espanyola, societat multicultural (U13); ciutadania europea, (U14); població, classe obrera, (U15); condició humana, ésser humà (U16). L'expressió ciutadania només apareix en 2 ocasions.*

L'aprenentatge de ciències i humanitats a la fi de l'escolarització de Primària i en la Secundària demanda que els estudiants i les estudiantes coneguen els recursos discursius a través dels quals es construeixen els significats d'aquestes disciplines; per això, cal aportar una anàlisi del discurs basat en la lingü-

ística a fi que el professorat compte amb les eines necessàries per a deconstruir en classe els textos d'estudi (Moyano, 2010: 324).

El discurso de las ciencias y las humanidades construido por los manuales escolares es de gran complejidad semántica [...] y –en el caso del discurso histórico– un uso muy complejo del sistema de valoración.

La mirada no està posada en les dificultats que els estudiants i les estudiantetes puguen trobar en la lectura de manuals, sinó en la manera com el discurs construeix els continguts disciplinars en gèneres desenvolupats per a aquest fi (Martin i Rose, 2000).

c) Matemàtiques

Els llibres de Matemàtiques de l'ESO analitzats fan referència als nombres, l'àlgebra, la mesura, la geometria, les funcions i l'estadística. Pel seu temari, aquests llibres no contenen la riquesa expressiva i lingüística que tenen els de Valencià i Ciències Socials.

El relat de les unitats didàctiques d'aquests llibres és molt tècnic i neutre, on resulta difícil trobar termes marcats que ens aporten dades interessants per a la nostra anàlisi. Per això, hem decidit fixar-nos en aquelles dades que ens aporten altres elements interessants per al nostre estudi com són: imatges masculines, imatges femenines, exercicis en femení, exercicis en masculí, protagonista de lectura masculí i protagonista de lectura femení.

Així doncs, encara que dominen les imatges masculines sobre les femenines, observem que la diferència entre ambdós no és mínima en la majoria dels casos. Ara bé, al llarg de tots els llibres només apareixen personatges masculins destacats en el món de les matemàtiques i el pensament: 1r ESO:

Demòcrit (U1); Arata Isozaki (U11); Àlexey Pajitnov (U12); 2n ESO: Eduard Kasner (U2); Al-Uglidisi, K. Matzousaki, Thomas Nathan Woods (U5); Descartes (U7); Pitàgores (U13); Jonahatan Swift (U14); 3r ESO: Herman Snellen (U1); Paul Dirac (U2); Tales, Pitàgores (U8); Galileo Galilei, Gauss (U5).

Només apareix a la U7 de 2n ESO Hipatya d'Alexandria, com a únic referent femení en el món de la ciència i de les matemàtiques. Pel que fa a les lectures, també predominen els personatges en masculí i el més destacat amb més aparicions és Gauss, matemàtic, físic, geodèsic i astrònom alemany.

Ens sembla interessant destacar pel que fa al nom de professions als exercicis, l'interés de mostrar una terminologia inclusiva, fent ús de termes com: 4t ESO: una llauradora (ofici), una ebenista, un perruquer (U3), una paracaigudista (U10); 2n ESO: una topògrafa (U14). Pel que fa a altres usos inclusius, tenim: 1r ESO: dones i homes (U2); 2n ESO: població, tots els esportistes homes i dones (U11); la humanitat (U5). Però, també tenim usos discriminatoris en professions com: els controladors aeris (U8, 4t ESO) o en gentilicis com: els víkings, els romans, els grecs (U5, 4t ESO), l'home nòmada (U1 4t ESO).

d) Ciències Naturals

Els llibres de Ciències Naturals de 4t d'ESO. Els llibres de Ciències Naturals, igual que els de Matemàtiques contenen un llenguatge tècnic i específic, neutre i no marcat, i desprovist de marques de gènere. Ens hem fixat, doncs, en les fotografies i imatges de la lectura inicial, de les de la resta del text i amb els personatges i autors i autores que apareixen en les lectures finals.

Les fotografies i imatges de les lectures inicials i els personatges que en alguns casos apareixen són majoritàriament masculins. Així, com a personatges tenim: 1r ESO: *Jules Verne, Neil Amstrong* i la seua tripulació. *E. Hubble* (U1); *R. Amundsen, Bjaaland, Wisling, Hanssel i Hansen* (U2); *Pare David,*

Carl Von Linné (U3); Antonie Van Leeuwenhoek (U4); Charles Darwin, Edmund Hillary (U8); Richard Burton, John Speke, Guy de Maupassant (U9); Sir Thomas Cullinan (U10); Séneca (U11); Aristòtil (U12). Només apareix una dona destacada en el món científic: *Marie Curie*, unitat 14.

Al llibre de 2n ESO tenim també majoria d'imatges i de personatges masculins: Galileo Galilei, Isaac Newton (U2); Joule (U3); Javier Cacho (U5); Richter, Plini el Jove, Tàcit, Plini Segon (U8); Louis Pasteur (U10); J. Wagensberg, H.T. Arita (U11); Alexis St. Martin, William Beaumont.

El llibre de 3r ESO, segueix la mateixa tònica que els anteriors, amb imatges i personatges masculins: Robert Hooke, Maaracelo Malpighi (U1); Fernao de Magallaes (U2); William Beaumont, Lazaro Spallanzani (U3); Galé, Manuel Servet, W. Harvey (U4); Ramon y Cajal, Camilo Golfi (U5); Beethoven (U6); Regnier de Graaf (U7); Mme. d'Arcanville, Wiliam Hamstel (U8); Michael Faraday (U11). En aquest llibre també apareix només una dona, infermera en aquest cas.

I pel que fa al llibre de 4t ESO igualment observem: majoria d'imatges, fotografies i personatges en masculí: Henrietta Laks, George Otto Gey, Robert Brown, Matthias Shleiden, R. Werchou (U1); Francis Crick, James Watson, Maurice Wilkins, Rosalind Franklin (U2); Mendel (U3); Darwin, Alfred Wallace (U4); Carol Hill i Diana Northop, geòloga i biòloga (U7); Jacques-Yves Cousteau (U8); Herald Frei i Tai Phan (U9); Wiliam Thomson, Thomas Huxley, Hutton, Lord Kelvin (U10).

En aquest llibre, també apareix només una dona: Rosalind Franklin. Al llarg dels quatre llibres, només es destaquen 4 dones: una científica, Marie Curie, una infermera, Mme. Arcanville, Carol Hill i Diana Northop, geòloga i biòloga. Destaquem que a totes les lectures finals només hi ha autors, a excepció d'una lectura del llibre de 1r ESO, U4, on hi ha una dona, una autora. També destaquem l'ús habitual del genèric *éssers humans*.

e) Tecnologia

Aquesta assignatura només s'imparteix en 1r i 3r de l'ESO. Els manuals solen ser bastant neutres pel que fa al discurs inclusiu, perquè la temàtica tractada es relata a partir d'un discurs estrictament tècnic. De totes les assignatures observades, podem afirmar que aquesta és irrellevant per al tema que ens interessa. Les imatges solen ser de ferramentes i de materials usats en el món de la construcció, electricitat, electrònica, etc.

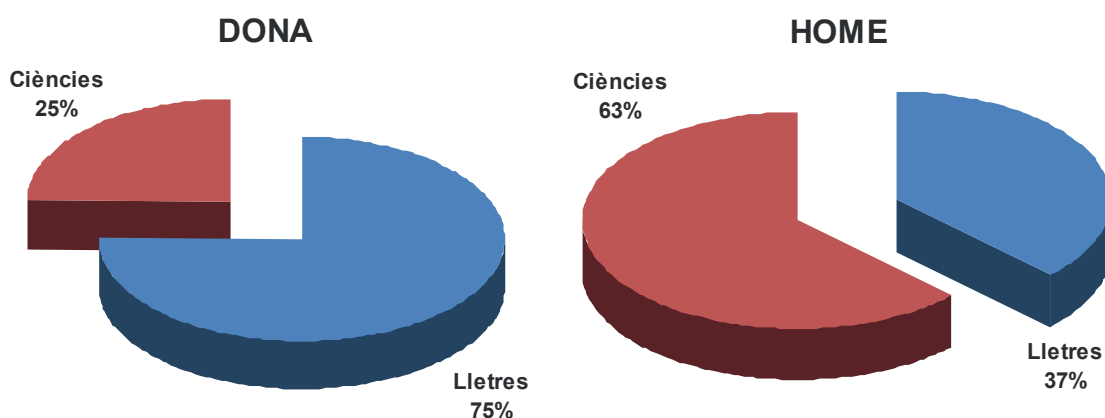
3.4.2.4 Anàlisi quantitativa dels llibres de Secundària. Els homes són de ciències i les dones de lletres?

En primer lloc, volem destacar que, igual que als llibres de Primària, hem estudiat les lectures de cada tema perquè són un text inicial important i suposen en la majoria dels casos el nucli que vehicula i relaciona tot el text. Així doncs, com veiem al Gràfic VIII comparatiu, d'un total de 259 unitats didàctiques de Secundària analitzades, distribuïdes en 20 llibres de text (Taula XV), tenim que, pel que fa als ítems totals observats, 756 (Taula XIX) pertanyen a protagonistes masculins, dels quals 281 (37%) són de llibres de lletres (Valencià i Socials) i 475 (63%) són de llibres de ciències (Matemàtiques, Naturals, i en menor grau, Tecnologia).

En canvi, dels 198 ítems (Taula XVIII) pertanyents a les protagonistes femenines, 49 (25%) són de llibres de ciències i 149 (75%) de llibres de lletres. La incidència major quant a representativitat continua en l'apartat masculí, amb 756 ítems masculins respecte als 198 ítems femenins, per tant, la projecció social de l'home supera amb escreix la de la dona. Per a extraure el nombre total d'ítems de ciències o lletres hem de sumar per separat el total de textos de ciències d'una banda o el total de textos de lletres de l'altra. Podem observar la comparativa d'ítems masculins i femenins estudiats en la Taula XX. Totes les dades extretes en aquesta tesi, amb totes les variables estudiades,

es troben classificades, d'acord amb les tres esferes, dins de les Fitxes d'anàlisi de l'Annex IX.

D'altra banda, és molt significatiu que la incidència masculina en llibres de ciències siga major que la femenina, més incident en els llibres de lletres. Així doncs, podem dir que la dona es troba també infrarepresentada en les lectures de Secundària i identificada en l'àmbit de les lletres, al contrari que l'home, que es troba suprarepresentat i plenament identificat en l'àmbit de les ciències. Per tant, els estereotipus racional, expert, tècnic i ocupacional per a l'home, d'una banda, i l'emocional, inexperta, domèstica i familiar, sensible i cuidadora, de l'altra, tenen un origen específic en el currículum escolar.

Gràfic 8. *Protagonisme de la dona i l'home als llibres de ciències i de lletres*

TEMES ANALITZATS	CURS				TOTALS PER MATÈRIA
	I	II	III	IV	
Valencià	9	9	9	9	36
Socials	16	16	16	16	64
Naturals	14	14	11	10	49
Matemàtiques	14	16	16	17	63
Tecnologia	11	12	11	13	47
TOTALS PER CURS	64	67	63	65	259

Taula XV. *Nombre total de temes analitzats per assignatura*

Hem analitzat 5 assignatures dels quatre cursos de Secundària com veiem en la Taula XV. Com dèiem al paràgraf anterior, 2 assignatures de lletres i 3 de ciències, amb un total de 259 temes analitzats.

	IMATGES			
	Imatge unitat		Imatges	
	Dona	Home	Dona	Home
Valencià I	6	3	3	6
Valencià II	7	9	4	4
Valencià III	6	6	3	3
Valencià IV	9	7	4	6
Socials I	7	9	5	10
Socials II	6	14	12	15
Socials III	6	14	12	15
Socials IV	8	16	13	16
Naturals I	4	8	2	6
Naturals II	1	2	2	5
Naturals III	8	9	9	9
Naturals IV	4	6	4	7
Matemàtiques I	1	1	14	14
Matemàtiques II	1	4	12	16
Matemàtiques III	0	2	5	12
Matemàtiques IV	0	2	10	12
Tecnologia I	9	9	9	10
Tecnologia II	0	0	8	8
Tecnologia III	0	0	7	9
Tecnologia IV	11	4	3	6
TOTALS	94	125	141	189

Taula XVI. Representació per imatges

Pel que fa a les imatges, constatem en la Taula XVI la representació numèricament superior de l'home, tant en la imatge que introdueix cada unitat com la resta d'imatges que la configuren. Així, l'home apareix en 125 i 189 ocasions i la dona en 94 i 141 ocasions respectivament. Destaquem que les assignatures que contenen més imatges són en les de Socials i Matemàtiques i les que en contenen menys són en Valencià, Naturals i Tecnologia.

PROTAGONISTA LECTURA	Dona	Home
Valencià I	4	7
Valencià II	4	7
Valencià III	4	7
Valencià IV	5	7
Socials I	0	8
Socials II	0	7
Socials III	0	7
Socials IV	9	5
Naturals I	2	11
Naturals II	1	8
Naturals III	1	10
Naturals IV	3	6
Matemàtiques I	0	6
Matemàtiques II	1	11
Matemàtiques III	0	10
Matemàtiques IV	0	14
Tecnologia I	0	0
Tecnologia II	0	0
Tecnologia III	0	1
Tecnologia IV	0	0
TOTALS	34	132

Taula XVII. *Protagonista de la lectura*

Així mateix, el protagonisme de la lectura és, una vegada més, per als homes, amb un total de 132 aparicions respecte a les 34 de les dones. (Taula XVII).

	PROTAGONISTA LECTURA-DONA													
	Perfil psicològic				Rol		Actor social				Imatge			
	Passiva	Activa	Emocional	Racional	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Personal	Impersonal	Principal	Secundària	Cara	Ocultada
Valenciano I	0	4	3	1	1	3	2	1	1	1	2	0	2	0
Valenciano II	1	3	3	1	4	0	4	0	4	0	4	0	0	0
Valenciano III	2	2	3	1	2	0	4	0	4	0	2	0	1	0
Valenciano IV	1	4	5	0	2	1	3	2	3	0	3	0	0	0
Sociales I	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6	0	5	2
Sociales II	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sociales III	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sociales IV	3	6	6	3	6	4	8	1	9	0	0	0	0	0
Naturales I	0	2	1	1	1	1	2	0	1	1	2	0	1	0
Naturales II	0	1	0	1	1	0	1	0	1	0	0	0	0	0
Naturales III	0	1	0	1	1	0	1	0	1	0	0	0	0	0
Naturales IV	0	3	0	3	3	0	3	0	3	0	2	0	2	0
Matemáticas I	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Matemáticas II	0	1	0	1	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0
Matemáticas III	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Matemáticas IV	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tecnología I	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tecnología II	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tecnología III	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tecnología IV	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
TOTALS	7	27	21	13	22	9	29	4	28	2	22	0	12	2

Taula XVIII. Perfil de la dona protagonista

L'ítem més alt en aquesta Taula XVIII és el referit a l'especificitat de la dona com a actora social, és a dir que la dona es representa com a classe, de manera individual, específica i/o identificable. Els ítems més baixos fan referència a les imatges on la dona no apareix com a secundària o ocultada. El valor ocupacional (22) i l'emocional (21) són quasi idèntics; és a dir, que la dona té una projecció professional però continua sent més emocional que racional (13). (Taula XVIII).

	PROTAGONISTA LECTURA-HOME													
	Perfil psicològic				Rol		Actor social				Imatge			
	Passiva	Activa	Emocional	Racional	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Personal	Impersonal	Principal	Secundària	Cara	Ocultada
Valenciano I	2	5	4	4	5	0	2	2	4	0	1	1	1	0
Valenciano II	0	7	4	2	4	2	7	0	7	0	1	2	1	1
Valenciano III	0	7	5	2	4	0	7	0	7	0	2	1	1	0
Valenciano IV	3	4	6	1	4	0	5	2	4	1	4	0	0	0
Sociales I	0	8	1	5	8	2	7	1	7	0	4	1	1	0
Sociales II	1	6	2	5	6	0	4	3	7	0	2	0	0	0
Sociales III	1	6	2	5	6	0	4	3	7	0	2	0	0	0
Sociales IV	1	4	2	3	4	1	3	3	4	0	0	0	0	0
Naturales I	0	11	1	9	8	0	10	1	10	1	10	0	10	1
Naturales II	0	8	1	7	8	1	8	0	8	0	2	0	1	0
Naturales III	0	10	1	10	10	0	10	0	10	0	6	0	5	0
Naturales IV	0	6	1	5	6	0	6	0	6	0	3	0	2	0
Matemáticas I	0	6	0	6	6	0	6	0	6	0	6	0	6	0
Matemáticas II	0	11	1	10	10	0	11	0	11	0	4	0	2	0
Matemáticas III	0	10	0	10	10	0	10	0	10	0	5	0	5	0
Matemáticas IV	0	14	0	14	14	0	14	0	14	0	11	0	12	0
Tecnología I	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tecnología II	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tecnología III	0	1	0	1	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0
Tecnología IV	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
TOTALS	8	124	31	99	114	6	115	15	123	2	64	5	48	2

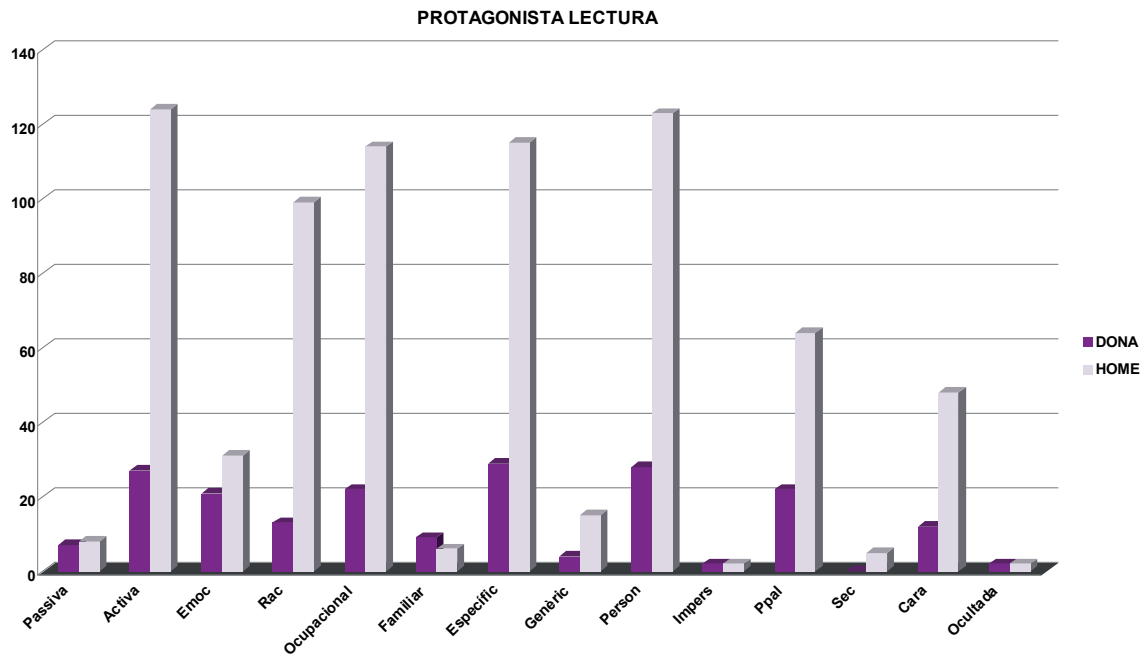
Taula XIX. Perfil de l'home protagonista

En canvi, en la Taula XIX, el valor racional en l'home (99) destaca molt sobre l'emocional (31), observació que enllacem amb els curricula més nombrosos masculins en ciències, com apuntàvem al principi d'aquest apartat. La racionalitat i la distància emocional són dos característiques adjudicades als homes creadores del seu estereotip i complementades amb el valor més nombrós del quadre: actiu (124), que contrasta amb el valor actiu de la dona (27). L'activitat també forma part de les característiques masculinitzades: l'home és per antonomàsia d'acció i projecció social.

	PROTAGONISTA LECTURA													
	Perfil psicològic				Rol		Actor social				Imatge			
	Passiva	Activa	Emocional	Racional	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Personal	Impersonal	Principal	Secundària	Cara	Ocultada
TOTALS DONA	7	27	21	13	22	9	29	4	28	2	22	0	12	2
TOTALS HOME	8	124	31	99	114	6	115	15	123	2	64	5	48	2

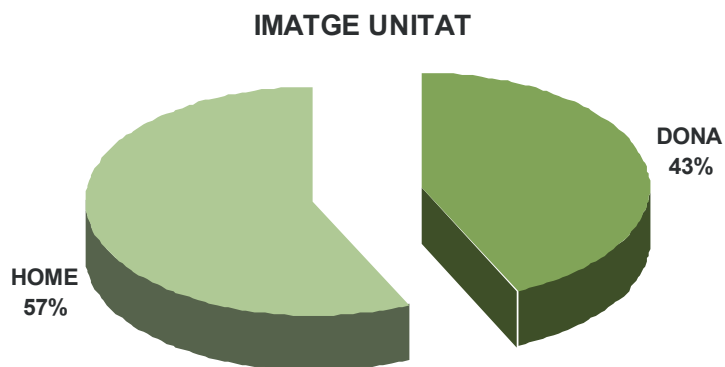
Taula XX. *Protagonista lectura*

Finalment, en aquesta Taula XX es veu un resum contrastat dels valors psicològic, de rol, d'actor o actora social i d'imatge, respecte a l'home i a la dona i que hem comentat al quadre anterior i que dibuixen els perfils estereotipats de l'home (racional, actiu, ocupacional, específic, personal i principal) respecte de la dona que només destaca sobre l'home en el perfil familiar: dona (9) i home (6).

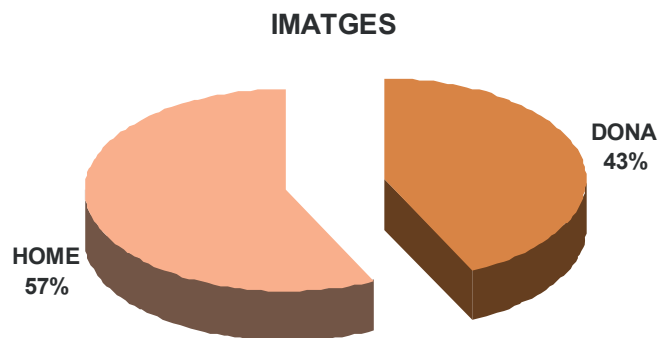

Gràfic 9. Representació del protagonisme a les lectures

El gràfic 9 ens mostra les diferències extraordinàries en la representació del o de la protagonista de les lectures.

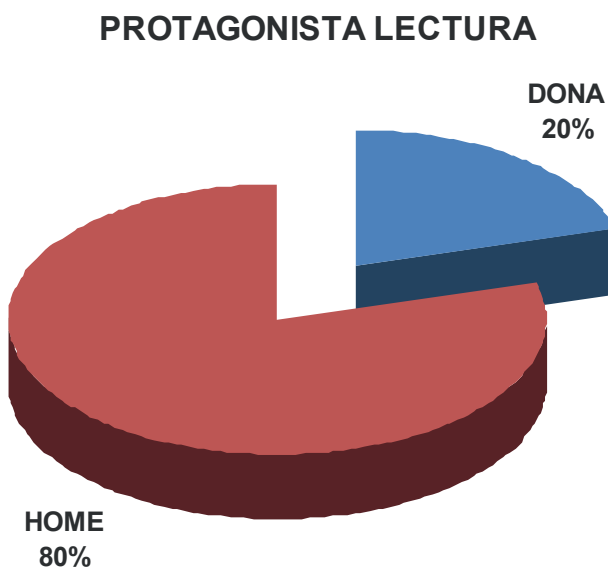

Gràfic 10. Imatge inicial de la unitat

Gràfic 11. *Imatges a tot el text*

La imatge que introdueix cada unitat o les imatges que il·lustren cada tema mantenen una diferència de 14 punts de l'home sobre la dona (gràfics 10 i 11). La diferència en el tractament de la imatge és menor que en aquells valors que hem estudiat als gràfics anteriors. Podem dir, doncs, que els textos, d'alguna manera, cuiden més la imatge que els continguts

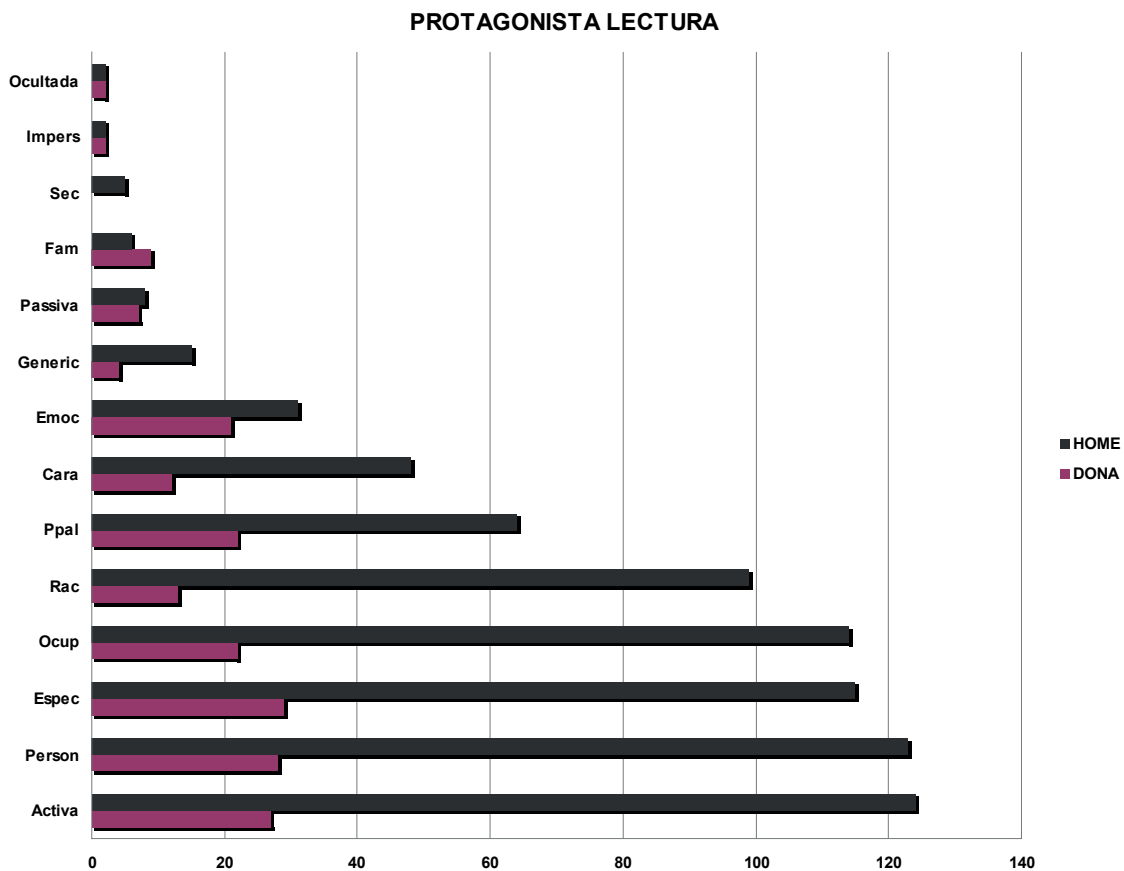
Gràfic 12. *Protagonista de la lectura*

Mentre que la diferència global del protagonisme entre dona i home és de 60 punts, com veiem al gràfic 12.

	Dona	Home
Activa	27	124
Person	28	123
Espec	29	115
Ocup	22	114
Rac	13	99
Ppal	22	64
Cara	12	48
Emoc	21	31
Generic	4	15
Passiva	7	8
Fam	9	6
Sec	0	5
Impers	2	2
Ocultada	2	2

Taula XXI. *Comparativa del nombre d'aparicions dels ítems dona/home*

Quant a la comparativa entre el nombre d'aparicions dels ítems, podem contrastar en la Taula XXI, la diferència entre els ítems de l'home, amb 124 de màxim, respecte a la dona amb 27 de màxim. L'ítem Activa ha sigut en ambdós casos el més nombrós atés que els perfils de les persones protagonistes es mostren sempre, i en primer lloc, a través d'una acció o d'una activitat realitzada.

Gràfic 13. *Protagonisme dona/home*

Si veiem les dades comparativament, el protagonisme de l'home en la lectura es destaca clamorosament en aquest Gràfic 13.

En definitiva, podem asseverar que tant als llibres de text de Primària com als de Secundària hi ha una infrarepresentació de les nenes i de les dones, tant com a protagonistes de les lectures, com en el relat de la història a través dels personatges històrics destacats; i el mateix obtenim pel que fa a les imatges dels textos on hi ha també uns percentatges superiors d'imatges masculines que de femenines. Pel que fa als rols estereotipats que s'adjudiquen al sexe masculí i al femení, les lectures també els reproduïxen, sobretot, als textos de Primària.

D'altra banda, també hem detectat com la dona, als llibres de Secundària, es troba majoritàriament identificada en l'àmbit de les lletres, al contrari que l'home, que es troba suprarepresentat i plenament identificat en l'àmbit de les ciències. Per tant, la identificació que tradicionalment es fa de la racionalitat dels homes amb les ciències i de l'emocionalitat de les dones amb les lletres, d'acord amb les dades que observem, es tracta d'estereotip que té part del seu origen al curriculum escolar.

Tal com enunciem a l'índex d'aquest estudi, els textos docents, dins de l'educació, suposen l'inici d'aquelles actituds que determinaran una persona durant tota la seua vida i, per tant, els currículums s'han d'elaborar des del màxim rigor i la plena inclusió.

A continuació, passem a analitzar la tercera de les tres esferes que configuren aquesta investigació, els mitjans de comunicació, fonamentals a l'hora de difondre la imatge i projecció de les dones en la societat.

3.4.3 Mitjans de comunicació

D'acord amb l'estructura que hem seguit fins ara, analitzem a continuació de manera qualitativa els informatius estudiats i, a l'apartat següent, presentem l'anàlisi quantitativa de les dades obtingudes.

3.4.3.1 Anàlisi qualitativa dels informatius analitzats

Hem analitzat 10 informatius emesos per Canal 9 RTVV durant 2013, últim any d'emissió de la televisió autonòmica de la Comunitat Valenciana, els dies: 12 de maig, 19 de juny, 28 de juny, 3 de juliol, 4 de juliol, 5 de juliol, 6 de juliol, 7 de juliol, 8 de juliol i 9 de juliol i que representen no sols el paisatge mediàtic on vivim les dones, sinó també on viu tota la societat, en aquest cas valenciana, sotmesa a la censura i manipulació informativa més reaccionària

(Peters, 1995). Podem observar totes les dades dels informatius estudiats que presente a continuació, classificades en Fitxes d'anàlisi, amb els ítems i puntuació, en l'Annex IX; i, també podem visualitzar la reproducció dels 10 informatius analitzats en format CD inclòs en l'Annex X.

INFORMATIU: 12 de maig de 2013

Durada: 46 minuts

Aquest informatiu que analitzem és del 12 de maig de 2013, emés per RTVV i amb una durada de 46 minuts.

Hem utilitzat tres tipologies d'anàlisi diferents, dues d'elles de Monitoreig GMMP i l'altra de Theo Van Lauween. Amb les tipologies de Monitoreig hem pogut observar, en primer lloc, si l'objecte noticiós és un home o una dona, i dins de cada gènere, hem pogut estudiar: si es reforcen estereotipus o si es rebutgen, si es parla de la desigualtat de gènere, de legislació, de pobresa, d'educació, de religió o de malalties; d'altra banda, i dins del mateix grup d'anàlisi, també podem constatar si la notícia és local, autonòmica o internacional, si es tracta d'una celebritat, d'una persona experta o inexperta des d'un punt de vista professional, si el tema és sobre política, sobre el govern, si es tracta d'una opinió o d'una creença i, també, si és un tema sobre violència o si la persona protagonista és una víctima.

Per començar, podem constatar que aquest informatiu dedica només 4 minuts més als subjectes noticiosos masculins (25 minuts) que als femenins (21 minuts), però destaquem que la notícia amb més temps dedicat és la referida a una imatge religiosa femenina: la mare de Déu dels Desemparats, amb una durada total de 9 minuts (notícia 1) a la qual sumem el minut de la notícia 23 sobre Santa Quitèria. El que sí que cap destacar és que dels 25 minuts totals, 10 minuts es dediquen a una imatge femenina religiosa, és a dir un 40% del total de l'informatiu.

Aquestes notícies reforcen els estereotips femenins de mare-cuidadora relegada a l'àmbit abstracte de les creences i molt domèstic perquè s'encarrega de la quotidianitat i s'allunya del món tècnic, científic, professional i competitiu assignat tradicionalment als homes. Els termes cristians abstractes com la fe, la caritat, la paciència, la germanor i la devoció només formen part del camp semàntic femení.

Les malalties, igual que les creences, també són temes majoritàriament adjudicats a les dones, dins de la seua línia cuidadora; així, observem la notícia 10 d'una mare que demana l'indult del fill malalt de càncer a la premsa (2 minuts i 20 segons). Així mateix, tenim per exemple la notícia 20, referida a una associació cuidadora de gossos abandonats representada només per dones (2 minuts).

La professionalitat, l'experiència i el poder de decisió en aquelles coses importants dins de la societat com la política o el govern apareixen representades per homes: president de la Generalitat, fiscal de seguretat, polítics i mandataris estrangers, polítics, portaveus dels partits de l'oposició, empresaris, esportistes-futbolistes, pintor, locutor. Dins d'aquesta repetició d'estereotips, volem destacar dues notícies, la 9 i la 22. A la notícia 9, el protagonista es disfressa d'hostessa de vol com a conseqüència d'una aposta. És la primera notícia que parla sobre una professió majoritàriament femenina que en aquest cas ridiculitza (45 segons). La notícia 22 (2 minuts) presenta la Bellesa del Foc d'Alacant i adjudica a la dona el món de l'emoció, dels sentiments, de la màgia, de la tendresa..., com les màximes aspiracions a què les dones podem arribar.

En resum, hem analitzat un noticiari que relega les dones al món de les creences, domèstic, sentimental i cuidador-protector en contraposició a l'estereotip masculí de la professionalitat, la competitivitat, l'experiència i la intel·lectualitat.

INFORMATIU: 19 de juny de 2013

Durada: 37' 46''. Inacabat a la mediateca

Aquest informatiu inacabat a la mediateca presenta prop de 38 minuts dels quals 13' 15'' (34'2% del total del temps) es dediquen en exclusiva a la transmissió de la primera mascletà a les Fogueres d'Alacant. Suposem que l'apartat dels esports és la segona notícia que compta amb més minuts, tal i com hem vist als altres informatius, però no ho podem comprovar a l'informatiu de la mediateca analitzat, perquè no està registrada la part que falta.

Els 20 primers minuts d'un total de quasi 38 del noticiari, és a dir el 52,6%, es dediquen a la mascletà (13'15''), al cas Bretón (3'15'') i al desbordament dels rius de la Vall d'Aran (4'). Són notícies d'impacte mediàtic en què s'exposen una catàstrofe natural, on s'entrevisten només 2 homes (hem vist la tendència d'entrevistar només homes que tot i ser "inexperts" representen l'opinió pública dotant-los d'un estatus social important) i, d'altra banda, el folklore i la violència de gènere, que situen la dona com a protagonista-reina i protagonista-víctima, sense sobrepassar el perfil festiu i domèstic tan allunyat del perfil de l'especialització i de la professionalitat que suposa el món de la política, el govern, la justícia i l'economia, reforçant l'estereotipus masculí.

Aquest últim perfil sí que el trobem representat per homes, presentats pels seus noms i cognoms, i pel càrrec o categoria professional que exerceixen o desenvolupen. Així, tenim noms, imatges i declaracions de Rajoy, Montoro, Fabra i, en menor temps, els representants de l'oposició Lara, Saura, Carmen Sánchez.

El relat de tots els informatius vistos fins ara és en masculí genèric, però volem destacar el genèric "forçat i innecessari" de la notícia 10, en descriure la vicepresidenta del Tribunal Constitucional (TC), que defineix com a *catedràtic* en Dret Públic, errada de concordança que emmascara l'especialització i la

professionalitat en el cas de la dona, en contraposició al president del TC, definit com a *catedràtic*.

Només trobem una notícia protagonitzada en exclusiva per una dona, referida a la mare del nen i nena assassinats, Ruth Ortiz; quan les dones apareixen en altres contextos no parlen, només apareix la imatge (Fátima B.) o se la anomena (Dilma R.) sense imatge. Aquesta última dona, Dilma R., presidenta de Brasil, no apareix en imatge, en contrast amb les aparicions i intervencions dels presidents Rajoy i Fabra.

El món de l'economia apareix representat per homes amb càrrecs de representació importants amb molt de poder en associacions i federacions d'empreses. També destaca Txema Olazábal pel premi Príncep d'Astúries de golf.

La notícia de l'assassí Breton és recurrent a gran part dels informatius.

INFORMATIU: 28 de juny de 2013

Durada: 23'55". Inacabat a la mediateca.

Aquest informatiu conté una notícia on la protagonista és una dona víctima d'assassinat per robatori, i no conté més notícies amb la dona com a protagonista exclusiva.

Els titulars mostren les tres primeres notícies referides a homes del govern i de la política i economia a nivell nacional, local i estranger, anomenats amb nom i cognoms, i que sumen un total de 9'30" del total visualitzat, i que suposen el 40% del temps total.

Els homes del món de la política, del govern i de l'economia són els gran protagonistes, reforçant els estereotipus masculins. Així, apareixen: Bárcenas,

Van Rompuy, Rajoy, Císcar, Ximo Puig, que tots tenen imatge i veu, llevat de Bàrcenas, que l'esmenten però només es veu en imatges i no parla; en canvi, a la vicepresidenta del govern, Dolores de Cospedal, la mencionen però ni es veu en imatges ni parla. Llavors, el presumpte delinqüent té un tractament informatiu més detallat que la vicepresidenta del govern.

La quarta notícia, és també molt extensa, amb 7'35", amb el 31% del temps total. En aquesta notícia, de les 11 persones entrevistades, 5 són dones de la categoria d'*inexpertes* que simplement donen la seua opinió, en canvi, dels 6 homes restants 4 són *experts*; i a més, 2 ocupen càrrecs de responsabilitat en el sector. La resta del noticiari des dels 23'55" fins als 33' que solen tenir, es dediquen, segons els titulars, a un succés de violència amb una dona víctima, a les previsions metereològiques, al turisme a la Vall de Pop i a l'àrea d'esports amb del Bosque, d'una banda al món del futbol, que sol ser majoritari, i les polèmiques declaracions de Lars Armstrong sobre el dopatge i el ciclisme. Volem destacar, pel que fa als esports en els mitjans de comunicació, l'estudi realitzat pel *Consejo Audiovisual de Andalucía* (2008) que, efectivament, conclou amb l'escassa visibilitat de l'esport femení als mitjans de comunicació, i la raó no és l'absència de notícies rellevants en els esports femenins. D'acord amb l'estudi, el 2007, quasi la meitat -223 de 504- dels rècords d'Espanya foren femenins. A més, de vegades s'usa en l'apartat esportiu un "sexisme benevolent" que destaca la dona per una qüestió sexual i biològica, com per exemple la maternitat, i no per qüestions de competència esportiva. Així, *La Ser*, al seu programa *Acento Robinson*, proposava divendres 16 d'octubre de 2015, dins d'un programa esportiu, el tema de "La mujer deportista y el embarazo".

INFORMATIU: 3 de juliol de 2013

Durada: 34 minuts

Aquest informatiu té una durada de 34 minuts i un total de 18 notícies de les quals 11 fan referència estrictament a homes i les altres 7 es refereixen a homes i dones junts, a dones, a xiquets i a animals.

Destaquem que dels 34 minuts totals, hi ha 21 dedicats exclusivament a homes, on ressalta la seua com a categoria social d'experts dins del món de la política i del govern: president d'Egipte, president de Bolívia, president d'Espanya, president de Portugal, president de la Generalitat Valenciana, president de França, príncep d'Espanya i rei de Bèlgica. Les dones comparteixen protagonisme amb els homes i no parlen o parlen poc, com és el cas de l'alcalde de Madrid, que no parla i apareix al costat del príncep; o d'Angela Merkel que parla 5 segons en alemany, o Fátima Bañez que no parla; o la forense policial del cas Bretón, que parla en *off* sense que es veja la imatge i sense que l'anomenen pel seu nom, en contraposició a l'antropòleg forense nomenat en reiterades ocasions per la seua professió i pel seu nom i cognom, i vist en la imatge prestant declaració.

Les dones adquireixen protagonisme en contextos violents, com el cas Bretón o el cas de l'accident del metro a València, però desenfocades, en un segon pla, passives i sense protagonisme en absolut, i sense escoltar pràcticament gens les seues veus en contextos referits al govern, la política i l'economia.

Només apareix una notícia amb les dones com a expertes professionals, però sense a penes parlar o sense parlar res: una jutgessa, portaveu de l'oposició, la cancellera alemanya, una ministra espanyola.

L'home, a més del protagonisme al món de la política i del govern, consolida la seua vessant competitiva i dura en el món dels esports. Durant els més de 5 minuts dedicats als esports, més de 3 són per al futbol i la resta, per a

tennis i ciclisme, però sempre amb entrevistats i destacats homes de l'esport espanyol. Les dues notícies luctuoses estan protagonitzades per xiquets i homes. Només hi ha 1 notícia dedicada exclusivament a una dona experta (jutgessa Alaya) com a protagonista.

INFORMATIU: 4 de juliol de 2013.

Durada: 34 minuts.

Els titulars de la primera part estan formats majoritàriament per homes. De 7 notícies en aquest apartat, 3 són exclusivament protagonitzades per homes, 2 comparteixen home-dones, 1 és un drama (Madeleine desapareguda a Portugal) i l'altra sobre el Banc Central Europeu. El to masculí impera.

Igual que l'informatiu anterior de 3 de juliol, aquest comença amb una gran càrrega de notícies en masculí: dirigents, experts, polítics i governants. Els primers 9 minuts d'informatiu, d'un total de 33 (el 27%) són en exclusiva per a homes de prestigi i renom en el món de la política, de l'economia i del govern.

Es reforcen estereotipus en la mesura que s'associa l'home al poder i al control de les societats. Aquests personatges són: Mursi, Mario Dragui, el rei, el ministre Wert, el president de la Generalitat i el ministre De Guindos.

Les dones apareixen com a subjectes noticiosos protagonistes com a: mare que ven el seu fill, nena desapareguda (cas Madeleine), alcaldessa irresponsable (de Torrelodones); accident de cotxe; model guapa (Verónica Blume) o cantant passada de moda, *antiga-hortera* (Mª Jesús y su acordeón). Efectivament, l'àmbit de l'oficialitat, del rigor, del govern i del poder van de la mà de l'home. El drama, el rol cuidador, la frivolitat, la infracció i les qüestions estètiques s'adjudiquen a la dona.

Si afegim als primers 9 minuts dedicats en exclusiva a mandataris els 6 minuts dedicats als esports, on només es parla d'esport masculí, tenim un total de 15 minuts (49% del temps total) dedicats exclusivament a homes com a protagonistes, d'un total de 33 minuts.

A les notícies dels mandataris afegim altres també masculines en exclusiva on els homes es presenten com a experts: pastisser, conflicte diplomàtic (Evo Morales, Maduro), alcalde de Nova-York, regidors (genèric) d'Alacant; casos de violència: cas Bretón-Emilio Hellín, kamikaze, parricida, atracadors. El total es compon de 2,05 minuts en la primera part d'experts i 3 minuts en la segona part de "violència" , fent un total de 5,05 minuts.

Per tant, tenim un total de 25 minuts dedicats a subjectes noticiosos masculins, el 82%. La resta de notícies són compartides amb subjectes dones i homes: el sector turístic, la Fira de juliol i la gala de moda de la revista *Tendencias*, que ocupen un total de 4,30 minuts.

Tot i que mostrar només el poder masculí reforça sistemàticament estereotipus, la notícia que la mare ven el fill i l'alcaldessa infractora també els reforça. El primer cas, un entrevistat declara que això no ho fa una mare (un pare sí que ho pot fer?) i, en el segon cas, el poder polític femení apareix devaluat per una infracció de trànsit.

I, finalment, apareixen dues notícies asexuades: una campanya contra la fatiga i l'ona de calor, amb un total de 2 minuts.

INFORMATIU: 5 de juliol de 2013

Durada: 33 minuts

L'informatiu dedica els 6 primers minuts a notícies, el 18% del temps total, on el o els protagonistes són homes. Fins ara, hem vist a tots els informatius

analitzats un inici semblant en què la presència masculina ocupa quasi el primer terç del noticiari, causant un important impacte noticiós.

Només hi ha 2 notícies on la dona és protagonista noticiosa en solitari, 1 d'elles com a víctima de violència de gènere i la segona com a gelatera, amb un total de 1 minut i 40 segons, que suposa el 4,2% del temps total.

Les 7 primeres notícies, tenen doncs com a protagonistes homes del món de la política, presidents de països estrangers, ministre espanyol, el papa, el portaveu de l'oposició del govern i el portaveu de la Generalitat, seguint un ordre descendent que va de l'internacional al local.

Les dones apareixen amb rols molt estereotipats secundaris, com les monges que beatificarà l'actual papa per ser receptores, subjectes passius, dels *miracles* del papa anterior. Només en una notícia dues dones ministres apareixen com a expertes en el món del govern i la política, amb veu i imatge, com a subjectes actius i desfiant estereotipus, però acompanyades d'un ministre. Els homes són, majoritàriament, els portaveus actius del govern i de la política, amb un rol actiu i que reforça els estereotipus sobre el poder i la superioritat masculina respecte a les dones.

També hi ha notícies on el protagonisme està compartit entre homes i dones. El cas Bretón mostra l'acusat actiu enfront de la víctima subsidiària passiva. El mateix ocorre amb la notícia 14 sobre violència de gènere, on la dona víctima de gènere, nomenada i passiva, destaca sobre l'assassí, impersonal i actiu.

Tot i que les 7 primeres notícies reforcen estereotipus perquè només es mostra el poder polític masculí, volem destacar les notícies 3, 6, 9, 12 i 19 que reforcen estereotipus de dona, submissa, passiva (religioses); dona experta en un pla secundari; entrevista al pare i fill, i la mare resta al marge; els narcotraficants aconseguen la droga i les dones la vénen; la fundació pro-animals presentada per una dona experta (metgessa) que posa en valor

els conceptes tradicionalment assignats a les dones: cuidadora, protectora, salvadora antiabandonament, tal com ens mostra també la notícia dels gossos llebres de 12 de maig de 2013.

El món de l'esport reuneix un total de 6 minuts i 15 segons, dedicats en exclusiva a l'esport masculí i sobretot al futbol. Podem dir que la presència masculina com a actora noticiosa en exclusiva suma un total de 12 minuts (6 inicials + 6 esport), és a dir un 36%.

La resta de les notícies són irrellevants respecte al tractament de gènere.

INFORMATIU: 6 de juliol de 2013

Durada: 33 minuts.

Els titulars s'enceten amb una celebritat, premi Nobel de la Pau i acaben amb els esports, la resta de titulars no contenen cap protagonista ni masculí ni femení. La durada és de 3' 20".

El desenvolupament del noticiari comença, com els anteriors llevat el de la Mare de Déu, amb un home: en aquest cas, una celebritat com a protagonista: el premi nobel de la pau 2005 (M. el Baradei), amb una durada de 2'36". Només, de moment, la mare de Déu obri un noticiari. D'un total de 23 notícies, 9 són protagonitzades exclusivament per homes, amb un total de 15'8", el 45% del total de les notícies. Açò no vol dir que al 55% restant siguen protagonistes les dones sinó que curiosament, aquest noticiari no comporta cap notícia amb la dona com a única protagonista. Hi ha 6 notícies on dona i home comparteixen protagonisme, 1 de les quals té una dona alcaldessa i una consellera, i les altres cinc parlen sobre ministres, vida social i gastronomia, amb un total de 7'40" minuts compartits, que suposa el 22% del temps total i quasi el mateix temps dedicat als esports masculins, que tenen 40"

menys, on només apareixen homes esportistes com a protagonistes noticiosos absoluts, amb 7' de temps total usat, és a dir, amb el 21% del temps.

Com a notícia extraordinària tenim la número 8 on el protagonista-víctima de la violència de gènere és un home. En general, però, les notícies amb home protagonista són, igual que als anteriors informatius, referides a càrrecs polítics i governants, des de l'àmbit internacional al local, experts, actius; també tenim en aquest sentit una notícia del món de la cultura, una altra del món de la vela, representades totes per directius experts, actius o anomenats. En aquestes notícies continua reforçant-se l'estereotipus masculí com a màxim exponent tant en la política, el govern i poder com en els esports.

La notícia 13, en relació amb la violència a una església, mostra la veu experta amb la paraula i imatge del capellà, actiu, i la dona que parla queda en l'àrea d'inexperta, igual que les monges beatificades, que apareixen en un segon pla, passives, inexpertes i impersonals. La notícia 17 sobre la regata i la vela, igual que la dels esports, reforça els estereotipus masculins, només apareixen homes que practiquen aquest esport.

Les notícies amb ús exclusiu de genèrics com les 4, 11, 12, 14, 15, 20 i 22 les considerem de protagonisme masculí perquè no fan ús de llenguatge inclusiu: els manifestants, els narcotraficants, els "manters", els pescadors, els participants.

INFORMATIU: 7 de juliol de 2013

Durada: 21 minuts (inacabat)

D'aquest informatiu només hem pogut enregistrar 21 minuts. Està inacabat. Analitzem només les notícies enregistrades.

Als titulars amb un total de 8 notícies, en destaquen: 3 referides a homes del món de la política i del govern: la primera diu "l'actualitat del dia passa per dos noms propis: Rajoy i Aznar"; la segona parla del nobel de la Pau i candidat Mohamed el Baradei a primer ministre egipci i la tercera parla de l'assassí de Castellar; 3 notícies es refereixen a 2 accidents i una operació contra la venda il·legal, on s'usen els genèrics; una altra notícia és sobre una xarxa de pedòfils, també en genèric, i, finalment, els esports, referits a futbol en exclusiva, en què s'anomena un futbolista pel nom i cognoms, tot i que durant el desenvolupament del noticiari apareix una notícia als segons titulars sobre la medalla d'or de les ballarines de dansa espanyoles a Gran Bretanya, que no esmenten als titulars i que quan la desenvolupen no diuen nom i cognoms de les guanyadores.

No hi ha cap notícia on hi haja una dona com a protagonista, com a l'informatiu anterior, tot i que als segons titulars apareixen les ballarines com a protagonistes, però de manera impersonal, sense identificar pel nom, i com a col·lectiu expert.

Els grans protagonistes de l'informatiu són tres homes: Aznar y Rajoy, que es presenten com a experts, actius, dins del món del govern i la política i l'assassí de Castellar, no identificat i passiu, categoritzat i sense fer declaracions.

La resta de notícies són, d'una banda, sinistres (8): accidents d'avió, descarrilament de tren, accident de trànsit, volcà, crim de Castellar, ofegaments i casos de pederastia, venda il·legal; i, en menor quantitat, (4) sobre el festivals FIB de música, ballarines medalla d'Or, creuer de luxe i campament musical.

Fa la impressió que estem a un món de caos permanent, on els nostres governants es salvaguarden amb fermesa i seguretat. També apareix una notícia amb el protagonista home, célebre premi Nobel de la Pau, candidat a president d'Egipte, anomenat per nom i cognoms i plenament identificat com

els altres dos polítics-mandatari espanyols: Mohammed el-Baradei. Aquests protagonistes noticiosos reforcen els estereotipus del poder allotjat al món masculí i, en el cas del Nobel, apareix el reforç de la religió donant suport a la seua candidatura política amb una fetua. Hi queda palés que el poder i la religió van de la mà dins de la masculinitat.

D'un total de 10 persones entrevistades als sinistres successius, hi ha 8 homes i 2 dones; dels homes, hi ha 2 experts i la resta, inexperts, i les 2 dones apareixen com a expertes: policia i comercianta.

No obstant això, l'aparició masculina supera la femenina. També destaca l'ús continuat i sistemàtic de masculins genèrics, llevat de l'accident d'avió, on en la mateixa notícia es parla de les dues úniques víctimes: dues adolescents xineses, encara que, tot seguit, de manera incoherent, es parla de dos morts (en masculí) referint-se a les adolescents sinestrades.

Les notícies desenvolupades amb més durada són les de Rajoy i Aznar i la dels ofegaments d'aquest estiu, i les de menys durada són la del volcà, el ministre turc i l'accident de trànsit.

INFORMATIU: 8 de juliol de 2013

Durada: 33 minuts

En aquest informatiu a més de poder, violència també s'escriu en masculí. Els titulars mostren 7 notícies negatives amb l'home com a protagonista. Un informatiu més on la dona no apareix en exclusiva com a protagonista en cap notícia. Tenim un total de 21 notícies de les quals 11 tenen, de manera activa o passiva, els homes com a protagonistes, però 7 d'elles involucren els homes en actes de delinqüència o de violència.

De les altres 11 restants, només en una notícia dones i homes comparteixen protagonisme, i es refereix a la desocupació i als treballs d'estiu, i la resta es refereixen a: incendis, accident d'avió, massacre a Egipte (en genèric), ofegaments, AVE, universitats, tintorera a la platja. La presència masculina no involucrada en actes violents o delictius com: el papa, el teixit empresarial, l'eurogrup, el CGPJ i els futbolistes va acompanyada de l'experiència, la professionalitat, la política, el govern i la religió.

És a dir, l'home "bo" apareix com a representant del poder terrenal (Fabra, de Guindos, 3 empresaris, de Rosa) i celestial (papa), en allò concret i en allò abstracte, com a governant, empresari, autoritat jurídica o autoritat religiosa, amb un reforçament continuat dels estereotipus masculins com a exponents tradicionals de poder.

En la notícia 15, referida a alts càrrecs d'Ajuntament, Generalitat i judicatura (CGPJ), les dones estan en un segon plànol, tot i que el món jurídic destaca per una major presència femenina que masculina. També destaquem l'esment, la visibilització dels homes quan se'ls anomena amb nom i cognoms, sobretot en l'apartat dels esports (futbol majoritari), on se citen un total de 21 homes, amb nom i cognoms, insistim.

És cridaner el reforç de la denominació masculina enfront de la nul·la presència femenina com a protagonista. Només apareix la secretària general del PP, María Dolores de Cospedal amb unes declaracions breus sobre el cas Bárcenas, a compartir amb l'exsecretari general del PSOE, Óscar López. La presència masculina és personal, referencial, determinada i molt anomenada, fins i tot en aquelles notícies on l'home és protagonista d'un acte violent: Bretón, José Fco. Planell (assassí de Castellar) o Roberto (conductor autobús sinistrat amb 9 morts), o d'un acte corrupte: Bárcenas.

Les notícies de més durada després del futbol són les de l'accident de l'autobús, que enceta l'informatiu (2'30'') i la de Bretón (2'30''), i la més breu és la

referida a les universitats públiques valencianes, on destaca la UPV i la UV, com a universitats innovadores i excel·lents, i només se'ls dedica 25"; en canvi, al futbol i a la resta d'esports "minoritaris" masculins es dediquen 6'30".

INFORMATIU: 9 de juliol de 2013

Durada: 33 minuts

La pluja d'imatges preliminar que precedeix els titulars compta amb un nombre major d'homes que de dones i el més repetit és el president Fabra, seguit dels moviments islamistes. La creença i la radicalitat religiosa amb protagonistes masculins destaca.

Els titulars tenen 8 notícies assenyalades de les quals només 1 es dedica en exclusiva a la dona amb nom i cognoms: Alejandra Soler, protagonista de l'única notícia femenina a tot l'informatiu i que ens parla, entre altres coses, d'igualtat i que resulta una *rara avis* al nostre estudi, entre altres coses perquè desafia estereotips.

Dins de les notícies amb protagonista masculí repetim els estereotips reforçats home-poder-govern-política, món empresarial i de negocis, i també violència-accidents-corrupció en la vessant masculina, amb la repetició del cas Bretón.

Afegim una celebritat al noticiari: Plácido Domingo, com a protagonista de la notícia 14, tot i que a la 7 també s'esmenta tota una celebritat masculina, el premi Nobel de la Pau egipci Muhammed el-Baradei.

Les notícies que no tenen un o una protagonista, mantenen el masculí com a gènere més usat: el Fons Monetari Internacional, el ministre Montoro, de Guindos i el ministre alemany, Rösler, el governador del Banco de España, i així reforcen estereotips.

La notícia sobre la corrupció al PP, protagonitzada per Luis Bárcenas, vist el caràcter de desgast per al govern, comparteix protagonisme amb la corrupció dels ERO del PSOE a Andalusia, i no es mostra en solitari, per tal de repartir la mala imatge que dóna i desviar l'atenció igualant la corrupció del partit del Govern d'Espanya amb la corrupció al partit de l'oposició. En la mateixa notícia apareixen les dones del govern i de l'oposició (Soraya Sáez, Elena Valenciana, Esperanza Aguirre) que, a pesar dels 3 minuts i 45 segons de durada de la notícia (és la més llarga del noticiari), la intervenció de les dones és molt breu.

A la notícia 17, el festival musical FIB, les úniques persones entrevistades són homes, experts i actius, amb denominació. Però l'apartat que guanya en temps i en denominació és el dels esports que amb una durada de 5 minuts i 56 segons, mostra un total de 17 esportistes amb nom i cognoms, tot i que no s'anomena el nom i cognoms de la jutgessa del Jutjat número 3 de València que retira l'aval contret de la Generalitat Valenciana per al València CF. En els esports contrasta el tractament donat a l'Informatiu del dia 7 de juliol sobre la notícia de la medalla d'or de les ballarines de dansa espanyola a Gran Bretanya, sense anomenar-les ni pel nom ni pels cognoms, totalment despersonalitzades, ben al contrari al tractament que es dóna als futbolistes, totalment identificats.

Les notícies amb menys durada són les dedicades a les proves de la selectivitat i la dedicada a Plácido Domingo, situades en l'àrea de Cultura i Educació.

3.4.3.2 Anàlisi quantitativa dels informatius analitzats

En aquest apartat, concretem en xifres les dades qualitatives de l'apartat anterior.

	Nre. Notícies	Percentatges
DONA	21	16%
DONA+HOME	25	19%
HOME	86	65%
Total	132	100%

Taula XXII. *Nombre de notícies i percentatges dona, dona-home, home*

Els 10 informatius analitzats suposen un total de 132 notícies, de les quals només el 16% ens contenen un esdeveniment on la dona és protagonista absoluta; al 19% de les notícies analitzades es comparteix el protagonisme entre dona i home. En canvi, el 65% de les notícies tenen com a protagonista noticiós exclusiu a l'home. (Taula XXII).

	Temps	Percentatges
DONA	0:34:45	16%
DONA+HOME	0:39:34	18%
HOME	2:26:54	66%
Total	3:41:13	100%

Taula XXIII. *Temporalització*

Si l'aparició com a subjecte noticiós és fonamental, també ho és el temps que s'hi dedica. Així doncs, observem un paral·lisme percentual entre l'aparició del subjecte noticiós del primer requadre i el temps invertit en cada cas del segon requadre, on les notícies dedicades als homes contenen més temps. (Taula XXIII).

És molt significatiu el nombre de minuts que es dedica a l'apartat dels esports, que normalment apareix al final dels informatius, on observem que d'un total de 25 o 30 minuts que dura un informatiu, els esports contenen en tots els casos el nombre més elevat de minuts que qualsevol notícia, i a

més, l'esport protagonista és també un esport masculinitzat per excel·lència: el futbol.

	Nombre			En Percentatge		
	Local	Nacional	Internacional	Local	Nacional	Internacional
DONA	13	7	1	24%	13%	3%
DONA+HOME	12	11	4	22%	21%	12%
HOME	30	35	29	54%	66%	85%
Total	55	53	34	100%	100%	100%

Taula XXIV. *Notícia local, nacional i internacional*

Aquesta taula ens mostra unes variables interessants en la mesura que sumen o resten categoria a la notícia. Així doncs, una notícia local no té la mateixa projecció i, per tant, la mateixa categoria que una notícia nacional o una internacional. Com més lluny estiga la notícia de l'àmbit local, més projecció social i, per tant, més categoria consolida. Ací, la diferència és extraordinària, de manera que només hi ha 1 notícia internacional de la dona respecte a 29 de l'home, és a dir del 3% de la dona al 85% de l'home. (Taula XXIV).

Tema	Dona	Dona+Home	Home
Legislatiu	8	6	43
Política	4	3	49
Govern	2	3	48
Economia	1	6	15
Laboral	2	4	5
Cultural	2	2	3
Educació	1	1	4
Creença	2	3	2
Ciència	1	0	0
Violència	10	10	23
Víctima	5	2	1
Domèstic	3	0	4
Esportiu	1	0	5
Malalaltia	2	0	0
Festes	4	3	4
Total	48	43	206

Taula XXV. *Tipus de notícia i incidència en dona, dona-home, home*

D'acord amb la tipologia emprada al projecte de monitoratge global GMMP, ens fixem en la temàtica a què fa referència la notícia: legislació, política, govern, economia, laboral, cultural, educació, creença, ciència, violència, víctima, domèstic, esport, malaltia i festes. La incidència en les dones (48) i en les dones i homes (43) és considerablement menor que en els homes (206).

Persona	Dona	Dona+Home	Home
Celebritat	2	0	5
Referenciada	9	11	49
Desafiament	2	1	1
Desigualtat	1	0	0
Experta	7	15	70
Inexperta	5	6	2
Activa	12	13	69
Passiva	7	11	14
Secundària	1	3	0
Genèrica	1	0	5
Especificada	13	16	69
Nominada	17	16	76
Categoritzada	18	17	80
Impersonal	3	7	7
Abstracta	1	0	0
Total	99	116	447

Taula XXVI. *Categories sociosemàntiques*

Aquesta taula XXVI reflecteix l'anàlisi sota la tipologia de Van Leeuwen que, a diferència de l'anàlisi del GMMP, basat en el rol social i professional, destaca els perfils de les persones com a actors i actores socials dins d'una categorització sociosemàntica. Així, aquestes categories fan referència a si una persona és una celebritat, reforça estereotips, desafia estereotips, parla sobre la desigualtat, és una persona experta, inexperta, passiva, activa, secundària, genèrica, específica, s'identifica pel seu nom, es troba dins d'una categoria, és impersonal o és abstracta.

D'acord amb aquesta anàlisi podem dir, tal com reflecteix el gràfic, que la dona com a subjecte noticiós apareix en 99 ocasions, la dona i l'home, en 116 i l'home, en 447 ocasions. Novament l'aparició de l'home és infinitament superior a la de la dona i a la de l'home i la dona junts.

Tema	Dona
Economia	1
Educació	1
Ciència	1
Esport	1
Govern	2
Laboral	2
Cultural	2
Creença	2
Malaltia	2
Domèstic	3
Polític	4
Festes	4
Víctima	5
Legislatiu	8
Violència	10
Total	48

Taula XXVII. *Rol social i professional amb la dona protagonista*

A continuació, passem a analitzar les dades relacionades amb la dona com a subjecte noticiós.

En la Taula XXVII es veu que d'un total de 48 notícies sobre la dona, respecte a 206 sobre l'home, el nombre màxim que contenen la dona com a subjecte noticiós són, en primer lloc, les relacionades amb violència (10), les relacionades amb legislació (8) i les relacionades amb la victimització (8). Les de menor incidència són les relacionades amb economia, educació, ciència i esport. (Taula XXVII).

Persona	Dona
Desigualtat	1
Secundària	1
Genèrica	1
Abstracta	1
Celebritat	2
Desafiament	2
Impersonal	3
Inexperta	5
Experta	7
Passiva	7
Referenciada	9
Activa	12
Especificada	13
Nominada	17
Categoritzada	18
Total	99

Taula XXVIII. *Rol sociosemàntic amb la dona protagonista*

De les 99 notícies amb protagonista femenina, respecte a les 447 amb protagonista masculí, destaquen aquelles on la dona és identificada pel seu nom, dins d'una categoria social, activa i específica. Només desafia estereotips en 2 ocasions. (Taula XXVIII).

Tema	Dona+Home
Ciència	0
Domèstic	0
Esportiu	0
Malaltia	0
Educació	1
Cultura	2
Víctima	2
Política	3
Govern	3
Creença	3
Festes	3
Laboral	4
Legislatiu	6
Economia	6
Violència	10
Total	43

Taula XXIX. *Rol social i professional amb dona+home protagonistes*

En el cas en què intervenen simultàniament la dona i l'home, destaquen les notícies relacionades amb la violència, en primer lloc, seguides de les relacionades amb l'economia i la legislació.

Persona	Dona+Home
Celebritat	0
Desigualtat	0
Genèrica	0
Abstracta	0
Desafiament	1
Secundària	3
Inexperta	6
Impersonal	7
Referenciada	11
Passiva	11
Activa	13
Experta	15
Especificada	16
Nominada	16
Categoritzada	17
Total	116

Taula XXX. *Rol sociosemàntic amb dona+home protagonistes*

Quant al rol sociosemàntic simultani de dona i home, observem en la Taula XXX que destaquen les notícies referides a una categoria, nominalitzada i especificada, i, com en la taula anterior, observem una absència total de celebritats en ambdós casos. Desafien estereotips només en una ocasió.

Tema	Home
Ciència	0
Malaltia	0
Víctima	1
Creença	2
Cultura	3
Educació	4
Domèstic	4
Festes	4
Laboral	5
Esportiu	5
Economia	15
Violència	23
Legislatiu	43
Govern	48
Polític	49
Total	206

Taula XXXI. *Rol social i professional amb home protagonista*

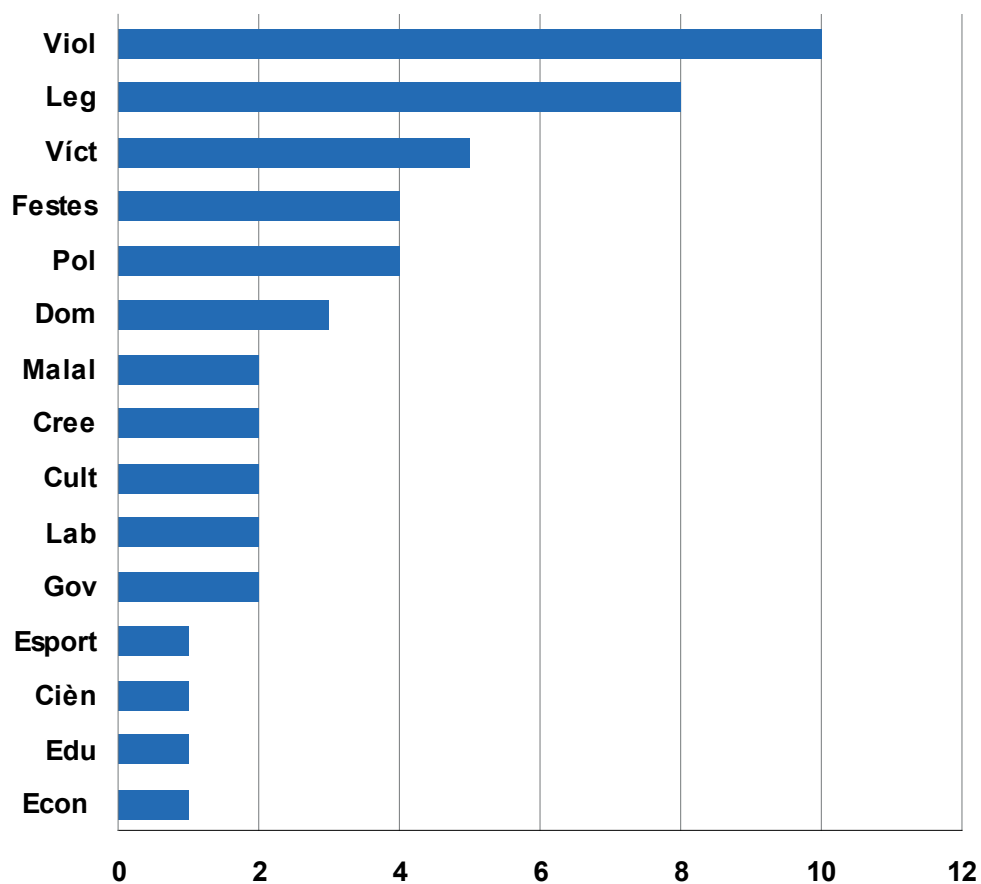
En canvi, com veiem en la Taula XXXI, en el cas de l'home, representat 206 vegades, aquest destaca en temes relacionats amb la política, el govern i la legislació, en menor proporció en casos relacionats amb la violència, per davant de qüestions sobre economia i sobre esport.

Persona	Home
Desigualtat	0
Secundària	0
Abstracta	0
Desafiament	1
Inexperta	2
Celebritat	5
Generitzada	5
Impersonal	7
Passiva	14
Referenciada	49
Activa	69
Especificada	69
Experta	70
Nominalitzada	76
Categoritzada	80
Total	447

Taula XXXII. *Rol sociosemàntic amb home protagonista*

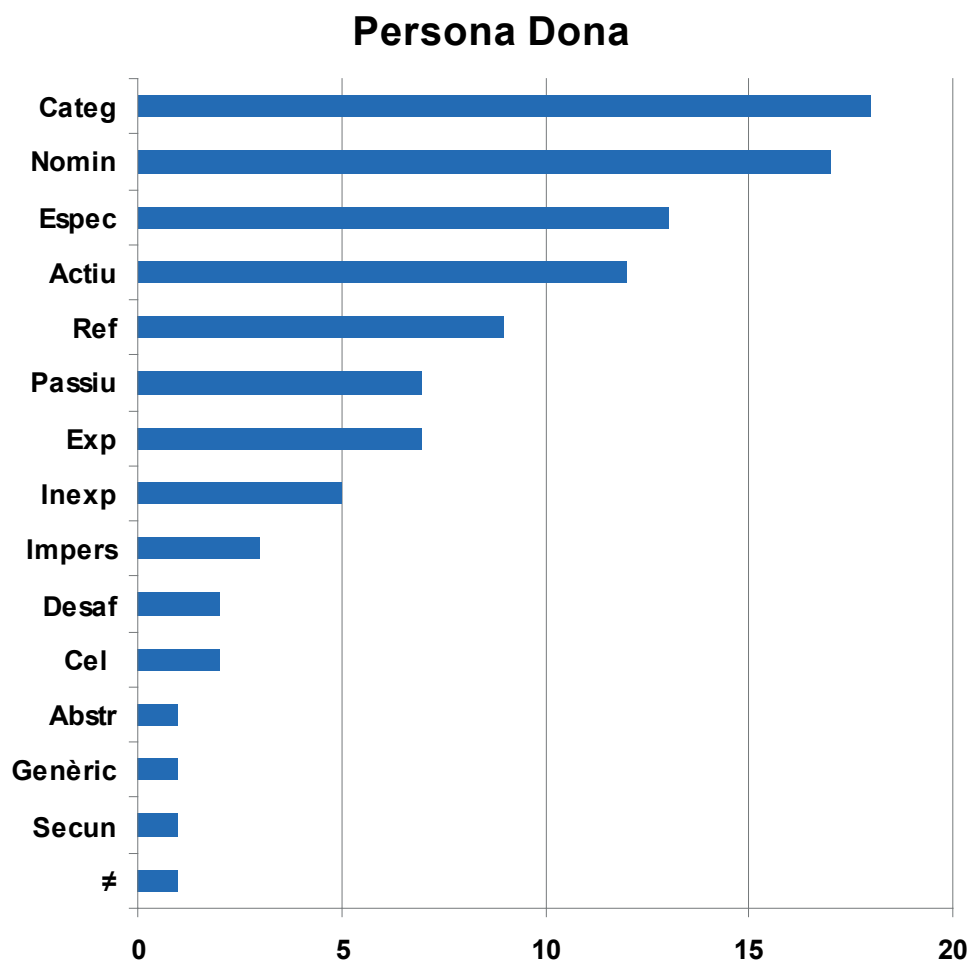
Observem en la Taula XXXII, el nombre total d'aparicions de subjectes noticiosos masculins (447) és molt superior al de les dones (99). Predomina la categorització, nominalització, reforçador d'estereotips, actiu, i no apareix com a personatge secundari ni abstracte. Desafia estereotipus només en una ocasió i es presenta com a inexpert només en dues ocasions.

Tema-Dona

Gràfic 14. Representació gràfica de la Taula XXVII

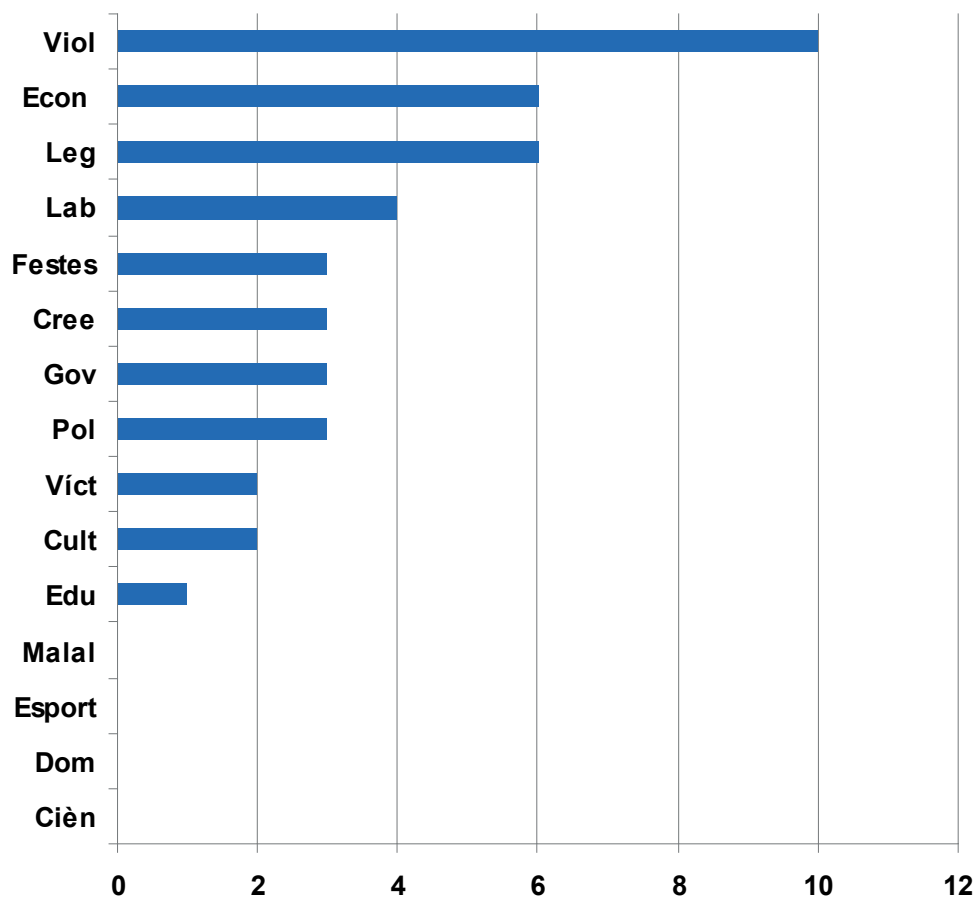
Si ens fixem en les dades representades en aquest Gràfic 14, observem que els temes relacionats amb la violència amb subjecte dona destaquen per damunt de la resta i l'economia queda com a l'últim tema tractat dins de la dona com a subjecte noticiós

Gràfic 15. Representació gràfica de la Taula XXVIII

Quant al rol que desenvolupa la dona en les notícies, veiem al Gràfic 15 que la categorització supera la resta de variables. Aquest ítem fa referència a dos aspectes: en primer lloc, l'activitat d'una persona, què fa, a què es dedica i, en segon lloc, la seua identificació inevitable o aparent: edat, gènere, sexe, origen, cultura etc. El nivell més baix observat es refereix a qüestions sobre desigualtat i discriminació sexual. (Gràfic 15).

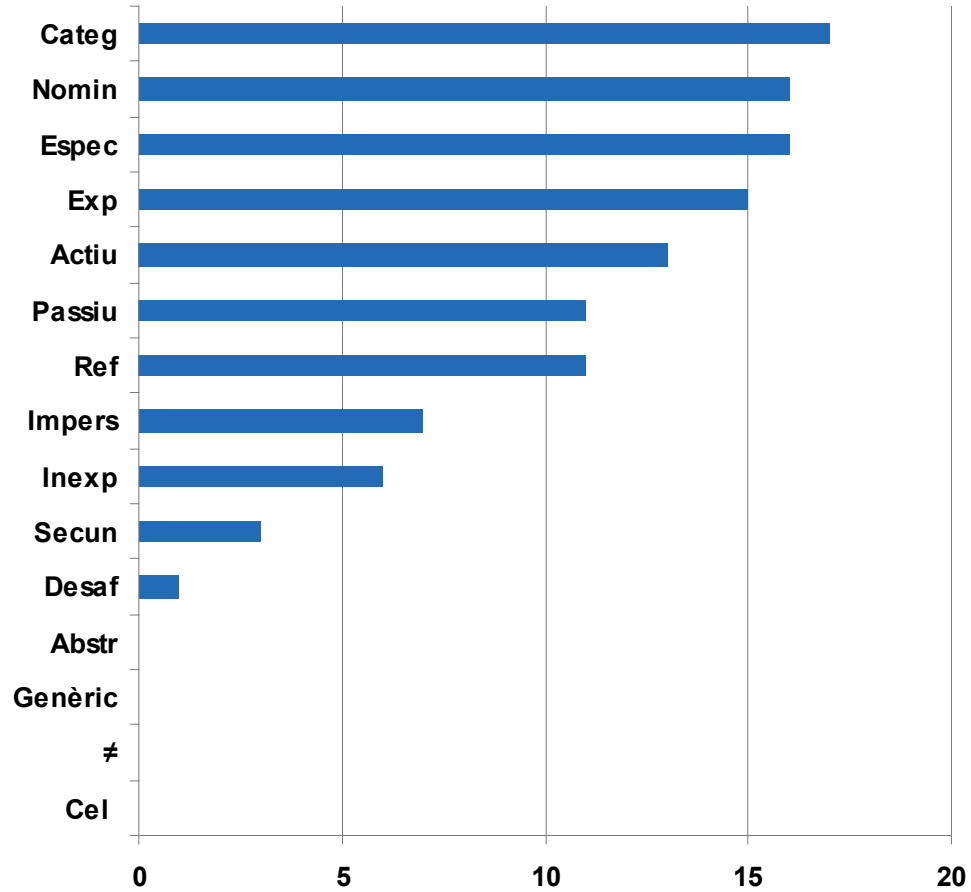
Tema Dona+Home

Gràfic 16. Representació gràfica de la Taula XXIX

En el cas de l'home, per contra, veiem al Gràfic 16 com les qüestions relacionades amb la violència són les majoritàries, seguides de les d'economia, les legislatives i les laborals; les relacionades amb l'educació són les minoritàries. Curiosament, ocupen el mateix espai noticiós les qüestions referides a la dona en matèria de cultura i de violència de gènere

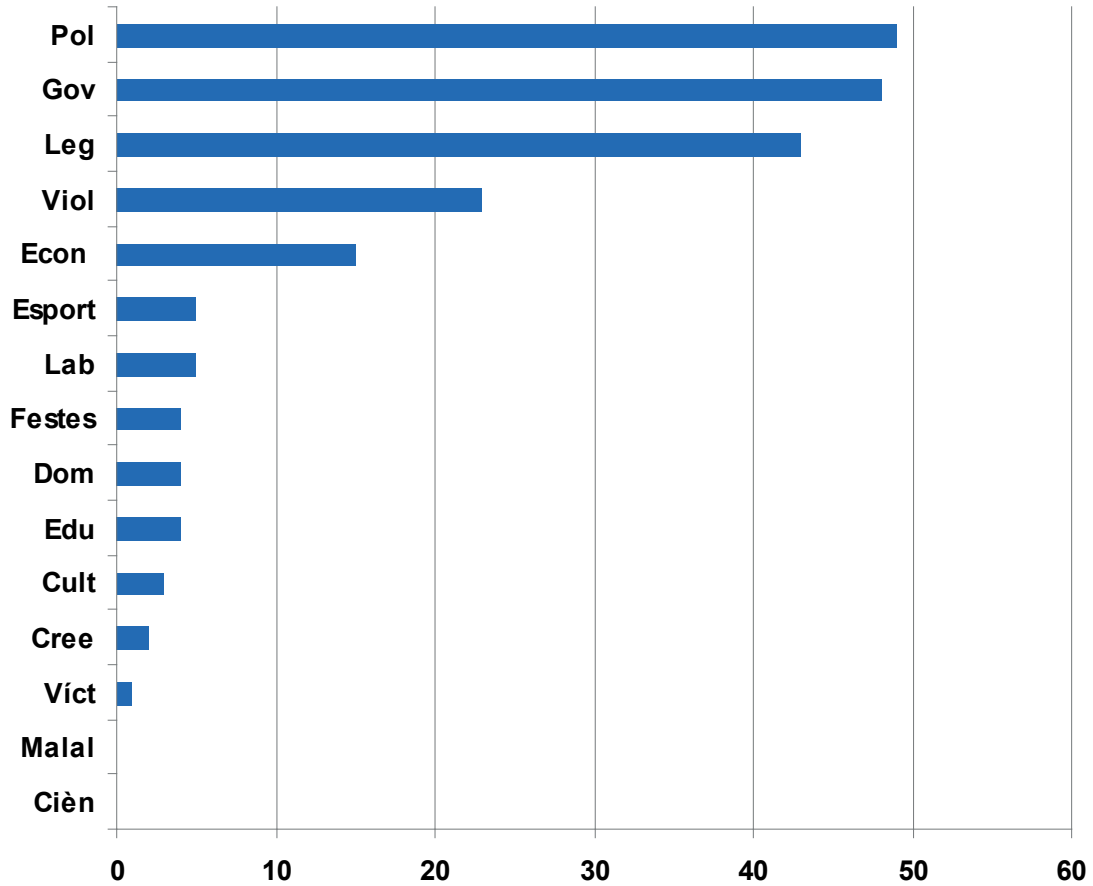
Persona Dona+Home

Gràfic 17. Representació gràfica de la Taula XXX

Al Gràfic 17, observem que quan l'home i la dona comparteixen notícia, la categorització està en primer lloc i contrasta amb l'escassa incidència del desafiament als estereotips, que es troba en últim lloc.

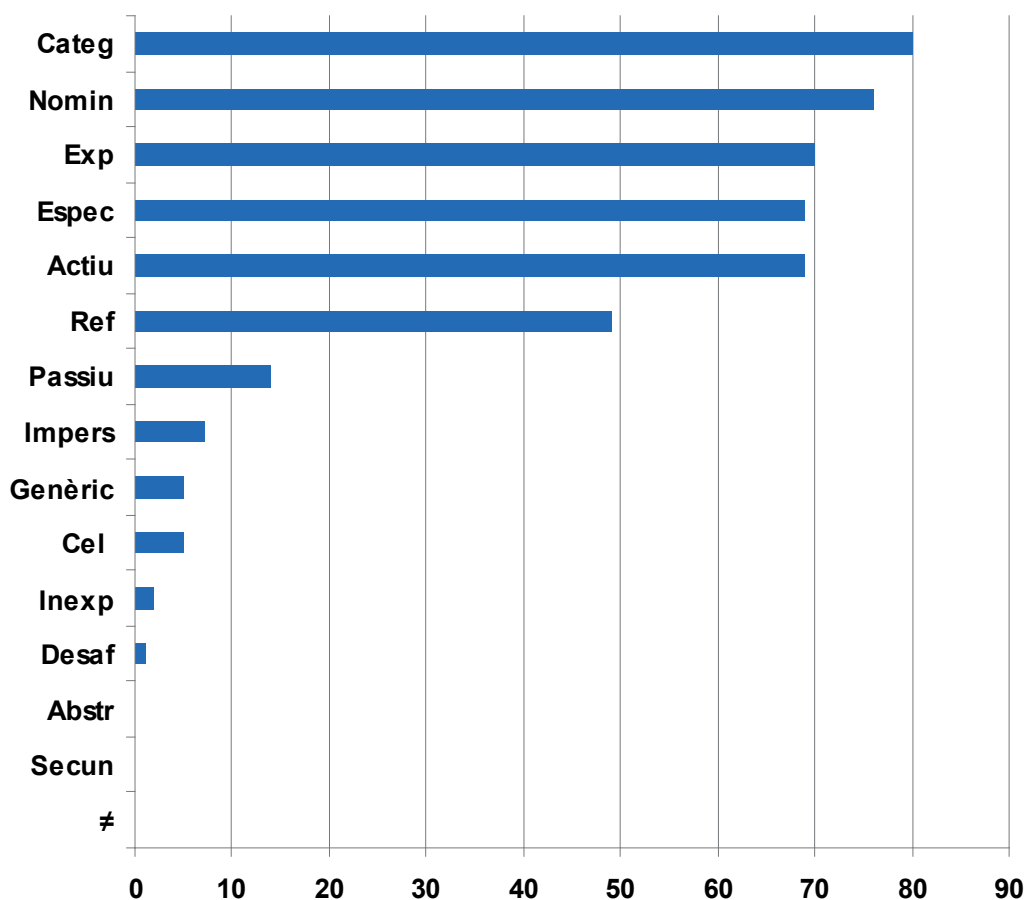
Tema Home

Gràfic 18. Representació gràfica de la Taula XXXI

En el cas de l'home subjecte noticiós, la política, el govern i la legislació són qüestions que es troben als tres primers llocs seguides curiosament de temes sobre violència que van davant dels temes sobre economia, esports, laborals etc., com veiem al Gràfic 18.

Persona Home

Gràfic 19. Representació gràfica de la Taula XXXII

D'acord amb el gràfic 19, Ací el desafiament a estereotips és escàs. En canvi la categorització, la nominalització, l'especificitat, l'experiència i l'activitat van a continuació amb un gran percentatge, acompanyat també de l'ítem referit a temes relacionats amb el reforçament d'estereotips.

El resultat de l'estudi a GMMP ens diu que els mitjans de comunicació presenten una imatge predominantment masculina, incongruent amb una realitat mundial, on almenys la meitat de la població està constituïda per dones. El canvi que es veu a favor de la presència femenina comença en els temes de ciència i salut, després en els temes de política i de govern, socials i jurídics i, finalment, sobre temes relacionats amb crim i violència.

IV. Discussió

Tota la documentació revisada evidencia l'hegemonia masculina en el poder públic (Gramsci, 1971). A continuació, encetem la discussió de l'anàlisi efectuada de la mà dels 22 articles d'opinió que ens van publicar al diari *Levante*, des de 2010 fins ara (Annex VII), a partir dels quals analitzem i proposem el debat sobre el tema objecte d'investigació que presentem, d'acord amb la conjugació de dues modalitats de treball que des del principi d'aquesta tesi hem defensat per tal d'aconseguir el nostre objectiu, dins del marc de l'ACD, i que són: la investigació i l'acció. Cal dir que al llarg de tot aquest treball, ja hem pogut observar alguns exemples dels articles esmentats.

De manera sistemàtica, una bona part significativa de l'administració pública, de les institucions públiques (Consell Jurídic Consultiu), de la classe política, dels mitjans de comunicació, de les autoritats lingüístiques com la RAE i l'AVL (Navarro Tomás, I. 2011, art. 4 *L'ambigüitat consubstancial i l'AVL*. Annex VII), dels llibres de text escolars i, fins i tot d'algunes dones, ometen, en la majoria dels casos voluntàriament, la importància d'aquesta qüestió sociolingüística i perpetuen així la discriminació. (Navarro Tomás, I. 2013, art. 10, *Querella de dones*. Annex VII).

El llenguatge jurídic, a més de ser tradicionalment un tipus de llenguatge críptic i de construccions sintàctiques farragoses i recargolades, és un llenguatge

ancorat estratègicament en el món masculí. Quan l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana fa referència al *Presidente*, només se'n proporciona l'opció en masculí, amb la qual cosa resulta molt difícil que la consciència col·lectiva configure una dona com a *Presidenta*. Usar el genèric *Presidente* distancia les dones del poder. Aquesta distància es fa també evident quan s'usen els genèrics a *Cofradías de pescadores* i a *Síndic de Greuges*. El masculí genèric té cada vegada més de masculí i menys de genèric, i actua com a element que inhibeix, com hem vist als exemples, el poder de les dones.

Aquesta és la idea expressada al llibre Rodríguez Fernández, *La evolución del género gramatical masculino como término genérico* (2009). (Navarro Tomás, I. 2010, art. 2, *El femení genèric*. Annex VII). Rodríguez creu que la teoria funcionalista del llenguatge defensa sistemàticament el genèric perquè "[...] la mayoría de substantivos son de género fijo" (2009: 35). L'autora, partidària de les tesis feministes, està convençuda que el masculí genèric no rep una lectura genèrica referida a homes i dones, sinó una lectura exclusivament específica referida a homes.

D'altra banda, la filòsofa Amelia Valcárcel sosté al seu llibre *Feminismo en un mundo global* (2009) que en la societat hi ha una llei no escrita que ella anomena *La Ley del Agrado*, incompatible amb l'exercici del poder i assumida secularment per les dones, cosa que ens impedeix instal·lar-nos en el poder perquè aquest comporta tradicionalment conceptes com distància, imposició i absència d'emotivitat (Navarro Tomás, I. 2011, art. 5 *La semàntica i el Papa*. Annex VIII). En aquesta línia, Jessica Alfaro Álvarez, al seu article *La retórica del poder* (2005: 105), publicat a la revista *Discurso y Sociedad* diu:

[...] Busco evidenciar el discurso de la Iglesia, desde el rescate de lo no dicho o lo que permanece silenciado bajo las declaraciones respecto a la ética del cuidado, la renuncia al poder y el ideal heterosexual, para proponer otra mirada hacia las prácticas, una que contenga nuevas pistas para

el contrato social que se vive en lo cotidiano, en el día a día que suele quedar oculto cuando se aborda la política sólo desde el plano macro-social, o se pretende navegar sin obstáculos en una sociedad transparente a los nodos del poder.

Les dues autores esmentades busquen, en definitiva, una de les agendes, en termes d'Amelia Valcàrcel, pendents a la societat actual: l'apoderament de les dones. Aquest s'entén com un procés a través del qual les dones es transformen en agents actives de les seues vides personals i col·lectives. Això significa una presa de poder per promoure canvis en la seua situació personal: podran gaudir de major autoestima, autonomia, accés a recursos i participació social i política i en la seua situació social el reconeixement d'aquesta autonomia els permetrà canviar les desigualtats que els afecten.

Totes i tots coneixem la històrica i reiterada reivindicació de les pescadores de l'Albufera per assolir els mateixos drets que els pescadors. Després de 9 anys de batalles legals, només a colp de sentència les pescadores han aconseguit tenir els mateixos drets, hereditaris i de pesca, que els homes. (*El País*, 16.09.2008). La redacció de l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana ajuda a perpetuar la discriminació entre pescadors i pescadores quan només fa referència als pescadors i, de cap de les maneres, contempla la possibilitat que hi hagen pescadores. Una vegada més, la realitat queda ben reflectida en el llenguatge, i no a l'inrevés. Possiblement, si l'Estatut haguera fet un reconeixement dels drets de les pescadores i un ús no sexista del llenguatge, s'hauria facilitat la solució al problema. (Navarro Tomás, I. 2012, art. 8 *Labores propias del sexo*. Annex VII).

El cas del Síndic de Greuges també destaca, atés que una dona, Emilia Caballero Álvarez, fou síndica a les Corts Valencianes, però la redacció de l'estatut no preveu el femení per aquests casos. Així, el seu nomenament, publicat al DOCV, ve com a Síndic i no com a Síndica.

Darrere d'aquesta posició trobem el convenciment que comparteixen certs col·lectius socials, la gran majoria compostos per dones, que el masculí genèric ja no rep una lectura genèrica (referida a homes i dones), sinó exclusivament específica (referida només a homes). Des d'aquesta postura l'autora assegura que hi ha una preocupació constant per trobar altres fórmules alternatives, vàlides tant per a la llengua com per als textos.

Hi ha masculins genèrics singulars que estan perdent el sentit genèric, l'exemple que posa l'autora és *el estilo del hombre*, on *hombre* ja no vol dir per a moltes persones *hombre y mujer*, encara que implica amb intensitat el significat de *ser humano*.

Gràcies a la progressiva incorporació de la dona a àmbits de la societat que fa trenta anys encara estaven vetats, s'ha desencadenat una reflexió sobre la forma de referir-se a col·lectius humans, fenomen al que ha acompanyat un intent constant d'intervenir en el llenguatge.

Tal com passa en el llenguatge administratiu o en l'educació, el llenguatge periodístic ha rebut una especial atenció per part de la crítica feminista del llenguatge. En aquest sentit, cal dir que resulta necessària la intervenció conscient i directa dels modes de comunicar en la tasca periodística, vista la rellevància especial que té aquest llenguatge en la configuració de la llengua comuna. Així, les estratègies per a un ús no sexista del llenguatge són una destresa més que la persona que comunica ha d'integrar en els seus discursos, orals i escrits.

Al nostre estudi dels informatius de RTVV, hem pogut constatar la infrarepresentació de la dona com a subjecte noticiós i la seua col·locació sistemàtica en espais més irrellevants o de menor categoria social. No obstant això, Rodríguez Fernández (2009) sosté que, al llarg del seu estudi sobre els textos periodístics, es pot constatar que l'ús del masculí com a genèric evoluciona i cada vegada és major la tendència a especificar el gènere.

Però, si comparem les anàlisis dels informatius de Canal 9 amb la premsa escrita analitzada a *La prensa por dentro* (Gallego, 2002), no trobem quasi diferències en el tractament noticiós de les dones, tot i haver passat 14 anys. Així, al diari *Avui*, en el consell de redacció eren tots homes, tot i ser un dels rotatius amb més presència femenina en la redacció i era habitual suspendre un judici de la realitat social per donar pas a la realitat mediàtica. I aquella realitat mediàtica masculina és la que majoritàriament continua vigent tot i que, tenim la paradoxa que durant el període estudiat dels informatius de RTVV, la directora general i la subdirectora d'informatius de RTVV eren dones.

Durant 2002, la directora adjunta d'El País confessava que: "las mujeres no nos atrevemos a plantear temas de mujeres" (Gallego, 2002: 124). La subordinació i categorització fan que el rotatiu esmentat situe com a anecdòtiques i inadequades les qüestions de gènere, fet que també es desprén dels informatius de RTVV analitzats, malgrat els llocs directius ocupats per dones durant el període estudiat, com hem esmentat. Aquest cas concret de RTVV ens demostra que pel fet de tenir dones als llocs de responsabilitat no implica una perspectiva de gènere en el tractament noticiós. I, d'altra banda, ens porta a pensar que hi ha casos on les dones, tot i tenir poder, són continuistes en els esbiaixos sexistes igual que els seus predecessors, el que no saben és si per convicció o per pressió.

L'estudi fet al *Periódico de Catalunya* (Gallego, 2002) ja apuntava que les dones en l'espai públic ocupen la zona més social o les notícies blanques (societat, espectacles), i els homes la més abstracta o les notícies dures (política, govern, economia, internacional), exactament igual que hem observat ara a RTVV.

Ignacio Ramonet (1999) apunta al seu llibre *La tiranía de la Comunicación*, que el concepte d'actualitat ha canviat i qui la determina és la televisió, observació que compartim i defensem al nostre estudi.

D'altra banda, el llibre de Gallego (2002) pretén conceptualitzar i proposar una perspectiva de gènere com a categoria aplicable a l'enfocament periodístic i visualitzar, com diu H. Moore (1996) "els grups silenciats". La major part dels mecanismes responsables de les apariències estan ocults (Gallego, 2002: 367); així, l'autora proposa 4 factors que determinen els mecanismes observats:

1. Factors estructurals: organització de l'empresa.
2. Factors grupals (cultura periodística). Atribució de rang informatiu: allò fàctic per damunt de processos o relacions. Deslegitimació ideològica: la cultura periodística creu equivocadament que els continguts que es presenten no responen a una ideologia, sinó a la realitat. Rebuig aleatori a la redundància informativa, tot i que el treball informatiu se centra en la repetició, per exemple, el cas Breton repetit en molts informatius, les qüestions de gènere no es repeteixen, perquè es creu que molesten. Assistim a un rebuig de la diferència genèrica, com si l'audiència no tinguera preferències genèriques, tot i que les dones, més longeves que els homes, tenen més experiència vital que els homes.
3. Factors Socio-culturals. Cosmovisió de gènere dominant. Mecanisme de familiaritat o irrespectuositat: les dones es denominen de forma familiar i pròxima més que els homes. Mecanisme de l'acceptació grupal minoritària: és més fàcil entendre les contradiccions culturals per diferències ètniques que de gènere.
4. Factors Individuals. Referits a la idiosincràcia de les persones alhora de tractar i entendre aquestes qüestions.

La lingüística estructural funcionalista i la crítica feminista del llenguatge són els dos corrents d'investigació que, dins de l'àmbit hispanoparlant, més interès han demostrat per aclarir la vinculació de la categoria extralingüística *sexe biològic*, amb l'estructura gramatical de la llengua espanyola, i en última

instància, per delimitar les capacitats referencials dels masculins genèrics quan designen éssers sexuats. Per als funcionalistes el morfema de gènere és un principi constructiu de les llengües romàniques com l'espanyola i la catalana, la funció principal del qual és relacionar significats a través de la concordança. Dins del paradigma de gènere, s'estableix que el masculí és el terme no marcat, enfront del caràcter específic del masculí. Per tant, en la referència a éssers sexuats, quan no es pot o no es vol designar la naturalesa sexual dels ens designats es recorre al gènere gramatical masculí.

En canvi, la crítica feminista del llenguatge no té la mateixa opinió pel que fa a l'ús del gènere gramatical masculí com a terme genèric. Aquesta crítica feminista diu que els principis d'economia lingüística i de rellevància que defensa la gramàtica funcional són excuses per tal de mantenir un estat de les coses injust. Així, la crítica feminista sosté que darrere del sistema de gènere de la llengua espanyola i, en aquest cas catalana, s'amaga la codificació de l'androcentrisme social imperant en la nostra cultura. Tanmateix, el paper de la llengua no queda només com a simple dipositària d'una mentalitat sexista, la llengua també forma part de la responsabilitat en la perpetuació d'una societat sexista, per la qual cosa l'ús del masculí genèric ha de ser progressivament substituït per altres formes de mencionar la col·lectivitat més igualitàries.

En la gramàtica funcional, el gènere és un membre categoritzador del sistema que vincula elements susceptibles de tenir les mateixes funcions i exerceix en el sintagma una funció constructiva, i amb els morfemes de nombre i persona és responsable del fenomen lingüístic de la concordança, gràcies a la qual s'ordena i jerarquitzava la informació. El gènere és un contingut significatiu constant en el discurs.

Ara bé, la majoria de substantius són de gènere fix (Rodríguez Fernández, 2009), argument en què s'ha recolzat la lingüística funcional per tal de reivindicar el caràcter accessori dels aspectes referencials en el estudi del morfema

de gènere, i els exemples que la teoria funcionalista posa són els substantius epicens: *formiga, criatura, bebé, persona, jirafa* que, encara que es refereixen a éssers sexuals, es comporten com a substantius de gènere fixe. Però, en espanyol, l'oposició de gènere gramatical masculí/femení no correspon sempre a la dicotomia sexual mascle/home-femella/dona. En alguns casos, el masculí i femení marquen el nombre i no el gènere: *leño-leña, made-ro-madera, tuno-tuna*; o en altres casos es marquen altres característiques extralingüístiques: *naranjo-naranja, manzano-manzana; tejedor-tejedora, segador-segadora; político-política, químico-química*.

No obstant això, en els substantius dotats de flexió genèrica, els referents dels quals són éssers sexuals la doble flexió es troba vinculada a la dicotomia sexual: masculí-home, femení-dona, però, segons el funcionalisme, això seria masculí- home/dona. Però, tal i com expressa la crítica feminista: el femení compta exclusivament amb un valor específic al·lusiú únicament al conjunt de les dones. I, l'excusa de l'economia del llenguatge que addueix el funcionalisme no convenç la crítica feminista. En qualsevol cas, el gènere forma part de la naturalesa constructiva de la llengua i, per tant, suposa un element irrenunciable en la comunicació lingüística. El sistema actual admet que el masculí siga masculí i femení però el femení només és femení.

No és estrany, doncs, que el masculí genèric siga objecte polèmic d'estudi de la crítica feminista dedicada des dels anys 70 a establir i determinar les connexions entre llenguatge i organització patriarcal. La crítica feminista està convençuda que la interacció constant: realitat social-llengua-realitat social-llengua, col·loca la llengua en la major dipositària de la mentalitat sexista i androcèntrica perpetuada en l'ordre social actual.

La crítica feminista del llenguatge estudia l'ús, comportament i estructura de la llengua des de dues categories analítiques de gran pes en els moviments pels drets de la dona: el sexisme i l'androcentrisme. Així, el sexisme suposa la manifestació a través d'elements lèxics, fraseològics i discursius de judicis

que suposen menysteniment de la figura femenina. Davant del sexisme, centrat en la imageria negativa de la dona, l'androcentrisme assenta les bases en la identificació ésser humà = varó, que és la mesura de totes les coses i representant únic de l'experiència humana. L'androcentrisme lingüístic està constituït per tots aquells recursos que produeixen una ocultació de la dona en el discurs, entre els quals l'ús del gènere gramatical masculí com a gènere no marcat suposa el major representant de la codificació de l'androcentrisme social en la llengua.

Així doncs, pel que fa al nostre estudi dels llibres de text de Primària i Secundària, hem observat com als textos el protagonisme es troba majoritàriament en xiquets i homes i, a més a més, el masculí genèric és el més usat respecte a les formes inclusives. Pel seu caràcter estructural i sistèmic, el caràcter no marcat del gènere gramatical masculí és vist com el màxim exponent de la codificació de la cultura patriarcal en la llengua espanyola. Qualsevol masculí genèric visibilitza els homes i exclou les dones. L'ambigüitat semàntica que suposa el genèric, García Meseguer (2009), es constata en el fenomen que ell anomena salt semàntic: Exemple: *Los ingleses prefieren el té al café. También prefieren las mujeres rubias a las morenas.* García Meseguer diu que en la ment de l'autor de l'exemple el primer enunciat era sexista, tal i com demostra el segon enunciat. Aquest rellicament semàntic reforça la teoria de l'androcentrisme de la crítica feminista. Per a Lledó, al llibre de María Rodríguez Fernández (2009: 47), la necessitat que té el llenguatge de especificar en molts contextos el femení i el masculí, invalida la teoria del masculí genèric: *...los laicos, hombres y mujeres...*, i suposa una prova inequívoca de la insuficiència referencial del masculí genèric. D'altra banda, l'espanyol té substantius on resulta impossible utilitzar un terme genèric masculí: *monje-monja, sacerdote-sacerdotissa, brujo-bruja.*

Amb tot i això, hem vist com als llibres de text de Primària i Secundària estudiats hi ha un ús sistemàtic del masculí genèric, tot i que hem detectat que hi ha usos de masculins usats coma a genèrics però que en realitat marquen la

realitat social de l'època on la dona estava socialment exclosa a la major part de la vida social: comerciant, propietaris, senyors feudals, trobadors, escuders, aprenents, eclesiàstics.... Aquesta exclusió social de la dona expressada a través del llenguatge en el període medieval la trobem als nostres dies dins de la jerarquia eclesiàstica on només caben els homes i les dones, igual que al Feudalisme, no tenen representació social.

Amb tot, Rodríguez Fernández (2009) diu que Espanya ha estat un dels països que ha mostrat una major receptivitat a les recomanacions del Consell d'Europa, a través de la Secretaria General per tal d'afavorir, a través del llenguatge, la incontestable presència de la dona a tots els àmbits de la societat. La profusió de guies que donen solucions per tal d'usar un llenguatge no sexista que prefereixen bandejar el masculí genèric en són una bona mostra, tot i ser menystenides per la *Real Academia Española de la Lengua*.

Una altra manera d'ocultar el gènere femení i les dones als llibres de text escolars és silenciar els personatges històrics femenins destacats. D'aquesta manera, se segueix en els currículums docents la mateixa inèrcia patriarcal i androcèntrica que hem vist al llarg de la història, des d'Aristòtil a Lluís Vives, passant per Eiximenis. Tenim nombrosos exemples d'homes destacats que han volgut capgirar les vides de les dones i silenciar-les. L'exministre d'Educació, I. Wert, encetava durant el seu mandat, una línia continuista amb els seus predecessors i pretenia que la segregació per sexes a les escoles fóra constitucional (Navarro Tomás, I. 2012, art. 9 *La Semàntica i Wert*. Annex VII).

Les institucions acadèmiques com la *Real Academia Española de la Lengua* i l'Acadèmia Valenciana de la Llengua són refractàries al llenguatge inclusiu i arriben a ridiculitzar i menystenir aquesta perspectiva de gènere amb l'excusa de l'agramaticalitat, (Navarro Tomás, I. 2011, art. 4 *L'ambigüitat consubstancial i l'AVL*. 2012, art. 6 *Alcaldesa, fornera...* Annex VII). El mateix passa amb les institucions polítiques, com el Consell Jurídic Consultiu, que rebutgen

el llenguatge inclusiu per qüestions més ideològiques que no gramaticals, (Navarro Tomás, I. 2010, art. 1 *Ús i abús del masculí genèric*. Annex VII).

A més de les institucions polítiques i acadèmiques, no ens podem oblidar de l'Església catòlica, com a institució fàctica que juga un paper determinant en l'àmbit educatiu a l'Estat espanyol. (Navarro Tomás, I. 2013, art. 12 *Església, Feminisme i Semàntica*. Annex VII). L'arquebisbe de València, Antonio Cañizares, declarava recentment que "la ideologia de gènere es incompatible con la ecología" i que "no es comparable lo ocurrido en Irlanda (referint-se als casos de pederàstia) con los 40 millones de seres humanos destruidos a través de la medicina (referint-se a l'avortament)". (La Sexta. 15.10.2015). A més, Cañizares (2015) redefineix el feminisme anomenant-lo "ideologia de gènere".

La nostra tesi sosté que el context sociopolític determina substancialment la vida de les persones i, sobretot, dels col·lectius discriminats. (Navarro Tomás, I. 2014, arts. 18 i 21 *Urgència social i Dimissió*. Annex VII). Com menys desenvolupat és un país més agressions hi pateixen les dones i xiquetes (Navarro Tomás, I. 2014, art. 17 *Més de 200 xiquetes*. Annex VII) de manera brutal i sistemàtica.

Resulta inadmissible que els programes educatius d'un país no continguin elevades dosis de pedagogia dedicades a aquesta tasca d'igualtat i respecte a les dones (Navarro Tomás, I. 2013, arts. 13, 14 i 15 *Filosofia, El dilema, L'escorcoll*. Annex VII) i sobrevisca un relat social retrògrad i masclista (Navarro Tomás, I. 2014, art. 20 *L'ascensor i l'aspiradora*. Annex VIII), o que els mitjans de comunicació no en siguin conscients d'aquesta injustícia (Navarro Tomás, I. 2014, art. 19 *Canal inclusiu*. Annex VII).

La discussió és necessària per avançar, com també ho són els idearis compromesos en aquesta tasca imprescindible (Navarro Tomás, I. 2014, art. 22 *Sense trampa ni cartró*. Annex VII).

V. CONCLUSIONS

En aquest apartat, desenvolupem les conclusions de manera específica per a cada camp d'estudi i, en acabant, de manera general per a tota l'anàlisi d'estudi.

5.1 **Conclusions específiques**

A les conclusions específiques, trobarem les conclusions a què hem arribat de cada camp estudiat. Així doncs, comencem per l'Administració de Justícia.

5.1.1 **Administració de Justícia**

En la realització d'aquest treball volíem constatar que, efectivament, tot i tenir una legislació vigent, estatal i autonòmica, adreçada a fomentar un relat inclusiu en l'Administració Pública, amb un seguit de guies administratives sorgides per aquesta finalitat, aquest relat dista encara molt d'ésser inclusiu a tota la literatura de la citada administració.

A més d'aquesta esfera pública de l'àmbit administratiu, conscients de la influència en la societat de les altres dues esferes públiques: l'educació i els mitjans de comunicació, també hem volgut demostrar a través de l'anàlisi crítica, els esbiaixos sexistes i androcèntrics que s'hi contenen.

D'altra banda, ha sigut la nostra intenció destacar el posicionament refractari per part de les acadèmies oficials de la llengua, espanyola i valenciana, que, tot i ser possible la redacció igualitària des d'un punt de vista gramatical, aquestes mostren una clara resistència, en la mateixa línia que l'acord analitzat del Consell Jurídic Consultiu.

Així doncs, hem pogut confirmar allò que en principi sospitàvem, i, per això, un dels objectius principals d'aquest treball era desemmascarar, d'una banda, una administració pública que, fins ara, no ha acomplert els preceptes igualitaris establerts i, d'altra banda, unes institucions acadèmiques reàctives al canvi de discurs i instal·lades en uns entrebancs ideològics més que gramaticals.

També era la nostra intenció crear una inèrcia de debat i discussió per tal de situar aquesta qüestió dins de l'àmbit formal i universitari, que generara consciència, sensibilització i rigor perquè els àmbits de poder actuen i, alhora, demostrar la importància de la investigació-acció per a la consecució d'un altre dels objectius que ens proposàvem i que defineix tota aquesta investigació: construir un relat públic igualitari i inclúsiu sota la perspectiva de gènere.

Així doncs, podem constatar que el llenguatge usat als documents de les administracions públiques: local, autonòmica, a les universitats i de Justícia, és majoritàriament en masculí, bé perquè s'usa el masculí genèric, com és el cas de l'Estatut d'Autonomia, o bé perquè s'usa directament en masculí, com són els casos dels documents estudiats de l'Administració de Justícia. Hem pogut evidenciar també que, en aquests documents de l'Administració de Justícia, per ser personalitzats amb una plena identificació de la persona administrada, s'evidencia més el doble error, de concordança i discriminador.

Resulta, doncs, com afirmàvem abans, bastant evident la contradicció existent a l'administració pública de la Comunitat Valenciana en aquesta matèria que, d'una banda, legisla sota la consigna de la igualtat de gènere al llenguatge administratiu (Llei de 4 d'abril de 2003, d'Igualtat entre Dones i Homes), on a l'article 48 es propugna l'ús del llenguatge no sexista en els escrits administratius i, d'altra banda, retalla aquest dret tant per la constant invisibilització de la dona als escrits, usant abusivament els genèrics, com pels comportaments d'alguna de les més distingides institucions públiques, com ara el Consell Jurídic Consultiu, que recomana l'ús dels genèrics perquè considera que les formes inclusives són incorrectes gramaticalment i dificulten la comprensió textual.

Comptat i debatut, som de l'opinió que, amb tota la legislació que hi ha sobre aquesta matèria, és el moment de fer efectiva la tercera agenda d'Amelia Valcárcel, la del poder de les dones, fent-les visibles als documents públics i, per tant, donant-nos el conseqüent ressò i protagonisme dins de la societat. I, en aquest sentit, l'anàlisi crítica del discurs té l'objectiu d'empoderar els grups socials enfront de l'hegemonia que impera a la societat —en aquest cas la falta d'igualtat entre homes i dones al món actual.

Pel que fa als resultats de l'anàlisi quantitativa dels documents administratius analitzats, podem asseverar que, en la primera part de l'estudi referida als textos de l'administració local, autonòmica i universitats, els textos menys inclusius són els de Justícia, seguits dels de les universitats, els de l'Administració local i finalment els de l'Administració autonòmica. L'Estatut bàsic de l'empleat públic i l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana usen el masculí genèric sistemàticament i, a més, el primer només usa el femení per qüestions de maternitat i de violència de gènere. Pel que fa a l'estudi dels 100 edictes concrets de l'Administració de Justícia, la menys inclusiva de totes, i d'acord amb la taxonomia establerta, només 15 d'ells realitzen la concordança gramatical correcta entre el càrrec i la persona a què es refereix, i els 85 documents restants no fan un ús del llenguatge inclusiu i realitzen, per tant

i per ordre de més a menys percentatge, el que hem anomenat discordança gramatical, doblats innecessaris, falsos inclusius i ús i abús de les plantilles.

5.1.2 Conclusions sobre els llibres de text

Recordem que, en l'àmbit d'estudi de l'educació, ens proposàvem com a objectius evidenciar i denunciar la legitimació que justifica la discriminació sexual als textos docents a través, sobretot, del llenguatge i en menor grau a través de les imatges, a partir de la hipòtesi que presentem sobre l'exclusió sexista en el curriculum docent, malgrat la legislació vigent en igualtat de gènere i els estudis realitzats en aquesta matèria. A continuació, hem subdividit les nostres conclusions específiques sobre els llibres de text en relació amb cada cicle educatiu.

a) Llibres de Primària

La tendència majoritària als llibres estudiats és mantenir el protagonisme masculí a les lectures. No obstant això, ens han sorprés dos llibres de 1r, de Llengua, un en castellà (Vicens-Vives, 2011) i un en valencià (Marfil, 2007), on predomina el llenguatge inclusiu, doblats dels termes i protagonisme femení. Però, també tenim en 1r curs, el llibre de Llengua en valencià (Tabalet, 2010), en el qual predomina el protagonisme masculí. També destaquem llibres, com el de Coneixement del Medi, de 3r (Santillana, 2008), que no té cap protagonista ni personatge femení; en canvi, el llibre de Matemàtiques de 3r (Santillana, 2008) no té cap personatge ni protagonista masculí. Els llibres que mostren més interès per la inclusió en el llenguatge han estat els dels cursos de primer cicle, 1r de Primària.

Dels llibres de 1r, de Llengua, en valencià i d'editorials diferents, Tabalet i Marfil, destaquem Marfil com a editorial més inclusiva que Tabalet; i també

dos llibres de 5è de Llengua, valencià i castellà, d'Anaya, que mantenen als dos casos la tònica excloent i discriminatòria en el llenguatge.

A l'assignatura d'Educació per a la Ciutadania de 5é, SM, la força i la intel·ligència tenen representació en l'àmbit masculí, però la solidaritat i la lluita pels drets humans estan representats en l'àmbit femení.

El llibre de Religió estudiat manté una tònica inclusiva constant amb els termes cristians-cristianes tot i que la jerarquia cristiana sempre s'expressa en masculí, però no per ser un genèric, sinó per ser una jerarquia exclusiva dels homes on les dones no tenen espai. Aquest ús del masculí com a tal també apareix als llibres de Ciències Socials de Secundària per la mateixa raó: perquè eren professions i estatus socials majoritàriament masculins: funcionaris, senyors, comerciants, propietaris, escuders, oficials, banquers, aprenents, trobadors... La presència global de les dones en imatges és minoritària i la representació socioprofessional i psicològica de les xiquetes té menor transcendència i calat en la societat que la dels xiquets.

b) Llibres de Secundària

En el cas dels llibres corresponents al cicle de Secundària, concloem que el masculí genèric s'usa sistemàticament per als gentilicis i les professions a tots els textos ací estudiats, sobretot als de Ciències Socials, de manera que la dona perd tota referència identitària i de pertinença a un espai, a un lloc geogràfic organitzat, i per tant, no ocupa pràcticament cap espai ni polític ni social en tot el llibre.

Pel que fa als models que s'ofereixen de la dona en les distintes àrees de coneixement, les professions s'expressen majoritàriament en masculí, entre les quals destaquen *els científics* i *els experts* (U 3 i 8), termes que invisibilitzen clarament la dona en el món científic i qualificat. En els llibres de València

ocorre un fenomen semblant, s'usa *alguns autors* (U8) on les dones no tenen espai. També volem fer referència a *els recol·lectors* (U16), tasca que durant la prehistòria era assignada a la dona junt a l'atenció als fills i les feines de casa i l'home es dedicava obligatòriament a caçar: en canvi, al text només apareix *els recol·lectors* i no *les recol·lectores*.

Als llibres de 2n i 3r continua la tònica dels gentilicis i professions en masculí genèric: funcionaris, poetes, geògrafs, astrònoms, governadors (U6); historiadors (U1); traductors (U7).

Pel que fa a la rellevància que concedeixen els llibres de text a les dones, hem de dir que els personatges històrics destacats són majoritàriament masculins i les escasses referències històriques femenines són fotografies (emperadriu Teodora, Minerva, Juno, Venus, Medusa i Dama d'Elx), sense que apareguen els noms escrits de dones amb projecció històrica dins de la redacció escrita al llibre de text.

Dins de les professions, el món de la judicatura i de la política sempre s'anomena en masculí, pràctica que fins als nostres dies, en molts casos, encara perdura. Tal com comentàvem a la primera part del nostre estudi, tot i que apareix el nom i cognoms als edictes judicials, encara que es tracte d'una dona, en molts casos la professió s'escriu en masculí: la jutge María, la procurador Ana, la secretari judicial Elisa, són alguns del exemples.

Si el femení no s'usa per a anomenar les dones en qualsevol dels àmbits de la vida i de la societat, mai no s'arribarà a la igualtat. Pel que fa a la representació socioprofessional i psicològica de les dones, només es parla de la dona a la unitat 12 on s'explica la discriminació que patia durant l'Imperi romà amb la limitació dels seus drets: no votava, no testava, no heretava (U11 "grans propietaris agrícoles") i rebia menys educació que l'home.

El llibre de 4t de l'ESO de C. Socials, a diferència dels altres tres, conté alguns dossiers dedicats a dones destacades en la història per la seua lluita feminista i que el llibre mostra com a monografies aïllades i singulars, fora de la normalitat i que la professora López-Navajas considera no recomanables per la seua excepcionalitat.

Així, apareix Olympe de Gauges com a personatge feminista excepcional de la Revolució Francesa amb la seua Declaració dels drets de les ciutadanes (1791), però no hi ha cap referència al moviment polític i social encetat per les dones a les darreries del segle XV anomenat *La Querelles des Femmes*, on se situen dones destacades en el món de les lletres i la literatura com Christine de Pizan (La ciutat de les Dames, 1365-1430) o Isabel de Villena (Vita Christi 1430-1490). I, pel que fa a la presència global de les dones en imatges i fotos, s'evidencia una vegada més la majoria d'homes respecte de les dones.

Els llibres de C. Naturals i de Matemàtiques, atés el seu contingut curricular, no contenen tanta terminologia marcada com les assignatures esmentades. Això no obstant, pel que fa al nombre de personatges destacats, tal com vèiem a la nostra anàlisi, apareixen homes destacats al món de les matemàtiques i la física i química, i llevat d'alguns pocs casos concrets d'Hipatia d'Alexandria, Marie Curie, una infermera Mme. Arcanville, i Carol Hill i Diana Northop, geòloga i biòloga, no apareix el nom de més dones que han desenvolupat amb treballs importants al llarg de la història. com: Theano, matemàtica que difongué el sistema matemàtic a Grècia i Egipte; Maria la Judia, física inventora del Bany de Maria; Tròtula, especialista en medicina que digué que la infertilitat pot ser masculina o femenina; Mileva Maric, dona d'Einstein que digué: "Hace poco hemos terminado un trabajo muy importante que hará mundialmente famoso a mi marido". (Rosa del Aire. 15.09.2013, versió digital)

Els llibres analitzats, com ja hem apuntat, pertanyen al període 2007-2011. Al maig de 2006 entrava en vigor la Llei Orgànica d'Educació (LOE), sisena llei educativa en la història de la democràcia a l'Estat espanyol, i que, com les anteriors, vetllava per una educació no discriminatòria i igualitària, cosa que no podem dir de la nova Llei d'Educació (LOMCE) que l'exministre d'Educació José Ignacio Wert va proposar, la qual defensa i subvenciona, per exemple, la segregació de les escoles per sexes, tot i ser inconstitucional.

En resum, podem asseverar que a l'àmbit educatiu i, per tant, formatiu, es mantenen i fomenten els estereotips de caire sexista on la dona no solament apareix en menys ocasions sinó que es reproduïxen rols i estereotips de discriminació sexual, els personatges històrics femenins són escassos i els moviments socials determinants com el feminisme no tenen un tractament exhaustiu com la resta d'episodis històrics. A més, l'estereotip que els xics són de ciències i les xiques de lletres es troba reforçat per l'aparició d'un nombre major d'ítems referits al masculí en els llibres de ciències respecte al major nombre d'ítems referits al femení en els llibres de lletres

5.1.3 Conclusions sobre els mitjans de comunicació

L'objectiu d'anàlisi que ens vam plantejar per als mitjans de comunicació valencians era l'estudi del tractament de l'aparició de la dona als informatius emesos per l'únic canal de televisió vigent.

En aquest sentit, podem concloure que les dones als informatius de Canal 9 RTVV apareixen en clara minoria, infrarepresentades en molts casos, o, directament no apareixen com a subjecte noticiós en alguns informatius, i quan apareixen sol ser amb la repetició d'estereotipus. El tractament, doncs, és discriminatori perquè algunes de les habilitats adjudicades tradicionalment als homes, de caire més intel·lectual, es mantenen ocultes per a les dones i, en canvi, elles apareixen en activitats de poc o nul contingut intel·lectual.

L'estudi que hem realitzat resulta interessant en la mesura que gran part del nostre coneixement social i polític i les nostres creences provenen de les informacions que escoltem, i tal com apunta Van Dijk (1997), probablement no hi ha cap pràctica discursiva, a més de la conversa quotidiana, que es practique amb tanta freqüència i per tanta gent com és el seguiment de notícies en ràdio, premsa i TV. L'estructura interpretativa, segons Van Dijk, construïda pels mitjans aporta les condicions per a construir un consens públic que estableix i manté una hegemonia ideològica. Les rutines discursives dels mitjans garanteixen, doncs, la reproducció estereotipada dels rols de la dona.

Com hem vist a l'anàlisi, hem analitzat un total de 132 notícies al llarg de 10 informatius i les hem dividides en tres blocs: aquelles on la protagonista és la dona, aquelles on el protagonisme està compartit entre home i dona i aquelles on el protagonista és l'home. Cadascun d'aquests blocs s'observa sota tres perspectives: Àmbit, Tema i Persona. Recordem que l'Àmbit fa referència a tres espais de notícia: local, nacional i internacional. El Tema enumera 15 temes noticiosos: legislatiu, polític, govern, economia, laboral, cultural, educatiu, creença, violència, víctima, domèstic, esports, malaltia i festes. I la Persona es refereix a les característiques del o la protagonista noticiosa: si és una celebritat, si reforça estereotips o els desafia, si parla de desigualtat, si és una persona experta o persona inexperta, o si és activa o passiva, si manté un paper secundari o principal, si s'anomena de forma genèrica, específica, pel nom o per una categoria, o si es parla d'ella de forma impersonal o de forma abstracta.

L'estudi realitzat, com hem vist, no sols s'ha fet des de l'òptica quantitativa, també ens interessava la vessant qualitativa; per això, hem considerat que el lloc, el tema noticiós i la característica de la persona, amb tots els ítems abans esmentats, ajuden a valorar la rellevància i el tractament de la dona en els mitjans de comunicació i concretament en la desapareguda RTVV. El resultat és que el nombre de notícies amb un protagonisme masculí és del 65% del total; el compartit del 19% i el femení del 16%. Evidenciem, doncs,

que el protagonisme masculí guanya amb escreix (quasi el doble: 65%) que el compartit i femení junts (35%).

Ara bé, un factor que considerem també molt rellevant és el temps que s'hi utilitza per cada bloc; així, d'un total de 3 hores i 41 minuts visionats, tenim que el 66% del temps total és per als homes amb 02:26:54h, el 18% del temps per al protagonisme compartit amb 00:39:34h i el 16% del temps, amb 00:34:45h, per a les dones. Podem dir que els percentatges de les variables del temps usat per cada bloc i del nombre de notícies per bloc són pràcticament idèntics, amb un resultat clar: les dones ixen durant menys temps i tenen menys protagonisme que els homes a tot el corpus noticiós estudiat dels informatius de RTVV.

Així, i d'acord amb la teoria de Theo Van Leeuwen (1996), un actor o una actora social és una persona, grup o unitat organitzacional capaç d'una intervenció social identificable, que executa activitats, interactua, formula estratègies i defineix objectius. Les dones, per tant, com a actores socials, no comptem amb el mateix nivell d'inclusió discursiva que els homes i estem incloses en la categoria d'actors socials a través del masculí genèric.

Dins dels tres blocs esmentats (dona, dona+home, home) hem quantificat en quina mesura les notícies fan referència a l'àmbit local, nacional i internacional. El protagonisme masculí sempre és superior al femení en els tres àmbits i, a més a més, la dona conté una regressió en l'aparició, que va des de l'àmbit local (24%) fins a l'àmbit internacional (3%). En canvi, l'home experimenta una aparició progressiva que va de l'àmbit local (54%) fins a l'internacional (85%). Evidenciem, doncs, la projecció i el ressò que rep l'home de cara a l'exterior, sobretot en política i govern, en contraposició a la dona, relegada sobretot a l'àmbit local, pràcticament exempta de projecció internacional i amb qüestions bàsicament domèstiques i irrellevants.

Pel que fa a la temàtica noticiosa, els homes es troben amb un total de 206 notícies respecte a les dones, que només hi són en 48 i dona+home, en 43. A més del destacat protagonisme masculí, en els homes els temes més tractats són els relacionats amb política, amb 49 notícies; en canvi, les notícies més destacades per a la dona i dona+home són sobre violència amb un total de 10 notícies en cada cas. Els temes sobre legislació, política i govern són els més recurrents en els homes, mentre que en les dones els temes més habituals són sobre violència, victimisme i legislació; pel que fa a dona+home els temes més esmentats són també sobre violència però en aquest cas també hi ha temes sobre economia i legislació.

Tot i que les qüestions d'Educació i Cultura s'han encunyat tradicionalment com a temàtica femenina, en aquest estudi observem que també en aquests aspectes els homes tenen un major nombre de notícies. Els temes sobre violència (assassinats i violència de gènere principalment) recauen en major nombre en els homes, amb 23 notícies en comparació a les 10 en cada bloc dels dos restants. El cas de l'assassí Breton ocupa molts dels informatius com també altres morts per violència de gènere. L'esport també és un terreny sobretot masculí, i la secció d'esport supera amb escreix qualsevol altra secció, però per esport s'entén futbol, ja que la resta d'esports reben un tractament testimonial. Tots els futbolistes són identificats amb nom i cognoms sempre, fet que no passa quan es tracta d'esportistes femenines.

En definitiva, la dona com a subjecte noticiós es troba al voltant del 17% (dona: 16%; dona+home: 19%) en aquest estudi d'informatius de RTVV, lluny encara del 24% en què apareix la dona com a protagonista noticiosa als estudis fets pel GMMP, a 71 països de tot el món, l'any 2010 i revisable cada 5 anys.

I, des del punt de vista qualitatiu, destaquem novament una visió distorsionada de la dona en el món amb l'escàs protagonisme que RTVV concedeix a

les dones i l'excés de protagonisme concedit als homes com a representants universals dels nòduls del poder: govern, legislació, economia i política.

L'última perspectiva, la de Persona, revela que les notícies protagonitzades per homes són les que més reforcen estereotipus tradicionals com per exemple: home, intel·ligent, triomfador al món dels negocis, de la política i del govern, enfront dels de la dona: cuidadora, àmbit domèstic, quotidianitat-emotivitat.

Tal i com diu la doctora en filosofia Amelia Valcárcel, consellera d'Estat durant la presidència de Rodríguez Zapatero (*Internet you-tube*, juliol 2010), les dones patim la *Ley del Agrado* que ens situa en el món emocional-quotidià en comparació al racional-professional i ens allunya de l'empoderament i del poder. Aquesta professionalitat que s'atribueix per natura a l'home la constatem en els ítems Expert, referit a les persones que parlen com a expertes (homes: 70; dones: 7) i Actiu (homes: 69; dones: 12).

El mateix ocorre amb els ítems Categoria i Nominalització, on els homes es presenten totalment identificats (homes: 76; dones: 17) i dins d'una categoria social (homes: 80; dones 18), la qual cosa no ocorre amb les dones, que tenen menor "visibilització".

Finalment, el desafiament d'estereotipus és quasi inexistent en tots els casos (dona: 2; home: 1). I les celebritats, on es reforça la idea de projecció exterior, troben major representació als homes (5) en comparació amb les dones (2), tal com vèiem en la distribució de notícies locals, nacionals i internacionals.

En moltes ocasions, les dones apareixen com a teló de fons, tot i ser de la mateixa categoria social i política que els homes: el president Rajoy (2011-2015) i el ministre Montoro (2011-2015) ocupen el primer pla, mentre que la vicepresidenta Sáez de Santamaria (2011-2015) i la ministra Báñez (2011-

2015) ocupen un segon pla o una opacitat. Totes les categories presentades estan basades en realitzacions lingüístiques, però no cal oblidar que el seu enfocament primari són categories sociològiques.

5.2 Conclusions finals

Al nostre treball som conscients, i així ho expressem, de la gran quantitat d'estudis que s'hi han fet, tan en matèria de llenguatge sexista com en qüestions de discriminació de gènere, tant als mitjans de comunicació com als llibres de text i al llenguatge administratiu. Ara bé, de la mateixa manera que l'estudi de monitoratge als mitjans de comunicació, GMMP, es revisa cada cinc anys i s'actualitzen conclusions i noves línies d'investigació, per tal de tenir noves dades longitudinals sobre la visibilitat i el tractament de la dona en aquest àmbit, nosaltres hem vist la necessitat de fer aquest estudi basat en les tres esferes esmentades dins de la Comunitat Valenciana.

Per tant, com destacàvem al principi, aquesta comunitat ha legislat en igualtat de gènere (2003) quatre anys abans que l'Estat espanyol (2007), de manera que d'acord amb els resultats que presentem, la Comunitat Valenciana tot i ser capdavantera en la legislació igualitària ha incorregut en l'incumpliment i contradicció pel que fa a l'ús dels preceptes legals des de fa més d'una dècada.

Així, hem vist al nostre estudi que el llenguatge usat als documents administratius públics és majoritàriament masculí, bé perquè s'usa com a masculí genèric o perquè s'usa únicament com a masculí i, paradoxalment, de totes les administracions analitzades, és la de Justícia la que presenta menor inclusió de gènere.

Podem evidenciar, doncs, la contradicció que hi ha en l'Administració pública de la Comunitat Valenciana en aquesta matèria a través del comportament d'algunes de les seues institucions, com ara el Consell Jurídic Consultiu, que recomana obertament l'ús del masculí genèric, perquè considera que hi ha usos inclusivament incorrectes gramaticalment i que dificulten la comprensió textual.

Malgrat tot això, el Síndic de Greuges (2010) se situava a favor de la inclusió lingüística amb una fonamentació legislativa i sociolingüística vigent i molt detallada, fet que ens ajuda a no perdre l'esperança i a tenir expectatives en la consecució del nostre objectiu. La Direcció General de la Dona i per la Igualtat (2010) també responia favorablement a les qüestions inclusives que li sol·licitàvem. Però les institucions acadèmiques, per la seua banda, han mostrat reticències amb els usos del llenguatge no discriminatori i així ho han expressat obertament. La conclusió se situa, doncs, en la falta de voluntat acadèmica i política per esforçar-se a fomentar una nova redacció pensada i inclusiva en els textos de l'administració pública. En aquest sentit, creiem que la formació és important, però sense la determinació de les voluntats anteriors, no arribarem enlloc. Per això, en l'actualitat i durant la nova etapa política iniciada el 2015 a la Comunitat Valenciana, podem constatar que, efectivament, amb aquesta voluntat s'ha iniciat un canvi de paradigma a través de la creació d'una conselleria nova, la d'Igualtat i Polítiques inclusives. L'actuació que tinga aquesta nova Administració pública sobre la qüestió que estudiem, enceta noves vies d'investigació que es podran concloure, per exemple, al final d'aquesta legislatura.

En l'àmbit dels mitjans de comunicació, les dones als informatius de Canal 9 RTVV apareixen en clara minoria, infrarepresentades en molts casos, o, directament no apareixen com a subjecte noticiós en alguns informatius i quan apareixen sol ser en la repetició d'estereotipus, malgrat que l'ens es trobava dirigit durant el període d'estudi per dues dones amb càrrecs de responsabilitat, la directora de l'ens i la subdirectora d'informatius. Aquesta circumstàn-

cia ens fa pensar que la dona, tot i tenir poder de representació, pot repetir esbiaixos masculins per mantenir-se en el poder o per temor a perdre'l i perdre així el seu estatus professional.

Com afirma Foucault (1971), on hi ha poder, hi ha resistència, i les resistències només poden existir en múltiples punts que conformen una xarxa de relacions. En un procés de llarga durada, com el camí cap a la igualtat i no discriminació de la dona, aquestes xarxes de resistència que defensaven l'educació de les dones eixamplaren les fronteres de l'autonomia femenina modificant la subjectivitat femenina. La societat, amb la nova subjectivitat, és qui implica l'Estat per a institucionalitzar els espais educatius i professionals de les dones.

Però, la resistència d'una societat patriarcal perdura i, malgrat els estudis i projectes fets en l'àmbit educatiu, encara no s'ha resolt la inclusió de la dona a l'escola a través d'una de les eines educatives més importants per a configurar l'ideari d'una societat: els llibres de text. Aquesta esfera, per a nosaltres, és molt important perquè determina el pensament i l'actitud de les persones des de menudes i ens preocupa, i molt, la justificació que sobre algunes variants de violència de gènere addueix una tercera part dels i de les adolescents de l'Estat espanyol. Així, els llibres de text mantenen una mirada masculina a través dels protagonistes de les lectures, fils conductors i nuclis temàtics de tots els temes, que en la majoria de casos releguen la dona a un segon pla. Però tan important és l'aparició de la dona als textos com el relat de la història, contada sobretot per homes, i que silencia moltes dones que en formen part per les seues accions, pels seus estudis i descobriments i per les seues capacitats. Per tant, l'actuació a través de programes educatius i projectes, entre els i les adolescents d'instituts i universitats, esdevé una emergència social.

Volem afegir que, tal com afirmàvem al principi, aquesta tesi és de caire polític (Eco, 1977) i, efectivament, hem pogut comprovar que la voluntat política

resulta imprescindible com a punt d'inflexió en aquesta tasca on hem vist que, d'acord amb la nostra hipòtesi, malgrat la legislació vigent, les institucions públiques d'una banda i les institucions acadèmiques de l'altra esdevenen refractàries al relat inclusiu per qüestions purament ideològiques.

Així doncs, a través de les esferes públiques observades, s'evidencia una necessitat urgent de revisió i acció per tal d'eradicar les desigualtats de gènere a la Comunitat Valenciana, i això és el que hem intentat reflectir en aquest estudi, i també comprometre les institucions polítiques i acadèmiques per a la consecució de l'objectiu esmentat. No obstant això, sabem que ens hem deixat aspectes importants per analitzar que segurament són molt reveladors, com per exemple l'àrea de la Sanitat pública, tot i que hem n'hem fet algun esment, i també la interacció del llenguatge dins de l'aula entre l'alumnat adolescent, o l'evolució de la perspectiva de gènere en l'àmbit polític dins de la nova realitat sociopolítica, o l'estudi de la mirada inclusiva dins de les xarxes socials..., per citar algunes qüestions que podrien esdevenir futures vies d'investigació.

Finalment, volem fer una referència necessària a totes les persones, homes i dones, que amb la seua actitud respectuosa i inclusiva creuen en aquestes tesis sobre el llenguatge no sexista. Seria injust, irreal i sectari fer d'aquest tema una reivindicació exclusivament femenina.

Per a acabar, volem afegir que aquesta nova mirada inclusiva, aquesta nova forma de mirar comporta una nova manera de pensar que de segur pot ser en ocasions incòmoda però que alhora ens proporciona les eines necessàries per a detectar, reconèixer i descobrir postures immobilistes, discriminatòries i injustes que, en molts de casos, resulta difícil, primer de reconèixer i després d'acceptar. Per això, creiem que la millor manera d'encarar aquesta realitat quotidiana i persistent és observar-la i actuar amb l'ànim de canviar-la, per tal d'avançar i millorar, com expliquem en l'apartat que tot seguit desenvolupem.

VI. INVESTIGACIÓ-ACCIÓ. AGENTA SECRETA 007

L'acció és una part fonamental en el treball que presentem. Com ja hem apuntat, no podem evidenciar la discriminació sense portar de manera explícita una voluntat transformadora. Així doncs, aquesta voluntat de canvi s'acompanya, entre altres coses, dels articles d'opinió publicats al diari *Levante-emv*, ordenats cronològicament en l'Annex VII i que, d'alguna manera, també participen d'algunes parts de les conclusions i de la discussió que hem desplegat en el treball que presentem i que volem destacar en aquest punt, com a paradigma de l'acció.

Pel que fa al tractament dels estereotips de gènere, podem concloure que, tal com apuntem a l'article *Labores propias del sexo* (art. 8, Annex VII) el treball en l'escola és fonamental si volem desfer la inèrcia que al llarg de la història ha sotmés dones i xiquetes sense donar igualtat d'oportunitats. La presència de la dona a tots els àmbits socials, polítics i culturals ha estat sempre restringida o silenciada, com hem vist als llibres de text o als mitjans de comunicació.

Aquesta presència, reivindicada per Olympe de Gauges l'any 1790 perdura encara durant els nostres dies: *A la ciutadania* (art. 7, Annex VII), com també la querella de les dones per situar-se al lloc que els correspon, *Querella de dones* (art. 10, Annex VII); o als mitjans de comunicació, *Canal Inclusiu* (art. 19, Annex VII).

D'altra banda, dins de les nostres i dels nostres representants polítics, tot i que les qüestions d'igualtat i no discriminació per sexe formen part de la seua agenda i dels discursos polítics més encesos i apassionats, la realitat ens condueix novament a discursos medievals on el masclisme i la misogínia imperaven en la societat. Així, exposem a *Urgència social* (art. 18, Annex VII) la crítica al relat d'un ministre (Arias Cañete) amb clares connotacions misògines. Igualment, *L'ascensor i l'aspiradora* (art. 20, Annex VII) critica també aquests polítics que reproduïxen estereotips d'una manera natural i sense cap tipus de problema.

La religió ha estat un dels factors que han influït molt en el tracte que la societat ha donat i ens dona a les dones. Així doncs, tant a l'Estat espanyol, amb l'església catòlica, com al món àrab, amb la religió musulmana o qualsevol tipus de creença religiosa, s'està causant molt de mal i molt de dolor en les dones. Així les coses, el papa Ratzinger sostenia que "la mujer existe por razón del hombre", *Església, feminisme i semàntica* (art. 12, Annex VII); els abusos sexuals a menors també és una qüestió que l'Església catòlica encara no ha resolt, *La semàntica i el Papa* (art. 3, Annex VII) i dins de l'integrisme radical musulmà, coneixem situacions execrables d'alarma social, *Més de 200 xiquetes* (art. 17, Annex VII).

L'educació esdevé l'eix i punt de partida per reconduir i corregir tota la desfeta, com ja hem assenyalat. Per això, no és admissible que els curricula escolars traguen fora de l'ideari educatiu els valors inclusius i de respecte per a tota la ciutadania: *Filosofia* (art. 13, Annex VII), *La semàntica i el Papa II* (art. 5, Annex VII), *La semàntica i Wert* (art. 9, Annex VII), *El dilema* (art. 14, Annex VII).

La qüestió que ens ocupa és molt més política que lingüística, de decisions que han de prendre les nostres i els nostres governants per tal de refer un món més just i igualitari: *L'escorcoll* (art. 15, Annex VII), *Dimissió* (art. 21, Annex VII) i *Sense trampa ni cartró* (art. 22, Annex VII).

A més a més, en l'estudi que ens ocupa volem també destacar a través dels escrits de les nostres accions, quin és el posicionament de la Conselleria de Benestar Social i de dues institucions jurídiques, com són el Consell Jurídic Consultiu i el Síndic de Greuges de la Comunitat Valenciana. Al punt següent presentem quin és el posicionament de dues institucions lingüístiques com la *Real Academia Española de la Lengua* (RAE) i l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL). Les autoritats lingüístiques i jurídiques juguen un paper decisiu en la normalització del llenguatge inclusiu. Tot i que disposem de les lleis i de la gramàtica, veurem novament que el que ens falta és la voluntat política i acadèmica, per a abordar i resoldre aquesta qüestió, que té esbiaixos més ideològics que lingüístics. Finalment, realitzem algunes propostes formatives que segueixen el nostre objectiu de traslladar la investigació a una acció social concreta.

6.1 Institucions acadèmiques: la *Real Academia Española de la Lengua* i l'Acadèmia Valenciana de la Llengua

A causa de l'ofici de la doctoranda, com a traductora-correctora de la Generalitat Valenciana, es tingué l'ocasió de corregir, abans de publicar al DOCV, l'esborrany de l'Avantprojecte de Llei d'Ordenació i Gestió de l'Administració Pública Valenciana, l'any 2010. El text estava redactat en masculí genèric, amb la qual cosa no s'ajustava a la legislació vigent sobre el llenguatge inclusiu als textos administratius. Per això, a més de les correccions lingüístiques, vam entendre que també calia fer les correccions inclusives corresponents.

La nostra sorpresa sigui la reacció del Consell Jurídic Consultiu (CJC) quan va veure la versió inclusiva de l'avantprojecte de Llei que proposàvem, prèvia a la seua aprovació per les Corts valencianes. Aquest òrgan consultiu, defensa-

va sobretot el masculí genèric i menystenia la nostra proposta inclusiva. Vaig realitzar una consulta a l'Acadèmia Valenciana de la Llengua i a la Direcció general de la Dona i per la Igualtat. També vam decidir denunciar el CJC al Síndic de Greuges. Ací va començar el nostre treball d'investigació amb aquesta tesi com a resultat final. (Vegeu Annex I, Annex II, Annex III).

Dins de la nostra línia d'actuació, on l'acció és una premissa indispensable, els articles d'opinió que s'han publicat a *Levante-emv* formen part de tot aquest procés. Així, per exemple, la qüestió dels abusos del masculí genèric l'hem reflectida i discutida als articles titulats *Ús i abús del masculí genèric; El femení genèric; Alcaldessa, fornera...; i l'Ambigüitat i l'AVL* (arts. 1, 2, 4 i 6 de l'Annex VII) .

Les institucions polítiques i acadèmiques defugen els usos inclusius del llenguatge per qüestions estrictament ideològiques amb l'excusa de la incorrecció gramatical. Les institucions acadèmiques que esmentem es mostren refractàries als usos inclusius del llenguatge, sota pretextos que, com diu la doctora Lledó, estan més a prop de ser entrebancs ideològics que no gramaticals. La RAE, a través de les seues i dels seus membres explica quin es el seu posicionament en aquesta matèria. Així, a l'article 6 de l'annex VII, podem veure quins són els arguments que, en aquest cas, a través de l'acadèmic Ignacio Bosque, defensa l'acadèmia espanyola.

Des de la crítica a les guies inclusives de l'Administració pública (vegeu l'apartat 3.3.1.1) fins a considerar agramaticals, repetitius i de difícil comprensió els textos inclusius, l'article 6 esmentat enumera tota una sèrie de raons que rebutgen sistemàticament aquests textos. L'AVL, dins de la mateixa línia, també defensa, com l'anterior, el masculí genèric abans que els termes i expressions inclusives, tot argüint que encara que aquest masculí puga ser ambigu en molts contextos, l'ambigüitat és consubstancial a la llengua (art. 4. Annex VII).

Com hem vist anteriorment, a la conferència que Eulàlia Lledó donava a València, al febrer de 2015, titulada "Llenguatge no sexista. Androcentrisme en els diccionaris", l'autora afirma que els esbiaixos sexistes funcionen igual a qualsevol àmbit i el llenguatge els concreta sempre. Els diccionaris canvien lentament. Els esforços que fan les guies de l'Administració i que la RAE tant critica, resulten insuficients i segons Lledó frustrants, que no serveixen per a res, perquè tracten la qüestió de manera descontextualitzada. El llenguatge canvia i, per tant, no val argumentar que tota la vida les coses s'han dit així i per això no s'ha de canviar.

El cabal lingüístic d'una llengua és més gran que el que hi ha als diccionaris. Per això, cada onze anys aproximadament es refà l'edició de la RAE. A l'última revisió (XXIII Edició), la doctora Lledó proposava la inclusió d'un 50% d'exemples masculins i l'altre 50% de femenins, cosa que la RAE va desestimar. En aquest sentit, és absurd pensar, segons Lledó, que la llengua ha de ser econòmica. En realitat, quan parlem, repetim constantment paraules i expressions, sense pensar en la suposada economia. Durant la conferència, l'autora deia que les dones surten als diccionaris per la seua relació amb els homes en un 41,81% dels casos; pel seu físic en un 24%; per allò no físic en un 21,81%; per les actituds, en un 18,51%; per l'ofici en un 12,26%; sublimades, en un 5,16% i altres casos, en un 2,44%, i que aquesta és la manera que tenim les persones de percebre el món. Aquesta discriminació sexista s'acompanya també, segons l'autora, d'una homofòbia absoluta al llarg de tota l'obra.

Comptat i debatut, tenim la legislació i tenim les institucions, només cal una voluntat política, una actitud acadèmica i institucional que vulga canviar la inèrcia. El posicionament de les institucions esmentades abunda en la nostra hipòtesi quan diem que la trampa està en el fet de pensar que el caràcter excoent és una qüestió estrictament gramatical, sense reconèixer que és, sobretot, una qüestió d'ideologia i de poder.

6.2 Institucions polítiques: la Direcció General de la Dona i la Igualtat, el Consell Jurídic Consultiu i el Síndic de Greuges

Si passem de l'anàlisi a la interpretació crítica del document, hem d'afegir un altre objectiu, que és el de passar a l'acció positiva.

Així, arran del Dictamen 137/2010, emés pel Consell Jurídic Consultiu (CJC) sobre la redacció de la nova Llei d'Ordenació i Gestió de la Funció Pública, on el CJC informa sobre la conveniència de no fer ús de termes inclusius per considerar-los incorrectes gramaticalment i de difícil comprensió, vaig interposar dues queixes: una a la directora general de l'Institut de la Dona de la Generalitat Valenciana l'any 2010, Sra. Celia Ortega Ruiz i una altra al Síndic de Greuges. La directora de l'Institut de la Dona acceptà la queixa però encara no tinc cap contestació per escrit amb les mesures que s'ha d'adoptar.

D'altra banda, el Síndic de Greuges de l'any 2010, Sr. José Cholbi, em contestà per escrit les al·legacions interposades pel CJC les quals vaig al·legar satisfactòriament i em donà finalment la raó i es feu ressó a la premsa sobre la resolució presa en aquesta matèria, tal i com consta als annexos I i II d'aquest estudi. El síndic recomana al CJC que ..."s'esforce per trobar termes no sexistes i que els adequè a una nova correcció gramatical que avui exigeix la legislació vigent."

Per tal de substanciar i materialitzar els preceptes legals en matèria de llenguatge no sexista, les administracions públiques han de realitzar cursos de formació tant a l'àmbit docent com administratiu on s'estudien les formes inclusives en la redacció de textos com a alternativa a l'ús sistemàtic del masculí genèric.

La didàctica i la pedagogia esdevenen eines fonamentals per dur a terme aquesta tasca legislativa. Per això, caben propostes noves per a redactar un

discurs inclusiu que, en definitiva, ja compta amb el suport legislatiu esmentat i que ara necessita el desenvolupament del suport lingüístic, que també tenim, però que ara per ara està infravalorat; es tracta, doncs, de conscienciar per a passar a l'acció. Aquest suport lingüístic és el que cal reviscolar i reubicar, investigant i fent propostes que servisquen, alhora, per a noves línies d'investigació connectades i sincronitzades amb l'evolució de la societat, i per tant, amb l'evolució de les paraules i amb l'evolució de les idees.

La investigació i els estudis estan íntimament lligats a les necessitats de la societat. A la nostra societat, la dona està sobretitulada acadèmicament i ocupa càrrecs de responsabilitat (a l'estudi dels documents de l'Administració de Justícia veiem que hi ha més jutgesses que jutges, i més secretàries judicials que secretaris); en canvi, les dones estan invisibilitzades als escrits, condició prèvia per estar invisibilitzades posteriorment en la societat. Les diferències econòmiques entre homes i dones a l'esfera laboral continuen sent un llast. La igualtat i el respecte formen un binomi indissoluble. I una societat que no respecta la igualtat entre les persones esdevé una societat agressora que afavoreix la violència.

No cal fer, ni tindria sentit, una relació simplista de causa-efecte entre la violència lingüística i la violència de gènere, però estem convençudes que usar un llenguatge no sexista, que no hem d'inventar perquè ja el tenim i l'hem tingut sempre, ha de formar part, necessàriament i modestament, de les accions positives que la Llei d'Igualtat propugna i de l'estratègia de prevenció, sensibilització i protecció orientades a eradicar la violència de gènere. En aquest sentit, vull fer una referència necessària a totes les persones, homes i dones, que amb la seua actitud respectuosa i inclusiva creuen amb aquestes tesis sobre el llenguatge no sexista.

Per tractar aquest punt ens referirem, primerament, als escrits que vam fer a la Direcció General per la Dona i la Igualtat i al Síndic de Greuges. El 25 de març de 2010, vam remetre un escrit a la directora general de la Dona, Celia

Ortega Ruiz, que expressava la nostra queixa pel tractament que el Consell Jurídic Consultiu donava sobre el llenguatge inclusiu en l'administració pública (Annex 1.1).

Aquesta direcció ens contestà satisfactòriament (Annex 1.1) amb el compromís d'impulsar des del seu departament el llenguatge proposat a la guia publicada per la Conselleria de Benestar: *Igualtat, Llenguatge i Administració: propostes per a un ús no sexista del llenguatge* (2009). El manual de la Conselleria de Benestar Social, per tal d'evitar usos lingüístics discriminatòris, proposa, a més de l'ús dels genèrics, l'ús dels col·lectius i del termes inclusius, les perífrasis, els desdoblaments, l'ús de barres, cuidar l'ordre de presentació en el text, les aposicions explicatives, feminitzar termes, simetria en el tractament, etc. El manual mateix de la Conselleria de Benestar Social apunta que el sexisme lingüístic no està present en la llengua sinó que: "es troba en els usos que fem de la llengua, en les paraules o estructures que n'elegim i que fan que el missatge resulte discriminatori per a alguns dels sexes" (pàg. 13).

El 24 de març de 2010, vam remetre la mateixa queixa al Síndic de Greuges de la Comunitat Valenciana. Les dues queixes es referien al Dictamen 137/2010 emés pel Consell Jurídic Consultiu sobre l'avantprojecte de llei d'ordenació i gestió de la funció pública valenciana, redactat en llenguatge inclusiu, i que n'hem extret un fragment que literalment diu:

II. A lo largo del texto remitido se evita emplear el masculino genérico admitido por la Real Academia Española, y se utiliza en ocasiones expresiones del estilo "funcionaria o funcionario interino" (artículo 16.7), "las y los funcionarios" (artículos 73.1; 124.3; 126.2; 127-1; 128.1 etc.), "jefas o jefes inmediatos" (artículo 65.e), etc., hecho que no sólo dificulta la lectura de la norma si no que además supone una construcción gramatical incorrecta.

Así pues, si tomamos como ejemplo el mismo Estatuto Básico del Empleado Público –Ley 7/2007– sería preferible utilizar únicamente en la redacción de los preceptos del texto proyectado el masculino genérico que comprende ambos géneros, femenino y masculino, o tal como se hace en muchos preceptos, utilizar expresiones como el personal funcionario. En este caso concreto se tendría que revisar toda la redacción del anteproyecto, ya que en algunos casos se usa solamente el masculino (los vocales).

En contestació, doncs, a aquesta queixa (Annex 1.2), el Síndic de Greuges ens comunicà que el CJC considerava que la nostra queixa responia a una "visión sesgada de la recomendación efectuada". Després de presentar les nostres al·legacions (Annex 1.3), el Síndic de Greuges resolgué el 30 de setembre de 2010, amb referència d'eixida número 35796, de la manera següent:

De l'informe emés pel Consell Jurídic Consultiu sorprén el raonament emprat qua estableix que [...] seria preferible emprar únicament en la redacció dels preceptes del text projectat el masculí genèric que abraça ambdós gèneres, femení i masculí [...].

És evident que suggerir per part del Consell Jurídic la possibilitat d'emprar, per consideració a la incorrecció gramatical, el gènere masculí perquè abraça ambdós sexes, és contrari al dret fonamental a la igualtat entre homes i dones. Tal com ha manifestat esta institució en diverses resolucions, la utilització sexista del llenguatge exclou les dones o, si més no, les silencia, dificulta la seua identificació alhora que les invisibilitza. Això és un ús discriminatori i parcial de manera que imposa barreres arbitràries i injustes al desenvolupament personal i col·lectiu d'aquelles.

El fet de no anomenar comporta no respectar el dret a l'existència i la representació d'esta presència femenina en el llenguatge.

Els trets sexistes del llenguatge, és a dir, totes aquelles expressions del llenguatge i de la comunicació humana que invisibilitzen les dones i les subordinen, no s'adeqüen a la realitat social que exigix l'equitat per als dos sexes.

Les normes gramaticals, quan utilitzen el masculí referencial per als dos sexes, esborren la presència femenina i l'oculten sota el masculí, amb la qual cosa condicionen una manera de pensar i d'actuar i, és clar, una manera d'interpretar la realitat.

Volem aclarir que la discriminació que es manifesta a través de la llengua contravé allò establert en el nostre ordenament jurídic, concretament:

Art. 14 de la Constitució que consagra el principi de no-discriminació per raó de sexe.

Art. 9.2 de la Constitució que obliga els poders públics a promoure les condicions perquè la igualtat dels individus i dels grups en què s'integren siga real i efectiva.

L'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana que consagra en l'article 10 el dret a la igualtat entre homes i dones en tots els àmbits de la societat.

La Llei 9/2003, de 2 d'abril, per a la Igualtat entre dones i homes de la Comunitat Valenciana, i concretament l'article 48 quan estableix un ús del llenguatge no sexista en els escrits administratius.

La Llei orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva entre dones i homes, concretament l'article 14.11 quan estableix "(...) la implantació d'un llenguatge no sexista en l'àmbit administratiu i el seu foment en la totalitat de les relacions socials, culturals i artístiques.

Les recomanacions per a un ús no sexista del llenguatge fetes per la UNESCO i contingudes en la Resolució 14.1 aprovada per la Conferència

General en la 24ª reunió i la Resolució 109, aprovada per la Conferència General en la 25ª reunió.

També tots aquells pactes, tractats i convenis internacionals que reconeixen el dret a la igualtat entre homes i dones, especialment la Convenció de les Nacions Unides sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació contra la dona, de l'any 1979.

Amb tot això volem expressar l'obligació que tenen totes les administracions i institucions d'utilitzar o, en este cas concret, de recomanar l'ús d'un llenguatge que no siga sexista.

En efecte, en relació amb el que hem exposat i d'acord –com està el mateix Consell– amb la necessitat d'eliminar el llenguatge sexista, no sembla acceptable refugiar-se en el "masculí genèric admés per la Real Academia de la Lengua". Per contra, actualment s'exigix l'esforç continuat de les institucions i administracions per a eradicar totes les manifestacions discriminatòries per raó de sexe, les quals, encara avui dia afecten les dones, i això en compliment de l'ordenament jurídic nacional i supranacional.

D'acord amb el que hem exposat, de conformitat amb el que hi ha establert en l'article 29, núm. 1, de la Llei de la Generalitat Valenciana 11/1988, de 26 de desembre, del Síndic de Greuges, esta institució recomana al Consell Jurídic Consultiu que, per consideració al que hem exposat, en els dictàmens que fa, s'esforce per trobar termes no sexistes i que els adequen a una nova correcció gramatical que avui exigeix la legislació vigent.

Cosa que se li comunica perquè en el termini màxim d'un mes ens informe si accepta esta recomanació o, si s'escau, que ens pose de manifest les raons que considere per a no acceptar-la, i això, d'acord amb el que hi ha previst en l'article 29 de la Llei 11/1988 reguladora d'esta institució.

Tan bon punt rebem contestació a la nostra recomanació, li ho farem saber.

Aprofitem l'avinentesa per saludar-la atentament,

José Cholbi Diego. Síndic de Greuges de la Comunitat Valenciana.

Després d'aquestes accions encetades el 30 de març de 2010, el dia 11 d'octubre del mateix any es publicava una notícia del Síndic de Greuges al diari *Levante-emv* titulada: *El CJC se olvida de los términos en femenino* (Annex II), on es relatava la qüestió de la nostra queixa. En aquest sentit es redactava també, dos anys després, una Proposta d'acord de 3 de desembre de 2012, del Govern de la Generalitat Valenciana (Annex III) que reclamava el compliment de l'article 48 de la Llei 9/2003, de la Generalitat Valenciana, per a la igualtat entre dones i homes. En el moment d'iniciar aquesta demanda, com ja hem comentat, la Generalitat Valenciana ja comptava amb una llei autonòmica d'igualtat (2003) i una llei estatal d'igualtat (2007).

6.3 Noves vies d'acció

Fins ara, en aquest apartat, hem vist el comportament que el Consell Jurídic Consultiu manté en aquesta matèria (Vegeu Annex I), d'acord amb el Dictamen 137/2010, pàgina 17, que aquest organisme emeté sobre l'Avantprojecte de Llei de Gestió i Ordenació de la Funció Pública Valenciana. Al dictamen s'explicita el rebuig de les formes gramaticals inclusives adduint falses raons d'agramaticalitat i incomprensió textual.

Per això, hem fet unes propostes inclusives (annexos IV i V) que enceten una nova forma de redactar textos jurídics i administratius, fent ús dels termes igualitaris i no discriminatoris que conté el nostre sistema lingüístic. Aquesta nova manera d'escriure pot tenir diverses utilitats, als cursos de formació contínua i de reciclatge de funcionàries i funcionaris de les administracions públiques, universitats, centres docents i Administració de Justícia, amb el fi que el personal siga sensible i conscient d'aquesta manera d'incloure totes les persones de la societat al seus escrits.

I sobretot, volem ajudar en la construcció d'un món més just, respectuós i igualitari, on la dona exerceix, cada dia més, cotes més altes de poder i de decisió, tant en l'àmbit públic i privat de la societat. L'àmbit del tractament del gènere a l'empresa privada ens ofereix un altre camp d'estudi interessant per a futures investigacions.

En definitiva, pretenem col·laborar en la prevenció de conductes discriminatòries tal com ens proposa la Llei d'Igualtat, de març de 2007. La llei gira al voltant de la prevenció com a eix vertebrador i dóna una dimensió transversal de la igualtat projectada a tots els àmbits de la realitat social, cultural i política. Aquesta llei destaca un marc general per tal d'adoptar les anomenades accions positives i presta una atenció especial a la correcció de la desigualtat en l'àmbit específic de les relacions laborals. Entre altres accions positives que la llei proposa, volem destacar l'article 14.11 del Capítol I, que diu:

La implantació d'un llenguatge no sexista en l'àmbit administratiu i el seu foment en la totalitat de les relacions socials, culturals i artístiques.

Una de les intencions d'aquest estudi és proposar un mètode didàctic perquè el personal de l'àmbit docent i administratiu de l'esfera pública siga conscient del poder del llenguatge i de la importància de complir la legislació en matèria de llenguatge no sexista. També apunte els recursos electrònics i la referència a la legislació utilitzada. El model didàctic de fitxa i el curs que proposem busquen també que l'alumnat treballi la consciència i l'actitud lingüística inclusives.

A continuació, presentem una proposta didàctica perquè, tal com deia Maria Zambrano a l'article *¿Por qué se escribe?* (1934: 32) de la *Revista de Occidente*:

Lo que se publica es para algo, para que alguien o muchos, al saberlo, vivan sabiéndolo, para que vivan de otro modo después de haberlo sabido; para librar a alguien de la cárcel de la mentira, o de las nieblas del tedio, que es la mentira vital.

a) Proposta didàctica

El llenguatge administratiu esdevé una eina important per poder difondre usos no discriminatoris del llenguatge. El funcionariat i personal que treballa a l'administració pública ha d'entendre la importància de l'ús no discriminatori del llenguatge i la seua repercussió en la societat. Per això, els cursos de reciclatge per a treballadores i treballadors públics són el punt de partida d'aquesta nova forma de redacció administrativa.

Així, les accions formatives de l'administració pública, d'acord amb la legislació, han d'incloure la perspectiva de gènere. La nostra proposta didàctica ja es va dur a terme en els cursos de Valencià per a les i els policies de la Comunitat Valenciana a l'IVASPE (Institut Valencià en Seguretat Pública i Emergències), des de 2011 a 2013 ambdós inclosos, i està basada en la metodologia de la simulació i el joc. Aquest col·lectiu, a més, compta amb una formació especial per al tractament de la violència de gènere, que la perspectiva del llenguatge inclusiu complementa. Es tracta de proposar situacions comunicatives encara que les i els alumnes s'identifiquen i siguen conscients de la importància dels usos inclusius en el llenguatge.

L'Administració de Justícia necessàriament ha d'incloure el que la Llei d'Igualtat anomena la formulació de propostes d'accions formatives, concepte que s'inclou a l'article 60 de l'esmentada llei com a accions positives. El Títol II de l'article 14.11 de la mateixa llei, que diu: "La implantació d'un llenguatge no sexista en l'àmbit administratiu i el seu foment en la totalitat de les relacions socials, culturals i artístiques".

a.1) Metodologia

La nostra proposta didàctica està basada en la metodologia de la simulació i el joc. El joc esdevé un mètode cada vegada més defensat i usat com a recurs didàctic i pedagògic indiscutible en l'estimulació de l'aprenentatge i l'ensenyament. La professora Amparo García Carbonell (UPV, 2001: 481-491), diferencia entre joc i simulació, encara que hi ha dos punts en què coincideixen un i l'altra: en la comunitat d'aprenentatge i en l'aprenentatge experiencial. Quan parlem de comunitat d'aprenentatge, estem fent referència a la interacció real entre tots els membres que configuren l'aula. La finalitat de la simulació i del joc és que sorgisca una comunitat d'aprenentatge i d'ací la forma d'aprendre anomenada experiencial, basada sobretot en l'experiència de l'alumnat a classe.

La simulació ofereix un final obert, sense regles però amb normes, amb un escenari que actua com a premissa, amb una actuació en una situació determinada, que nosaltres anomenarem situacions comunicatives, i amb una interacció real entre els participants. El joc (Andreu, 2005: 34-38), en canvi, té una fi tancada, amb regles, on l'objectiu és guanyar i on la interacció és sobretot competitiva. Ara bé, tant la simulació com el joc potencien tot el que l'home i la dona aporten i construeixen a partir del material que els proporciona la societat.

a.2) Situacions comunicatives

Els cursos de llenguatge inclusiu que proposem, han d'anar orientats a tot el personal d'un mateix jutjat. Serien cursos de llenguatge administratiu en valencià, en què treballarem l'aspecte de la no discriminació sexual en aquest tipus de llenguatge. El llenguatge inclusiu no sexista esdevé així una disciplina transversal dins de l'àrea social on s'ubica el llenguatge administratiu en valencià. Així, l'alumnat potencial serà: les secretàries i els secretaris judici-

als, els procuradors i les procuradores, les jutjesses i els jutges i les advocades i advocats, bàsicament.

El curs constarà, a més, de 5 fitxes d'aprenentatge que reflectiran 5 situacions comunicatives en què hi haurà els aspectes que volem treballar en el conjunt de la classe, composta d'un màxim de 20 persones, per a la realització d'especificacions per parelles.

Exemple d'una fitxa d'aprenentatge:

Fitxa 1

- Escenari: al Jutjat 1ª Instància número 12 de València.
- Personatges: Martina, jutgessa i Carme, secretària judicial.
- Situació: Martina, la jutgessa, li envia un edicte a Carme, la secretària, perquè el firme i el remeta a publicar al *Diari Oficial de la Comunitat Valenciana*. Carme vol utilitzar un llenguatge no sexista i li ho explica a Martina, la jutgessa. Objectiu general: entendre la bona comunicació com a eina fonamental de treball. Sensibilitzar les persones que treballen als jutjats en la redacció de documents no discriminatoris.
- Objectius específics:
 1. Conèixer les fórmules de salutació i comiat en un context administratiu formal.
 2. Diferenciar el significat dels verbs: ser, dir-se, cridar, telefonar, nomenar, anomenar i nàixer.
 3. Conèixer tot l'abecedari i lletrejar paraules.
 4. Detectar els usos lingüístics discriminatoris en un escrit
 5. Conèixer els noms dels oficis relacionats en l'administració de Justícia, en femení i masculí.
 6. Convertir un text breu excloent, en un text inclusiu.
 7. Conèixer les característiques del llenguatge administratiu.
- Material: l'alumnat prendrà nota dels comentaris de la professora relacionats en els objectius específics i també realitzarà un model d'instància que confeccionarà seguint les instruccions de la professora. L'alumnat anotarà els barbarismes i castellanismes a eliminar i les corresponents expressions correctes i adequades. Es farà esment especial en les fórmules inclusives no discriminadores.
- Metodologia: exercici d'interpretació per part dels personatges dins de la simulació global. La professora actuarà com a facilitadora
- Avaluació: la resta de l'alumnat, espectadors i espectadores, valoraran si l'objectiu general s'ha acomplit. La professora avaluarà el nivell de consecució dels objectius específics.
- Temporalització: 120 minuts. Descans de 20 minuts.

a.3) Textos a treballar en les propostes didàctiques

A continuació, proposem un text en què, originalment, el subratllat estava redactat en masculí i que hem modificat en femení, per veure el contrast i la diferència (opció 1). En segon lloc, hem realitzat el mateix text amb termes inclusius (opció 2).

Propostes inclusives de documents administratius publicats al DOCV.

Opció 1. Proposta d'Acord del Consell

El Consell, en sessió de 26 de setembre de 2003, va adoptar l'acord següent:

“Primer. Per a cada campanya de publicitat institucional de la Generalitat Valenciana, així com d'informació a *les ciutadanes* de determinats assumptes d'interés públic, l'ens públic RTVV es comprometrà a oferir un nombre de projeccions de manera gratuïta que es fixarà per a cada campanya en atenció a la finalitat, *destinatàries*, interés públic, etc, i podran inclús ser difoses de manera íntegrament gratuïta per l'ens públic.

Segon. Amb este fi, la Generalitat Valenciana, a través de la Direcció General de Promoció Institucional, determinarà les obligacions de difusió de cada campanya de publicitat institucional concreta, i la Conselleria de Presidència elevarà al Consell de la Generalitat la proposta per a la seua aprovació.”

L'adopció de l'Acord del Consell transcrit es basava en l'article 18 de la Llei 7/1984, de 4 de juliol, de creació de l'entitat pública Radiotelevisió Valenciana (RTVV), que estableix que el Consell de la Generalitat podrà establir les obligacions que es deriven de la naturalesa de servei públic de RTVV i, oït el Consell d'Administració, fer-les complir.

Així mateix, l'esmentat acord afirmava que *les ciutadanes* s'informa de les iniciatives del Consell a través de les campanyes institucionals i de les informacions puntuals que este emeta, i definia les primeres com un útil instrument de sensibilització i de foment dels valors democràtics entre *les ciutadanes*, que potencien la seua informació i participació democràtica.

S'establia, a més, que RTVV, mitja de cohesió de *les valencianes*, amb una cobertura integral de tota la Comunitat Valenciana, és l'instrument més indicat perquè el Consell faça arribar aquells missatges, informacions, comunicats o anuncis de qualsevol tipus la difusió dels quals siga necessària en tots els àmbits, permetent així la més àmplia distribució de la informació entre tots els segments de la població.

Així mateix, la Generalitat té voluntat d'informar *les ciutadanes*, a través de la campanya que es relaciona a continuació, amb difusió d'espots de 30 segons de duració, sobre l'assumpte següent:

Campanya sobre la violència contra les dones que va encaminada a conscienciar la dona dels avantatges que suposa denunciar aquest tipus de fets. Aquest espot té una duració de 30 segons.

L'acció institucional del Consell, que ha d'arribar **a totes les ciutadanes** del seu territori, ha de realitzar-se de manera efectiva i eficaç, i permetre la major difusió d'aquests missatges en què la finalitat del seu servici públic resulta evident, com és el cas dels espots referits.

Opció 2. Proposta d'Acord del Consell

El Consell, en sessió de 26 de setembre de 2003, va adoptar l'acord següent:

“Primer. Per a cada campanya de publicitat institucional de la Generalitat Valenciana, així com d'informació a **la ciutadania** de determinats assumptes d'interés públic, l'ens públic RTVV es comprometrà a oferir un nombre de projeccions de manera gratuïta que es fixarà per a cada campanya en atenció a la finalitat, **persones destinatàries**, interés públic, etc, i podran inclús ser difoses de manera íntegrament gratuïta per l'ens públic.

Segon. Amb este fi, la Generalitat Valenciana, a través de la Direcció General de Promoció Institucional, determinarà les obligacions de difusió de cada campanya de publicitat institucional concreta, i la Conselleria de Presidència elevarà al Consell de la Generalitat la proposta per a la seua aprovació.”

L'adopció de l'Acord del Consell transcrit es basava en l'article 18 de la Llei 7/1984, de 4 de juliol, de creació de l'entitat pública Radiotelevisió Valenciana (RTVV), que estableix que el Consell de la Generalitat podrà establir les obligacions que es deriven de la naturalesa de servei públic de RTVV i, oït el Consell d'Administració, fer-les complir.

Així mateix, l'esmentat acord afirmava que a **la ciutadania** s'informa de les iniciatives del Consell a través de les campanyes institucionals i de les informacions puntuals que este emeta, i definia les primeres com un útil instrument de sensibilització i de foment dels valors democràtics entre **les ciutadanes i els ciutadans**, que potencien la seua informació i participació democràtica.

S'establia, a més, que RTVV, mitja de cohesió de **la població valenciana**, amb una cobertura integral de tota la Comunitat Valenciana, és l'instrument més indicat perquè el Consell faça arribar aquells missatges, informacions, comunicats o anuncis de qualsevol tipus la difusió dels quals siga necessària en tots els àmbits, permetent així la més àmplia distribució de la informació entre tots els segments de la població.

Així mateix, la Generalitat té voluntat d'informar **tota la població**, a través de la campanya que es relaciona a continuació, amb difusió d'espots de 30 segons de duració, sobre l'assumpte següent:

Campanya sobre la violència contra les dones que va encaminada a conscienciar la dona dels avantatges que suposa denunciar aquest tipus de fets. Aquest spot té una duració de 30 segons.

L'acció institucional del Consell, que ha d'arribar **a tota la ciutadania** del seu territori, ha de realitzar-se de manera efectiva i eficaç, i permetre la major difusió d'aquests missatges en què la finalitat del seu servici públic resulta evident, com és el cas dels espots referits.

Així mateix, es proposa la traducció al valencià del text següent per a la realització d'una segona activitat de llenguatge inclusiu:

DECRETO 4/2010, de 2 de junio, del president de la Generalitat, por el que se nombra síndic major de la Sindicatura de Comptes de la Generalitat al Excmo. Sr. D. Rafael Vicente Queralt.

El Pleno de Les Corts, en sesión de 19 de mayo de 2010, ha procedido a elegir como síndics de comptes de la Generalitat a Don Rafael Vicente Queralt, a Doña Marcela Miró Pérez y a Don Antonio Mira-Perceval Pastor.

De acuerdo con lo establecido en el artículo 22.1 de la Ley 6/1985, de 11 de mayo, de la Sindicatura de Comptes, el Síndic Major de la Sindicatura de Comptes será nombrado por un período de tres años por el Presidente de la Generalitat de entre los síndics elegidos por Les Corts, sí bien podrá ser reelegido, como prevé el artículo 8 del Reglamento de Régimen Interior de la Sindicatura de Comptes.

En su virtud y de conformidad con lo dispuesto en los anteriores preceptos,

DECRETO

Nombrar síndic major de la Sindicatura de Comptes a Rafael Vicente Queralt.

Valencia, 2 de junio de 2010

b) Proposta de curs

Títol del curs: *Anàlisi del discurs excloent. Elaboració de propostes inclusives*

1. Introducció
2. Objectius
3. Continguts
4. Temporalitat i alumnat
5. Metodologia, activitats i material
6. Exemple d'una sessió

1. Introducció

El llenguatge és una eina poderosa que usem per a comunicar-nos i sobretot per a influir, dissuadir, convèncer, rebatre..., entre d'altres coses. La seua capacitat d'influència sobre la manera que tenim les persones d'interpretar la vida és extraordinària.

Ahora que parlem, creem discurs i creem ideologia. Per tant, generem actituds i comportaments. Dins d'aquesta societat on vivim que discrimina la dona i per tant genera desigualtat i violència, necessitem usar un llenguatge diferent que eradique la injustícia i que col·labore en l'elaboració de discursos inclusius perquè, tal i com apunta la doctora Eulàlia Lledó, el llenguatge no és sexista, és "dúctil i mal·leable", sexistes som les persones.

Les guies institucionals sorgides per redactar de manera inclusiva en l'administració pública resulten deficientes per dues raons fonamentals: pel tractament puntual del llenguatge a través de frases descontextualitzades i per la falta d'aprenentatge i de conscienciació prèvia en aquest nou procés cognitiu.

2. Objectius

Si diem, sense cap evidència científica, que "les persones de raça blanca som més intel·ligents que les de raça negra" estem emetent un missatge racista, però açò no vol dir que el llenguatge siga racista. Així, si diem que "els treballadors de la UPV tenen dret a cursos de reciclatge" fem una frase excloent i discriminadora, però açò no vol dir que el llenguatge siga sexista.

El masculí genèric és un opció lingüística que, segons avança la societat, és cada vegada més masculina i menys genèrica i no val l'excusa de l'economia del llenguatge. El llenguatge està ple de reiteracions i de repeticions i mai no el podem considerar com un element a estalviar dins de l'acte comunicatiu.

Per tant, el principal objectiu que tenim en aquest curs és generar la creació de discursos inclusius, no discriminadors, justos i igualitaris en els escrits que usa i redacta el personal d'administració i serveis i en el personal investigador, en valencià i en castellà.

Podem dir, doncs, que perseguim els objectius següents:

- Analitzar els discursos excloents
- Detectar els usos discriminatoris en el llenguatge
- Assumir la importància decisiva del llenguatge com a motor de canvi
- Conscienciar-nos de la necessitat urgent del discurs inclusiu igualador a la societat actual
- Aprendre a pensar de manera inclusiva
- Aprendre a parlar de manera inclusiva
- Aprendre a redactar de manera inclusiva

3. Continguts

- Estructura sociològica del llenguatge
- El llenguatge és sexista?
- El llenguatge i l'hegemonia del masculí genèric
- El dèficit de poder
- Amor i poder
- Sexisme i androcentrisme
- El *mainstreaming* de gènere
- La nova masculinitat i l'androgínia psicològica
- El gènere: la construcció social i política del gènere en el discurs
- El discurs com a instrument d'acció social. El poder discursiu: la manufactura del consens.

Aquests 10 continguts teòrics aniran acompanyats d'una proposta pràctica per a la redacció inclusiva als textos administratius. Així, per exemple, tenim que a cadascun dels temes esmentats anteriorment s'hi acompanyaran els següents de caràcter pràctic corresponents:

- Usar termes genèrics, col·lectius abstractes i perífrasis.
- Usar fórmules de desdoblament i barres.
- Abús del genèric. Ordre de presentació.
- Feminitzar termes.
- Usar construccions no sexistes. Ometre determinants i pronoms marcats. Eludir el subjecte. Simetria en el tractament.
- Duals aparents.
- Aposicions redundants.
- Asimetria en el tracte dones/homes.
- Salt semàntic.
- Denominació sexuada.

4. Temporalitat i alumnat

El curs està pensant per a 20 hores lectives de classes presencials, amb una durada de 50 minuts per classe, dues classes diàries i amb un màxim de 20 alumnes.

Una de les justificacions a la presencialitat de l'alumnat és la idea de generar debat i anàlisi en classe i complementar-ho amb la realització d'exercicis pràctics per tal de consolidar la nova forma de relat que proposem en l'administració pública.

Estem convençudes que la conscienciació en aquesta nova forma de pensar i reescriure la realitat on vivim necessita obligatòriament la participació directa de l'alumnat i la moderació de la professora en l'aula.

L'alumnat destinatari és, en principi, personal d'administració i serveis i personal investigador de la Universitat Politècnica de València.

5. Metodologia, activitats i material

La primera hora de la sessió es dedicarà a la part teòrica, de debat i d'anàlisi i durant la segona hora es treballarà la part pràctica. Per exemple:

Primera sessió: 1. Estructura sociològica del llenguatge (part teòrica dels primers 50 minuts). La feminització i masculinització del llenguatge. Estereotips i rols socials. En la segona part de la classe treballarem la part pràctica: 1.1. Usar termes genèrics, col·lectius abstractes i perífrasis.

Complementar el debat amb la pràctica ajuda a crear pensament i opinió, com també a assentar les bases de la nova forma de redacció. Si solament proposem sintagmes escrits descontextualitzats a partir de les

guies de llenguatge inclusiu, no aconseguirem l'objectiu del pensament inclusiu perdurable i normalitzat.

El material usat es basarà en escrits, impresos, documents... que l'alumnat usa habitualment en el seu dia a dia a la UPV. També aportarem articles d'opinió publicats al diari *Levante* durant els últims 5 anys i altres publicacions d'actualitat i notícies interessants sobre aquesta qüestió objecte del curs.

6. Exemple d'una sessió

Tema 1

1. Els feminismes

1.1. Usar termes genèrics, col·lectius abstractes i perífrasis.

Primera hora:

- En primer lloc definirem el concepte *feminisme* en l'actualitat i a través de la història. (15 minuts)
- Encetem un debat on la participació és obligatòria (10-15 min.)
- Exercici pràctic

Segona hora:

- Lectura de l'article d'opinió: *Església, feminisme i semàntica* (21.09.2013, *Levante-emv*. Immaculada Navarro).
- Encetem un debat on la participació és obligatòria (10-15 min.)
- Exercici pràctic

Tots els exercicis es fan amb la documentació que l'alumnat usa diàriament al seu lloc de treball.

c) Proposta per a persones amb discapacitat

Aquesta proposta naix a partir d'un relat curt titulat *L'autobús de Tuskegee* que presentàrem a un concurs literari a Riba-roja de Túria en març de 2012 (Annex VIII). Aquest text rebé un premi que decidírem donar al Centre Ocupacional Camp de Túria amb la intenció de treballar el text entre el seu alumnat.

L'activitat sigué enormement enriquidora i ens permeté observar i constatar la necessitat i l'encert de treballar la perspectiva de gènere entre el col·lectiu de persones amb discapacitat, per la qual cosa considerem que és una via interessant per a treballar i seguir, també, investigant. Els col·lectius més vulnerables ens aporten perspectives que complementen i amplien la perspectiva inclusiva que defensem.

Així doncs, i per tal de seguir amb futures vies d'acció, com ja hem exposat, la nostra línia argumental té com a un dels llibres de referència el de Rodríguez Fernández (2009), que hem esmentat al llarg de la nostra investigació, i que desenvolupa una qüestió que a més de compartir creiem que és fonamental per al seguiment i continuació en aquest tipus d'investigacions sobre els usos no sexistes i discriminatoris del llenguatge. El títol del llibre defineix el contingut: *La evolución del género gramatical masculino como término genérico* (2009). En la introducció l'autora fa referència a l'evolució en la forma de realitzar referències genèriques i a l'assumpció per part de molts col·lectius socials de les alternatives que s'han proposat. Nosaltres, incloem, com hem explicat, el col·lectiu de persones discapacitades relatat en aquesta última proposta com a futura línia d'investigació en l'esfera educativa. A més a més, dins de l'àmbit educatiu entre el col·lectiu d'adolescents, s'imposa una educació inclusiva urgent a través de manuals i activitats docents que reconduesca el titular que presentava *El País*, el 12 de febrer de 2015 que deia: "El 30% de jóvenes cree que cuando la mujer es agredida, algo habrá hecho".

Pel que fa a les altres dues esferes, dins del llenguatge administratiu pensem que una línia d'investigació futura ha d'anar de la mà dels compromisos polítics i acadèmics tendents a normalitzar la redacció administrativa inclusiva, a través de la formació del personal treballador i de la revisió i propostes inclusives per part de les institucions acadèmiques.

A més, els mitjans de comunicació hauran de difondre a través dels seus formats la inclusió d'aquest nou llenguatge, conscients de la projecció, importància i influència que tenen en tota la societat, sobretot entre els i les més joves, a través de codis deontològics interns i de programes específics que obliguen al compliment de la llei. Ara per ara, la televisió (Telecinco) emet programes altament tòxics com per exemple *Hombres, mujeres y viceversa* que suposen una perversió i un model de relació entre homes i dones rebutjable.

6.4. Noves vies d'investigació

Una nova línia d'investigació que donaria continuïtat a aquest estudi és la de la perspectiva i estudis de gènere dins de la Sanitat pública, com ja hem destacat abans. De la mateixa manera que la societat adjudiquem rols a les dones i rols als homes i així donem forma als estereotips de gènere, seria interessant investigar el tractament diferenciat que poden rebre homes i dones no solament per qüestions biològiques sinó també pel gènere.

D'altra banda, i atesa la importància que té l'àmbit educatiu com també hem apuntat, pensem que és fonamental encetar una línia d'investigació que observe i estudei la interacció lingüística dins de l'aula entre adolescents de Secundària i Batxiller per entendre i reconduir actituds que justifiquen esbiaixos violents amb les dones.

A més, d'acord amb la realitat sociopolítica i atés que la nostra tesi apunta la importància de les voluntats institucionals i polítiques, creiem important investigar en quina mesura afecten els canvis polítics en la manera inclusiva d'entendre la societat. Aquest nova línia d'investigació junt a la de l'àmbit educatiu van lligades, en certa manera, a l'estudi dels usos d'aquesta nova mirada feta des de les xarxes socials, perquè aquestes són molt usades tant en l'àmbit institucional i polític com entre els i les adolescents.

VII. BIBLIOGRAFIA

7.1 Referències bibliogràfiques del corpus

7.1.1 Llibres de Primària

- Llengua. Curs: 5é. Editorial: Santillana. Edició: 2009. Idioma: valencià. ISBN: 978-84-9807-255-6.
- Llengua. Curs: 5é. Editorial: Anaya. Edició: 2009. Idioma: castellà. ISBN: 978-84-667-7899-2.
- Llengua. Curs: 5é. Editorial: Anaya. Edició: 2009. Idioma: valencià. ISBN: 978-84-667-8115-2
- Matemáticas. Curs: 5é. Editorial: Santillana. Edició: 2009. Idioma: castellà. ISBN: 978-84-294-8783-1
- Educació per a la ciutadania Curs: 5é. (tercer cicle). Editorial: SM. Edició: 2009. Idioma: valencià. ISBN: 978-84-675-3320-0
- Religió catòlica. Curs: 3r. Editorial: Marjal. Edició: 2007. Idioma: valencià. ISBN: 9-788481-158816
- Coneixement del Medi. Curs: 3r. Editorial: Santillana. Edició: 2008. Idioma: valencià. ISBN: 978-84-9807-197-9

- Matemàtiques. Curs: 3r. Editorial: Santillana. Edició: 2008. Idioma: valencià. ISBN: 78-84-9807-190-0
- Llengua. Curs: 3r. Editorial: Anaya. Edició: 2009. Idioma: valencià. ISBN: 978-84-667-6825-2
- Llengua. Curs: 3r. Editorial: Anaya. Edició: 2008. Idioma: valencià. ISBN: 978-84-667-7344-7
- Llengua. Curs: 3r. Editorial: Santillana. Edició: 2008. Idioma: valencià. ISBN: 978-84-9807-130-6
- Llengua. Curs: 1r. Editorial: Marfil. Edició: 2007. Idioma: valencià. ISBN: 978-84-268-1310-7
- Llengua. Curs: 1r. Editorial: Tabalet. Bromera. Edició: 2010. Idioma: valencià. ISBN: 978-84-9824-601-8
- Letras 1.1, 1.2, 1.3. Curs: 1r. Editorial: Vicens-Vives. Edició: 2011. Idioma: castellà. ISBN: 978-84-682-0173-3
- Planeta 1.1, 1.3. Medio natural, social y cultural. Curs: 1r. Editorial: Vicens-Vives. Edició: 2011. Idioma: castellà. ISBN: 978-84-682-0143-6.
- El arca de los cuentos. Curs: 1r. Editorial: Vicens-Vives. Edició: 2011. Idioma: castellà. ISBN: 978-84-682-0052-1
- Nou Pip. Curs: 1r. Editorial: Vicens-Vives. Edició: 2010. Idioma: valencià. ISBN: 978-84-316-1176-7

7.1.2 Llibres de Secundària

- Valencià. Curs: 1r ESO. Editorial: Bromera. Edició: 2007. Idioma: Valencià. ISBN: 978-84-9824-193-8
- Valencià. Curs: 2n ESO. Editorial: Bromera. Edició: 2007. Idioma: Valencià. ISBN: 978-84-9824-194-5

- Valencià. Curs: 3r ESO. Editorial: Bromera. Edició: 2008. Idioma: Valencià. ISBN: 978-84-9824-195-2
- Valencià. Curs: 4t ESO. Editorial: Bromera. Edició: 2009. Idioma: Valencià. ISBN: 978-84-9824-196-9
- Ciències Socials. Curs: 1r ESO. Editorial: Vicens-Vives. Edició: 2010. Idioma: Valencià. ISBN: 978-84-316-1247-4
- Ciències Socials. Curs: 2n ESO. Editorial: Vicens-Vives. Edició: 2005. Idioma: Valencià. ISBN: 84-316-6960-8
- Ciències Socials. Curs: 4t ESO. Editorial: Vicens-Vives. Edició: 2008. Idioma: Valencià. ISBN: 978-84-316-8741-0
- Ciències Naturals. Curs: 1r ESO. Editorial: Voramar-Santillana. Edició: 2008. Idioma: Valencià. ISBN: 978-84-9807-054-5
- Ciències Naturals. Curs: 2n ESO. Editorial: Voramar-Santillana. Edició: 2007. Idioma: Valencià. ISBN: 978-84-8194-213-2
- Ciències Naturals. Curs: 3r ESO. Editorial: Voramar-Santillana. Edició: 2008. Idioma: Valencià. ISBN: 978-84-9807-079-8
- Ciències Naturals. Curs: 4t ESO. Editorial: Voramar-Santillana. Edició: 2009. Idioma: Valencià. ISBN: 978-84-9807-145-0
- Matemàtiques. Curs: 1r ESO. Editorial: SM. Edició: 2008. Idioma: Valencià. ISBN: 978-84-675-1640-1
- Matemàtiques. Curs: 2n ESO. Editorial: Cruïlla. Edició: 2005. Idioma: Valencià. ISBN: 84-661-0520-4
- Matemàtiques. Curs: 3r ESO. Editorial: SM. Edició: 2007. Idioma: Valencià. ISBN: 978-84-675-1648-7
- Matemàtiques. Curs: 4t ESO. Editorial: SM. Edició: 2008. Idioma: Valencià. ISBN: 978-84-675-2907-4
- Tecnologies. Curs: 1r ESO. Editorial: Oxford. Edició: 2009. Idioma: Valencià. ISBN: 978-84-673-4072-3

- Tecnologies. Curs: 2n ESO. Editorial: Oxford. Edició: 2007. Idioma: Valencià. ISBN: 978- 84-216-4847-6
- Tecnologies. Curs: 3r ESO. Editorial: Oxford. Edició: 2008. Idioma: Valencià. ISBN: 978- 84-673-4080-8
- Tecnologies. Curs: 4t ESO. Editorial: Oxford. Edició: 2008. Idioma: Valencià. ISBN: 978- 84-481-6273-3

7.1.3 Documents publicats al DOCV (I)

Documents publicats al DOCV, i analitzats els originals abans de publicar, de la primera part de l'estudi de llenguatge administratiu en la Universitat de València (5), l'Administració de Justícia (5), l'Administració Autonòmica (5) i l'Administració local (5)

- Resolució de 18 de novembre de 2008, de la Universitat de València. 25.11.2008. DOCV 5.900.
- Resolució de 13 de novembre de 2008, de la Universitat Jaume I. 18.11.2008 DOCV 5.895.
- Resolució de 10 de novembre de 2008, de la Universitat Jaume I. 28.11.2008 DOCV 5.903.
- Resolució d'11 de novembre de 2008, de la Universitat d'Alacant. 14.11.2008. DOCV 5.893.
- Resolució de 7 de novembre de 2008, de la Universitat de València. 18.11.2008. DOCV 5.895.
- Audiència provincial secció novena. 19.11.2008. DOCV 5.896.
- Jutjat de Primera Instància número 2 de Torreveja. 12.11.2008. DOCV 5.891.
- Jutjat de Primera Instància número 10 de València. 10.11.2009. DOCV 6.141.

- Jutjat de Primera Instància número 10 de València. 12.11.2008. DOCV 5.891.
- Jutjat mercantil número 2 de València. 13.11.2008. DOCV 5.892.
- Ordre de 13 de novembre de 2008. Conselleria de Benestar Social. 19.11.2008. DOCV 5.896.
- Resolució d'11 de novembre de 2008. DG Personal. Conselleria d'Educació. 26.12.12. DOCV 6.930.
- Resolució de la DG per al Canvi Climàtic, per la qual s'atorga a l'empresa Gres Fort, SA, l'autorització ambiental integrada per a una indústria de fabricació i comercialització de taulells ceràmics al terme municipal d'Almassora (Castelló)". 17.11.2008. DOCV 5.894.
- Ordre de 5 de novembre de 2008, de la Tresoreria de Presidència. 17.11.2008. DOCV 5.894.
- Anunci de rectificació. Ajuntament de València, 5 de novembre de 2008. 14.11.2008. DOCV 5.893.
- Informació pública, Inmolsa, SL. 1 de novembre de 2008. 14.11.2008. DOCV 5.893.
- Decret 29/2008, d'1 d'octubre del president de la Generalitat. 21.11.2008. 5898.
- Resolució de 20 de novembre de 2008, del director general de relacions amb les Corts i Secretariat del Consell. 24.11.2008. DOCV 5.899.
- Convocatòria de 20 d'octubre de 2008, de la Federació Valenciana de Municipis i Províncies, d'ajudes a les entitats locals valencianes per al desenrotllament d'actuacions d'acollida i integració de persones immigrants, així com de reforç educatiu durant l'exercici 2008. 24.10.2008. DOCV 5.878.

7.1.4 Documents publicats al DOCV (II): 100 edictes

Documents publicats al DOCV i analitzats els originals abans de publicar, de la segona part de l'estudi de llenguatge administratiu: 100 edictes dels jutjats de la Comunitat Valenciana

- Jutjat de Primera Instància número 1 de València. 07.07.2009. DOCV 6.069.
- Jutjat de Primera Instància número 4 de Moncada. 23.11.2009. DOCV 6.150.
- Jutjat de Primera Instància número 5 de València . 11.11.2009. DOCV 6.142.
- Jutjat de Primera Instància número 5 de Lliria. 27.11.2009. DOCV 6.154.
- Jutjat de Primera Instància número 12 de València. 07.09.2009. DOCV 6.096.
- Secció Sisena Audiència Provincial de València. 20.11.2009. DOCV 6.149.
- Audiència provincial secció novena de València. 16.04.2009. DOCV 5.994.
- Audiència provincial secció novena de València. 29.10.2009. DOCV 6.133.
- Jutjat de Primera Instància número 2 de Torrevieja. 20.11.2009. DOCV 6.149.
- Jutjat de Primera Instància número 6 de Dénia . 19.10.2009. DOCV 6.125.
- Jutjat de Primera Instància número 2 d'Alacant. 28.09.2009. DOCV 6.111.
- Jutjat d'instrucció número 1 de Torrevieja. 16.04.2009. DOCV 5.994.

- Jutjat de Primera Instància número 3 de la Vila Joiosa. 29.10.2009. DOCV 6.133.
- Jutjat de Primera Instància número 4 de Dénia. 29.10.2009. DOCV 6.133.
- Jutjat de Primera Instància número 6 de Castelló. 20.11.2009. DOCV 6.149.
- Jutjat de Primera Instància número 4 de Castelló. 11.11.2009. DOCV 6.142.
- Jutjat de Primera Instància número 6 de Castelló. 03.11.2009. DOCV 6.136.
- Jutjat de Primera Instància número 3 de Castelló. 03.11.2009. DOCV 6.136.
- Jutjat de Primera Instància número 3 de Vinaròs. 15.04.2009. DOCV 5.993.
- Jutjat de Primera Instància número 4 de València. 15.04.2009. DOCV 5.993.
- Jutjat de Primera Instància número 19 de València. 03.11.2009. DOCV 6.136.
- Jutjat de Primera Instància número 5 de València. 19.11.2009. DOCV 6.148.
- Jutjat de Primera Instància número 4 de València. 24.11.2009. DOCV 6.151.
- Jutjat de Primera Instància número 2 de Torreveija. 27.11.2009. DOCV 6.154.
- Jutjat de Primera Instància número 5 d'Orihuela. 27.11.2009. DOCV 6.154.
- Jutjat de Primera Instància número 25 de València. 06.11.2009. DOCV 6.139.

- Jutjat de Primera Instància número 2 de Quart de Poblet. 06.11.2009. DOCV 6.139.
- Jutjat de Primera Instància número 2 de València. 27.11.2009. DOCV 6.154.
- Jutjat de Primera Instància número 18 de València. 15.04.2009. DOCV 5.993.
- Jutjat de Primera Instància número 4 de València. 15.04.2009. DOCV 5.993.
- Jutjat de Primera Instància número 7 de València. 13.09.2009. DOCV 6.121.
- Jutjat de Primera Instància número 6 de València. 24.11.2009. DOCV 6.151.
- Secció Sisena Audiència Provincial de València. 16.04.2009. DOCV 5.994.
- Jutjat de Primera Instància número 17 de València. 06.11.2009. DOCV 6.139.
- Jutjat de Primera Instància número 4 de València. 22.10.2009. DOCV 6.128.
- Jutjat de Primera Instància número 6 de València. 11.11.2009. DOCV 6.142.
- Jutjat de Primera Instància número 14 de València. 03.11.2009. DOCV 6.136.
- Jutjat de Primera Instància número 3 de Moncada. 22.10.2009. DOCV 6.128.
- Jutjat de Primera Instància número 10 de València. 23.10.2009. DOCV 6.129.
- Jutjat de Primera Instància número 1 de Moncada. 30.09.2009. DOCV 6.113.

- Jutjat de Primera Instància número 24 de València. 27.11.2009. DOCV 6.154.
- Jutjat de Violència sobre la dona número 1 de Castelló. 29.10.2009. DOCV 6.133.
- Jutjat de Primera Instància número 2 de Castelló. 07.09.2009. DOCV 6.096.
- Jutjat de Primera Instància número 1 de Vinaròs. 20.11.2009. DOCV 6.149.
- Jutjat de Primera Instància número 5 de Catarroja. 11.11.2009. DOCV 6.142.
- Jutjat violència sobre la dona número 2 de València. 27.11.2009. DOCV 6.154.
- Jutjat de Primera Instància número 4 de València. 15.04.2009. DOCV 5.993.
- Jutjat de Primera Instància número 21 de València. 04.09.2009. DOCV 6.095.
- Jutjat de Primera Instància número 25 de València. 07.10.2009. DOCV 6.118.
- Jutjat de Primera Instància número 1 de Mislata. 16.04.2009. DOCV 5.994.
- Jutjat de Primera Instància número 27 de València. 29.10.2009. DOCV 6.133.
- Jutjat de Primera Instància número 8 de Gandia. 04.09.2009. DOCV 6.095.
- Jutjat de Primera Instància número 3 de Gandia. 19.11.2009. DOCV 6.148.
- Jutjat de Primera Instància número 27 de València. 06.11.2009. DOCV 6.139.

- Jutjat de Primera Instància número 5 de Dénia. 03.11.2009. DOCV 6.136.
- Jutjat de Primera Instància número 5 de Castelló. 06.11.2009. DOCV 6.139.
- Jutjat de Primera Instància número 1 de Torrevieja. 15.04.2009. DOCV 5.993.
- Jutjat de Primera Instància número 1 de Torrevieja. 15.04.2009. DOCV 5.933.
- Jutjat de Primera Instància número 24 de València. 07.09.2009. DOCV 6.096.
- Jutjat de Primera Instància número 10 de València. 30.09.2009. DOCV 6.113.
- Jutjat de Primera Instància número 17 de València. 23.11.2009. DOCV 6.150.
- Jutjat de Primera Instància número 24 de València. 06.11.2009. DOCV 6.139.
- Jutjat de Primera Instància número 24 de València. 22.10.2009. DOCV 6.128.
- Jutjat de Primera Instància número 8 de Gandia. 27.11.2009. DOCV 6.154.
- Jutjat de Primera Instància número 4 d'Orihuela. 11.11.2009. DOCV 6.142.
- Jutjat de Primera Instància número 4 de Nules. 27.11.2009. DOCV 6.154.
- Jutjat de Primera Instància número 1 de Paterna. 16.04.2009. DOCV 5.994.
- Jutjat de Primera Instància número 1 de Nules. 26.11.2009. DOCV 6.153.

- Jutjat de Primera Instància número 3 de Torrevieja. 22.10.2009. DOCV 6.128.
- Jutjat de Primera Instància número 1 de Torrevieja. 22.10.2009. DOCV 6.128.
- Jutjat de Primera Instància número 1 de Vinaròs. 29.10.2009. DOCV 6.133.
- Jutjat de Primera Instància número 2 de Castelló de la Plana. 14.04.2009. DOCV 5.992.
- Jutjat de Primera Instància número 15 de València. 27.11.2009. DOCV 6.154.
- Jutjat de Primera Instància número 6 de Castelló. 23.11.2009. DOCV 6.150.
- Jutjat de Primera Instància número 2 d'Alzira. 23.11.2009. DOCV 6.150.
- Jutjat de Primera Instància número 2 d'Alacant. 22.09.2009. DOCV 6.107.
- Jutjat de Primera Instància número 2 d'Alacant. 03.11.2009. DOCV 6.136.
- Jutjat de Primera Instància número 22 de València. 23.10.2009. DOCV 6.129.
- Jutjat de Primera Instància número 3 de Vinaròs. 11.11.2009. DOCV 6.142.
- Jutjat de Primera Instància número 3 de Vinaròs. 17.04.2009. DOCV 5.995.
- Jutjat de Primera Instància número 3 de València. 15.04.2009. DOCV 5.993.
- Jutjat de Primera Instància número 2 de Catarroja. 07.09.2009. DOCV 6.096.

- Jutjat de Primera Instància número 4 de Vila-real. 23.11.2009. DOCV 6.150.
- Jutjat de Primera Instància número 4 de Vila-real. 27.11.2009. DOCV 6.154.
- Jutjat de Primera Instància número 21 de València. 15.10.2009. DOCV 6.123.
- Jutjat de Primera Instància número 1 de Moncada. 27.11.2009. DOCV 6.154.
- Jutjat de Primera Instància número 12 de València. 27.11.2009. DOCV 6.154.
- Jutjat de Primera Instància número 18 de València. 19.11.2009. DOCV 6.148.
- Jutjat de Primera Instància número 4 de Torrent. 16.04.2009. DOCV 5.994.
- Jutjat de Primera Instància número 15 de València. 07.09.2009. DOCV 6.096.
- Jutjat de Primera Instància número 7 de València. 15.04.2009. DOCV 5.993.
- Jutjat de Primera Instància número 4 de Paterna. 15.04.2009. DOCV 5.993.
- Jutjat de Primera Instància número 9 de València. 23.11.2009. DOCV 6.150.
- Jutjat de Primera Instància número 12 de València. 06.11.2009. DOCV 6.139.
- Jutjat de Primera Instància número 26 de València. 27.11.2009. DOCV 6.154.
- Jutjat de Primera Instància número 16 de València. 20.11.2009. DOCV 6.149.

- Jutjat de Primera Instància número 17 de València. 15.04.2009. DOCV 5.993.
- Jutjat de Primera Instància número 26 de València. 23.10.2009. DOCV 6.129.
- Jutjat de Primera Instància número 5 de Llíria. 23.10.2009. DOCV 6.129.
- Jutjat de Primera Instància número 1 de Mislata. 16.04.2009. DOCV 5.994.

7.1.5 L'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana

<http://www.gov.gva.es/documents/67594484/0/EA.pdf>

7.1.6 L'Estatut Bàsic del Treballador de la Comunitat Valenciana

http://www.presidencia.gva.es/documents/80292207/80297772/Empleado_publico.pdf/

7.1.7 10 informatius de Canal-9 RTVV (format CD)

Vegeu Annex 10

7.2 Bibliografía de la tesi doctoral

- Acadèmia Valenciana de la Llengua (2011). *Manual de documentació administrativa 01, Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua*. Generalitat Valenciana. ISBN 978-84-482-5509-1. València.
- Acevedo Caradeux, Dinka (2014). "Análisis Crítico Multimodal de la representación femenina en cortometrajes premiados en España". Tesis doctoral. València: Universitat Politècnica de València.
- Acker, Sandra (1994). *Gendered Education: sociological reflections on women, teaching, and feminism*. Buckingham, England: Open University Press.
- Agustín Puertas, Mercedes (2003). *Feminismo: identitat personal y lucha colectiva*. Granada: Universidad Granada.
- Alfaro Álvarez, Jéssica (2005). "La retórica del poder: Miradas respecto del feminismo, las mujeres y lo social. Análisis del discurso de la Iglesia Católica". *Athenea Digital: Revista de pensamiento e investigación social*, núm. 7.
- Almahano Güeto, I. (1998). *El sexismo en el lenguaje*. Servicio de publicaciones de la Diputación de Málaga, Málaga.
- Álvarez, Gloria i Íñigo-Mora, Isabel (2003). *Comunicación y discurso*. Sevilla: Mergablum.
- Andreu Andrés, M. Ángeles (2012). "La simulación y juego en la enseñanza-aprendizaje de una lengua extranjera." *REDU. Revista de Docencia Universitaria*. Vol. 10, núm. 3.
- Annan, Koffi (2005). "Cuarta Conferencia Mundial sobre la Mujer". Secretariado general de las Naciones Unidas.
- Araque, Natividad (2013). *Comisión de instrucción pública de 1814*. Madrid: Universidad Carlos III.
- Arenal, Concepción (1869). *La mujer del porvenir*. Biblioteca virtual Miguel de Cervantes. Alicante.
- Arenas Fernández, M. Gloria (1996). *La cara oculta de la escuela*. Estudios y ensayos. Centro de publicaciones de Malaga.
- Austin J.L. (1962). *Cómo hacer cosas con palabras*. Paidós: Barcelona.

- Baca Lagos, Vicente (1995). "Los estereotipos de la Comunidad Iberoamericana. La representación de los personajes en los libros de texto de Historia". Tesis Doctoral. Universidad Complutense de Madrid. En microfilm. (clave L).
- Bach, Marta (2011). *El sexe de la notícia. Reflexions sobre el sexe a la informació i recomanacions d'estil*. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- Bagdikian, Ben (1995). *Double Vision: Reflections on My Heritage, Life, and Profession*. Boston: Beacon Press.
- Bajtin, Mijail (1984). *Esthétique de la création verbale*. Paris: Gallimard.
- Ballard, Michel (2001). *Le nom propre en traduction*. Paris : Ophrys.
- Ballarín, Pilar (1992). *Desde las mujeres. Modelos coeducativos: coeducar-segregar*: Granada: Universidad de Granada.
- Ballarín, Pilar (2006). *La educación propia del sexo*. Madrid: Akal
- Ballarín, Pilar; i Subirats, Marina (2003). *Guía de buenas prácticas para favorecer la igualdad*. Barcelona: Octaedro.
- Barre, de la Poullain (1673). *De l'Égalité des deux sexes, discours physique et moral où l'on voit l'importance de se défaire des préjugés*, Paris, Chez Jean du Puis, 1673 ; Fayard, 1984.
- Belasteguigoitia, Marisa i Mingo, Araceli (1999). *Géneros prófugos: Feminismo y Educación*. México: UNAM.
- Bem, Sandra L. (1974). "The measurement of psychological androgyny." *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 42, 155-62.
- Bengoechea, Mercedes (1995). *Nombra en femenino y en masculino*. Instituto Andaluz de la Mujer (Junta de Andalucía) / Instituto de la Mujer (Ministerio de Asuntos Sociales). Sevilla.
- Benveniste, Émile (1966). *Problèmes de linguistique Générale*. Paris: Gallimard.
- Berguer, P. i Luckman, T. (1986). *La construcción social de la realidad*. Madrid: H.F. Martínez de Murguía.
- Bericat Alastuey, Eduardo (1998). *Valores sociales en la cultura andaluza: Encuesta mundial de valores*. Centro de Investigaciones Sociológicas, Andalucía.
- Bernstein, Basil (1988). *Clases, códigos y control II. Hacia una teoría de las transmisiones educativas*. Madrid: Akal.
- Bourdieu, Pierre (1982). *Pensamiento y acción*. Paris: Minuit.

- Bordieu, Pierre (1990). *Sociología y Cultura*. Méjico: Grijalbo.
- Bordieu, Pierre (2000). *Cuestiones de sociología*. Madrid: Istmo.
- Bonino, Luis (2004). "Los micromachismos". Revista *Cibeles* núm. 2.
- Bonder, Gloria (1998). *Género y epistemología: mujeres y disciplinas*. PIEG. Xile.
- Brotons, Paloma; Rodes, Isabel; Simón, Mª Nieves (Coords.) (2006). *Feminario 25 años. (1980-2005)*. Alicante : Universidad de Alicante. Vicerrectorado de Extensión Univesitaria.
- Brown, P. i Levinson, S.C. (1987). *Language and symbolic power*. Cambridge: Polity Press.
- Bueno, Pepa (2015). Informativos 15.10.2015. LaSer: cadenaser.com.
- Butler, Judith (1995). *Bodies that matter. On the discursive limits of sex*. Nueva York: Routledge.
- Butler, Judith (2007). *El género en disputa. El feminismo y la subversión de la identidad*. Barcelona: Paidós.
- Butler, Judith (1993). *El límite discursivo del sexo*. Barcelona: Paidós.
- Byerly, C. i Ross, K. (2003). *Women and Media: A Critical Introduction*. Malden, Mass: Blackwell Publishing.
- Cabrera Castro, F. (1998). "La evaluación investigativa en ciencias a nivel universitario". Revista *Tecne, Espisteme y Didaxis*. Colombia.
- Cacho, Lydia (2010). *La verdad sobre el lenguaje no sexista*. www.lydiacacho.net
- Caldas-Coulthard, Rosa (1991). *Linguagem e Gênero*. Brasil: Editora Atica.
- Calsamiglia, Helene. i Tusón, Amparo. (1999). *Las cosas del decir*. Barcelona: Ariel Lingüística.
- Calvo García, Manuel (2011). *La violencia de género en Aragón*. Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad. Aragón.
- Cameron, Deborah (1992). *Feminism and Linguistic Theory*. Nueva York: St. Martin's Press.
- Cameron, Deborah (1997). *Performing gender identity*. Oxford: Blackwell.
- Cameron, Deborah (2003). *Language and sexuality*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Canterla, Cinta (2002). *La construcción del sujeto femenino en los siglos XIX y XX*. Barcelona: Antrophos.
- Caplan, P.A. i Caplan, J.B. (1994). "Do sex-related cognitive differences exist, and why do people seek them out?" En P. J. Caplan, i altres (Eds). *Gender differences in human cognition*. New York: Oxford University Press, pp. 52-80.
- Carby, Hazel (2000). *Race Men: The Body and Soul of Race, Nation, and Manhood*: Columbia University.
- Carter, C., Branston G. i Allan, S. (1998). *News, gender and power*. London and New York: Routledge.
- Caro González , Francisco J. (2011). *Women Matter In Newsrooms*. Sevilla: Universidad de Sevilla.
- Carvallo Ponce, Pedro (2006). *Género, postmodernismo y relaciones internacionales. La identidad femenina en el discurso de las relaciones internacionales*: CONFINES. Versió digital.
- Catalyst (2004). *Connecting Corporate Performance and Gender Diversity*. Versión digital.
- Cazallo Hervás, Mª Jesús i altres (2011). *La deconstrucción del instinto maternal*. ISBN 978-84 936484-3-5: Universidad de Zaragoza. Zaragoza.
- Child, I.L., Potter, E.H. i Levine, E.M. (1946). "Childrens' textbooks and personality development: An exploration in the social psychology of education". *Psychological Monographs*, 60, 3.
- Christie (2000). *Language, gender and feminism. Theory, methodology and practice*: Casa del Libro. Madrid.
- Consejería Bienestar (2006). *Lenguaje administrativo no sexista*. Junta de Andalucía.
- Conselleria de Benestar Social (2009). *Igualtat, Llenguatge i Administració: propostes per a un ús no sexista del llenguatge*. Generalitat, ISBN 978-84-482-5162-8. València.
- Coromina, Eusebi i al. (2000). *El treball de recerca*: Eumo editorial.
- Correa, Teresa i Harp, Dustin (2011). "Women Matter in Newsrooms: How Power and Critical Mass Relate to the Coverage of the HPV Vaccine." *Journalism and Mass Communication Quarterly Publication*, 88 (2), pp 301-319.
- Creedon, Pamela i Cramer, Judit (2006). *Women in mass Communication*. London: Sage Publications.

- Criado y Domínguez, Juan P. (1889). *Literatas españolas del siglo XIX. Apuntes bibliográficos*. Madrid: Imprenta de Antonio Pérez Dubrull.
- Crystal, David (1987). *The Cambridge encyclopedia of language*. Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Davis, Angela (2004). *Mujeres, Raza y Clase*. Madrid: Ediciones Akal.
- De Beauvoir, Simone (1949). *El segundo sexo*. Madrid: Siglo veinte.
- De Bruin, M. i Ross, K. (2004). *Gender and newsroom cultures; identities at work*. Cresskill, NJ: Hampton Press, Inc.
- De Gregorio Godeo, Eduardo (2003). "El análisis crítico del discurso como herramienta par el examen de la construcción discursiva de las identidades de género". *Interlingüística* 14, pp. 497-512.
- De la Pascua Sánchez, Mª José (2004). "Las mujeres en un mundo en transición. espacios de sociabilidad y conflictividad en España entre los siglos XVIII y XIX. *Conflicto y sociedad civil : la mujer en la guerra*, actas de las "Cuartas Jornadas sobre la Batalla de Bailén y la España Contemporánea", pp. 105-132.
- De Miguel, Ana; Romero, Rosalia (2003). *Feminismo y socialismo*. Madrid: Los libros de la catarata.
- De Nova, Laura (2011). *Percepciones de los pacientes sobre la enfermera y su Trabajo*. Sevilla: Universidad de Sevilla.
- Del Aire, Rosa (2013). *Mileva Maric. La otra cara de Einstein*: rosadelaire.blogspot.com.
- Del Pino Rodríguez, J. (2011). *Visualidades en pugna: la publicidad del poder y una contra estrategia discursiva de tradición y precariedad*. València: UPV.
- Delgado, Flor; Santana, Nancy i Graterol, Aure (2008). "Género y ciudadanía en el discurso escolar formal". *Revista venezolana de estudios de la mujer*: Caracas.
- Derrida, J. (1971). "La Mythologie blanche". Paris: Poétique, núm. 5.
- Descartes, René (2011). Cirilo Flórez Miguel, ed. *Obra completa de Descartes*. Madrid: Biblioteca de Grandes Pensadores.
- Diderot, Denis (1760). *La Religieuse*: oeuvres du Denis Diderot. fr.wikipedia.org.
- Didier, Béatrice (1999). *L'écriture-femme*. Paris: PUF Écriture.
- Di Febo, Giuliana (1979). *Resistencia y movimiento de mujeres en España (1936-1976)*. Madrid: Icaria.

- Diputación de Málaga (2004). *Guía para el uso igualitario del lenguaje*. Málaga.
- Docemiradas.net (2013). Versió digital. <http://docemiradas.net/2013/09/>
- Domínguez Martínez, Pilar (2002). "Pensar filosóficamente desde el feminismo". *Debats* núm. 76, pp. 66-80.
- Duranti, Alessandro (1997). *Linguistic Anthropology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Durkeim, Emile (1982). *The Division of Labor in Society* (Translated by George Simpson). New York: The Free Press.
- Durrant, George (1982). *Love at Home, Starring Father*. ISBN 0-88494-295-3)
- Eastman, Crystal (1978). *On Women and revolution*. New York: Oxford University Press.
- Eco, Umberto (1977). *Cómo se hace una tesis*. Barcelona: Gedisa.
- Eichinger J. (2000). "Job stress and satisfaction among special education teachers: Effects of gender and social role orientation." *International Journal of Disability, Development and Education*, 47(4), 397-412.
- El País (2014). "Oriol dice que prefiere contratar a mujeres que no queden embarazadas." Versió digital. http://economia.elpais.com/economia/2014/10/03/actualidad/1412326048_724867.html
- Escario, Pilar; Alberdi, Inés i López Ana-Inés (1996). *Lo personal es político. El movimiento feminista en la transición*. Madrid: Instituto de la Mujer.
- Espigado, Gloria (2004). *Mujer y deseo: representaciones y prácticas de vida*. Cádiz: Universidad de Cádiz. Servicio de publicaciones.
- Evans, L., i Davies, K. (2000). "No Sissy Boys Here: A Content Analysis of the Representation of Masculinity in Elementary School Reading Textbooks", *Sex Roles*, 42, 255-270.
- Fagoaga C. i Secanella P. (1987). *Umbral de presencia de las mujeres en la prensa española*. Instituto de la Mujer. Madrid
- Fairclough, Norman (1989). *Language and Power*. London: Longman.
- Fairclough, Norman (1995). *Critical Discours Analysis*. Boston: Addison Wesley.
- Fairclough, Norman (1998). "A Reply to Henry Widdowson's 'Discourse Analysis: A Critical View'...". *Language and Literature*, 6 (2), pp. 83-103.

- Federación Internacional de Periodistas (FIP) (2015). *Seminario sobre periodismo con perspectiva ética de género*. Versió digital: <http://www.ifj.org/nc/es/news-single-view/backpid/30/category/europe/article/regional-seminar-on-media-and-gender-equality-argentina-4-5-september/>
- Fernández Martínez, Pilar (2007). *La mujer y la sociedad de la información. ¿Existe un lenguaje sexista?*. Madrid: Fragua.
- Fernández, Medina i Taillafer (1998). *Mujeres, Paz y Regulación de conflictos*. Madrid: Dossier Arenal.
- Fernández Poncela, A.M. (2000). *Mujeres, revolución y cambio cultural*. México: Nueva antropología.
- Fernandez Poncela, A.M. (2000a, 2000b, 2009). "La cultura popular: los refranes de hoy". México: *Revista de folklore*.
- Firestone, Shulamith (1971). *Dialéctica del sexo*. Madrid: Akal.
- Fishman, Mark (1983). *La fabricación de la noticia*. Buenos Aires: Ediciones Tres Tiempos.
- Flórez Miguel, C. (2011). *Obra completa de Descartes*. Madrid: Biblioteca de Grandes Pensadores.
- Foucault, Michel (1969). *L'archéologie du savoir*. París: Gallimard.
- Foucault, Michel (1971). *L'ordre du discours*. Paris: Gallimard.
- Foucault, Michel (1991). *Microfísica del poder*. Madrid: La Piqueta.
- Foucault, Michel (1994). *Dits et écrits*. Paris: Gallimard.
- Fowler, R. (1991). *Language in the News: Discourse and Ideology in the Press*. London: Routledge.
- Fraga, Cristina (2006). *Las mujeres y los medios de comunicación*. Madrid: Comunicación y ciudadanía.
- Franquet, R. i Arias, M.A. (1991). "La Lupa Violeta": factoriaempresas.org.
- Freire, P. (1987). *Literacy: reading de word and the world*: Routledge. London.
- Freixas, A. (1998). "¿A favor de las niñas?" *Cultura y educación*, núm. 9, 51-64.
- Gallagher, Margaret (2001). *Gender Setting: Agendas for Media Monitoring and Advocacy*. London: Zed Books.
- Gallagher, Margaret (2010). *Proyecto de Monitoreo Global de Medios 2010*.

- Gallego Ayala, Juana (2000). *El sexo de la noticia*. Barcelona: Icaria.
- Gallego Ayala, Juana; Altés, E.; Melús, M.E.; Soriano, J. i Cantón, M.J. (2002). *La prensa diaria por dentro*. Barcelona: Los libros de la frontera.
- García, Mar (2010). *Guía para incorporar la perspectiva de género a la salud*. Granada: Escuela Andaluza de Salud Pública.
- García, Noemi (2012). Informe 2010-2012. *Feminicidio.net*.
- García Calvo, Agustín (2011). *Funciones del lenguaje*. Madrid: Amigos de la historia.
- García Carbonell, Amparo (2001). "Simulation/gaming and the acquisition of communicative competence in another Language". Tesis doctoral. València: Servei de Publicacions UPV.
- García de León, M.A. i al. (2005). *La excelencia científica*. Madrid: Instituto de la Mujer.
- García Meseguer, Álvaro (1994). *¿Es sexista la llengua espanyola?* Panace@, vol. 2, núm. 3, març 2001.
- García-Mina, A. (2002). *Cuestiones de género en el fenómeno de las migraciones*. Madrid: Universidad pontificia de Comillas.
- Garfinkel, Harold (1964). *Studies in the routine grounds of everyday activities*. New York: Free Press.
- Gauntlett, D. (2002). *Media, Gender and Identity: An Introduction*. London: Routledge.
- Gimeno de Flaquer, Concepción (1877). *La mujer espanyola*. Madrid: Imprenta y librería de Manuel Guijarro.
- Giner Arbiol, Cristina (Ed.) (2009). *Igualtat, llenguatge i administració: propostes per a un ús no sexista del llenguatge*. València: Generalitat Valenciana.
- GMMP (1995). *Global Media Monitoring Project*.
- Goffman, Erving (1971). *Relations in public: microstudies of the public order*. New York: Basic Books.
- Golden, Jill (1996). "Critical imaginations: serious play with narrative and gender. Gender and Education". *Gender and Education* Vol. 8 (3).
- Good, J.J., Woodzicka, J.A. i Wingfield, L.C. (2010). "The Effects of Gender Stereotypic and Counter-Stereotypic Textbook Images on Science Performance", *The Journal of Social Psychology* 150/2, 132-147.

- Graber D. (1984). *Processing the News. How People Tame the Information Tide*. New York: Longman.
- Gramsci, Antonio (1971). *El materialismo histórico y la filosofía de Benedetto Croce*: Agruco.
- Graziani, F. i al. (1996). *El final del patriarcado*. Barcelona: Librería de Mujeres.
- Grice, P. (1975). *Logic and Conversation*, en P. Grice (1989), *Studies in the Way of Words*, Harvard: Harvard University Press, pp. 22-40.
- Grupo U (1970). *Retórica general*. Barcelona: Paidós.
- Guerrero Martín, Charo i Lledó Cunill, Eulàlia (2008). *En femenino y masculino. Hablamos de leyes*, Instituto de la Mujer.
- Guía para el uso igualitario del lenguaje administrativo* (1999). Diputación de Màlaga.
- Guía para incorporar la perspectiva de género a la investigación en salud* (2010): Escuela andaluza de Salud Pública. Granada.
- Gumperz, J i Hymes, D. (1964). "The ethnography of communication". *American Anthropologist* 66:6, part 2 (Special Issue).
- Gumperz, J. (1982). *Language and social identity*. Cambridge: University Press.
- Habermas, J. (2011). *The discourse theory of law democracy*: Stanford University Press. California.
- Haden Elgin, Suzette (2000). *The language imperative: The power of Language to to enrich your life and expand your mind*. Cambridge, MA: Perseus Books.
- Hall, Stuart (1994) *Codificación y decodificación en el discurso televisivo*. CIC: Cuadernos de información y comunicación, núm. 9. Madrid.
- Halliday, M. (1978). *Is Learning a Second Language like Learning a First Language all Over Again?* Australian International Press & Publications.
- Halliday, M. (1986). *Language and the Order of Nature*. Manchester University Press: Manchester.
- Halliday, M. (1993b). *Towards a language-based theory of learning*. *Linguistics and Education* 5. 93-116.
- Hartman, P.L. i Judd, E.L. (1978). "Sexism and TESOL Materials", *TESOL Quarterly* 12/4, 383-393.
- Hemlinger, M.A. i Nesbitt, M. (2006). *Women in media: finding the leader in you*. Media management center. Evanston. <http://www.mediamanagement.org>

- Hill Collins, Patricia (1999-2000). *Black Feminist Thought: Knowledge, Consciousness and the Politics of Empowerment*. New York: Routledge.
- Holmes, J. (2000). *Gendered 'speech' 'in' social context: perspectives from town and gown*. Wellington, NZ: Victoria University Press.
- Igualtat, llenguatge i administració. Propostes per a un ús no sexista del llenguatge* (2009). Generalitat Valenciana. València.
- Instituto Andaluz de la Mujer (2006). *Lenguaje administrativo no sexista*.
- Instituto de la Mujer (1996). *Hablamos de Leyes*. Madrid: Ministerio de Igualdad.
- Instituto de la Mujer (2006). *Las profesiones de la A a la Z*. Madrid: Ministerio de Igualdad.
- Instituto de la Mujer (2006). *Nombra.en.red*. Madrid: Ministerio de Igualdad.
- Institut de Ciències de l'Educació (1994). *El sexisme i l'androcentrisme en la llengua*. Barcelona: UAB.
- Institut Vasco de la Mujer (1997). *Guía metodológica para integrar la perspectiva de género*. Gasteiz.
- Irigaray, Luce (1985). *Parler n'est jamais neutre*. Paris: Minuit.
- Izquierdo, María José (1983). *Mujer y lenguaje*. Barcelona: La Sal.
- Jacklin, A. i Lacey, C. (1997). "Gender integration in the infant classroom : a case study." *British Educational Research Journal*, 23 (5).
- Jackobson, Roman (1967). *Fundamentos del Lenguaje*. Madrid: Ciencia Nueva.
- Jaworski, A. i Coupland, N. (1999). *The Discourse Reader*. London: Routledge.
- Jones, D. (1980) *Gossip: notes on women's oral culture*, en C. Kramarae (ed.) *The Voices and Words of Women and Men*. New York: Academic Press, pp. 77-96.
- Junyent, Carme (2013). *Que s'acabi aquesta comèdia de desdoblar en masculí i femení*. Vilaweb. <http://www.vilaweb.cat/noticia/4153027/20131031/carme-junyent-sacabi-comedia-desdoblar-masculi-femeni.html>
- Karr, Carme (1917). *El vot de la dona*. Feminal. Barcelona 1907-1917.
- Kerbat-Orechiani, C. (1990). *Les interactions verbales*. Tome II, Paris: A. Colin.
- King, R. (1991). *Talking gender*. Toronto: Copp. Clark Pirman.

- Kitzinger, J., Chimba, M., Williams, A., Haran, J. i Boyce, T. (2008). *Gender, Stereotypes and Expertise in the Press: How Newspapers Represent Female and Male Scientists*. UK Resource Centre for Women in Science, Engineering and Technology and Cardiff University. <http://www.cardiff.ac.uk/jomec/research/researchgroups/riskscienceandhealth/fundedprojects/womenscientists.html>
- Klein, Viola (1972). *The Feminine Character: History of an Ideology*. Urbana: University of Illinois Press.
- Klemper, Victor (2002). *La lengua del Tercer Reich. Apuntes de un filólogo*. Editorial Minúscula.
- Kolodnay, Anette (1998). *Failing the Future: A Dean Looks at Higher Education in the Twenty-first Century*. Durham: Duke University Press.
- Kramer, C. (1975). "Stereotypes of women's speech: the word from cartoons," *Journal of popular culture*, 8 (3), 624-38.
- Kress, Gunther R., Van Leeuwen, Theo (1996). *Reading Images: The grammar of visual design*. New York: Routledge.
- Krippendorff, K. (1980). *Content Analysis: An Introduction to its Methodology*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Labarta Postigo, María (2010). "Análisis crítico de las prácticas discursivas en torno al plan de reforma de la muralla árabe en el centro histórico de València." València: Servei de publicacions, Universitat de València.
- Laborda Gil, Xavier (2000). "Comunicación institucional y prensa local de Manlleu en el franquismo (1940-57)." *Revista electrónica de estudios filológicos*, 22 .
- Lagarde, M. (1996). *Género y feminismo. Desarrollo humano y democràcia*. Madrid: Horas y Horas.
- Lagos, Cristian (2011). *El Programa de Educación Intercultural Bilingüe y sus resultados: ¿perpetuando la discriminación?* Chile: Universidad Pontificia de Chile.
- Lakoff, R. (1972). "Language and woman's place". *Language in Society*, 2, 45-80.
- Lamas, M. (1997). *El género. La construcción cultural de la diferencia cultural*. México: UNAM/PUEG.
- La Rue, F., Haraszti, M., Botero, C. and Tlakula, F.P. (2010). *Tenth Anniversary Joint Declaration: Ten Key Challenges to Freedom Of Expression in the Next Decade* [pdf] Article 19. Available at: <<http://www.article19.org/pdfs/standards/tenth-anniversary-joint-declaration-ten-key-challenges-to-freedom-of-express.pdf>>

- Larumbe, M. Àngels (2004). *Una inmensa minoria*. Zaragoza: Universidad de Zaragoza.
- Lavandera, B. (1988). "El estudio del lenguaje en su contexto sociocultural", en Frederick J. Newmeyer (ed). *Linguistics: The Cambridge Survey, vol IV. Language: The Socio-cultural Context*. Cambridge. Cambridge University Press.
- Leech, G. (1983). *Principles of Pragmatics*. London: Longman.
- Ley orgánica 3/2007, para la igualdad efectiva de mujeres y hombres* (2007). Govern d'Espanya. Versió digital. <http://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2007-6115>
- Litosseliti, L. i Sunderland, J. (2002) *Gender Identity and Discourse Analysis*. Philadelphia: John Benjamin's Publishing Company.
- Llacuna Morera, Jaume (2000). *La comunicació com a eina de treball*. Barcelona: Edicions Universitat de Barcelona.
- Lledó, Eulàlia (1992). *El sexismo y androcentrismo en la llengua*. Madrid: Instituto de la Mujer.
- Lledó, Eulàlia (1999). *En femenino y en masculino*. Madrid: Instituto de la Mujer.
- Lledó, Eulàlia (2005). *De llengua, diferència i context*. Barcelona: Institut Català de les dones.
- Lledó, Eulàlia (2006). *Las profesiones de la A a la Z*. Madrid: Instituto de la Mujer.
- Lledó, Eulàlia (2007). *De llengua, diferència i context*. Barcelona: Institut Català de la Dona.
- Lledó, Eulàlia (2012). *Guía sobre estrategias de comunicación incluyente: el género como prioridad*. Madrid: Instituto de la Mujer.
- Lledó, Eulàlia (2015). *Llenguatge no sexista. Androcentrisme en els diccionaris*. València: Diputació de València.
- Llei 9/2003 d'Igualtat entre dones i homes (2003). Generalitat Valenciana. Versió digital. www.docv.gva.es/datos/2003/04/04/.../2003_3783.pdf
- Llei orgànica 1/2006, de 10 d'abril, de reforma de la Llei orgànica 5/1982, d'1 de juliol, d'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana. Versió digital. www.docv.gva.es/datos/2006/04/11/.../2006_4177.pdf
- Llei 7/2007, de 12 d'abril, de l'Estatut Bàsic dels Treballadors. Generalitat Valenciana. Versió digital. <https://www.boe.es/boe.../dias/.../A02091-02119.pdf>

- López, Armando i Encabo, Eduardo (2008) *Lenguaje, cultura y discriminación*. Madrid: Octaedro.
- López García, A. i Morant, R. (1991). *Gramàtica Femenina*. Madrid: Càtedra.
- López-Navajas, Ana (2010). *La ausencia de las mujeres en los contenidos de la ESO: una propuesta de inclusión*. València: Universitat de València.
- López Valero, (1997). *Didáctica de la Lengua para la enseñanza primaria y secundaria*. Madrid: Akal.
- López Valero, A. i Encabo Fernández, E. (2008). "La necesidad del tránsito desde un modelo racional hacia un modelo crítico en la formación del profesorado en el área de Lengua y Literatura." En AA.VV.: *Didáctica da Língua e da Literatura*. Coimbra: Instituto da Língua e Literatura Portuguesas/Universidad de Coimbra/Almedina, pp. 201-208.
- Lorente, Rosalina (2001). *Las mujeres y los medios de comunicación*. México: Instituto Nacional de las Mujeres.
- Loureda Lamas, Óscar (2006). *Lenguaje y discurso*. Pamplona, EUNSA
- Luria A.R. i Vigotsky L.S. (2002). "La formación de la neuropsicología." *Revista de neuropsicología*. Rusia: Universidad de Moscú.
- MacNaughton, N., Brown, R., Murphy, D., Stich, D., Dryden, D., i Redding, P. (1999). "Eliminating emotions?" *Metascience*, Vol. 8 (1), pp. 5-49.
- Malinowski, B. i Firth, R. (1976). *Elementos de antropología social*. Amorrortu editores.
- Martinson, Jane (2012). *Seen but not heard: how women make front page news*. http://womeninjournalism.co.uk/wp-content/uploads/2012/10/Seen_but_not_heard.pdf
- Martin, J.R. i Rose, D. (2000). "Interacting with Text: the role of dialogue in learning to read and write". *Foreign Studies Journal*. Beijing.
- Martín Rojo, L. i Van Dijk, T.A. (1997). "There was a problem, and it was solved!" Legitimizing the *Expulsion of 'Illegal' Immigrants in Spanish Parliamentary Discourse*." *Discourse & Society* 8 (4), pp.523-567.
- Martin Saborís, Rosa (1999). *La organización informativa y los procesos de producción de la noticia. La información diaria en Euskal Telebista*. Bilbao: Servicio Editorial-Universidad del País Vasco.
- Marx, Karl (1848). *Manifiesto comunista*. Madrid: Editorial del pueblo.

- Mateos de Cabo, Ruth (Ed.) (2007). *La presencia de estereotipos en los medios de comunicación: análisis de la prensa digital española*. Madrid: DG de la Mujer.
- Medina Guerra, A.M. (1999). *El sexismo en el lenguaje*. Centro de Ediciones de la Diputación Provincial de Málaga.
- Meyer G.J. (2000). "Incremental validity of the Roschach Prognostic Rating Scale over MMPI Ego String Scale and IQ." *Journal of personality assessment*, 74, pp. 356-370.
- Michel, A. (2001). "Los estereotipos sexistas en la escuela y en los manuales escolares". Venezuela: *Revista venezolana de educación*.
- Miller, C. i Swift, K. (1972). *De-sexing the english Language*. Ms Spring Issue.
- Millet, Kate (1969). *Política sexual*. Navarra: Verbo divino.
- Ministerio de Igualdad. (2006). *Nombra.en.red*.
- Molière (1659). *Les précieuses ridicules*. Biblioteca virtual Miguel de Cervantes.
- Moore, Charles H. (1996). *History of Programming Languages*. Volume 2.
- Morales, O. i González, C. (2007). "¿Dónde está ella?" *Educere*, 11 (38) Versión digital. <http://www.redalyc.org/articulo.oa?id=35603810>
- Morales, Óscar i Lischinsky, Alon (2008). "Discriminación a través de las ilustraciones de libros de texto de Educación Secundaria Obligatoria en España". *Discurso & Sociedad* 2 (1), pp. 115-152.
- Morant, R.; Peñarroya, M. i Tornal, J. (1997). *Dones i llenguatge*. Barcelona: Paidós.
- Moreno, Amparo (1977). *Mujeres en lucha*. Barcelona: Anagrama.
- Moreno, Montserrat (1986). *Cómo se enseña a ser niña: el sexismo en la escuela*. Barcelona: Icaria.
- Moreno, Montserrat (1993). *Hacia una educación sexual no sexista*. Morata. Instituto Vasco de la Mujer.
- Moreno Fernández, Francisco (1988). *El lenguaje y los sexos. Sociolingüística en EE.UU. (1975-1985)*. Málaga: Ágora. pp. 143-154.
- Moreno Seco, Mónica (2006). *Manifiestos feministas*. Alicante: Universidad de Alicante.
- Moya, Ruth (1985). *Educación bilingüe en el Ecuador: retos y alternativas*. Indiana 11. Berlín.

- Moyano, Estela I. (2010). *Empleo femenino y su efecto sobre la distribución de la renta familiar en el medio rural*. Economía Agraria y Recursos Naturales.
- Muiña, Ana (2008). *Rebeldes periféricas del siglo XIX*. Madrid: La linterna sorda.
- Muñoz López, B. (1997). "La enseñanza del español como segunda lengua para el alumnado inmigrante en los niveles obligatorios de enseñanza (E.P y E.S.O)", en Actas VIII Congreso Internacional ASELE. La Enseñanza del Español como Lengua Extranjera: del pasado al futuro, Alcalá de Henares, 599-607.
- Muñoz Ruiz, Mª Carmen (2011). "Imágenes, mensajes al servicio de un discurso: los tebeos para jovencitas en la España franquista," en Rosa María Ballesteros García i María Teresa Vera Balanza Mujeres (Eds.) *Mujeres y medios de comunicación: imagenes, mensajes y discursos*. pp. 111-132
- Myers, G. (1990). *Writing: text, processes and practices*. Harlow, Essex: Longman.
- Nash, Mary (1994). *Experiencia y aprendizaje. La formación histórica de los feminismos en España*. Madrid: Historia Social.
- Navarro, Immaculada (2010). *Ús i abús del llenguatge sexista*. Levante-emv, 31.03.2010. València.
- Navarro, Immaculada (2010). *La semàntica i el Papa*: Levante-emv, 16.04.2010. València.
- Navarro, Immaculada (2010). *El Femení genèric*. Levante-emv, 20.11.2010. València.
- Navarro, Immaculada (2011). *L'ambigüitat consubstancial i l'AVL* (Acadèmia Valenciana de la Llengua). Levante-emv, 07.09.2011. València.
- Navarro, Immaculada (2012). *Anàlisi crítica del llenguatge excloent usat en textos de l'administració pública de la Generalitat Valenciana*: Discurso&Sociedad, 6 (3), pp. 591-610.
- Navarro, Immaculada (2012). *Alcaldessa, fornera, peona....* Levante digital-emv, 07.03.2012. València.
- Navarro, Immaculada (2012). *A la Ciutadania*. Levante-emv, 09.08.2012. València.
- Navarro, Immaculada (2011). *La Semàntica i el Papa II*. Levante-emv, 23.08.2011. València.
- Navarro, Immaculada (2012). *Labores propias del sexo*. Levante-emv, 22.08.2012. València.

- Navarro, Immaculada (2012). *La Semàntica i Wert*. *Levante-emv*, 30.08.2012. València.
- Navarro, Immaculada (2013). *Querella de dones*. *Levante-emv*, 07.03.2013. València.
- Navarro, Immaculada (2013). *Església, Feminisme i Semàntica*. *Levante-emv*, 21.09.2013. València.
- Navarro, Immaculada (2013). *Filosofia*: *Levante-emv*, 21.11.2013. València.
- Navarro, Immaculada (2013). *El dilema*: *Levante-emv*. 31.03.2013. València.
- Navarro, Immaculada (2014). *Més de 200 xiquetes*. *Levante-emv*, 14.05.2014. València.
- Navarro, Immaculada (2014). *Urgència social*. *Levante-emv*, 23.05.2014. València.
- Navarro, Immaculada (2014). *L'ascensor i l'aspiradora*. *Levante-emv*, 27.08.2014. València.
- Navarro, Immaculada (2014). *Dimissió*: *Levante-emv*. 19.09.2014. València.
- Nengeh Mensah, Maria (2005). *Troisième vague féministe*. Wikipedia
- Newland, Kathleen (1982). *La mujer en el mundo moderno*. Alianza. Madrid.
- Newmeyer (1998). *Language Form and Language Function*. Cambridge, MA.:MIT Press.
- Nicholson, Shirley (2006). *Papers from the second nordic conference on multimodal communication*. University of Gottembourg.
- Nochlin, Linda (1971). *¿Por qué no ha habido grandes artistas mujeres?* Art News.
- Offen, K. (1988). "Definir el feminismo: un analisis historico comparativo." *Historia Social* 9, pp. 3-135.
- Ortega, F. (Coord.) (1993). *La flotante identidad sexual*. Madrid: Instituto de la Mujer.
- Ortiz, Marta (2010). *Las mujeres en Medio: Repaso crítico a los medios de comunicación y su lenguaje*. AMECO.
- Pearce, Charles S. (1992). *El pragmatisme*. Madrid: Ediciones Encuentro.
- Peleteiro, Isabel i Gimeno, Antonio (2000). *La transmisión de los modelos femenino y masculino en los libros de enseñanza obligatoria*. Madrid: Instituto de la Mujer.
- Perelman, B. (1985). *The First World*. Great Barrington, MA.:Figures.

- Peters, Bettina (1995). *Informe sobre el simposio internacional de la Unesco*. Fuente digital: <http://www.mujiresenred.net/spip.php?article2018>
- Pisano, Margarita (1995). *Deseos de cambio o ¿el cambio de los deseos?* Santiago de Chile: Sandra Lidid.
- Potter, E. i Rosser, S. (1992). "Factors in life science textbooks." *Journal of research in science teaching*, 22.
- Prado, E. (Coord.) (1987). *Fabricar noticias. Las noticias productivas en radio y televisión*. Barcelona: Mitre.
- Pratibha Parmar (1982). *Asian Women – Race, Class and Culture, in The Empire Strikes Back. Race and Racism in Britain in the 1980s*. CCCS. Hutchison: University of Birmingham.
- Quaderns per a la coeducació. (1992). *El sexisme i l'androcentrisme en la llengua*. UAB Institut CCE. Barcelona.
- Queizán, María Xosé; Sau, Victoria; Fraga, Cristina P.; De los Riscos, Engracia; Menéndez Menéndez, M. Isabel; Ortiz, Marta; Santana, F.; Campos, Mª V.; Martín, A. i Lorente, Rosalía (2001). *Mujeres en medio*. Madrid: Ameco.
- Ramonet, Ignacio (1999). *La tiranía de la comunicación*. Madrid: Editorial ciencia.
- Ratzinger, Joseph (2004). "Carta a los obispos de la Iglesia católica" Cf 1 Co 11,9.
- Regueiro, P.R. (2000). "An Analysis of Gender in a Spanish Music Textbook", *Music Education Research*, 2/1, 57-73.
- Rein M. i Schön D. (1993). *Frame reflection: Towards the resolution of intractable policy controversies*. New York: Basic Books.
- Reisigl M. i Wodak R. (2009). *The Discursive Construction of National Identity*. Edinburgh: EUP.
- Ríos García, M. (2011). *Entrevista a Milagros Ríos García*. [You Tube. 14.06.2012].
- Ripoll, P.; Gisbert, I; i Rodríguez, N. (2005). *Feminario 25 años*. Alacant: Universitat d'Alacant.
- Rivera Garretas, M. (1994). *Nombrar el mundo en femenino: pensamiento de las mujeres y teoría feminista*. Barcelona: Icaria.
- Robinson, J.P. i Levy, M.R. (1986). *The main source: Learning from television news*. Beverly Hills, CA.: Sage.

- Rodríguez Fernández, María (2009). *La evolución del género gramatical masculino como término genérico*. Madrid: Fundamentos.
- Rodríguez Hevia, Gloria (2004) *Alternativas y soluciones no sexistas al lenguaje administrativo al Principado de Asturias*. Oviedo: Instituto Asturiano de la mujer.
- Rodríguez Martínez, Carmen (Ed.) (2004). *La ausencia de las mujeres en los contenidos escolares*. Buenos Aires: Miño y Dávila.
- Rodríguez Menéndez, Carmen (1990). *Construir lo cotidiano*. Universidad de Oviedo.
- Rodríguez Menéndez, Carmen (2003). "La construcción de género en los primeros años de la escuela." *Revista Iberoamericana de Educación*. Versión digital. http://www.rieoei.org/deloslectores_Investigacion_Educativa.htm
- Roig, Jaume (2006). *L'Espill*. Edició, traducció i comentaris d'Antònia Carré. *Quaderns Crema. Barcelona*.
- Romano, V. (Coord.) (1994). *Lineas actuales de investigación sobre la mujer y medios de comunicación*. Madrid: Instituto de la Mujer.
- Romano, Vicente (2005). *La intoxicación lingüística. El uso perverso de la lengua*. Fuente digital: <http://www.rebellion.org/docs/71900.pdf>
- Ross, K. i Carter, C. (2011). "Women and news: A long and winding road." *Media, Culture and Society*, 33 (8), pp. 1148-1165.
- Rousseau, J.J. (2011). *Rousseau: Biblioteca Grandes Pensadores*. Madrid: Editorial Gredos.
- Rubin, G. (1998). "Old guard, new guard." *Cuir Underground*, Issue 4 (2).
- Ruiz Cantero, María Teresa (2011). *El enfoque de género en la investigación y la difusión del conocimiento*. Alacant: Universitat d'Alacant.
- Sacks H., Schegloff, A. i Jefferson G. (1974). "A simplest systematics for the organisation of turn-taking in conversation." *Language*, 50 (4), pp. 696-735.
- Saldaña Díaz, Mª Nieves (2011). *Derecho y conocimiento. Anuario jurídico sobre la sociedad de la información y del conocimiento*. Universidad de Huelva.
- Salgado, Elena (2009). Entrevista en *El País* (diciembre 2009): elpais.com.
- Sanfeliu, I. (Coord.) (2010). *La complejidad de lo social. La trama de la vida*. Vol. 4. Madrid: Siglo Veintiuno.
- Santana, F.; Campos M.V.; Martín, A. (2001). *Mujeres en medio: La diferencia de género en el desarrollo profesional del periodismo*. Madrid: Fundamentos.

- Sau, V. (1990). *Un diccionario ideológico feminista*. Barcelona: Icaria.
- Scanlon, Géraldine M. (1990). *La polémica feminista en la España contemporánea, 1868-1974*. Madrid: Akal.
- Scott, Joan (1986). *Learning about Women: Gender, Power and Politics*, (edited with Jill Conway and Susan Bourque. Michigan: University of Michigan Press.
- Scott, Joan (2001). *Power*. Cambridge: Polity Press.
- Sepúlveda, Katia (2009). *Entrevista*. València: Sayak Valencia.
- Serrano, Ángela (2006). *Acoso y violencia en la escuela*. Madrid: Ariel.
- Shoemaker, P (1994). *La mediatización del lenguaje*. México: Diana.
- Siegal, M. i Okamoto, S. (2003). *Toward Reconceptualizing the Teaching and Learning of Gendered Speech Styles in Japanese as a Foreign Language*. *Japanese Language and Literature*, vol. 37, núm. 1, Special Issue: Sociocultural Issues in Teaching Japanese: Critical Approaches, pp. 49-66.
- Silverman, Kaja (1996). *El umbral del mundo visible*. Madrid: Akal.
- Sinclair J. i Coulthard M. (1975). *Towards an analysis of discourse: the english used by teachers and pupils*. Oxford: Oxford University Press.
- Skliar, O.S. (2007). "Gender representations and gender bias in ELT Textbooks published in the Middle East: a case study of ELT Textbooks published in Turkey and Iran", in *Thesis to the Graduate School of Social Sciences of Middle East Technical University*, available at: <http://etd.lib.metu.edu.tr/upload/12608555/index.pdf>
- Smart, Patricia (1998). *Écrire dans la maison du père*. Montréal, Quebec: Amerique.
- Smith, Adam (1998). "A 200 años de su muerte (por Alberto Benegas)" *Revista Libertas* 13. Instituto Universitario ESEADE. Argentina.
- Speer, S. (2005). *Gender Talk. Feminism, Discourse and Conversation Analysis*, East Sussex and New York: Routledge.
- Sperber D. i Wilson D. (1986). *Relevance: Communication and cognition*. Harvard: Harvard University Press / Blackwell.
- Stack, Carol (1996). *Call to home. African-americans reclaim the rural south*. New York: Basic Books.

- Steeves, H.L. (2006). "The Global Context of Women in Communication" en Creedon, P.J. i Cramer, J. (Eds.). *Women in Mass Communication*, cap. 16, pp. 191-206, 3a. California: Sage.
- Suardiaz, Esther (1973). *Sexismo en la lengua espanyola*. Zaragoza: Libros Pórtico.
- Subirats M. i Brullet C. (1988). *Mujer u educación. La transmisión de estereotipos sexuales en el sistema educativo*. Barcelona: UAB.
- Sunderland, J. (1992). "Gender in the EFL classroom", *ELT Journal* 46 (1), pp. 81-91.
- Swain, J. (2004). "The resources and strategies that 10-11 years old boys use to construct masculinities in the school setting". *British Educational Research Journal*, 169-185.
- Swim J.K. (1995). "Overt, covert and subtle sexism". *Psychology of Women Quarterly*, 37 (2), pp. 155-166.
- Taillefer, L. (2008). *La igualdad: nuevas perspectivas de género en educación, lingüística y filosofía*. Málaga: Centro de Ediciones de la Diputación de Málaga.
- Taillefer, L. (2011). *Aprender a nombrar la igualdad: una propuesta para pensar con equidad*. Malaga: Centro de Ediciones de la Diputación de Málaga.
- Tannen, D. (1990). *You just don't understand: women and men 'in' conversation*. New York: Ballantine Books.
- Tannen, D. (1996). *Gender and discourse*. Oxford: Oxford University Press.
- Tartilan, Sofia (1877). *Páginas para la educación popular*. Citada en C. Flecha García *Las primeras universitarias en España*. (1991). Madrid: Narcea S.A. de Ediciones.
- Thorne, Barrie i Henley, Nancy (1975). *Language and Sex. Difference and Dominance*. Newbury: Newbury House Publishers.
- Thomas, Florence (2003). *Género: femenino*. Madrid: Santillana.
- Truth, Sojourner (1797-1883). *Narrative of SojournerTruth*. Wikipedia.
- Tuchman, Gaye (1978). *A study in the construction of reality*. New York: The press.
- Tuchman, Gaye (1998). "La objetividad como ritual estratégico: una análisis de las nociones de objetividad de los periodistas". *Cuadernos de información y comunicación* 4. Versió digital.
- Uría Ríos, Paloma (2009). *El feminismo que no llegó al poder*. Talasa Ediciones. Madrid.

- Valcárcel, Amelia (2009). *Las tres agendas y el empoderamiento de la mujer*. Videos de Amelia Valcárcel. Data consulta you-tube: juliol 2011.
- Valcárcel, Amelia (2009). *Feminismo en un mundo global*. Madrid: Cátedra SA Ediciones.
- Vallverdú, Francesc (2000). *El català estàndard i els mitjans audiovisuals*. València: Edicions 62.
- Van Campenolle, Rémi (2009). "Variable omission of ne in real-time French chat: A corpus-driven comparison of educational and non-educational contexts". *Canadian modern language review*, vol. 65-3, pp. 413-440.
- Van Campenolle, Rémi (2009). "What do Women Want?" *Gender and Language*, 3, 33-52.
- Van Dijk, Teun (1980). *Estructuras y Funciones del discurso*. Barcelona: Anthropos.
- Van Dijk, Teun (1985). *Handbook of discourse analysis*. London: Academic press.
- Van Dijk, Teun (1994). *Discurso, poder y cognición social: Cátedra UNESCO*. Versió digital.
- Van Dijk, Teun (1997). *Racismo y análisis crítico de los medios*. Barcelona: Paidós Comunicación.
- Van Dijk, Teun (1998). *Ideología*: Barcelona: Gedisa editorial.
- Van Dijk, Teun (1999). *El análisis crítico del discurso*. Barcelona: Anthropos.
- Van Dijk, Teun (2000). *El discurso como estructura y proceso*. Barcelona: Anthropos.
- Van Dijk, Teun (2005). *Política, ideología y discurso*. Universidad del Zulia: Quorum académico.
- Van Leeuwen, Theo (1996). *The Representation of Social Actors*. London: Routledge.
- Van Leeuwen, Theo (1999). *Legitimizing immigration control*. A discourse historical analysis: *Discourse studies*. 83-118.
- Van Leeuwen, Theo (2007). *Global Media Discourse*. London: Routledge.
- Van Leeuwen, Theo (2008). *Discourse and practice. New tools for critical discourse analysis*. Oxford: Oxford University Press.
- Vargas, Ana; Lledó, Eulàlia; Bengoechea, Mercedes (1998). *Lo femenino y lo masculino en el diccionario de la lengua de la RAE*. Madrid: Ministerio Igualdad.

- Vázquez Bermúdez, Isabel (Coord.) (2011). *III Congreso universitario nacional sobre Investigación y género. Logros y retos 2011*. Universidad de Sevilla.
- Vázquez Recio, Rosa M^a (2004). *Saberes e incertidumbres sobre el curriculum*. Madrid: Morata.
- Ventura Franch, Asunción (2011). *La igualdad efectiva entre mujeres y hombres tras la publicación de la Ley 3/2007: Estudios jurídicos*. Universitat d'Alacant.
- Verschueren, J. (1998). *Cómo entender la Pragmática*. Madrid: Gredos.
- Vicerektorat d'Ocupació i Acció Social (2013). *Buenas prácticas para una comunicación no sexista*. Unidad de Igualdad. València: Universitat Politècnica de València.
- Vidal, P i Nuño, T. (2014). *Estudio sobre la percepción del sexismo en la publicidad entre alumnado adolescente de la Comunidad Autónoma de Euskadi*. CAE: Gas-teiz.
- Villafañe J. y Bustamente E. (1987). *Fabricar noticias. Las rutinas periodísticas en radio y televisión*. Barcelona: Mitre.
- Wallström, Margot (2008). Discurso de la vicepresidenta de la comisión europea sobre las mujeres: www.elmundo.es.
- Watson, Emma (2014). "Discurso en el Parlamento Europeo". Versió digital.
- Weatherall, A. (2002). *Gender, Language and Discourse*. East Sussex: Routledge.
- Weedon, Chris (1987). *Feminist Practice and Poststructuralist Theory*. Oxford: Blackwell Publishers.
- WEDO Women's Environment and Development Organisation. Wedo.org
- Wells, Ida (1862-1931). *Women's Suffragette Movement*: Wikipedia.
- West, C., Lazar, M.M. i Kramarae, C. (2000). "El gènere en el discurs. El discurs com a interacció social", en T. Van Dijk (Ed.) *El Género en el Discurso*. Barcelona: Gedisa.
- Wittgenstein, Ludwig (1988). *Investigaciones filosóficas*. México: Instituto de Investigaciones Filosóficas UNAM. México.
- Wodak, R. (1997). *The discursive construction of national identity*. London: SAGE Publications.
- Wodak, R. i Meyer, M. (2001). *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: SAGE Publications.

- Wolde, A. (2014). *Ethiopian media women's association*. <http://www.etmwa.org.et/>
- Wolf, Mauro (1987). *La investigación en la comunicación de masas*. Barcelona: Paidós.
- Wolf, Naomi (2011). *Vagina: a new biography*. London: Virago.
- Wollstonecraft, Mary (1792). *Vindicación de los derechos de la mujer*: Wikipedia.
- Women in Journalism (2012). *Seen but not heard: how women make front page news*. http://womeninjournalism.co.uk/wp-content/uploads/2012/10/Seen_but_not_heard.pdf
- Xambó, Rafael (2001). *Comunicació, política i societat. El cas valencià*. València: 3i4 Edicions.
- Yanowitz, K.L. i Weathers, K.J. (2004). "Do boys and girls act differently in the classroom? A content analysis of student characters in educational psychology textbooks", *Sex Roles*, 51, 101-107.
- Zambrano, María (1934). "Por qué se escribe?" *Revista occidente*. Madrid.
- Zambrano, Maria (2011). *Obras completas*. Seis tomos. Edición Jesús Moreno. Galaxia Gutenberg/Círculo de lectores.
- Zoonen, van Liesbet (2009). *Feminist media studies*. New York: Sage publications.

VIII. ÍNDEX DE TAULES, GRÀFICS I QUADRES

Taules Administració

Taula I. Documents de l'Administració local	146
Taula II. Documents de l'Administració autonòmica	147
Taula III. Documents de les universitats	147
Taula IV. Documents de l'Administració de Justícia	148
Taula V. Estatut bàsic de l'empleat públic	148
Taula VI. Tractament de gènere a l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana	156
Taula VII. Nombre d'exemples d'acord amb la taxonomia descrita	170

Taules Llibres de text

Taula VIII. Nombre de temes analitzats per assignatura o matèria als llibres de Primària	187
Taula IX. Protagonista de la lectura als llibres de Primària	188
Taula X. Protagonisme i perfil psicològic	189
Taula XI. Perfils del nen com a protagonista	190

Taula XII. Perfils de la nena com a protagonista	191
Taula XIII. Comparativa de rols entre nenes i nens protagonistes	192
Taula XIV. Nena i nen en imatges	193
Taula XV. Nombre total de temes analitzats per assignatura	210
Taula XVI. Representació per imatges	211
Taula XVII. Protagonista de la lectura	212
Taula XVIII. Perfil de la dona protagonista	213
Taula XIX. Perfil de l'home protagonista	214
Taula XX. Protagonista lectura	215
Taula XXI. Comparativa entre ítems home/dona	218

Taules Informatius RTVV

Taula XXII. Nombre de notícies i percentatge dona, dona-home, home	237
Taula XXIII. Temporalització	237
Taula XXIV. Notícia local, nacional i internacional	238
Taula XXV. Tipus de notícia i incidència en dona, dona-home, home	239
Taula XXVI. Categories sociosemàntiques	240
Taula XXVII. Rol social i professional amb la dona protagonista	241
Taula XXVIII. Rol sociosemàntic amb la dona protagonista	242
Taula XXIX. Rol social i professional amb dona+home protagonista	243
Taula XXX. Rol sociosemàntic amb dona+home protagonista	244
Taula XXXI. Rol social i professional amb home protagonista	245
Taula XXXII. Rol sociosemàntic amb home protagonista	246

Gràfics

Gràfic 1. Anàlisi d'edictes del DOCV	170
Gràfic 2. Representació de la taxonomia descrita	170
Gràfic 3. Percentatges totals de protagonismes en la lectura	194
Gràfic 4. Percentatges totals de protagonisme per unitat	194
Gràfic 5. Imatges de nena i nen a tot el llibre	195
Gràfic 6. Perfils de nens i nenes protagonistes	195
Gràfic 7. Perfils de nenes i nens protagonistes	196
Gràfic 8. Protagonisme de la dona i l'home als llibres de ciències i de lletres	210
Gràfic 9. Representació del protagonisme a les lectures	216
Gràfic 10. Imatge inicial de la unitat	216
Gràfic 11. Imatges a tot el text	217
Gràfic 12. Protagonista de la lectura	217
Gràfic 13. Protagonista lectura dona-home	219
Gràfic 14. Representació gràfica de la Taula XXVII	247
Gràfic 15. Representació gràfica de la Taula XXVIII	248
Gràfic 16. Representació gràfica de la Taula XXIX	249
Gràfic 17. Representació gràfica de la Taula XXX	250
Gràfic 18. Representació gràfica de la Taula XXXI	251
Gràfic 19. Representació gràfica de la Taula XXXII	252

Quadres

Quadre I. Tasques referides tant a l'àmbit domèstic com a l'empresarial	87
---	----

IX. ANNEXOS

ANNEX I

**Institucions polítiques i documents d'acció:
Direcció General de la Dona i la Igualtat, el
Consell Jurídic Consultiu i el Síndic de Greuges**

Annex 1.1. Escrit dirigit a la Direcció General de la Dona i per la Igualtat i escrit de contestació

GENERALITAT VALENCIANA
CONSELLERIA DE BENESTAR SOCIAL
DIRECCIÓ GENERAL DE LA DONA I PER LA IGUALTAT

Data 25 MAR, 2010

ENTRADA Nº

SRA. CELIA ORTEGA RUIZ
DIRECCIÓ GENERAL DE LA DONA I PER LA IGUALTAT
CONSELLERIA DE BENESTAR SOCIAL

València, 24 de març de 2010

Senyora directora,

Vull formalitzar per escrit una queixa sobre l'ús i abús del llenguatge sexista i discriminatori en textos de l'administració pública valenciana, amb el consegüent incompliment dels preceptes legals, constitucionals i estatutaris i la consegüent impunitat que se'n deriva. Les tres instàncies esmentades defensen la igualtat entre homes i dones i fan un esment especial d'aquest ús igualitari en l'esfera laboral, tot recomanant accions positives d'aplicació transversal en tots els aspectes de la societat. La Generalitat, capdavantera en aquesta matèria, publicà el dia 4 d'abril de 2003 al DOCV, la Llei d'Igualtat entre Dones i Homes, on l'article 48 propugna l'ús del llenguatge no sexista en els escrits administratius. La Conselleria de Benestar, al febrer de 2009 publicà la guia *Igualtat, Llenguatge i Administració: propostes per a un ús no sexista del llenguatge*. L'any 2007 el Ministeri d'Igualtat publicà la Llei Orgànica 3/2007 per a la igualtat efectiva entre dones i homes. Tota la legislació esmentada fa una proposta específica sobre l'ús no discriminatori ni sexista del llenguatge administratiu.

Aquesta setmana, se celebra a València la I Cimera de Dones per un Món Millor, Assemblea de Dones d'Europa i Àfrica, que reunirà les persones que representen tots els ministeris d'Igualtat europeus. El ressò, la projecció i la importància d'aquest tema resulta extraordinària i de màxim interès a l'hora de construir un món sense discriminacions sexistes i, per tant, un món respectuós que desactive qualsevol tipus de violència.

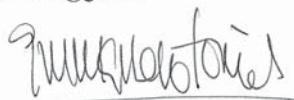
L'avantprojecte de la Llei d'Ordenació i Gestió de la Funció Pública, aprovat pel Consell el dia 12 de març de 2010, ha sofert modificacions, entre altres, les derivades del dictamen del Consell Jurídic Consultiu. En aquestes modificacions el Consell Jurídic Consultiu diu literalment:

« II. A lo largo del texto remitido se evita emplear el masculino genérico admitido por la Real Academia Española, y se utiliza en ocasiones expresiones del estilo "funcionaria o funcionario interino" (artículo 16.7), "las y los funcionarios" (artículo 73.1; 124.3; 126.2; 127.1; 128.1; etc.), "jefas o jefes inmediatos" (artículo 65.e), etc., hecho que no solo dificulta la lectura de la norma sino que, además, supone una construcción gramatical incorrecta.»

No es tracta d'una qüestió d'incorrecció gramatical, i queda clar que aquest text projecta i fomenta una actitud discriminatòria i sexista en l'ús del llenguatge administratiu per part de l'òrgan que el dictamina. Si volem ser una Comunitat capdavantera en els usos socials no discriminatoris, comencem pel llenguatge institucional i administratiu, i ensenyem a totes les cimeres de dones que vinguen i a tots els ministeris d'Igualtat del món, que a la nostra Comunitat fem lleis d'igualtat i les posem en pràctica.

Sra. Celia, agraiïc de bestreta l'interès que de segur posarà en la meua queixa i, m'agradaria que em contestara quin tipus de solució proposa la institució pública al seu càrrec.

Rebeu una cordial salutació,
Immaculada Navarro Tomàs
Tècnica en promoció lingüística de la Generalitat Valenciana
navarro_inmtom@gva.es

**CONSELLERIA DE
BENESTAR SOCIAL**
DIRECCIÓ GENERAL DE LA DONA
I PER LA IGUALTAT

GENERALITAT VALENCIANA
CONSELLERIA DE BENESTAR SOCIAL
DIRECCIÓ GENERAL DE LA DONA I PER LA IGUALTAT

Data 22 ABR. 2010

EIXIDA Nº 500

Dª Imaculada Navarro Tomás
Técnica en promoció lingüística
Conselleria de Indústria, Comerç e Innovació
Plaza de Nules, 2
46003-VALENCIA

València, 21 d' abril de 2010

En contestació al seu escrit, que ha tingut entrada en esta Direcció General de la Dona i per la Igualtat, el dia 25 de març del corrent any, en relació amb l'ús d'un llenguatge no sexista en la Llei d'Ordenació i Gestió de la Funció Pública Valenciana i la recomanació feta pel Consell Jurídic Consultiu, l' informem que hem iniciat la tramitació de la queixa i així mateix li informarem de les mesures que s'adopten.

Atentament, reba una salutació ben cordial.

Directora General de la Dona i per la Igualtat

Fdo.: Celia Ortega Ruiz.

Nàquera, 9 • Tel.: 961 971 600
Fax: 961 971 601 • 46003 VALÈNCIA
Nàquera, 9 • Tel.: 961 971 600
Fax: 961 971 601 • 46003 VALÈNCIA

Óscar Esplà, 33-35 • Tel.: 965 929 747
Fax: 965 920 574 • 03007 ALACANT
Óscar Esplà, 33-35 • Tel.: 965 929 747
Fax: 965 920 574 • 03007 ALACANT

Ensenyament, 10 • Tel.: 964 228 014
Fax: 964 239 567 • 12001 CASTELLÓ
Ensenyament, 10 • Tel.: 964 228 014
Fax: 964 239 567 • 12001 CASTELLÓ

Annex 1.2. Justificant de recepció de la queixa pel Síndic de Greuges

"Todos los seres humanos nacen libres e iguales en dignidad y derechos (...)" Art. 1 de la Declaración Universal de los DD HH
"Tots els éssers humans naixen lliures i iguals en dignitat i drets (...)" Art. 1 de la Declaració Universal dels DD HH

SÍNDIC DE GREUGES DE LA COMUNITAT VALENCIANA

Sra. Inmaculada Navarro Tomás
C/ Sant Antoni, 17
46190 - RIBA-ROJA DE TÚRIA (València)

=====
Ref. queixa núm. 103353
=====

Distingida Sra.,

Justifiquem recepció del seu escrit, amb data d'entrada en esta institució el dia 25/03/2010, que ha estat registrat amb el número indicat més amunt i al qual li demanem que faça sempre referència.

Tan prompte com estudiem la seua queixa, rebrà la nostra comunicació.

D'altra banda, volem fer-li saber que la presentació del seu escrit no suspén l'execució de les resolucions administratives o judicials i que tampoc no interromp els terminis legals per a recórrer en contra d'aquelles.

Si necessita qualsevol aclariment o consulta referida a la seua queixa, pot posar-se en contacte amb nosaltres a través del telèfon gratuït **900 21 09 70**.

Atentament,

Emilia Caballero Álvarez
Adjunta primera del Síndic de Greuges

Les dades recollides en els nostres fitxers, a partir d'aquelles que vosté ens ha facilitat, són confidencials i solament podran ser utilitzades per a la investigació de la seua queixa i per a l'enviament d'informació relacionada amb aquella. D'acord amb la Instrucció del Síndic de Greuges de la Comunitat Valenciana, de 3 de març de 2009 (DOCV de 12 de març de 2009), i de conformitat amb el que hi ha previst en la Llei orgànica 15/1999, de 13 de desembre, de protecció de dades de caràcter personal, vosté té dret a obtenir gratuïtament informació sobre les seues dades i, igualment, podrà rectificar-les, cancel·lar-les i oposar-s'hi.

C/ Pasqual Blasco, 1 03001 - ALACANT. Tel. 900 21 09 70 / 965 93 75 00. Fax: 965 93 75 54

<http://www.sindicdegreuges.gva.es/>

Annex 1.3. Al·legacions a la resposta del Consell Jurídic Consultiu

En relació a la queixa número 103353, registre d'eixida 19777, que he interposat al Síndic de Greuges, arran del dictamen 137/2010 sobre l'avantprojecte de Llei d'Ordenació i Gestió de la Funció Pública Valenciana, emés pel Consell Jurídic Consultiu i en contestació als fets i raons que l'esmentat consell ha argumentat, he de dir que:

- He llegit el contingut íntegre de l'esmentat dictamen, i també he llegit els tres documents següents:

1. La llei que la Generalitat, capdavantera en aquesta matèria, publicà el dia 4 d'abril de 2003 al DOCV, Llei d'Igualtat entre Dones i Homes, on l'article 48 propugna l'ús del llenguatge no sexista en els escrits administratius;
2. El manual de la Conselleria de Benestar, publicat al febrer de 2009: *Igualtat, Llenguatge i Administració: propostes per a un ús no sexista del llenguatge*, i
3. La llei orgànica que l'any 2007 el Ministeri d'Igualtat publicà, **Llei Orgànica 3/2007 per a la igualtat efectiva entre dones i homes**, gira al voltant de la prevenció com a eix vertebrador i dona una dimensió transversal de la igualtat projectada a tots els àmbits de la realitat social, cultural i política. Aquesta llei destaca un marc general per tal d'adoptar les anomenades accions positives i presta una atenció especial a la correcció de la desigualtat en l'àmbit específic de les relacions laborals. Entre altres accions positives que la llei proposa, volem destacar **l'article 14.11 del Capítol I**, que diu: "La implantació d'un llenguatge no sexista en l'àmbit administratiu i el seu foment en la totalitat de les relacions socials, culturals i artístiques".

Tota la legislació esmentada fa una proposta específica sobre l'ús no discriminatori ni sexista del llenguatge administratiu i el manual de Benestar proporciona el usos lingüístics i gramaticals correctes per tal de substanciar les esmentades lleis.

Documents tots tres, la lectura dels quals recomane.

- El Consell Jurídic Consultiu diu al seu informe, entre altres coses:

A lo largo del texto remitido se evita emplear el masculino genérico admitido por la Real Academia Española, y se utilizan en ocasiones expresiones del estilo “funcionaria o funcionario interino” (art. 16.7), “las y los funcionarios” (art. 73.1; 124.3; 126.2, 127.1; 128.1, etc.), “jefes o jefas inmediatos” (artículo 65.e) etc, hecho que no sólo dificulta la lectura de la norma sino que además, supone una construcción gramatical incorrecta.

Al manual esmentat editat per la Conselleria de Benestar Social i revisat lingüísticament per la Conselleria d'Educació i per l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL): *Igualtat, Llenguatge i Administració: propostes per a un ús no sexista del llenguatge*, febrer 2009, sent conseller el senyor Juan G. Cotino Ferrer i directora general de la Dona i per la igualtat, senyora Celia Ortega Ruiz, a la pàgina 25, s'hi exposa:

Desdoblaments

Per a fer referència a un grup integrat per hòmens i dones, podem utilitzar els dos gèneres gramaticals. En qualsevol cas, és important alternar l'orde de la presentació per tal de no donar sistemàticament prioritat al masculí sobre el femení. Exemples:

L'Ajuntament d'Ayora contractarà un editor ® Correcte: L'Ajuntament d'Ayora contractarà un editor o una editora

Els funcionaris nomenats en l'acte ® Correcte: Les funcionàries i els funcionaris nomenats en l'acte

D'altra banda, a la pàgina 30 del manual tenim:

“C. Simetria en el tractament

Hem d'optar per la simetria en el tractament per a contribuir a un ús igualitari del llenguatge. Per això és aconsellable:

Alternar l'ordre del masculí i femení

Funcionàries i funcionaris fixos

Treballadors i treballadores en excedència

L'esmentada guia posa un exemple molt fàcil d'entendre anomenat regla d'inversió que consisteix a substituir la paraula dubtosa per la corresponent de gènere oposat. Si la frase resulta inadequada, podem afirmar que el primer enunciat era sexista. Exemple:

Accés només permés a funcionaris

Accés només permés a funcionàries

Accés només permés al personal funcionari (forma correcta i inclusiva).

Però la solució *Accés només permés a funcionàries i funcionaris*, també resulta gramaticalment correcta.

L'ús del masculí genèric dins de l'economia del llenguatge és un recurs no una obligatorietat, perquè l'esperit de les lleis esmentades defensa i propugna l'ús d'un llenguatge no sexista que no invisibilitze les dones. Per tant, el que el consell diu: "...seria **preferible** emprar **únicamente** en la redacció de los preceptos del texto proyectado el masculino genérico que abarca a ambos casos...", ni *preferible* ni *únicamente*, perquè el manual de la Conselleria de Benestar, per tal d'evitar usos lingüístics discriminatoris, proposa a més de l'ús dels genèrics, l'ús dels col·lectius i del termes inclusius, les perífrasis, els desdoblaments, l'ús de barres, cuidar l'ordre de presentació en el text, les aposicions explicatives, feminitzar termes, simetria en el tractament etc. El mateix llibre apunta que el sexisme lingüístic no està present en la llengua..." es troba en els usos que fem de la llengua, en les paraules o estructures que n'elegim i que fan que el missatge resulte discriminatori per a alguns dels sexes".

Al llibre editat pel principat d'Astúries *Alternativas y soluciones no sexistas al lenguaje administrativo*, es fa una reflexió interessant en aquest sentit i ens recomana, una

vegada més, la necessitat d'un llenguatge no discriminatori perquè usar el masculí com a genèric en ocasions ens planteja dubtes sobre la seua idoneïtat, per exemple: *Tots, metges i infermeres, anaren al sopar*, quan diem el genèric *Tots* en realitat volem dir metges i infermeres. El llibre ens ofereix una sèrie de propostes per evitar, si fa el cas, usos genèrics que a pesar de ser correctes són de dubtosa inclusió, a favor d'altres usos també correctes i, a més, totalment inclusius.

Per tant, i d'acord amb la normativa gramatical, reglamentària i institucional **no estem davant de cap construcció gramatical incorrecta**, tal i com apunta el Consell Jurídic Consultiu.

Pel que fa a la dificultat en la lectura de la norma, tal i com apunta el text: "*Con lo anterior se pretende poner de manifiesto las dificultades que entraña el uso del llamado lenguaje no sexista que, en todo caso, debe cuidarse si de opota por él*", és evident que es tracta d'una qüestió subjectiva i personal que no està ni contrastada ni avalada des d'un punt de vista ni gramatical ni jurídic. Podem fer la prova següent: demanar que un grup de persones llija el text següent i comprovar quantes l'entenen i quantes no, per exemple:

- A. Les funcionàries i els funcionaris interins tindran dret a una reducció de jornada per atenció a un fill o una filla menor de dotze anys. Transcorregut aquest període els funcionaris i les funcionàries podran ocupar novament la plaça que tenien assignada.

Pel que fa al cas dels substantius invariables, com és l'exemple dels **vocals**, o **del compareixent**, o **del representant**, una de les sol·lucions satisfactòries podria ser **els i les vocals**, **el i la compareixent**, i **el i la representant**. Usar **els vocals** al text que ens ocupa podria constituir un cas d'incoherència textual respecte als casos on el text explicita l'ús del masculí i del femení, però no és un cas d'incorrecció gramatical i molt menys d'incomprensió textual.

Ara bé, el fet de tenir una incoherència textual en la redacció de la llei no invalida en absolut ni els altres usos lingüístics ni tota la normativa legal pel que fa a l'ús del llenguatge no discriminatori en l'administració expressat en la legislació abans

esmentada. En tot cas, el Consell Jurídic Consultiu, vista la seua condició i potestat, hauria de presentar l'esmena corresponent per aquesta incoherència detectada en la redacció del projecte de l'esmentada llei, i en clara sintonia amb l'explicació que el mateix consell addueix:

"Per tant, este Consell tracta que les projectades normes que dictamina s'expressen amb correcció i claredat a fi d'evitar problemes que puguen derivar-se de la seua futura aplicació", altrament el consell entraria en contradicció.

Al text emés pel Consell Jurídic Consultiu es pren com a referència només la *Real Academia Española*, obviant la gramàtica de la nostra Acadèmia Valenciana de la Llengua, òrgan que suposa la màxima autoritat normativa a la Comunitat Valenciana i que en la pàgina 114, de l'apartat 12.3 La concordança de l'adjectiu, del llibre Gramàtica Valenciana diu:

"Pel que fa al gènere, l'adjectiu adopta la forma masculina o femenina si els substantius són masculins o femenins, respectivament. En cas que n'hi haja de masculins i femenins, adopta la forma masculina, ja que el masculí és la forma no marcada de l'oposició de gènere:

... el suèter i la camisa són blaus"

Així doncs, i d'acord amb l'AVL, els usos lingüístics següents són gramaticalment correctes:

"...funcionària o funcionari interí..."

"...jefes o jefas inmediatos..."

"...senadors i senadores designats..."

"...president o presidenta nomenat..."

Per tant, l'ús del llenguatge no sexista usat al projecte de llei **ni és incorrecte gramaticalment ni dificulta la lectura de la norma**, tal i com expressava el dictamen. L'ús del llenguatge no sexista, inclusiu i no discriminatori, garantit per les

lleis esmentades, s'ha de fomentar sobretot en aquells escrits de màxima projecció social, com són els escrits institucionals i de l'administració pública i no, tal i com diu el Consell Jurídic Consultiu: ..."seria **preferible** emplear **únicamente** en la redacción de los preceptos del texto proyectado el masculino genérico que abarca a ambos géneros, femenino y masculino o, como se hace en muchos preceptos, utilizar expresiones como *el personal funcionario*." Aquest dictamen invisibilitza les dones i retalla el seu dret a trobar-se reflectides i representades als escrits de l'esfera pública i política, alhora que minva el dret de les dones d'acord amb la legislació vigent. Pel fet que els documents administratius tinguen un estatus oficial i una gran difusió en la societat, contribuïxen a legitimar i institucionalitzar la discriminació de gènere si no fem un ús no discriminatori del llenguatge administratiu, com indiquen les lleis.

El Consell Jurídic Consultiu, com a òrgan consultiu, ha d'informar tenint en compte la Constitució, les lleis i la legalitat, i no recórrer a argumentacions falses, com la incorrecció gramatical o la incomprensió textual, que esbiaïxen i retallen els drets de les dones i dels homes a fer un ús no sexista del llenguatge.

Amb totes aquestes raons exposades, fonamente les meues al·legacions al Síndic de Greuges perquè el Consell Jurídic Consultiu rectifique el seu argumentari, no minve els drets de les persones en matèria d'Igualtat i acomplisca la legislació vigent sobre el llenguatge no sexista en l'administració pública, i que esmene aquells termes usats en l'avantprojecte de llei que siguen confusos i no siguen genèricament inclusius.

Immaculada Navarro Tomàs

DNI 73762497

Tècnica en promoció lingüística de la Generalitat Valenciana

ANNEX II

Resultats de l'acció. Notícia al *Levante* d'11 d'octubre de 2010 del Síndic de Greuges

Identifícate / Regístrate Lunes 11 de octubre de 2010 Contacta con levante-emv.com | RSS

levante-emv.com NOTICIAS HEMEROTECA »
El Mercantil Valenciano **Comunitat Valenciana**

PORTADA ACTUALIDAD DEPORTES OPINION/BLOGS ECONOMIA OCIO VIDA Y E

C.Valenciana Valencia Comarcas Castelló Sucesos España Internacional Cultura Sociedad Tecnología Gente Fallas

Levante-EMV.com » Comunitat Valenciana

El CJC se olvida de los términos en femenino

El Síndic de Greuges insta al Consell Jurídic Consultiu a que se esfuerce en evitar un lenguaje sexista

05:30 ☆☆☆☆☆ 1

EUROPA PRESS VALENCIA El Síndic de Greuges ha instado al Consell Jurídic Consultiu (CJC) de la Comunitat Valenciana a que "se esfuerce por encontrar términos no sexistas y que los adecue a una nueva corrección gramatical, que hoy exige la legislación vigente".

La recomendación se produce después de la queja emitida por una mujer en la que expresaba que el CJC "ava en sus dictámenes el uso de un lenguaje sexista y, por tanto, la utilización del genérico masculino, de manera que contraviene lo establecido en la normativa actual". En concreto, se refiere al dictamen del CJC sobre el anteproyecto de ley de ordenación y gestión de la función pública en el que decía: "a lo largo del texto remitido -el anteproyecto- se evita emplear el masculino genérico admitido por la Real Academia Española y a veces se utilizan expresiones como "funcionaria" o "las y los funcionarios" que, no solamente dificultan la lectura de la norma, sino que además implican una construcción gramatical incorrecta".

Por su parte, el Consejo Jurídico Consultivo alegó que la autora de la queja sólo transcribía el primero de los párrafos referidos al tema "ofreciendo una visión parcial de la recomendación efectuada".

Al respecto, el Síndic cree que "es evidente que sugerir por parte del Consejo Jurídico la posibilidad de emplear, por consideración a la incorrección gramatical, el genérico masculino porque comprende ambos sexos, es contrario al derecho fundamental a la igualdad entre hombres y mujeres".

"Tal como ha manifestado esta institución en varias resoluciones, la utilización sexista del lenguaje excluye las mujeres o, cuando menos, las silencia, dificulta su identificación a la vez que las invisibiliza; esto es un uso discriminatorio y parcial que impone barreras arbitrarias e injustas al desarrollo personal y colectivo de las mujeres", argumenta. Así, "el hecho de no nombrar conlleva no respetar el derecho fundamental a la existencia y la representación de esta presencia femenina en el lenguaje".

Subordinación de la mujer

En la misma línea, agrega que "los rasgos sexistas del lenguaje, es decir, todas aquellas expresiones del lenguaje y de la comunicación humana que invisibilizan a las mujeres y las subordinan, no se adecuan a la realidad social que exige la equidad para los dos sexos".

Según el Síndic, las normas gramaticales "cuando utilizan el masculino referencial para los dos sexos, borran la presencia femenina y la ocultan bajo el masculino, con lo cual condicionan una manera de pensar y de actuar y, claro está, una manera de interpretar la realidad". Por último, pone de relieve que "la discriminación que se manifiesta a través de la lengua contraviene lo establecido en el ordenamiento jurídico español".

ENVIAR PÁGINA » IMPRIMIR PÁGINA » AUMENTAR TEXTO » REDUCIR TEXTO »

<http://www.levante-emv.com/comunitat-valenciana/2010/10/11/>

ANNEX III

Proposta d'acord de 3 de desembre de 2012 del Govern de la Generalitat Valenciana

Proposta d'acord del Consell de la Generalitat, sobre l'avantprojecte de llei de la Generalitat, del Consell Valencià de Cultura

Tal com expressa el vigent article 40 de l'Estatut d'Autonomia, el Consell Valencià de Cultura és la institució consultiva i assessora de les institucions públiques de la Comunitat Valenciana en aquelles matèries específiques que afecten la cultura valenciana. I esta és una tasca que la institució esmentada ha exercit, des de la seua creació, amb criteris i paràmetres científics i professionals que han contribuït a incrementar-ne el prestigi i a consolidar-la com un element de referència dins del panorama cultural valencià.

En la situació actual de prolongada crisi econòmica, quan s'està demanant a la ciutadania que realitze importants sacrificis per a aconseguir una reducció significativa del dèficit públic que permeta a Espanya refermar la seua credibilitat en els mercats internacionals i reprendre la senda del creixement i la creació d'ocupació, les administracions públiques han de ser part activa a l'hora d'aconseguir estos èxits i han de contribuir, cada una en la mesura de les seues possibilitats, a la consecució dels objectius marcats.

A la Comunitat Valenciana s'han adoptat ja mesures que afecten l'Administració del Consell i el sector públic empresarial i fundacional, però també les institucions estatutàries s'han d'adaptar a la realitat social i econòmica per la qual travessem i adequar-ne l'estructura i funcionament intern a criteris d'austeritat, eficàcia i eficiència en la gestió. En el cas del Consell Valencià de Cultura, pertoca reduir-ne la composició, tenint en compte, a més, que el règim jurídic de la institució presenta altres aspectes que han de ser adaptats al marc estatutari vigent en l'actualitat. Per tant, a la minoració del seu nombre de membres i a les modificacions que com a conseqüència d'esta minoració esdevenen imprescindibles, cal afegir aquells altres canvis que s'inferixen de l'evolució normativa produïda des del 1985.

La suma d'estes reformes aconsella dotar el Consell Valencià de Cultura d'una nova llei, amb uns continguts que obeïsquen a les finalitats perseguides i amb una estructura que faça seues les recomanacions del Decret 24/2009, de 13 de febrer,

del Consell, sobre la forma, l'estructura i el procediment d'elaboració dels projectes normatius de la Generalitat.

La nova norma s'assenta, així, sobre quatre pilars essencials. En primer lloc, la reducció de vint-i-un a onze membres comporta reformar tots aquells articles en què la composició del Consell Valencià de Cultura té una incidència directa. En segon lloc, l'estructuració dels continguts de la norma d'acord amb una sistemàtica que tracta de facilitar-ne la lectura i interpretació integrada. En tercer lloc, l'adaptació de determinades referències normatives i denominacions a les exigències derivades de la reforma estatutària del 2006 i de la resta de l'ordenament jurídic vigent en l'actualitat. Respecte d'això, la menció de les disposicions estatutàries actuals i l'ús preceptiu dels termes *Comunitat Valenciana, Generalitat, les Corts, Consell, Consell Valencià de Cultura* i *Diari Oficial de la Comunitat Valenciana* són canvis ineludibles. **I en quart i últim lloc, el compliment de l'article 48 de la Llei 9/2003, de 2 d'abril, de la Generalitat, per a la igualtat entre dones i hòmens, que obliga les administracions públiques valencianes a posar en marxa els mitjans necessaris perquè tota norma o escrit administratiu respecte en la redacció les normes relatives a la utilització d'un llenguatge no sexista.**

Esta norma es dicta a l'empara de la competència exclusiva que l'article 49.1.1a de l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana atorga a la Generalitat sobre l'organització de les seues institucions d'autogovern, en relació amb l'article 40 de la mateixa norma institucional bàsica valenciana, que remet a una llei de les Corts la regulació del procediment de nomenament dels membres del Consell Valencià de Cultura, de les seues funcions, facultats, estatut i duració del mandat.

En la tramitació de l'avantprojecte, seguint el que disposa l'article 42 de la Llei 5/1983, de 30 de desembre, del Consell, modificada per la Llei 12/2007, de 20 de març, s'han realitzat els estudis de caràcter tècnic, econòmic i jurídic corresponents que n'han aconsellat l'adopció. I s'acompanya de l'informe justificatiu de necessitat i oportunitat, així com de la memòria econòmica.

En virtut d'això, de conformitat amb el que disposa l'article 28.c i 42.4 de la Llei 5/1983, de 30 de desembre, del Consell, i a proposta del conseller de Governació, el Consell

ACORDA

Primer. Aprovar l'Avantprojecte de Llei de la Generalitat, del Consell Valencià de Cultura.

Segon. Continuar la tramitació de l'avantprojecte i remetre el text aprovat al Consell Jurídic Consultiu de la Comunitat Valenciana i al Comité Econòmic i Social perquè emeten un informe.

València, 3 de desembre de 2012

El conseller de Governació
SERAFÍN CASTELLANO GÓMEZ

ANNEX IV

Propostes inclusives del llenguatge en documents de l'Administració Pública: edictes de l'Administració de Justícia i resolucions

A. Exemples d'edictes de l'Administració de Justícia

Jutjat d'Instància número 4 de Torrent

DOCV 11482

- "...haciendo constar, en su caso, si se hace en nombre de tercero."
"...haciendo constar, en su caso, si se hace en nombre de una tercera persona."
*"...on constarà, si pertoca, si es fa en nom d'una **tercera persona**."*
- Que únicamente el ejecutante podrá concurrir reservándose la facultad de ceder el remate a un tercero, pudiendo tomar parte en la subasta, sólo cuando existan licitadores, mejorando las posturas que se hicieren.
Que únicamente la persona ejecutante podrá concurrir reservándose la facultad de ceder el remate a una tercera persona, pudiendo tomar parte en la subasta, sólo cuando exista personal licitador, mejorando las posturas que se hicieren.
*Que únicament la persona executant podrà concórrer i reservar-se la facultat de cedir la rematada a una tercera persona, que podrà prendre part en la subhasta quan hi haja **personal licitador**, sempre millorant les postures que se'n facen.*
- "Que los licitadores, a excepción del ejecutante..."
"Que el personal licitador, a excepción de la persona ejecutante..."
*"Que el personal licitador, a excepció de la **persona executant**..."*

Jutjat Primera Instància número 1 de Torrevejeja

DOCV 11653

- “Advertir a la parte demandada que la comparecencia en juicio debe realizarse por medio de procurador y con asistencia de abogado (artículos 23 y 31 de la LEC).”

“Advertir a la parte demandada que la comparecencia en juicio debe realizarse por medio de procurador o procuradora y con asistencia de abogado o abogada (artículos 23 y 31 de la LEC).”

*“Advertir a la part demandada que la compareixença en judici ha d'erealitzar-se mitjançant **procurador o procuradora i amb l'assistència d'advocat o advocada** (articles 23 i 31 de la LEC).”*

Jutjat Primera Instància número 21 de València

DOCV 11479

- “Y para que sirva de edicto de notificación de la sentencia a los demandados, en ignorado paradero, extendiendo el presente, el que se fijará en el tablón de anuncios de este Juzgado y se publicará en el *Diari Oficial de la Comunitat Valenciana*.”

“Y para que sirva de edicto de notificación de la sentencia a las personas demandadas, en ignorado paradero, extendiendo el presente, el que se fijará en el tablón de anuncios de este Juzgado y se publicará en el *Diari Oficial de la Comunitat Valenciana*.”

*“I perquè valga d'edicte de notificació de la sentència **a les persones demandades**, en parador ignorat, estenc aquest edicte, que es fixarà al tauler d'anuncis d'aquest Jutjat i es publicarà en el Diari Oficial de la Comunitat Valenciana.”*

Jutjat Primera Instància número 7 de València

DOCV 11480

- “Que estimando la demanda formulada por XXXX, SA, representada por la procuradora XXXXX, contra XXXXXXXXXX (X2661793-A) y mercantil XXXXXXXX, SL, (B-97715288), en situación procesal de rebeldía, debo acordar y acuerdo

la resolución del contrato de arrendamiento[...] por incumplimiento de la demandada.”

“Que estimando la demanda formulada por XXXX, SA, representada por la procuradora XXXXX, contra XXXXXXXXXX (X2661793-A) y mercantil XXXXXXX, SL, (B-97715288), en situación procesal de rebeldía, debo acordar y acuerdo la resolución del contrato de arrendamiento[...] por incumplimiento de la parte demandada.”

*“Que estime la demanda formulada per XXXXXX, SA, representada per la procuradora XXXXX, contra XXXXXX (X2661793-A) i la mercantil XXXXXX, SL, (B-97715288), en situació processal de rebel·lia, dispose la resolució del contracte d’arrendament [...], per incumplimiento **de la part demandada.**”*

- “Y debo condenar y condeno a los mencionados demandados:” (persona gènere masculí i empresa)

“Y debo condenar y condeno a las mencionadas partes demandadas:”

*“I condemne les **parts esmentades demandades:**”*

Jutjat Primera Instància número 6 de València

DOCV 11739

- “Están exceptuados de la obligación de constituir el depósito quienes tengan reconocido el derecho a litigar gratuitamente.”

“Las personas que tengan reconocido el derecho a litigar gratuitamente no tienen la obligación de constituir el depósito.”

*“**Les persones** que tinguen reconegut el dret a litigar gratuïtament no tenen l’obligació de constituir el dipòsit.”*

Jutjat Primera Instància número 16 de València

DOCV 11886

- “Procuradores: XXXX (nombre femenino), XXXX (nombre femenino) y XXXX (nombre masculino)”.

“Procuradoras y procurador: XXXX (nombre femenino), XXXX (nombre femenino) y XXXX (nombre masculino)”.

“Procuradores i procurador: XXXX (nom femení), XXXX (nom femení) y XXXX (nom masculí).

Jutjat Primera Instància número 8 de València

DOCV 11946

- “Los acogedores tienen las obligaciones legales inherentes a su cargo comprendiendo el velar por los menores, tenerlos en su compañía, alimentarlos, educarlos y procurarles una formación integral.”

“Las personas acogedoras tienen las obligaciones legales inherentes a su cargo comprendiendo el velar por los niños y niñas menores, por su compañía, alimentación, educación y formación integral.”

*“Les persones acollidores tenen les obligacions legals inherents al seu càrrec, que inclouen vetlar pels **xiquets i xiquetes** menors, i tenir cura de la seua companyia, alimentació, educació i formació integral.”*

Jutjat de Primera Instància número 3 de Torrevieja

DOCV 13352

- ... “y defendida por el/la letrado/a señor/señora apellido apellido,”...
... “y defendida por el letrado o letrada Apellidos Apellidos”... (se recomienda especificar el nombre y los apellidos para evitar este tipo de construcciones)
...*“i defensada pel **lletrat o lletrada** ...cognoms cognoms”...*

Jutjat Primera Instància número 16 de València

DOCV 11494

- “Y encontrándose dicho demandado, Empresa, SL, en paradero desconocido, se expide el presente a fin que sirva de notificación en forma al mismo.”
“Y encontrándose dicha parte demandada, Empresa, SL, en paradero desconocido, se expide el presente a fin que sirva de notificación en forma al mismo.”

*"I atés que **la part demandada esmentada**, Empresa, SL, es troba en parador desconegut, expedisc aquest edicte a fi que **li valga** de notificació de forma deguda"*

Jutjat de Primera Instància número 1 de Torreveija

DOCV 11505

- "Que estimando parcialmente la demanda interposada por (nombre femenino)..., representada por la procuradora señora (apellidos) y defendida por el letrado (nombre masculino) contra (nombre femenino), (nombre femenino), (empresa de seguros), SA -representados por el procurador de los tribunales (nombre masculino) y defendidos por la letrada (nombre femenino)."

"Que estimando parcialmente la demanda interposada por (nombre femenino)..., representada por la procuradora señora (apellidos) y defendida por el letrado (nombre masculino) contra (nombre femenino), (nombre femenino), (empresa de seguros), SA -parte respresentada por el procurador de los tribunales (nombre masculino) y defendida por la letrada (nombre femenino)."

*"Estime de forma parcial la demanda interposada per (nom de dona), representada per la procuradora senyora (cognoms) i defensada pel lletrat (nom d'home), contra Eva Ramón Aymerich, Monserrat Aymerich Albiol, Vitalicio Seguros, SA, -**part representada** pel procudador dels tribunals Juan Ferrer i defensada per la lletrada (nom de dona).*

B. Ejemplos de resoluciones inclusives

"RESOLUCIÓN de 8 de febrero de 2011, de la Dirección General de Personal de la Conselleria de Educación, por la que se emplaza a **las personas interesadas** (a las personas interesadas) en el procedimiento administrativo de referencia a comparecer en la vía jurisdiccional.

El Tribunal Superior de Justicia de la Comunitat Valenciana, Sala de lo Contencioso-administrativo, Sección Segunda ha reclamado de esta unidad administrativa el expediente referido al procedimiento que se describe:

Recurrentes: Vicente Perelló Domenech, en nombre de la Asociación de Catedráticos de Música y Artes Escénicas de la Comunitat Valenciana.

Personas interesadas:

Los funcionarios y funcionarias docentes de los cuerpos de **profesores y profesoras** de Música y Artes Escénicas y de **catedráticos y catedráticas** de Música y Artes Escénicas de la Comunitat Valenciana que han participado en la convocatoria de comisiones de servicio durante los cursos 2009/2010 y 2010/2011.

Descripción:

Recurso contencioso-administrativo interpuesto en materia de provisión de puestos de trabajo en los Conservatorios Superiores de Música de la Comunitat Valenciana.

Referencia del Tribunal:

Procedimiento Ordinario nº 2/000051/2011-GG

De acuerdo con lo previsto en el artículo 49 de la Ley Reguladora de la Jurisdicción Contencioso-administrativa, se acuerda remitir al tribunal el expediente de referencia y emplazar a **las personas interesadas** en los procedimientos descritos, a fin de que puedan comparecer en la vía jurisdiccional en el plazo de nueve días, si lo estiman conveniente, por medio de un escrito en la forma debida, dirigido al Tribunal Superior de Justicia de la Comunitat Valenciana Sala de lo Contencioso-Administrativo, Sección Segunda. Se hace constar, no obstante, que la Generalitat, representada por **los abogados y abogadas** de la Abogacía General, comparece en estos recursos en defensa del mantenimiento del acto recurrido.

Valencia, 8 de febrero de 2011.- El director general de Personal: David Barelles Aduara”.

“RESOLUCIÓ de 17 de febrer del 2011, de la conselleria de Justícia i Administracions Públiques, per la qual es publica la llista provisional de **persones admeses i excloses** a les proves selectives d'accés al grup D, sector laboral, auxiliar de clínica, torn de promoció interna, Convocatòria 55/2008.

Tercer

En compliment del que estableix el I Pla d'Igualtat entre Dones i Hòmens de l'administració de la Generalitat 2010-2012, es publica la llista provisional de **persones admeses** per cada sexe i que es relacionen en l'annex III de la present Resolució.

Annex III / Anexo III

Admesos i admeses / Admitidos y admitidas

Accés: torn de promoció interna

Acceso: turno de promoción interna

Sexe: dona

Sexo: mujer

DNI Cognoms i nom / Apellidos y nombre

20001553	BONET	ESCRIVA	M. ISABEL
20793012	HERVAS	CLARIANA	MARIA LUISA
20834694	NAVASQUILLO	LUCIO	JESSICA
18958456	PASCUAL	CELADES	MARIA
20799744	PRIMO	VIDAL	ROSA MARIA

Sexe: home

Sexo: hombre

DNI Cognoms i nom / Apellidos y nombre

18987072	BERNAT	VIECO	JOSE EUGENIO
24352823	ORTIZ	BELLO	RAFAEL JAVIER”

“RESOLUCIÓ de 17 de febrer del 2011, de la conselleria de Justícia i Administracions Públiques, per la qual es publica la llista provisional de **persones admeses i excloses** a les proves selectives d'accés al grup D, sector laboral, auxiliar de clínica, torn d'accés lliure i de **persones amb discapacitat**, Convocatòria 54/2008.

Tercer

En compliment del que estableix el I Pla d'Igualtat entre Dones i Hòmens de l'administració de la Generalitat 2010-2012, es publica la llista provisional de **persones admeses** per cada sexe i que es relacionen en l'annex III de la present resolució”.

DOCV 2420

“RESOLUCIÓ de 25 de febrer de 2011, de la directora general del Secretariat del Consell, de la Conselleria d'Indústria, Comerç i Innovació, per la qual es disposa la publicació del Conveni entre l'Agència de Tecnologia i Certificació Electrònica i l'Ajuntament de Montaverner per a la prestació de servicis de certificació.

Desenvolupament del dret dels **ciutadans i ciutadanes** a relacionar-se electrònicament amb les administracions públiques de la Comunitat Valenciana,

Reunides (són tot dones i a l'original posava Reunits)

Paula Sánchez de León Guardiola, consellera de Justícia i Administracions Públiques, en la seua condició de presidenta de l'Agència de Tecnologia i Certificació Electrònica en virtut de les competències atribuïdes per l'article 5.2.b, del Decret 149/2007 pel qual s'aprova l'Estatut de l'Ens Prestador de Serveis de certificació electrònica de la Comunitat Valenciana, modificat per la Disposició Final Tercera de la Llei 3/2010 de 5 de maig de la Generalitat, d'Administració Electrònica de la Comunitat Valenciana i d'acord amb l'article 17, l'apartat f, de la Llei 5/1983, de 30 de desembre, del Consell, a la seva redacció donada per la Llei 12/2007, de 20 de març, de la Generalitat, facultada per a la firma del present conveni pel Ple del Consell de data 17 de setembre de 2010.

D'una altra part, Belén Esteve Pina, alcaldessa de Montaverner, facultada per a la firma del present conveni pel Ple

I en prova de conformitat per tot el que antecedit, firmen **les persones compareixents** el present conveni en el lloc i la data indicats.

La presidenta de l'Autoritat de Certificació de la Comunitat Valenciana.

Paula Sánchez de León Guardiola

L'alcaldeessa de Montaverner

Belén Esteve Pina

La secretària de l'Ajuntament

María Fort Bertó"

DOCV 2491

"RESOLUCIÓ de 25 de febrer de 2011, de la Universitat de València, per la qual es fa l'oferta pública d'una plaça de **tècnic o tècnica** superior de suport a la investigació d'aquest organisme amb contracte laboral temporal. Projecte: "El cambio climático a través de la teledetección, CI11-036".

DOCV 2588

"RESOLUCIÓ de 3 de març de 2011 de la Universitat de València, per la qual es fa pública la llista definitiva de **persones admeses i excloses** i el tribunal que ha de jutjar les proves selectives d'accés al grup A (subgrup A2), per promoció interna sector d'administració especial, escala tècnica mitjana d'investigació, d'aquesta Universitat, convocades per Resolució de 10 de novembre de 2010 (DOCV 12-11-2010).

Llista definitiva de **personas admeses... de personas excloses.**

Torn **de personas discapacitades"**

"RESOLUCIÓ de 25 de febrer de 2011, de la Universitat de València, per la qual es fa l'oferta pública d'una plaça de **tècnica o tècnic mitjà** de suport a la investigació d'aquest organisme amb contracte laboral temporal. Projecte: "Dominios activos mínimos de proteínas de la familia Bcl-2, CI11-042".

1. Projecte: "Dominios activos mínimos de proteínas de la familia Bcl-2, CI11-042". Aquesta convocatòria s'emmarca dins del Programa Nacional de projectes d'investigació fundamental del Ministeri de Ciència i Innovació, que contempla la contractació **de personal tècnic** de Suport. (i no de tècnics de suport)

2. Denominació i classificació del lloc de treball:

Tècnica o tècnic mitjà de suport a la investigació”.

DOCV 2674

“RESOLUCIÓ d’1 de març de 2011, de la Universitat de València, per la qual es fa l’oferta pública d’una plaça d’un **tècnic o tècnica superior** de suport a la investigació d’aquest organisme amb contracte laboral temporal. Projecte: “Distrés emocional en població oncològica adulta: validación del termómetro de distrés como instrumento de cribado y eficacia de un protocolo de tratamiento psicosocial, CI11-034.

(alternança)

Fer l’oferta pública d’una plaça de **tècnic o tècnica superior** de suport a la investigació d’acord amb les bases següents:

Primera. Requisits generals **dels i les aspirants**

Les persones interessades podran sol·licitar la devolució dels currículums a l’ERI: Polibenestar de la Universitat de València”.

DOCV 13.652

“RESOLUCIÓ de 7 de març de 2011, de la Universitat de València, per la qual es fa l’oferta pública d’una **plaça d’oficial o oficiala** de laboratori de suport a la investigació d’aquest organisme amb contracte laboral temporal. Projecte: “Magnetismo Molecular: Compuestos de Coordinación Magnéticos Multifuncionales, CI11-047”.

2. Denominació i classificació del lloc de treball:

Oficial de laboratori de suport a la investigació.

RESOLUCIÓ de 9 de març de 2011, del president del Consorci Hospital General Universitari de València, per la qual es resol la Convocatòria LD/01/2010, per a la provisió, pel sistema de lliure designació, de diverses places no assistencials del Consorci Hospital General Universitari de València, convocades per Resolució de 15 de novembre de 2010 (DOCV núm. 6.423, de 23.12.2010).

1. Nomenar, amb efectes economicoadministratius de l'1 d'abril de 2011 a Margarita Torres Lloret, DNI 22557127S, **funcionària** de carrera del Cos de Gestió de l'Administració de la Seguretat Social, grup B (subgrup A2), en la plaça núm. 96.470, (açò ho llevem: director/a) directora de Servicis Generals.

2. Nomenar, amb efectes economicoadministratius de l'1 d'abril de 2011 a Fernando Simarro Mir, DNI 22678929D, **funcionari** de carrera de la Generalitat, grup A (subgrup A1), Administració especial, en la plaça núm. 57.952, cap de l'Àrea de Planificació, Qualitat i Control de Projectes”.

DOCV 2889

Conselleria d'Educació

“L'Orde de 31 de març de 1986 (DOGV núm. 368, de 25 d'abril) obria a **les investigadores i investigadors valencians** un canal per a poder aprofundir el coneixement de l'idioma propi de la Comunitat Valenciana, en compliment del mandat que arreplega la Llei de la Generalitat 4/1983, de 23 de novembre, d'Ús i Ensenyament del Valencià,

Segona. Requisits

Els sol·licitants hauran de reunir les condicions següents:

- a) Tindre la nacionalitat espanyola, o la d'un estat membre de la Unió Europea.
- b) Ser una **persona llicenciada, diplomada universitària o personal docent** en actiu en centres de la Comunitat Valenciana.

Dotze. Estatus de les **persones adjudicatàries**

La concurrència a esta convocatòria comporta l'acceptació de les bases.

El fet d'haver sigut beneficiari o beneficiària de la concessió d'alguna d'estes beques d'investigació no implica cap tipus de relació laboral ni administrativa amb la Generalitat.

El fet que **la persona beneficiària** de l'ajuda fóra **funcionària** o personal laboral de la Generalitat no n'afectaria la situació administrativa”.

DOCV 3012

“ORDE 6/2011, d'1 de març, de modificació de l'Orde 30/2010, de 3 d'agost de 2010, de la Conselleria d'Agricultura, Pesca i Alimentació, per la qual s'aprova el text del Reglament sobre Producció i Etiquetatge dels Productes Ecològics i del Comitè d'Agricultura Ecològica de la Comunitat Valenciana.

2. L'Òrgan de Gestió del CAECV estarà constituït per:

a) El Ple.

b) El **president o la presidenta**.

c) La **vicepresidenta o el vicepresident**, triats entre els membres vocals de la mateixa manera que **el president i la presidenta**.

d) La **tresorera o el tresorer**, triats entre els membres vocals de la mateixa manera que **el president i la presidenta** .

e) El **secretari o la secretària**

f) La Comissió Permanent.

g) El Comitè de Parts.

3. L'Òrgan de Control estarà constituït per:

a) La Direcció de Certificació.

b) El cos **d'auditors i/o audidores**.”

“RESOLUCIÓN de 3 de octubre de 2011, de la Universitat Politècnica de València, por la que se nombra **funcionario o funcionaria** de carrera del grupo A, subgrupo A1, sector administración especial, categoría **técnico o técnica** superior de laboratorio, **a la persona aspirante** que ha superado el proceso específico de promoción interna, en aplicación de la disposición adicional cuarta del Decreto 33/1999, de 9 de marzo, del Gobierno Valenciano, convocado por Resolución de 23 de marzo de 2011.

Concluido el proceso específico de promoción interna para el acceso al grupo A, subgrupo A1, sector administración especial, categoría **técnica o técnico superior** de laboratorio de esta Universidad Politécnica de Valencia, en aplicación de la disposición cuarta del Decreto 33/1999, de 9 de marzo, del Gobierno Valenciano, convocado por Resolución de 23 de marzo de 2011 (DOCV nº 6489, de 28 de marzo de 2011) y habiendo justificado **la persona aspirante** la documentación exigida en la Resolución de 1 de septiembre de 2011 (DOCV nº 6601, de 5 de septiembre de 2011), por la que se publica definitivamente el nombre **del o de la aspirante** que ha superado el proceso específico, este Rectorado, en uso de las competencias que le confiere la normativa vigente y de acuerdo con lo establecido en las bases de la convocatoria, resuelve:

Primero. Nombrar **funcionaria (veure annex)** de carrera del grupo A, subgrupo A1, sector administración especial, categoría **técnica superior** de laboratorio de esta Universidad Politécnica de Valencia, a la persona que figura en el anexo I, asignándole el destino definitivo que figura en el mismo.

Segundo. La persona que figura en el anexo I quedará adscrita como funcionaria de carrera del grupo A, subgrupo A1, sector administración especial, categoría técnica superior de laboratorio, al puesto de trabajo que venía ocupando con carácter definitivo, con efectos del día 1 de noviembre de 2011.

Contra el presente acto, que agota la vía administrativa, podrá interponerse potestativamente recurso de reposición ante el órgano que lo ha dictado, en el plazo de un mes desde la publicación en el *Diari Oficial de la Comunitat Valenciana* del mismo, de acuerdo con lo prevenido en los artículos 116 y 117 de la Ley 30/1992, de 26 de noviembre, del Régimen Jurídico de las Administraciones Públicas y del Procedimiento Administrativo Común, o directamente recurso contencioso administrativo ante el órgano competente, en el plazo de dos meses desde la publicación en el *Diari Oficial de la Comunitat Valenciana* de la presente resolución.

Valencia, 3 de octubre de 2011. El rector de la Universitat Politècnica de València: Juan Juliá Igual.

ANEXO I

Nombramiento como **funcionaria** de carrera del grupo A, subgrupo A1, sector administración especial, categoría técnica superior de laboratorio, y adjudicación del destino.”

Turno Promoción Interna				
<i>Apellidos y Nombre</i>	<i>DNI</i>	<i>Código del Puesto</i>	<i>Denominación del Puesto</i>	<i>Unidad</i>
Moltó Orts, María Teresa	20009834H	PF702	Técnica superior de laboratorio	Departamento de Conservación y Restauración de Bienes Culturales

“RESOLUCIÓN de 4 de octubre de 2011 de la Universitat de València, por la que se hace pública la lista definitiva de **personas admitidas y excluidas** y el tribunal que debe juzgar las pruebas selectivas de acceso al grupo A (subgrupo A1), por el turno libre, sector de administración especial, escala técnica superior de planificación, análisis y evaluación organizacional de esta universidad, convocadas por Resolución de 30 de mayo de 2011 (BOE 13.06.2011)”.

ANNEX V

Propostes inclusives en la resta dels documents administratius analitzats

- Antonio Orrit Ferrer D5M0192.DOC. 29.03.12. C. Infraestructures.
Sinforma l'interessat *S'informa la persona interessada*

- Serafin Huertas Alcalà. 29.03.12. Centre Educació ambiental CV.
els altres participants entre *les altres persones que participen entre*
tots els participants interessats *tots i totes totes les persones interessades que*
per educadors ambientals *participen per educadors i educadores ambientals*

- Nuria Viciano Cervera. Infraestructures. 29.03.12
al titular *a la persona titular*
per la Tècnic de medi ambient *per la tècnica de medi ambient*
audiència als propietaris *al personal propietari/ a les persones propietàries*
entregats al gestor *entregats a l'entitat gestora autoritzada*
el promotor *la persona promotora*

- Mecano manual. Secretaria innovació. 30.03.2012
l'usuari està acreditat *el personal usuari està acreditat*
del contractista *del personal contractista*

- Conselleria d'Hisenda i Administració Pública 03.04.2012
idoneïtat dels candidats *idoneïtat de les persones candidates*
el titular de la conselleria *la persona titular de la conselleria*

- 3897 Justícia
- notificar a l'apel·lat *notificar a la persona apel·lada*
- S'informa l'interessat *S'informa la **persona interessada***
- els altres participants *les **altres persones** que hi participen*
- entre tots *entre **totes i tots***
- tots els participants interessats ***totes les persones** interessades que participen*

- per educadors ambientals *per **educadors i educadores** ambientals*
- al titular *a la **persona titular***
- per la Tècnic de medi ambient *per la **tècnica** de medi ambient*
- audiència als propietaris *al **personal propietari**/a les **persones propietàries***
- entregats al gestor *entregats a l'**entitat gestora** autoritzada*
- el promotor *la **persona promotora***
- l'usuari està acreditat *el **personal usuari** està acreditat*
- del contractista *del **personal contractista***
- idoneïtat dels candidats *idoneïtat de les **persones candidates***
- el titular de la conselleria *la **persona titular** de la conselleria*
- notificar a l'apel·lat *notificar a la **persona apel·lada***

ANNEX VI

Exemples de 5 casos comentats

Exemple 1

El text que teniu a continuació és interessant perquè en l'original només fa referència al menor i als pares, i deixa fora la referència a les xiquetes, a les mares i a les parelles homosexuals. A més, el nom de la llei només es refereix al menor (i això no ho puc canviar en la correcció). Tenim 2 lleis d'Igualtat de Gènere (estatal i autonòmica) i una llei (de moment) que reconeix el dret de matrimoni a les parelles homosexuals. L'avanç legislatiu en drets de les persones no es reflecteix en el llenguatge de l'administració, que, paradoxalment, hauria de ser el primer lloc on s'usara aquest tipus de llenguatge inclusiu.

Aquest text on en **negreta** es mostra el resultat de la nostra aportació al llenguatge inclusiu a partir d'un original totalment exclouent. Tanmateix, el nom oficial del centre no els podem canviar i només consta en masculí genèric.

"INFORME SOBRE LES PREGUNTES FORMULADES PER LA DIPUTADA DEL GRUP PARLAMENTARI ESQUERRA UNIDA, ESTHER LÓPEZ BARCELÓ, NÚMERO DE REFERÈNCIA 13.967:

¿Es dóna prioritat a les famílies denominades "d'acolliments d'urgència" per a atendre **xiquets i xiquetes** menors abans que als centres?

El Decret 93/2001, de 22 maig, que aprova el Reglament de Mesures de Protecció Jurídica del Menor a la Comunitat Valenciana, modificat pel Decret 28/2009, de 20 de febrer, del Consell, estableix en l'article 5, els principis d'actuació de l'administració autonòmica en matèria de protecció de **xiquetes i xiquets menors**, entre els quals s'indica que, en el cas que siga necessària la separació de la persona menor de la seua família, prevaldran les mesures que no impliquen l'internament **del o la menor**

i es procurarà que **el xiquet o la xiqueta** romanga en un centre el mínim temps possible, llevat que convinga al seu interès.

D'altra banda, dins del recurs d'acolliment familiar, l'acolliment d'urgència-diagnòstic és aquell la finalitat del qual és la d'atendre, en un ambient familiar, les necessitats bàsiques de la persona menor durant el període necessari per a demanar la informació precisa per a proposar la mesura de protecció més beneficiosa per **al xiquet o xiqueta** o, si és el cas, el retorn amb els seus **pares, mares, pares i mares, tutors o tutores**, fet que es planteja com un recurs alternatiu a la permanència **del menor o la menor** en un centre de recepció o de primera acollida. Este tipus d'acolliment es realitza per a casos de les persones menors amb edat inferior a set anys i es realitza amb aquelles famílies registrades com a tals i sempre que el seu perfil s'adapte a les necessitats d'estes **persones menors**.

En cas que tinguen prioritat les famílies d'acolliment, com s'explica que hi haja famílies d'urgència sense **un o una menor** a càrrec seu mentre que, als centres, existeixen persones menors que podrien ser ateses per estes famílies?

L'acolliment d'urgència-diagnòstic, com s'ha indicat anteriorment, té especials característiques com són que atén **persones menors** l'edat de les quals siga inferior a set anys d'edat i quan la situació de desprotecció de **la persona menor** requerix donar-li una atenció immediata d'urgència a través d'un acolliment en família educadora (d'urgència-diagnòstic) mentres, es demana informació que permeta determinar el pla de protecció que s'ha de seguir amb el i la menor. Per tant, es realitza per a casos molt concrets.

Atenent a estos criteris, la valoració d'estos acolliments la realitza **el personal tècnic** de la conselleria que formalitza l'acolliment amb aquelles famílies d'urgència-diagnòstic inscrites en el Registre de Famílies Educadores de la Conselleria de Justícia i Benestar Social i que en eixe moment es troben disponibles, sempre intentant que el perfil d'estes famílies s'ajusten a les necessitats de **les persones menors**.

Quin és el funcionament i la composició de l'òrgan denominat Consell d'Adopció?

El Consell d'Adopció de Menors, creat pel Decret 130/1996, de 4 de juliol del Consell, és l'òrgan col·legiat amb competència en matèria de protecció de **persones menors** en l'àmbit de la Comunitat Valenciana.

La seua composició i funcionament apareixen regulat en els articles 4 i 5, respectivament, del Decret 65/2011, de 27 de maig, del Consell i que ens remetem literalment al que diu.

¿És cert que l'Administració ha obert un compte d'estalvi a **aquelles persones menors** la tutoria legal de les quals correspon a la Generalitat?

L'Administració té obertes comptes d'estalvi d'aquelles **persones menors tutelades** per la Generalitat amb l'objecte que puguen rebre les prestacions econòmiques a què tenen dret o per a fins patrimonials.

València, octubre de 2012

Servici d'Acolliment familiar i Adopció

Direcció General del Menor

Conselleria de Justícia i Benestar Social".

Exemple 2

Destaquem l'ús inclusiu des del DOCV, amb la versió inclusiva original. És un ús esporàdic però esperançador. La rectora que el signa és una dona.

“RESOLUCIÓ de 18 d'octubre de 2012, de la Universitat Cardenal Herrera - CEU, per la qual es publica la modificació del pla d'estudis de **graduad o graduada en Dret**.

De conformitat amb el que estableix l'article 28 del Reial Decret 1393/2007, de 29 d'octubre, modificat pel Reial Decret 861/2010, de 2 de juliol, pel qual s'estableix el procediment per a la modificació de plans d'estudi ja verificats, la Universitat Cardenal Herrera - CEU, a proposta de la Facultat de Dret, Empresa i Ciències Polítiques, ha enviat la sol·licitud de modificació del pla d'estudis de la titulació de **graduad o graduada** en Dret a l'Agència Nacional d'Avaluació de la Qualitat i Acreditació l'avaluació del qual ha resultat favorable. Este Rectorat ha resultat:

Publicar la modificació del pla d'estudis de **graduad o graduada** en Dret que s'annexa a la present resolució.

València, 18 d'octubre de 2012.- La rectora: Rosa Visiedo Claverol”.

Exemple 3

ENTREVISTA DOCTORA CONTACTE PRECOÇ

(En la versió original només hi ha el genèric *niño*. Conselleria de Sanitat. Servei de Salut Infantil i de la Dona. 12.11.2012)

“El contacte precoç consisteix a posar al **xiquet o xiqueta de bolquers**, tot just nàixer, sobre el ventre de sa mare. Ha de ser un contacte pell amb pell. Per la qual cosa ambdós, **el xiquet o la xiqueta i la mare**, estan completament nus. No els acabem d'eixugar, els posem directament damunt del ventre amb el cordó umbilical encara connectat. Els posem uns drapets per damunt per a eixugar-los.

Els principals beneficis seran per al bebé. Perquè el **xiquet o la xiqueta** acaba d'eixir, acaba de viure una situació estressant: nàixer. Llavors en posar-los en contacte amb sa mare tornen a sentir calor humana, que és més agradable que el que tindran en una incubadora, o en una calor radiant. Llavors es calfen i mantenen millor la temperatura. En sentir el batec de sa mare, que l'escolta des de fa 9 mesos, el bebé es tranquil·litza i es passa l'estrés que acaba de tindre. A més és un moment en què les hormones del part els han preparat perquè estiguen desperts i durant una o dos hores tindran un moment d'alerta tranquil·la, d'estar molt desperts, cosa que no els tornarà a ocórrer fins al tercer mes. És un moment en què reconeixeran sa mare, reconeixeran el pit, i s'inicia el vincle. El vincle entre la mare i **el fill o la filla**.

Pot passar prou de temps fins que s'agafe al pit. No serà immediat que es col·loque ací i comence a mamar, sinó que serà a poc a poc. Primer m'adapte, descobrisc el meu entorn, descobrisc el rostre de ma mare. Perquè els bebés no s'hi veuen molt però de prop sí que s'hi veuen, i distingiran l'aurèola, i la cara de la mamà. I després a poc a poc anirà pujant i reptant fins a arribar al peduncle.

És quelcom que hem perdut amb la tecnologia. És quelcom que sempre s'ha fet i és el lloc normal en què hauria d'estar un **xiquet o xiqueta de bolquers** tot just nàixer. Quan es realitzen els parts en els hospitals es medicalitza molt més el part i es perd el contacte precoç. I ara ens adonem del que s'ha perdut, i que és molt important per als xiquets i xiquetes i per a les mares recuperar eixe moment tan important en la vida.

En el contacte precoç primer la mare ha d'estar d'acord. Perquè estiga d'acord la mare és important que sàpia què és i per què es fa. Si efectivament vol i el part va bé, i el

bebé naix vigorós i és un **xiquet o xiqueta** a terme, i tot va bé, es pot fer el contacte precoç. En algun moment si el bebé naix deprimat o ha de ser atés immediatament pel pediatre, haurà de ser atés primer i després si va bé la cosa es podrà realitzar el contacte precoç.

El nostre part medicalitzat ha fet que tot just nàixer el xiquet o xiqueta considerem urgent coses que no ho són en realitat. Quan acaba de nàixer encara no s'ha tallat el cordó i ja volem saber quant pesa. Pesarà el mateix dins d'un estoneta. Llavors cal demorar totes les tècniques que no són necessàries, que són per al bé del **xiquet i xiqueta**, però que no són urgents. Per exemple el pes, la profilaxi dels ulls, que a més li va a molestar per a veure, o les coses que poden ser doloroses, com posar-li la vitamina K. Tot això pot demorar-se un temps perquè el **xiquet o la xiqueta** i la mare se centren en eixe moment especial.

La mare de qualsevol mamífer fa exactament això amb la seua cria: l'agafa, la reconeix, la neteja i l'eixuga...

Nosaltres, doncs, **les mamíferes humanes**, fem igual”.

Exemple 4

Podem fer un text inclusiu eliminant l'article masculí:

"ACTA DE RECEPCIÓ

(població), el dia, es rep de conformitat/disconformitat (assenyaleu els inconvenients), el subministrament/servici que reflectix la factura que s'adjunta al present certificat, tot això de conformitat amb el que s'establix en el Reial Decret Legislatiu 3/2011, de 14 de novembre, pel qual s'aprova el text refós de la Llei de Contractes del Sector Públic i l'article 5 del Decret 137/2012, de 14 de setembre, del Consell, pel qual es regula la intervenció de la inversió de fons públics.

València de de 20.....

(EL) REPRESENTANT DE
LA INTERVENCIÓ

(EL) CONTRACTISTA

(EL) RESPONSABLE DEL
CONTRACTE

(EL) PERSONAL TÈCNIC ASSESSOR DE LA INTERVENCIÓ".

Exemple 5

A l'original, en castellà, només posa "de menores". S'assembla a l'exemple 1. Quan hem llegit els termes inclusius i els tornem a llegir, comencem a normalitzar-los i a acceptar-los, sense pensar en repeticions o estridències i potser els interioritzem millor.

"Conselleria de Justícia i Benestar Social

ORDE /2012 de de desembre de 2012, de la Conselleria de Justícia i Benestar Social, per la qual es regulen i convoquen prestacions econòmiques individualitzades per acolliment familiar **de persones menors**, simple o permanent, per a l'any 2013.

La finalitat de l'acolliment d'urgència-diagnòstic és la d'atendre en un ambient familiar les necessitats bàsiques de **la persona menor** durant el període necessari per a demanar la informació necessària per a proposar la mesura de protecció més beneficiosa per a ella o, si és el cas, el retorn amb els seus **pares, mares, pares i mares, tutors o tutores**. (adaptació a la nova legislació de matrimonis homosexuals i inclusió)".

A l'original, en castellà, només fa referència a "padres y tutores"

ANNEX VII

Articles d'opinió publicats a *Levante-emv*

1. *L'ús i abús del llenguatge sexista. Levante, 31.03.2010*

Vull formalitzar per escrit una queixa sobre l'ús i abús del llenguatge sexista i discriminatori en textos de l'administració pública valenciana. La Generalitat Valenciana publicà el dia 4 d'abril de 2003 al DOCV, la «Llei d'Igualtat entre Dones i Homes», on l'article 48 propugna l'ús del llenguatge no sexista en els escrits administratius. L'any 2007 el Ministeri d'Igualtat publicà la Llei Orgànica 3/2007 per a la Igualtat efectiva entre dones i homes. La Conselleria de Benestar, al febrer de 2009 publicà la guia «Igualtat, Llenguatge i Administració: propostes per a un ús no sexista del llenguatge». Tota la legislació esmentada fa una proposta específica sobre l'ús no discriminatori ni sexista del llenguatge administratiu.

La passada setmana es va celebrar a València la I Cimera de Dones per un Món Millor, de ressò internacional, amb l'objectiu d'activar el respecte i la igualtat i de desactivar la discriminació i la violència.

L'avantprojecte de la Llei d'Ordenació i Gestió de la Funció Pública, aprovat pel Consell el dia 12 de març de 2010, ha sofert modificacions, entre altres, les derivades del dictamen del Consell Jurídic Consultiu. En aquestes modificacions el Consell Jurídic Consultiu diu literalment: «II. A lo largo del texto remitido se evita emplear el masculino genérico admitido por la Real Academia Española, y se utiliza en ocasiones expresiones del estilo «funcionaria o funcionario interino» (artículo 16.7), «las y los funcionarios» (artículo 73.1; 124.3; 126.2; 127.1; 128.1; etc.), «jefas o jefes inmediatos» (artículo 65.e), etc., hecho que no solo dificulta la lectura de la norma sino que, además, supone una construcción gramatical incorrecta»

Les suposades dificultats en la lectura del text no són lingüístiques, són ideològiques. Si volem ser una Comunitat capdavantera en els usos socials no discriminatoris, comencem pel llenguatge institucional i administratiu, i ensenyem a totes les cimeres de dones que vinguen, que la nostra Comunitat fa lleis d'igualtat i les posa en pràctica.

2. *El femení genèric. Levante, 20.11.2010*

El 31 de març de 2010, aquest diari em publicava un primer article sobre l'Ús i abús del llenguatge sexista. A l'article em queixava perquè una institució pública de la nostra comunitat, en concret el Consell Jurídic Consultiu (CJC), al seu dictamen 137/2010 desoïa les recomanacions que les lleis i guies actuals fan sobre l'ús no sexista del llenguatge en les administracions públiques.

Ras i curt, l'esmentat CJC al seu dictamen recomanava, entre altres coses, l'ús del **masculí genèric** als textos adduint que si especifiquem el masculí i el femení en la redacció dels escrits tenim com a resultat textos difícils d'entendre i en alguns casos incorrectes gramaticalment. Aquests arguments em portaren a fer una queixa formal al Síndic de Greuges.

Afortunadament, el Síndic resolgué donant-me la raó i recomanant al Consell Jurídic Consultiu: "... que en els dictàmens que fa, s'esforce per trobar termes no sexistes i que els adequè a una nova correcció gramatical que avui exigeix la legislació vigent." El *Levante* publicava l'11 d'octubre de 2010, un article molt interessant del Síndic de Greuges sobre aquesta qüestió.

Així doncs i d'acord amb la línia argumental del Síndic de Greuges, podem dir que tenim una gramàtica solvent i adaptable al nou tipus de discurs inclusiu i no sexista i tota una legislació vigent que avala aquesta nova redacció discursiva. El punt de partida és esperançador.

Ara bé, fer un discurs no sexista no és sinònim de fer un ús i abús del masculí genèric. La solució no passa per escriure-ho tot en masculí genèric sota el pretext de l'economia lingüística i del caràcter universalitzador del masculí. Masculí genèric és quan dic: *Els homes són éssers sexuats*, i en realitat vull dir que: *Els homes i les dones són éssers sexuats*. El caràcter inclusiu del primer exemple queda clar? El masculí genèric com a element universal va a la baixa i les excuses sobre l'economia i l'agramaticalitat dels textos resulten ridícules quan sabem que les dones som el 60% de la població universitària i estem sobretitulades respecte als homes, (Amelia Valcárcel, catedràtica de Filosofia Moral i Política a la UNED) i en l'administració pública de la Generalitat treballem més dones que homes (I Pla d'Igualtat entre Dones i Homes, DOCV 22.10.2010), per exemple, i, en definitiva, les dones som més de la meitat de la població mundial. **Amb aquestes xifres a la mà i atenent només la variable quantitativa, en una societat democràtica com la nostra, haurem de parlar, doncs, del femení genèric perquè comporta una major representativitat, no?** D'acord amb açò podem dir: *Les dones són éssers sexuats* i entendre que parlem de dones i homes? És clar que no.

Com pot ser que el terme **funcionari** s'use com a masculí genèric a l'Estatut Bàsic de l'Empleat Públic, si a la Generalitat Valenciana som **més funcionàries que funcionaris**? Aquest terme apareix a l'esmentat estatut en 175 ocasions respecte al terme **funcionària** que apareix només en 9 ocasions en drets sobre la maternitat i en violència de gènere. Els **funcionaris** no tenen drets sobre la paternitat?

El masculí genèric no representa tota la societat, d'homes i dones, i una de les persones que més en sap és la doctora María Rodríguez Fernández, que al seu llibre *La evolución del género gramatical masculino como término genérico* (2009), ho explica detalladament.

Si reivindicar un femení genèric fa riure, consolidar un masculí genèric com a alternativa al discurs discriminatori resulta obsolet i cada vegada menys representatiu, perquè no s'adequa a la realitat de totes i de tots.

3. La Semàntica i el Papa. Levante, 16.04.2010

El Papa Benet XVI, al sermó del diumenge de Rams, digué que Déu dona força per a «no dejarse intimidar por las murmuraciones de las opiniones dominantes». Segons el diccionari de la Real Academia Española, una de les acepcions del terme «murmurar» és «hablar entre dientes, manifestando queja o disgusto por algo», i una de les acepcions del terme «denunciar» és «dar a la autoridad judicial o administrativa parte o noticia de una actuación ilícita o de un suceso irregular». A través de senzills exemples entendrem com la sinonímia entre denúncia i murmuració resulta impossible: imagine vosté que la policia local de trànsit li posa una «murmuració» de 300 euros per conduir sota els efectes de l'alcohol... O que el cas Gürtel es destapà arran d'una «murmuració» interposada per un ex regidor del PP, o que durant una missa els assistents responen a les interpel·lacions del capellà «denunciant» una oració.

¿Resulta, doncs, que al sermó s'utilitzen eufemismes i les denúncies per abusos sexuals a menors que coneixem gràcies als mitjans de comunicació, s'hi anomenen «murmuraciones», de la mateixa manera que el prelat parla de «efebofilia», terme que evoca la imatge d'un efebus-adolescent reguapo, que res té a veure amb la imatge que evoca la paraula «pederastia»? Aleshores, el Papa, quan era Ratzinger, que no Papa, i, segons explica el «New York Times», tapà a un sacerdot nordamericà que abusà sexualment d'unes 200 persones menors d'edat sordes, quin acte va cometre? Sordo-sordoefebofilia? Ni aquest terme, ni el terme «efebofilia» no consten, de moment, al diccionari de la Real Academia Española.

En canvi, el terme pederastia sí que el recull el diccionari de la RAE: «Abuso sexual cometido con niños», i resulta que els abusos sexuals són un delictes inclòs al Títol VIII del Capítol II (art. 181 al 183) de la Llei Orgànica 10/1995, de 23 de novembre del Codi Penal. I el Codi Penal no murmura, tipifica delictes i condemna.

4. *L'ambigüitat consubstancial i l'AVL. Levante, 09.07.2011*

El gènere de les paraules és una categoria gramatical: masculí i femení. El sexe és una categoria biològica. No sempre hi ha correlat entre gènere i sexe. Hi ha paraules femenines per a homes i dones: les persones, i paraules masculines per a homes i dones: els individus. Així ho explica l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL) al Manual de documentació administrativa.

Quan diem: «Els professors fan vaga contra el nou model lingüístic del Consell», entenem que professors vol dir professors i professores. Segons l'AVL, aquesta doble vida del masculí per a designar homes i dones queda justificada sota el nom de masculí genèric, o, eufemísticament, terme no marcat. Aquests termes no marcats s'escriuen sempre en masculí (professors), però cada vegada tenen menys de no marcats i més de marcats. En una societat on la dona forma part de tot, cada dia costa més creure'ns el gènere no marcat, el masculí, com a representant de totes i tots. Aquest gènere no marcat es justifica sota l'excusa de l'economia del llenguatge i per evitar construccions complicades i gramaticalment incorrectes, segons l'AVL i el nostre Consell Jurídic Consultiu.

Si diem: «La manifestació contra el nou model lingüístic del conseller Font de Mora va reunir professors de tota la Comunitat», tenim una frase esbiaixada perquè deixa fora les professores, amb presència majoritària al col·lectiu docent. Gramaticalment no passa res si diem: «La manifestació contra el nou model lingüístic del conseller Font de Mora va reunir professores i professors de tota la Comunitat». Aquesta frase no és complicada, ni agramatical, ni cara. La frase és clara, gramaticalment correcta, assequible i totalment representativa.

L'AVL diu: «Habitualment, el gènere masculí funciona com a terme no marcat». Però dir «habitualment» no és raó suficient per consolidar el masculí com a genèric. L'AVL afig: «Evidentment, l'ús del masculí amb valor genèric pot ocasionar en certs contextos problemes d'ambigüitat; però l'ambigüitat és consubstancial a la llengua, i no es pot desfigurar la realitat amb la presumpta intenció d'anul·lar l'ambigüitat». Que una institució normativa, com l'AVL, afirme que l'ambigüitat és consubstancial a la llengua resulta, com a mínim, preocupant.

La llengua és dúctil i mal·leable (Eulàlia Lledó) i disposa de mecanismes i recursos lingüístics per ser clara i concisa, sense ambigüitats. L'ambigüitat no està en la llengua, està en les persones. I la realitat no es desfigura sola, la desfiguren les persones. Dir professors i professores ni és ambigu ni desfigura la realitat. L'ambigüitat d'una llengua apareix quan li retalles recursos lingüístics, capacitat i varietat expressiva, quan promociones unes paraules i amagues i proscrius unes altres, quan fas que els seus usuaris i les seues usuàries estiguem en un procés permanent d'autocorrecció i d'autocensura, quan la converteixes en una mercaderia electoralista i la fas créixer constrenyida.

Aquesta ambigüitat desorienta i desfigura la realitat. I una llengua no pot créixer forta i sana dins d'una realitat desfigurada i desorientada. Aquesta desfiguració ve de l'ambigüitat, sí, però no d'una ambigüitat consubstancial, sinò calculada.

5. *La Semàntica i el Papa (II)*. Levante, 23.08.2011

La semàntica no és un tema menor. El significat de les paraules sempre determina el comportament de les persones. Benet XVI deia l'any passat que «Dios da fuerza para no dejarse intimidar por las murmuraciones de las opiniones dominantes». Aquest era el missatge que el prelat donava als seus quan l'Església catòlica, farcida d'escàndols i delictes sexuals, no sabia què fer per silenciar l'aberració. Les murmuraciones referides acabaren sent delictes de pederàstia, tipificats al Codi Penal.

L'acrònim JMJ (Jornades Mundials de la Joventut) tampoc no és correcte perquè no representa tota la joventut. L'acrònim més adequat semànticament podria ser: JMJC (Jornades Mundials de la Joventut Catòlica), encara que siga el més reduccionista. Durant aquestes jornades, el jove catòlic José Álvaro Pérez Bautista confessava davant el jutge que el seu intent d'atemptar contra la manifestació laica fou «una broma de mal gust» i sobrepassava així tots els límits semàntics i ètics. En cap diccionari de sinònims trobarem les paraules atemptat/broma dins de la mateixa família semàntica.

L'arquebisbe Osoro anima els joves a actuar contra la «dictadura del laicismo». Aquesta expressió combina paraules semànticament incompatibles com són la dictadura i la llibertat de poder triar. En canvi, quan Benet XVI critica els polítics que «deciden sobre quién es digno de vivir o puede ser sacrificado», la frase papal sí que combina perfectament amb la semàntica de la paraula dictadura. Afortunadament, no és el cas de l'Estat espanyol, que és lliure, democràtic i de ple dret.

L'advertiment que el prelat fa a les persones universitàries perquè es guarden «de los abusos de una ciencia sin límites» resulta colpidor. Situar abusos al costat de ciencia sin límites grinyola com un ferro oxidat i retrotrau el món científic a aquells experiments pseudocientífics de l'extermini.

La semàntica d'aquestes paraules i expressions no encaixa amb la de: pau, solidaritat, fraternitat, amor, alegria, comprensió, tolerància, honestat, esperança, vida, futur, il·lusió, progrés, igualtat, llibertat i, sobretot, no encaixa amb la paraula clau i que el papa tant s'estima: joventut.

6. *Alcaldessa, fornera, jutgessa, peona, música, fontanera... Levante digital, 07.03.2012*

No estic d'acord amb l'article d'Ignacio Bosque, membre de la RAE, del 4 de març de 2012, editat a *El País*. És un article lingüístic que, al meu parer, s'oblida de l'altra cara del llenguatge: de la **sociolingüística**. El llenguatge és una eina poderosa i subtil que configura el pensament de les persones i el món en què vivim i que, entre altres coses, serveix per a canviar la societat. El llenguatge reflecteix la societat i la societat reflecteix el llenguatge, van sempre de la mà. El llenguatge, com les lleis, no té més remei que evolucionar al ritme i nivell que marca la societat, és un organisme viu, que creix i evoluciona, i quan no és capaç de reflectir, d'adaptar-se i d'interpretar la societat aleshores s'empobrix i mor. No estic d'acord amb les teories que emprobreixen les llengües, sobretot perquè l'empobriment va sempre acompanyat de la discriminació, de l'abús i de l'exclusió. El senyor Bosque sosté que algunes guies editades sobre l'ús no sexista del llenguatge per alguns governs autonòmics, sindicats, institucions..., s'han realitzat sense la consulta prèvia a les persones especialistes en lingüística: "La mayor parte de estas guías han sido escritas sin la participación de los lingüistas" (*El País*, 04.03.2012). He de dir, pel que fa a la guia editada per la Conselleria de Benestar Social: *Igualtat, Llenguatge i Administració: propostes per a un ús no sexista del llenguatge* (Generalitat Valenciana 2009), que es van seguir les recomanacions i la supervisió lingüística de l'Àrea de Política Lingüística i es va revisar per tècniques lingüístiques del *Diari Oficial de la Comunitat Valenciana*. A més, afegim que la llei autonòmica d'Igualtat entre Dones i Homes es publicà a la Comunitat Valenciana a l'abril de 2003, quatre anys abans que la llei d'Igualtat estatal de 2007. No sé exactament a qui s'ha consultat o no per a fer la resta d'aquestes guies autonòmiques, però intuïsc que eixa no és la qüestió de fons que destil·la l'article d'Ignacio Bosque. Crec que la qüestió de fons és més ideològica que no pas lingüística, i explicaré per què.

El llenguatge és "dúctil i mal·leable" (Eulàlia Lledó) i les nostres estructures lingüístiques i categories gramaticals tenen capacitat d'adaptació a l'evolució natural del binomi llengua-societat. Avui dia tenim un llenguatge farcit de neologisme tecnològics, adaptable als nous temps i no passa res, ho acceptem amb naturalitat sense cap sobresalt. L'últim terme que he escoltat ha sigut *wasapear*, i de segur que en vindran molts més que finalment arrelaran en el llenguatge escrit. Ara bé, si per exemple escrivim *la fiscal Carmen*, molta gent dirà que no sona bé el terme i que és molt millor dir *la fiscal Carme*. La RAE admet el terme *fiscal*, per exemple, i cada vegada haurà d'admetre més termes en femení perquè el llenguatge necessita la societat per sobreviure, i la societat és masculina i femenina, no és ni genèrica ni neutra. I les institucions acadèmiques han de fer pedagogia en aquest sentit, tenen la responsabilitat de fomentar un llenguatge democràtic i inclusiu. La lingüística no avança si no és capaç d'usar sense restriccions termes com *alcaldesa*, *metgesa*, *diputada*, *peona*, *tècnica*, *cuinera*, *música*, *notària*, *fiscal*, *química*..., i el nostre sistema lingüístic té recursos suficients per a lligar perfectament les categories gramaticals i convertir la concordança gramatical en **concordança social**. No valen excuses, no val dir que aquesta manera d'escriure genera un llenguatge feixuc i distorsionat, fins i tot agramatical, perquè aquesta argumentació és sobretot ideològica, més que lingüística. Dir *alcalde o alcaldessa* distorsiona la realitat? Dir *jutge o jutgessa* és massa feixuc? Si un home és peó d'obra, una dona és **peona d'obra**, no? Quin complex absurd tenim alhora de fer la concordança del femení? ¿Quina normativa lingüística diu que resulta agramatical dir al mateix text "...diputados o diputadas..., gobernadores o gobernadoras..., alcaldes o alcaldesas..., venezolanos o venezolanas? Les restriccions estan en les persones i no en les normatives lingüístiques. Volem un llenguatge democràtic o discriminador? ¿Resulta tan greu, tan feixuc, expressar el doblet masculí-femení quan no tenim un terme integrador?

No obstant això, la RAE no és l'única institució refractària a la normalització sistemàtica d'un llenguatge inclusiu. A casa nostra, l'AVL entén que: " A fi d'aconseguir una naturalitat expressiva en la documentació administrativa, convé evitar aquells usos que, per a explicitar el gènere femení, forcen artificiosament la sintaxi i introduïxen repeticions farragoses i innecessàries", (*Manual de documentació administrativa 01*, 2011, pàg. 249) i recomana en molts casos usar la forma no marcada, és a dir, el masculí, com a solució inclusiva.

L'AVL defensa, com la RAE, universalitzar el masculí genèric i quan aquest ús resulte ambigu i no resolga bé la situació, l'acadèmia addueix que "l'ambigüetat és consubstancial a la llengua" (*Manual de documentació administrativa 01*, 2011, pàg. 246). Argüir que *l'ambigüetat és consubstancial a la llengua*, resulta preocupant i desenfoca el tema. La llengua és clara i diàfana, i no és ambigua per naturalesa com diu l'AVL. L'ambigüetat la practiquem les persones, com també les restriccions (*Levante* "L'ambigüetat consubstancial i l'AVL" de 09.07.2011).

Resulta, doncs, que el masculí genèric és una solució que perpetua, en definitiva, la mirada del món en masculí. I, de moment, aquesta és la posició que defensen les institucions acadèmiques esmentades. Recomane la lectura del llibre de María Rodríguez Fernández (2009), *La evolución del género gramatical masculino como término genérico*, on fa un estudi-proposta molt interessant demostrant que el masculí genèric té molt de masculí però cada vegada té menys de genèric i més d'excloent, a mesura que les dones avancem en la societat (*Levante*, "El femení genèric", de 20.11.2010).

El CJC (Consell Jurídic Consultiu) de València també s'ha pronunciat a favor del masculí genèric, en el mateix sentit que les dues acadèmies citades, tot i no ser una institució lingüística, (*Levante* "Ús i abús del llenguatge sexista", de 31.03.2010). L'ús del masculí genèric dins de l'economia del llenguatge és un recurs no una obligació, perquè l'esperit de les lleis esmentades de 2003 i de 2007 defensa i propugna l'ús d'un llenguatge no sexista que no invisibilitze les dones. Per tant, el que el CJC diu al dictamen 137/2010 sobre l'avantprojecte de Llei d'Ordenació i Gestió de la Funció Pública Valenciana: "...seria **preferible** emplear **únicamente** en la redacción de los preceptos del texto proyectado el masculino genérico que abarca a ambos casos...", entenem que ni *preferible* ni *únicamente*, perquè el manual de la Conselleria de Benestar Social, per tal d'evitar usos lingüístics discriminatoris, proposa a més de l'ús dels genèrics, l'ús dels col·lectius i del termes inclusius, les perífrasis, els doblaments, l'ús de barres, cuidar l'ordre de presentació en el text, les aposicions explicatives, feminitzar termes, simetria en el tractament etc. El mateix manual de la conselleria de Benestar Social apunta que el sexisme lingüístic no està present en la llengua... "es troba en els usos que fem de la llengua, en les paraules o estructures que n'elegim i que fan que el missatge resulte discriminatori per a alguns dels sexes" (pàg. 13). El sexisme lingüístic és, doncs, una actitud ideològica i no una qüestió lingüística.

El **Síndic de Greuges**, a instàncies d'una denúncia que vaig subscriure, resolgué recomanant al CJC els usos lingüístics inclusius, entenent que la Llei Orgànica d'Igualtat 3/2007 així ho manifesta a l'article 48. Vegeu l'article d'11 d'octubre de 2010, publicat al *Levante* amb el títol *El CJC se olvida de los términos en femenino*, on diu que: "El Síndic de Greuges ha instado al CJC de la Comunitat Valenciana a que se esfuerce por encontrar términos no sexistas y los adecue a una nueva corrección gramatical que hoy exige la legislación vigente" i afegit que "Los rasgos sexistas del lenguaje que invisibilizan a las mujeres no se adecuan a la realidad social".

7. *A la Ciutadania. Levante, 09.08.2012*

Olympe de Gauges en 1791 redactà la *Declaració dels Drets de la Dona i de la Ciutadana*. Aquesta declaració s'inspirà en la decretada per l'Assemblea Nacional Francesa de 1789 però se'n diferenciava d'aquella pel gènere gramatical com estava escrita: en femení. Aquest atreviment lingüístic a Olympe li costà la vida. Ella sostenia a l'article X de la seua *Declaració* que si una dona tenia dret a pujar al patíbul, també tenia dret a pujar a la tribuna. Ella només pujà al patíbul.

L'any 1989, durant la celebració del bicentenari de la Revolució Francesa, les dones franceses exigiren la modificació de la *Declaració dels Drets de l'Home i del Ciutadà* de 1789. Olympe per fi pujava a la tribuna i feia ús de la paraula pública, havia guanyat la batalla i ara a les dones franceses ja no els val l'excusa que el masculí és un genèric, senzillament perquè ja no creuen que aquest genèric incloga en igualtat de condicions les dones i els homes en el discurs oral i escrit. Són moltes les batalles que les dones han lliurat a la tribuna i al patíbul i que a hores d'ara encara no s'arreglen als llibres d'Història dels textos escolars d'Infantil, Primària, Secundària, Batxiller i universitat: totes i tots coneixem Pitàgores, però qui coneix la seua successora Theano? Aquesta dona difongué el sistema matemàtic a Grècia i Egipte, ho sabien? Tal com ens diu Gloria Espigado Tocino, l'emancipació de la dona i la lluita feminista passarà a ser, encara que no s'explique als manuals d'Història, igual que la Revolució Industrial, el procés d'urbanització, el protagonisme de grups socials com la burgesia o el proletariat i l'avanç de polítiques de les democràcies liberals, una de les fites definitòries de l'Edat contemporània. Són moltes les dones que han fet importants aportacions a la Humanitat des de diversos camps i disciplines i que encara no formen part dels curricula docents ni cap llei orgànica educativa s'ha plantejat d'incloure-les a les aules; són moltes les dones que, dos-cents anys després de la Revolució Francesa, han de demostrar el doble que els homes per arribar a la meitat, instal·lades eternament en la segona categoria, sense perspectives d'arribar a la primera. Són moltes les dones invisibilitzades en els llibres i en la Història i, encara que el nostre sistema lingüístic i el llenguatge "dúctil i mal·leable" (Eulàlia Lledó) ens ho permeta, el relat en femení continua sent una transgressió i una provocació. Qualsevol injustícia, qualsevol discriminació s'ha de denunciar, i sobretot, s'ha d'explicar perquè no es repetisca, per no repetir les errades. L'escola és l'espai necessari per treballar una didàctica antidiscriminatòria i reflexiva d'obligat compliment. Manipular l'assignatura d'Educació per a la Ciutadania, esborrar la paraula Ciutadania, encunyada en la Revolució Francesa, i censurar els continguts sobre el sexisme de qualsevol tipus, l'homofòbia i els conflictes socials, ens conduïx al patíbul i ens allunya, a totes i a tots, de la tribuna.

8. *Labores propias del sexo*. Levante, 22.08.2012

Doris Lessing, premi Nobel de Literatura 2007, al seu llibre "El Cuaderno Dorado" afirma que en l'escola "A los niños se les enseña sumisión a la autoridad, cómo averiguar las opiniones y decisiones de los demás y cómo citarlas y cumplirlas". Segons l'autora, un dels vells problemes que té l'escola és el de perpetuar i conservar una "veritat" que només ha estat definida des de la perspectiva d'algunes persones que han convertit la seua cultura i coneixements en la de totes i tots.

Si repassem la història normativa espanyola en matèria educativa entendrem millor l'escriptora:

El Reial Decret de 1825 deia que a les xiquetes se'ls havia d'ensenyar "*doctrina cristiana... y a escribir medianamente*" però sobretot es detallava l'ensenyament de, com diu Pilar Ballarín: *las labores propias del sexo* (Género y currículo 2006:41): "*Hacer calceta, cortar y coser las ropas comunes y de uso, bordar y hacer encajes...*" (RD 16.02.1825, art. 198).

L'any 1857, acceptada l'escolaritat obligatòria de les xiquetes, que no és poca cosa, (la dels xiquets estava consolidada), tota aquesta cultura domèstica i de submissió serà l'eix de formació de les xiquetes durant molts anys.

La Llei Moyano 1957 de l'escolaritat obligatòria actuava com a suport legitimador del que es considerava una educació domèstica, adequada a les dones.

Francisco Giner de los Ríos, artífex de la *Institución Libre de Enseñanza*, defensarà el principi de la coeducació en acceptar xiquetes i xiquets a la mateixa classe, tot i que encara donava suport a un currículum escolar obsolet i discriminatori: "*la educación ha de preparar a la mujer para cumplir su misión en la familia*" (Género y currículo, 2006:44).

Aquesta normativa retrògrada i discriminatòria evidencia quin era l'objectiu dels seus redactors: perpetuar una societat submissa, discriminatòria, desigual i d'esquenes al progrés.

A l'Ordre de 9 de setembre de 1937, la *Gaceta de la República* va establir la coeducació amb totes les escoles de primària de la zona republicana fins l'arribada de la dictadura franquista. Malgrat açò, esta reglamentació republicana igualitària encara incloïa l'assignatura sobre *las labores propias del sexo* al currículum escolar, i no hi desaparegué, aparentment, fins l'arribada de la Llei General d'Educació de 1970.

Afortunadament, al 1978 la Constitució espanyola introduïa el dret a una educació bàsica obligatòria i gratuïta, igualitària i no discriminatòria i que ha configurat tota la

normativa legal vigent en matèria educativa fins ara. L'Educació pública s'entén com una eina potent d'igualtat d'oportunitats i de progrés.

Però, la realitat és que a les nostres escoles públiques les baixes del professorat tarden en suplir-se, es proposa que l'alumne porte el dinar de casa a l'escola per la retallada de beques, es massifiquen les classes, es reduïxen els recursos humans, materials i infraestructures, el decret del trilingüisme es recolza amb professorat becari (sense dret a baixa laboral) perquè el 85% dels titulars desconeix l'anglès, es diluïx lentament però inexorable la presència del Valencià a l'escola, es proposa a les AMPA que gestionen els llibres de text després de retallar-ne les beques, es pretén que el professorat faça classes d'una assignatura que no és la pròpia... La retallada en la qualitat de l'ensenyament públic dinamita la igualtat d'oportunitats. I sense igualtat d'oportunitats tindrem més discriminació i més desigualtats socials.

9. La semàntica i Wert. Levante, 30.08.2012

Aristòtil estava convençut que la dona era un home defectuós, una versió imperfecta del gènere humà, que la seua validesa es demostrava obeint mentre que la de l'home es demostrava manant. Sant Pau afirmava que el silenci i obediència de les dones era obligat vista la seua falta de coneixement, una cosa per l'altra venia a dir. Rousseau (*El Emilio*, 1762) sostenia que "el destino especial de la mujer consiste en agradar al hombre". Fray Luis de León en *La perfecta casada* (1587) aconsella a les dones que no parlen perquè "es no sólo condición agradable sino virtud debida el silencio y el hablar poco", inspirat en Demòcrit "el aderezo de la mujer y su hermosura era el hablar escaso y limitado" i en Plutarc que insistia en dir de la dona que "el saber callar es su sabiduría propia". Lluís Vives en *La instrucción de la mujer cristiana* (1523) ens recorda que "las mujeres nacieron para la sujeción y la humildad"... Sylvain Maréchal, revolucionari francès, al 1801 formulava un projecte de llei per a prohibir aprendre a llegir a les dones (*Manifeste des égaux*, Paris, 1801). Durant molt segles, el silenci era la major prova d'intel·ligència de les dones. Tota aquesta misogínia es justificava en la diferència biològica per demostrar la superioritat de l'home sobre la dona. A hores d'ara, i per sort, hem demostrat, a la força, que les diferències biològiques entre homes i dones no impliquen capacitats, aptituds o actituds diferents i no justifiquen la divisió sexual del treball. El gènere, a diferència del sexe, és una construcció social i l'educació té un paper decisiu en esta construcció. Les xiquetes i els xiquets des que naixen es projecten cap als papers socials de dones i homes propis de la cultura d'on vénen al món : no és igual per a una nena nàixer a la Xina que a França.

Les diferències i discriminacions educatives, en funció del sexe, moltes ja superades, han estat present des dels orígens del nostre sistema educatiu, tant en la normativa com en les pràctiques, amb l'estreta col·laboració de l'Església catòlica i del franquisme (*Labores propias dels sexo, Levante, 22.08.2012*). Tot i que la normativa actual és clara, que la Constitució redacta a favor de la no discriminació sexual i que el Tribunal Suprem, d'acord amb l'article 84/2006 de la LOE, nega la subvenció a les escoles eufemísticament anomenades *de educación diferenciada*, el ministre Wert no ho veu clar i diu que "*Quizá una clarificación del marco legislativo... de lugar a resoluciones en otro sentido*" (*Levante, 24.08.2012*). *Clarificación* actua com a sinònim de *substitución* dins de la semàntica de Wert. Sembla que el ministre insistix en què si aconseguim articular un debat on l'educació diferenciada no siga sinònim d'educació discriminatòria, el sexisme educatiu podrà ser subvencionat pels fons públics i no caldrà canviar la Constitució perquè discriminar no voldrà dir discriminar i sexisme no voldrà dir sexisme. Es tracta, simplement, de trobar la paraula exacta, l'eufemisme i el sinònim adequats.

Són molts els homes, com hem vist al principi, que al llarg de la història han intentat canviar, silenciar i manipular la vida de les dones, de les seues oportunitats i expectatives, de les seues potencialitats..., i no ho han pogut aconseguir. El ministre Wert no n'és una excepció. Per molt que intente capgirar la normativa i el significat de les paraules, tampoc no ho aconseguirà.

10. Querella de dones. Levante, 07.03.2013

La Querelle des Femmes» («La querella de les dones») nasqué a les darreries del segle XV i, encara que els llibres d'Història diuen que aquesta pràctica política s'acabà en arribar la Revolució Francesa, la realitat quotidiana ens situa dins d'una querella de les dones permanent, perpètua i plenament vigent a hores d'ara. Va sorgir arran de la crisi del feudalisme i pretenia posar en paraules, expressar i denunciar per escrit les relacions entre els sexes i dels sexes durant l'obscura i misògina època feudal. La paraula adoptava una nova dimensió més enllà de l'entreteniment i servia per a fer visibles els canvis de la societat on la dona adquiria un protagonisme creixent i decisiu.

Christine de Pizan («La ciudad de las damas») (1364-1430) sigué una de les primeres escriptores feministes i professionals, enviudà jove i mantingué tota la família amb el seu treball en ple segle XV, i des del moviment de la Querelle defensà els drets i la dignitat de les dones de la seua època contra els atacs a què estaven sotmeses: acusades d'escassa capacitat intel·lectual, de debilitat, d'avarícia, d'infidelitat i fins i tot de gaudir durant una violació. L'any passat, Richard Mourdock, per exemple, candidat

republicà del Tea Party, digué en plena campanya electoral que si es produeix un embaràs per violació és perquè Déu vol i, per tant, sols per això no cap l'avortament, a no ser que hi haja un risc per a la salut de la mare. A Malala, els talibans intentaren assassinar-la amb un tret al cap per voler anar a l'escola, per voler aprendre.

Si tornem a la «Querelle» del segle XV, Isabel de Villena, amb la seua *Vita Christi*, volgué traslladar el protagonisme de Crist a les dones que l'envoltaven, i així va ressaltar la feminitat i les virtuts de dones com Maria de Natzaret i Maria Magdalena. Malgrat els esforços de l'escriptora de Villena a donar protagonisme a les dones en el món de la religió catòlica i cristiana, podem dir, a hores d'ara, que la pretesa igualtat entre sexes dins de l'ortodòxia esmentada no només no ha consolidat, sinò que cada dia viu més allunyada de la realitat, tal i com sostenen, per exemple, alguns dels seus preceptes cristians: no al divorci, no a l'avortament, no als mitjans anticonceptius, no a les relacions sexuals extramatrimonials, no a les dones al púlpit, ni a les papisses, ni al seu accés a alts càrrecs de la jerarquia eclesiàstica... no a la denúncia explícita de l'ablació, no a l'homosexualitat, no al reconeixement immediat de la pederàstia en l'Església.

Les dones que iniciaren «la Querelle des Femmes», al segle XV, ja intuïen la dimensió i la repercussió de la qüestió, sabien que el món estava immers en una deriva d'abusos i desigualtat sistemàtica sobre les dones i sabien que havien d'encetar el debat el més aviat possible. Sabien, a més, que havien de ser molt persistents, que hi havia molta feina per fer i moltes «Querelles» per guanyar.

11. La semàntica inflexible. Levante, 20.04.2013

Escrache, terme usat a l'Argentina, Uruguai i Espanya, és una manifestació pacífica de persones activistes defensores dels drets humans, que van a casa o al treball de qui volen denunciar. La Wikipèdia continua dient que és un terme d'origen occitanoromànc (pelar, escopir), que ha estat usat com a terme polític per primera vegada a l'Argentina i que consistia a denunciar els genocides, els assassins que intervingueren en el *Proceso de Reorganización Militar*, durant la dictadura militar argentina de 1976.

Aquesta dictadura, molt semblant a la nostra dictadura franquista, consistia, entre altres coses, en la violació sistemàtica dels drets humans i la desaparició i mort de milers de persones, a més del robatori de nadons i crims de lesa humanitat. Però, hi ha una cosa que les diferencia: a l'Argentina s'ha condemnat part dels responsables de la massacre, a través de juís que encara estan en curs.

Nazismo, segons la RAE, és un "*movimiento político y social del Tercer Reich alemán, de carácter pangermanista, fascista y antisemita*".

Ara per ara, resulta semànticament impossible fer coincidir *Escrache* i *Nazismo*, perquè no tenen cap punt de trobada possible. *Escrache* i *Nazismo* són termes que viuen en latituds semàntiques ben diferents i resulta molt complicat amistançar-los.

En canvi, si continuem l'anàlisi semàntica de les altres paraules, descobrim camps semàntics coincidents en els termes *nazismo*, *dictadura* i *franquismo*, on la violació dels drets humans i els crims de lesa humanitat formen part dels camps semàntics de tots tres.

De moment, el terme *Escrache*, s'allunya molt del camp semàntic de *Nazismo*, en canvi el camp semàntic de *Nazismo* s'aproxima molt al de *Franquismo* o, dit d'altra manera, s'aproxima molt a "*otros tiempos de nuestra historia relativamente reciente*".

La Semàntica, entre altres coses, examina i estudia l'evolució i significat de les paraules a través del temps, els canvis i salts semàntics etc., però, hi ha paraules en el relat de la nostra història, recent i passada, on les simulacions del significat i els significats en diferit són impossible i, aleshores, la Semàntica esdevé inflexible.

12. Església, feminisme i semàntica. Levante, 21.09.2013

La mujer, en su ser más profundo y originario, existe "*por razón del hombre*" (cf 1Co 11,9)". Davant d'aquesta afirmació de la doctrina catòlica, consentida i beneïda per tota la jerarquia eclesiàstica del segle XXI, l'anterior papa **Ratzinger** intentava justificar-la i adduïa que: "*es una afirmación que, lejos de evocar alienación, expresa un aspecto fundamental de la semejanza con la Santísima Trinidad*" (Ratzinger, 2004:6). No és la primera ocasió en què Ratzinger patix una confusió semàntica: l'any 2010 en lloc de **pederastia** deïa "*murmuraciones de las opiniones dominantes*", i ara en lloc d'**alienació** parla d'un triple misteri, de moment, no resolt. L'Església catòlica, una vegada més, exclou, maltracta i humilia les dones quan insulta la nostra intel·ligència situant-nos en una mena de *Santísima Trinidad* que en lloc de *tres por uno*, fa *dos por una*.

Resulten esperançadores les declaracions del nou papa **Francisco**, i esperem no sols que tinga llarga vida papal sinò que la seua doctrina es concrete en el món. El nou prelat afirma coses com que la **laïcitat** de l'Estat garantix la pau i el benestar social, tot i que a casa nostra l'arquebisbe **Osoro** durant les *Jornadas Mundiales de la Juventud* de 2011 animava els i les joves a actuar contra "*la dictadura del laicismo*".

També diu el papa que la **ingerència** de l'Església en la vida de les persones no és oportuna, en clara al·lusió a l'homosexualitat, al divorci, als anticonceptius i al dret de les dones a l'avortament. El ministre Gallardón també haurà de prendre nota, ser coherent en la seua doble condició de ministre i de catòlic i abandonar la línia impulsada per Ratzinger i que fonamenta tot el seu argumentari legislatiu: "*A los abusos de poder responde (el feminismo) con una estrategia de búsqueda del poder. Este proceso lleva a una rivalidad entre los sexos, en el que la identidad y el rol de uno son asumidos en desventaja del otro, teniendo como consecuencia la introducción en la antropología de una **confusión deletérea**, que tiene su implicación más inmediata y nefasta en la estructura de la familia*" (Ratzinger, 2004:2).

El nou papa **Francisco** té una magnífica oportunitat per a desconstruir l'estereotip que l'Església catòlica ha fet de les dones: "*...contribuyendo en modo único a manifestar el verdadero rostro de la Iglesia, esposa de Cristo y madre de los creyentes*" (Ratzinger, 2004:16) i construir i consolidar una jerarquia i un discurs inclusiu, just i respectuós per a totes les persones del món, tant per a les de dins com per a les de fora de l'Església.

13. Filosofia. Levante, 21.11.2013

La Conferència General de la Unesco proclamava en 2005 el tercer dijous de cada novembre el Dia Mundial de la Filosofia: «La filosofía es una disciplina que estimula el pensamiento crítico e independiente y es capaz de trabajar en aras de un mejor entendimiento del mundo, promoviendo la paz y la tolerancia».

Wert, el ministre de la democràcia espanyola pitjor valorat per la ciutadania, continua impertèrrit la seua croada ideològica i cristiana. Ha deixat clar que vol una educació pública a la baixa, discriminatòria, injusta, segregadora per sexes i lingüísticament centralitzada. Però, sobretot, vol ser el ministre de la contrareforma ideològica, iniciada en l'eliminació de l'assignatura Educació per a la Ciutadania, proposta apadrinada i aplaudida per l'Església Catòlica espanyola, ambiciosa i insatisfeta que ja reclama l'obligatorietat de la Religió com a assignatura avaluable per a Batxiller.

D'acord amb la lògica wertiana l'assignatura que ara espera en el corredor de la mort és, com no podia ser d'altra manera, Filosofia i l'assignatura emparellada en 2n de Batxiller que ha eixit beneficiada Història d'Espanya. Si l'objectiu de Wert és que l'alumnat no aprenga a pensar, no tinga un pensament ètic i no forme part de la massa crítica, l'assignatura de Filosofia, motriu del pensament, tenia els dies comptats, independentment del que diga la Unesco. El nostre ministre s'ha entossudit també en

donar a l'educació un caràcter mercantilista-economicista, que basa el procés educatiu al voltant només del mercat de treball i devalua la formació de l'alumnat com a persones crítiques, que saben pensar i que tenen criteri.

Wert ha desoït la ciutadania i també el papa quan el prelat ens assegurava que una manera de garantir la pau social és aquella basada en la laïcitat de l'Estat. I no és l'únic dissident entre les files catòliques del nostre Estat: l'arquebisbe de Granada ha superat totes les expectatives amb la publicació a Espanya del llibre *Cásate y sé sumisa*, on només el títol atempta directament contra la dignitat de les dones, i apunta clarament cap a una violència de gènere rescatada, beneïda i santificada, reproductora dels estereotips masculistes més abominables. Esperem que no arribe a ser llibre de lectura obligatòria per als nostres i les nostres alumnes d'ESO i Batxiller, on les estadístiques sobre violència de gènere adolescent i les actituds de l'alumnat són molt preocupants.

Un llibre de lectura interessat per a les classes és *El cuaderno dorado* (1962) de Doris Lessing, premi Nobel de Literatura en 2007, gran defensora de les dones i dels col·lectius discriminats i que va morir el passat 17 de novembre. L'autora també sabia que el pensament lliurava, i continua lliurant, dues batalles decisives per al futur: l'educació de les joves generacions i la participació de les dones en la construcció de la canviant realitat social. I el pensament crític i independent no és patrimoni ni de l'Església ni del Ministeri d'Educació. S'estudia a l'escola, en classe de Filosofia. I avui, ho celebrem.

14. *El dilema*. Levante, 29.11.2013

Durant la mateixa setmana que celebrem el dia contra la Violència de Gènere, un PP solitari i discordant aprova al Congrés la nova llei d'educació, òrfena de continguts curriculars sobre la igualtat de gènere, violència de gènere, orientació sexual i discriminació social. La celebració incontestable de solidaritat i consciència col·lectiva, unànime i rotunda, protagonitzada per una societat que reclama acabar amb la violència de gènere, contrasta amb l'aprovació sense consens d'una llei educativa antiga i aliena a les demandes d'una societat moderna i solidària, que vol eradicar la violència de qualsevol tipus, molt conscient del paper decisiu que juga l'educació, tot i no ser l'única actora social a l'hora de coeducar. Les institucions i les persones que ens governen tenen l'obligació i la responsabilitat d'anar per davant de la ciutadania, de redefinir conceptes i de legislar perquè aquesta lacra desaparega del món.

Una institució com la Real Academia Española, que s'encarrega d'abastir de paraules el pensament que ens ajuda a configurar el món, hauria d'actualitzar, des de la seua corresponsabilitat en aquest tema, algunes definicions del diccionari com ara: hom-

bre, bata o huérfano, per posar uns exemples. Hombre, en la primera accepció és un «ser animado racional, varón o mujer»; bata, en la segona accepció és «un traje holgado y cómodo que usan las mujeres para las tareas caseras»; huérfano, en la huitena accepció és «una persona de menor edad a quién se le han muerto el padre y la madre o uno de los dos, especialmente el padre». La dona, entesa com a persona subordinada a l'home, amb bata per a netejar i amb filles i fills més orfes si mor el pare que si mor ella, no pot formar part de l'imaginari col·lectiu de la societat actual tal i com proposa la RAE, perquè és mentida.

Des del Govern, sembla que la ministra Ana Mato, a instància de la Secretaria d'Igualtat, ha arribat a la conclusió que els continguts curriculars de la desapareguda Educació per a la Ciutadania són molt més que una ocurrència bàsicament ideològica del govern anterior i, per tant, s'han d'incloure en l'escola a corre-cuita encara que siga com a assignatura alternativa a la religió. Naix així una nova i apressada modalitat de discriminació en la recentment aprovada llei d'educació: les xiquetes i els xiquets que cursen religió no podran rebre formació en igualtat de gènere. Hauran de resoldre o conviure amb l'absurd del dilema.

15. *L'escorcoll*. Levante, 23.12.2013

Amelia Valcárcel, filòsofa espanyola i consellera d'Estat durant el Govern socialista de Rodríguez Zapatero, apuntava que el feminisme al llarg de la història ha superat dues agendes: la de la Il·lustració, i la del sufragisme. En la primera agenda, la dona podia decidir amb qui es casava i també podia tindre accés als estudis. En la segona, el sufragisme anglès de 1848 proporcionava el dret de les dones al vot i la consegüent participació en la vida social i política.

Ara, segons la doctora en Filosofia, travessem la tercera agenda, la que compromet llibertats que ens toquen molt a prop a les dones com l'avortament, els abusos sexuals a menors, la violència de gènere, la desigualtat dels salaris i el dèficit de poder. Aquesta tercera agenda que ara tenim pendent comença en els moviments feministes de maig del 68 i enceta així un important canvi de valors: les reivindicacions de la dona van estretament lligades al seu cos, al dret a decidir o no una maternitat o a decidir els seus vincles sexuals i emocionals. Els temes d'aquesta agenda no són temes estrictament de dones, són temes de poder fonamentalment, aspecte que suposa un dels majors dèficits en la dona al llarg de la història.

Amb l'aprovació de la contrareforma de la llei de l'avortament, el Govern del Partit Popular ens torna a recol·locar en la primera agenda de drets i llibertats restringides per a les dones, de manera que tornem a perdre el dret a decidir sobre el nostre cos,

el dret a decidir sobre les nostres vides. En canvi, l'Església va recuperant l'estatus d'òrgan polític superior que va perdre a partir del 1648, durant la Pau de Westfàlia, quan naixia el Modernisme.

Govern i Església s'han apropiat del dret a decidir de les dones, tal i com passava abans de la Il·lustració, però amb una diferència important de tres-cents anys pel mig. Imposar una moral retrògrada o una moral cristiana per tal de justificar la regressió feta llei no s'adequa a la realitat que vivim on la intervenció de la dona en la vida social i política, acadèmicament sobretitulada respecte a l'home i que suposa el 60 % de la població universitària, és ja incontestable.

Decidir en nom de les dones i pel nostre bé, organitzant les nostres vides, com a representants i guardians d'una moral universal i vàlida, atempta principis bàsics de la convivència entre les persones, sobretot si aquestos guardians que s'arroguen el dret d'organitzar-te la vida íntima tenen dins de casa seua tèrbols assumptes de capellans pederastes per resoldre o l'ombra de la sospita d'un jutge que, sense fer soroll, per investigar una presumpta corrupció, envia la policia al carrer Génova número 13, per fer un escorcoll.

16. La semàntica en plastilina. Levante, 15.04.2014

Alfons Cervera realitzava dissabte passat una conferència brillant a Riba-roja de Túria. L'acte commemorava la II República i s'esperançava en una tercera. El conferenciant desemmascarava molts dels usos lingüístics que subtilment s'han instal·lat en la nostra consciència col·lectiva i que manipulen la redacció de la història d'Espanya amb l'única intenció de capgirar-la. Així, la guerra civil espanyola, malanomenada guerra fratricida, conté el rerefons d'una lluita de classes entre un Govern republicà legítim i democràtic front a un colp d'Estat frustrat derivat en una brutalitat genocida, on el fratricidi resulta secundari. Durant la contesa només hi havia un bàndol, el feixista, i no dos com sostenen els llibres d'Història. L'altre no era un bàndol, era un Govern republicà i legítim.

La càrrega semàntica de la paraula bàndol pretén col·locar al mateix nivell la legalitat i la il·legalitat, la lluita i la barbàrie, conceptes que pertanyen a camps semàntics d'impossible reconciliació, tal i com esdevé en la Llei d'Amnistia de 1977 que pretén igualar conceptes tan distants semànticament com assassins i torturadors d'una part junt a assassinats i torturats de l'altra: assassí no vol dir el mateix que assassinat i torturador no és el mateix que torturat. La paraula «exterminar» és un vocable inquietant i rotund que no hi ha manera de descafeïnar-lo: «Destruir totalment» (AVL), «Acabar del todo con algo. Desolar. Devastar por fuerza de armas» (RAE). Per

fer un bon ús semàntic d'aquest terme dins de la història d'Espanya, cal una anàlisi estadística rigorosa que revise el nombre de morts de cadascuna de les parts i així podrem descobrir quina era la part de la contesa que apuntava programàticament i estadísticament cap a l'extermini d'aquelles persones de diferent ideologia, tal i com passava en el nazisme o més recentment a Ruanda.

Cervera assegurava durant la seua classe magistral que el triomf del franquisme no foren els afusellaments, sigué sobretot la desideologització d'aquells que quedaren vius, fins al punt de deixar un país devastat i sense ideologia o el que és pitjor amb una ideologia del sotmetiment perdurable en el temps i capaç de disfressar o desviar la raó fonamental dels afusellaments franquistes: la defensa de la República i dels seus valors de llibertat i d'igualtat.

La manera que tenen alguns països d'explicar la seua història a les escoles i d'encarar i afrontar el genocidi patit a casa seua, com Alemanya, Xile, Ruanda o Argentina, ens pot ajudar que a Espanya algun dia diferenciem dos conceptes que també es confonen semànticament i que res tenen a veure entre ells: la pau i la victòria. A Espanya volem celebrar la pau tots els anys, igual que fan les xiquetes i xiquets de Ruanda a l'escola reproduint i recordant la seua massacre amb plastilina i així aprendre que això no ha de tornar a passar, perquè igual que allà, ací no volem que mai més es repetisca el nostre any de la victòria, que no de pau. Només, i com aquells xiquets i xiquetes, si fa el cas el reproduïrem en plastilina.

17. *Més de 200 xiquetes. Levante, 14.05.2014*

Boko Haram, grup terrorista de Nigèria, segrestava dilluns 14 d'abril més de 200 xiquetes de l'internat on estudiaven per eixa raó: per estudiar. Aquest grup islamista radical considera que la dona ha d'estar a casa, dedicar-se'n en exclusiva i sobretot no aprendre, no pensar i no qüestionar, tot en perfecta comunió amb la filosofia dels assassins en temptativa de Malala.

L'odi a les dones no és un sentiment natural ni espontani: s'ha de treballar i s'ha d'ensenyar a odiar-les perquè la idea arrela i qualle per molts anys o per molts segles o per a tota la vida... S'hi ha d'insistir per secula seculorum per tal que no decaiga. La misogínia s'ensenyava i s'aprén per tot arreu del món i desprestigiar les dones, anul·lar-les i condemnar-les a la invisibilitat no és una tendència recent ni tampoc una proposta en exclusiva de l'islamisme radical.

A casa nostra també n'hi ha. L'expapa Ratzinger així ho expressava quan exercia el càrrec: «La mujer, en su ser más profundo y originario, existe "por razón del hombre"». (cf 1Co 11,9).

Si anem més enrere, sant Agustí afirmava que «las mujeres no deben ser iluminadas ni educadas en forma alguna. De hecho, deberían ser segregadas, ya que son causa de insidiosas e involuntarias erecciones en los santos varones». (D. Barona, sindioses.org). De segregació també en parlava el ministre Wert quan proposava separar xiquets i xiquetes a les escoles del segle XXI i subvencionar la idea amb diners públics, la qual cosa afortunadament desaprova el Tribunal Suprem (LOE 84/2006).

Durant molts segles el silenci era una de les majors proves d'intel·ligència de les dones. Fray Luis de León, en *La perfecta casada* (1587), aconsella a les dones que no parlen perquè «es no sólo condición agradable sino virtud debida el silencio y el hablar poco».

El Reial Decret espanyol de 1825 deia que a les xiquetes se'ls havia d'ensenyar «doctrina cristiana... y a escribir medianamente» però sobretot es detallava l'ensenyament de, com diu Pilar Ballarín, «las labores propias del sexo» (*Género y currículo*, 2006:41): «Hacer calceta, cortar y coser las ropas comunes y de uso, bordar y hacer encajes?» (RD 16.02.1825, art. 198).

La complicitat misògina de la doctrina, en aquest cas catòlica, la constatarem en aquella recomanació beneïda per l'Església de Càstate y sé sumisa. Ara, fa quatre dies, el capellà de Canema deia en missa que «hace 30 años un hombre borracho pegaba a su mujer pero no la mataba», i ni l'Església ni el Govern de l'Estat l'han inhabilitat en la seua activitat adoctrinadora. Si «no podemos vivir en un país donde se permitan este tipo de comentarios. Todo es violencia», com diu la secretària d'Estat de Serveis Socials i Igualtat, aleshores què fa el Govern amb el capellà esmentat?

18. Urgència social. Levante, 23.05.2014

Luis Bonino, psiquiatre especialista en socialització de gènere i problemàtiques entre dones i homes, diu que «los micromachismos son maniobras interpersonales que realizan los varones para mantener, reafirmar, recuperar el dominio sobre las mujeres, o para resistirse al aumento de poder de ellas». Els anomena micro perquè són accions quasi imperceptibles, fetes en el dia a dia, en la rutina i la quotidianitat més absolutes.

Després de les declaracions d'Arias Cañete el 16 de maig, el doctor Bonino haurà d'encunyar un terme nou en psiquiatria i encetar així una interessant línia d'investigació: els macromasclismes, perquè opinem que el de Cañete no era micro, era macro. Presumir de superioritat intel·lectual i no usar-la per no ser masclista fent creure que així protegeix la seua adversària victimitzada, quan l'únic objectiu real era ocultar la seua derrota dialèctica front a una dona, creiem que pot ser un tema a analitzar per l'esmentat doctor en psiquiatria.

A través de la batalla i durant molts segles, les dones hem arribat, per fi, a la Tercera Agenda com diu Amelia Valcárcel (exsecretària d'Estat socialista i filòsofa): la de l'apoderament de les dones, perquè cada dia tenim i tindrem més poder, i la de les llibertats sexual i reproductiva, ara novament amenaçades i en estat de regressió gràcies al ministre Gallardón del govern del PP, representat i defensat pel candidat Cañete en el cara a cara amb la socialista Elena Valenciano.

Són moltes les dones brillants i desconegudes al llarg de la història que no visqueren ni la Primera Agenda, la del dret a estudiar oficialment i a triar amb qui conviure, ni tampoc la Segona Agenda, la del sufragisme: Maria la Jueva sigué la primera dona alquimista de la història, inventora de la quotidiana i aleshores revolucionària tècnica culinària d'escalfar al bany de Maria. Hypatia d'Alexandria, tot i ser una gran desconeguda, podem dir que ha tingut més sort en la seua projecció social gràcies a la pel·lícula d'Amenábar. Tròtula de Salerno, doctora i professora de medicina, redactà diversos tractats sobre medicina femenina i es va atrevir a afirmar al segle XI que la infertilitat podia ser tant femenina com masculina, tota una provocació durant aquella Santa Inquisició incipient.

Mileva Maric (1875-1948), la dona d'Einstein, quan aquest estava a punt de llançar al món la immortal teoria de la Relativitat, digué: «Hace poco hemos terminado un trabajo que hará mundialmente famoso a mi marido». Ella, anònima i discreta, quedava en un segon plànol com tantes dones excel·lents en la història de la Humanitat.

Totes aquestes dones i més destacaven per la seua superioritat intel·lectual i per això totes elles eren una amenaça, un perill que convenia amagar perquè no s'apoderaren. El masclisme, tant d'aleshores com el d'ara, amaga i encobreix complexos i frustracions, i no suporta que la dona prenga la paraula i el poder: «Con estas maniobras no solo se intenta instalarse en una posición favorable de poder sino que se busca la reafirmación de la identidad masculina, asentada fuertemente en la creencia de superioridad» (Bonino, 1990). Esperem que la societat, cada vegada més sensibilitzada i més igualitària, consolide la Tercera Agenda i esborre definitivament aquestos símptomes clars d'urgència social.

19. Canal inclusiu. Levante, 11.12.2014

Juana Gallego, professora de periodisme a la Universitat Autònoma de Barcelona, estudia des de fa anys el tractament de les dones als mitjans de comunicació i assegura que encara no hi ha polítiques pròpies als mitjans que orienten sobre el tractament dels temes de gènere. Qui no ix a la tele no existeix, però tot no està en eixir en la pantalla; les condicions i el tractament que una persona rep als mitjans també conta, i molt.

Així, l'autora sosté que en l'actualitat els mitjans van per darrere dels avanços socials, ben al contrari del que passava durant els anys 70 i 80 quan els mitjans començaven a donar protagonisme a les dones i al discurs feminista.

Ara, quan fem un any sense Canal 9-RTVV, hem pogut comprovar després d'analitzar alguns dels informatius emesos que, efectivament, les tesis de la professora Gallego també s'acompleixen a la que fou la nostra televisió pública. La infrarepresentació de la dona com a subjecte noticiós en els informatius de Canal 9 és un fet constatable. I, a més del quant, ací també ens interessa el com.

Als informatius analitzats hem observat com l'home és el subjecte noticiós majoritari tant des d'un punt de vista quantitatiu com qualitatiu. Hi ha informatius, fins i tot, on la dona no forma part de cap notícia i l'home és protagonista absolut de tot l'informatiu.

D'un total de 132 notícies estudiades, 21 són de dones, 25 de dones i homes i 86

d'homes. Per tant, al 16 % són les dones els subjectes noticiosos; al 19% la dona+home i al 65 % l'home. Els homes són els més entrevistats: analitzen i jutgen la realitat com a persones expertes. La dona apareix majoritàriament respecte a l'home com a emissora d'opinions inexpertes o de poca qualificació professional.

El temps usat en cada cas també és molt significatiu: el 16% per a la dona; el 18% per a la dona+home i el 66% per a l'home. Des d'un punt de vista qualitatiu, les dones mantenen més percentatge en els perfils genèrics, inexperts, passius, emocionals i anònims. També són actores principals en temes domèstics, educatius, culturals, festius, de malaltia i de submissió i/o victimitzada sobretot per violència de gènere. En canvi, els homes guanyen terreny com a experts, actius, racionals, científics, polítics, econòmics, de govern i apoderats. La incidència i presència de les dones en els esports és mínima i totalment irrellevant. Els homes i el futbol saturen tot el segment esportiu.

Segons Joana Gallego, el discurs mediàtic es construeix de manera hegemònica a través del consens de la ideologia dominant, donada ací per les majories masculines als consells de direcció i de redacció, de manera que les interpretacions de la classe

dirigent, la dels homes, es configuren com el sentit únic i comú. I aquesta uniformitat tan fictícia com habitual és la que es ven i es compra en la tele. Incloure la perspectiva de gènere transversal als mitjans de comunicació per legitimar el rol de la dona en la societat esdevé una proposta imprescindible per a una futura televisió pública, objectiva, democràtica, independent i inclusiva.

20. *L'ascensor i l'aspiradora. Levante, 27.08.2014*

Miguel Lorente, metge forense, doctor en Medicina i Cirurgia per la Universitat de Granada, parla del postmasclisme com la nova estratègia per a mantindre la desigualtat entre dones i homes, basada en jugar amb els sentiments de sempre i l'amenaça que suposa perdre'ls o canviar-los dins d'un escenari desconegut d'igualtat real de gènere. Pensar a priori que una denuncia per violació per part d'una dona és falsa, resulta postmasclista, tenint en compte que, segons Inmaculada Montalbán, presidenta de l'Observatori de Violència de Gènere del Consell General del Poder Judicial: «Las denuncias falsas demostradas judicialmente no llegan al 0,001 % (tres en 2010, por ejemplo, de 23.762 fallos dictados)». Témer a priori pujar a un ascensor amb una dona per si «tiene ganas de buscarte las vueltas», com diu l'alcalde de Valladolid (PP), senyor León de la Riva, i «sale dando gritos de que la han intentado agredir», resulta també molt postmasclista.

Traure la «chacha» i «el aspirador», com diu l'alcalde de Toledo (PSOE), senyor García-Page, i usar-ho com a metàfora relativa a la responsabilitat política d'una dona, es troba indefugiblement en la mateixa línia que la fòbia a pujar a l'ascensor amb una dona dins. Aquest moviment postmasclista a més d'actors també necessita un llenguatge, una manera de materialitzar la idea i de crear terminologia pròpia que l'identifique, com el terme «feminazi» semànticament incompatible i pejoratiu, (popularitzat pel locutor nord-americà R. Limbaugh l'any 1992), que desacredita i ridiculitza la lluita de les dones per la igualtat i situa el feminisme al costat de moviments ideològics tan abominables com el nazisme. La por a la igualtat de gènere, a perdre l'hegemonia-privilegis del patriarcat o a canviar de manera de pensar, no solament genera vocables impossibles, sinó que pot arribar molt més lluny, com desgraciadament constatem a diari amb els crims de violència de gènere. Amb el llenguatge no es juga, tal com aconsellava una de les protagonistes de *Thelma and Louise* (1991) al violador de la seua amiga després d'assassinar-lo. L'escena de la pel·lícula identificava de manera magistral el binomi dona i llenguatge, com sosté Amelia Valcárcel (doctora en Filosofia) quan diu que les dones som projecte, som pensament, som paraula. Els micromasclismes que anomenava el doctor Luis Bonino són imperceptibles, els interioritzem sense adonar-nos-en, en el dia a dia i no es noten; les dones,

per exemple, sabem que cobrem menys que els homes a igual treball i que treballem més en tots els àmbits. Però, les declaracions d'aquest calibre fetes per alcaldes, per persones amb responsabilitat institucional se situen en un altre plànol, en una altra categoria (im)moral i Valcàrcel les descriu com a postures que han fet un «salto cualitativo» respecte a altres accions i que resulten impossible de reconduir i menys encara de justificar. Possiblement, aquestos siguen els alcaldes que el PP, volent o sense voler, preserve sense complexos ni demora en la seua proposta de reforma electoral, i seran els de la llista més votada, els de l'ascensor, i també els de l'aspiradora.

21. *Dimissió. Levante, 19.09.2014*

El Govern espanyol ha vist que tal i com està el pati, convé aparcar la contrareforma de la llei estel·lar del ministre Ruiz Gallardón, la de l'avortament, tot i ser una llei troncal paradigma de l'ideari que acompanya la dreta espanyola beneïda i assistida per l'Església Catòlica. El canvi de rumb sobtat obre una sèrie de suposicions, d'hipòtesis, que el pas del temps confirmaran o desmentiran :

1. Possiblement les files eclesiàstiques no armaran ni pols ni remolí i encara que mantindran un neguit estudiat però de baixa densitat finalment combregaran amb l'estratègia del Govern. En aquesta ocasió, segurament no mobilitzaran apassionadament les seues famílies per fer una manifestació multitudinària pro-vida.

2. Per tant, sembla que assistim a una devaluació de la vida del fetus que ja no val tant com abans i que ja no és prioritària perquè segurament hi ha coses molt més importants, com per exemple guanyar eleccions.

3. Pareix, al capdavall, que el Govern vol sobretot perpetuar-se en el poder. Si tornen a guanyar queda garantida la continuïtat d'aquest i de futurs projectes.

4. Probablement, la retirada d'aquesta proposta, aparcada des de fa 9 mesos, no és fruit d'una reflexió calmada i atenta del Govern arran de les protestes ciutadanes en contra de la regressió, sinò que és simplement una qüestió de demoscòpia, de nombre de vots, de poder. I quan el poder està en joc, el Govern de Rajoy estima que la defensa particular que han fet de la vida pre-natal pot esperar 9 mesos més i tots els mesos que siguen necessaris, i fins i tot pot passar a un segon terme, en funció de les circumstàncies.

El nou arquebisbe de València, senyor Cañizares, té ara una ocasió divina per a posar ordre, per a desmentir falses hipòtesis i falses suposicions sobre la moral cristiana; per a demostrar el seu compromís inalterable i ferm en la defensa de la vida del

nasciturus i guanyar així, si cap, més autoritat i solvència. Ara és quan l'Església Catòlica ha d'eixir al carrer i abanderar la causa amb determinació, organitzar una macromanifestació familiar demanant al ministre que complisca la seua paraula, sense redempció. I si no la compleix, li hauran d'exigir la dimissió.

22. Sense trampa ni cartró. Levante, 26.11.2014

Emma Watson, ambaixadora de bona voluntat a l'ONU Dones, feia aquest estiu davant de la Secretaria General de les Nacions Unides una crida als homes per combatre la desigualtat, discriminació i violència que pateixen les dones. En aquesta ocasió i sense vareta màgica l'actriu de Harry Potter explicava que la qüestió comprometothom i la lluita per la igualtat no admet trucs malabars.

La violència quotidiana que s'exerceix sobre dones i xiquetes arreu del món no ens pot deixar indiferents, ni als homes ni a les dones, i totes les administracions públiques han de vetllar pel compliment dels drets i llibertats de les persones que representen.

La Conselleria de Benestar Social convoca el Premi 25 de Novembre als estudis i treballs d'investigació en matèria d'eradicació de la violència sobre la dona. Aquest premi no metàl·lic es basa en la importància que la Llei contra la violència de la dona concedeix a l'estudi i investigació d'aquesta xacra social per tal d'adoptar les estratègies corresponents per la prevenció i millora integral a les víctimes.

Els tics discriminadors són difícils d'eliminar, el mateix nom de la Direcció General de Família i Dona n'és un bon exemple que, repetint estereotips, ens diu que la família és només cosa de dones. Hauria de ser Direcció General de la Dona i així abandonar la repetició de l'estereotip que vincula subtilment la dona, i només la dona, amb els fills, amb la tasca de cuidar, amb la casa..., en definitiva amb la família i reforça així el rol de la dona cuidadora. On està la Direcció General de Família i Home? Els homes no tenen família? I les famílies homosexuals?

La investigació i el desenvolupament, tant en aquest tema tan sensible com en altres com la medicina, l'educació, l'economia, la ciència en general etc..., esdevenen imprescindibles per al desenvolupament i progrés de la societat i per dur-ho a terme cal, sobretot, diners.

Però aquest govern estatal i autonòmic no destaca, ara per ara, per grans inversions pressupostàries al capítol I+D+I; al contrari, només cal recordar les 114 persones, d'un total de 244, del centre d'investigació Príncep Felipe despatxades al carrer per

considerar-les innecessàries. Moltes d'aquestes persones investigadores, dones i homes, s'han buscat la vida fora de la Comunitat i de l'Estat, com per exemple Rafael Pulido que amb quinze anys en el laboratori de Biologia Molecular del Càncer, ha hagut de continuar el seu treball sobre el càncer de mama a una altra comunitat, al País Basc. Investigar sobre l'eradicació del càncer de mama també és un tema de vital importància per a les dones, i susceptible de reconeixements i de premis.

A més de la investigació i del desenvolupament hi ha la conscienciació de la societat, com reclamava la jove actriu, a través de l'educació. La societat necessita dosis importants d'educació per a la ciutadania, assignatura recentment desapareguda dels curricula escolars amb la llei Wert; necessita aules escolars que no discriminin per sexe, llibertat sexual i reproductiva per a les dones, centres d'acollida per a dones víctimes de violència de gènere i sobretot uns pressupostos generosos sense retallades i molt conscients del que hi ha, amb perspectiva de gènere per combatre la injustícia, per previndre i evitar la tragèdia, solidaris i efectius, sense trampa ni cartró.

ANNEX VIII

L'autobús de Tuskegee

Ella, tots els dies de dilluns a dissabte, de nit fosca, eixia de sa casa i agafava l'autobús, buit i gelat, de les 6 del matí. Era el primer bus de Tuskegee que eixia cap a la ciutat, on arribava a les 8 en punt. Pujava i es quedava dreta, com sempre, mirant perla finestra. Li agradava contemplar el seu poble endormiscat a eixes hores de la matinada i respirar una quietud estranya que la calmava. Abans d'eixir de sa casa ja havia preparat els desdjunis, el dinar i el sopar de la jornada i havia estés tota la roba. Mai no desdjunava.

A eixes hores del matí caminava de pressa, carregada amb fardells de roba mil·limètricament doblegada, molt ben cosida i planxada que portava, en este cas, a casa de la senyora Àgatha. La bossa de mà li relliscava pel muscle i ella la premia amb força. Sempre esprintava per agafar el bus, encara que tinguera temps de sobra ..., s'ofegava només de pensar que podia perdre'l. No l'havia perdut en la vida i en el fons sabia que Samuel, el xofer, mai no la deixaria en terra. Eren amics de tota la vida, es coneixien des de menuts i eren moltes les matinades i les penes compartides. Ella sabia que Samuel era un bon home i que podia confiar sempre en ell.

El seu cap, tocat amb un barret graciós i gastat, petava amb tantes preocupacions que quasi s'escoltaven dins del silenci del bus, com les roses amb sucre quan esclaten dins del perol. Els budells del seu estómac buit, això sí, s'oïen sense miraments. Sam sempre li oferia un Donuts que ella, testarruda, refusava diàriament. Durant el trajecte, els seus pensaments sempre seguien un ritual domèstic: primer reunia totes les preocupacions, calfaments de cap, problemes, pors i ansietats de diversos colors, formes i grandàries i les separava per ordre d'importància. Ho posava tot a remulla i li pegava voltes i voltes ..., finalment ho aclaria i feia un centrifugat general de tot el que tenia per davant.

La malaltia del seu home, les cares visites al metge i el preu desorbitat dels medicaments, la vida tan dura que portaven els seus fills des de menuts, que pràcticament s'havien criat sols, la preocupació pels seus pares vells i malalts, la falta de diners a casa..., eren peces que sempre apareixien en la bugada. Finalment, apoca poc, a mesura que el bus arribava a la ciutat i desaccelerava, ella acabava el centrifugat i ho estenia tot ordenadament i amb calma mentre recordava que, a pesar de tot, havia aconseguit que els seus fills tingueren interès a estudiar i a poder tindre una bona professió i un bon futur. Pels matins treballaven i per la nit anaven a classe, no fu-

maven i no prenién drogues. Eren bones persones, decents, honestes i treballadores. Confiava en ells i ells confiaven en ella. Aleshores somreia, demanava a Déu molta salut, li donava les gràcies, s'acomiadava de Sam i baixava de l'autobús.

Quan arribava a la ciutat, de camí cap a casa de la seua senyora, veia com les mares acompanyaven els seus fills a l'escola, com els homes prenién café al bar i llegien el diari, com les dones elegants anaven al mercat i a la perruqueria i com ella, per molts anys que visquera, mai no podria dur eixa vida. Ara, que els seus fills ja eren grans, ho portava millor, pero de menuts tots els dies batallava amb la culpa espesa, amb el remordiment persistent de ser una mala mare per no haver-los dut ni arreplegat mai del col·legi.

Recordava els refredats, varicel·les, palloles, mals de panxa, febra., i mil malalties infantils que ella havia viscut des de la pitjor de les angoixes.

Només en baixar de l'autobús patia la sensació d'haver aterrat en un planeta llunya i desconegut, on ella era la marciana. I aquesta sensació, en major o menor grau, l'acompanyava tots els dies de la seua existència.

A casa de la senyora Àgatha, la seua criada també era negra però més jove i sempre li obria la porta somrient. Se saludaven molt afectuosament i Rosa l'abraçava, la besava i la tractava com si fóra la seua filla. Telma tenia només 14 anys, també era de Tuskegee i després de quedar-se òrfena de mare, Rosa li havia aconseguit el treball de criada en casa de la senyora. Tots els dies li preguntava, en veu baixa, si li donaven bé de menjar i si la tractaven bé. Telma contestava a tot que sí, no parava de somriure i només plorava quan Rosa, de nit, se'n tornava cap a casa.

Rosa era costurera de professió, tenia 52 anys i estava molt cansada. La senyora Àgatha cada dia que passava resultava més insuportable, més maniosa i més gelosa ... Últimament l'obligava a planxar dues vegades cada camisa perquè deia que durant el viatge en bus s'arrugaven. També volia que la còfia ridícula que l'obligava a posar-se fera joc amb el davantal i mai no deixava que les seues netetes, que adoraven Rosa, s'acostaren a ella.

Una vesprada, Rosa i Telma es quedaren soles en casa de la senyora, que havia eixit a comprar. Telma tingué la idea de posar la còfia al gat, amb tan mala sort que la senyora, que avançà la tornada a casa, les pillà amb la malifeta. La senyora, que sempre buscava excuses per escridassar-les, aprofita l'ocasió per montar-ne una de

ben grossa i, literalment, se li n'anà la mà: li pegà una bufetada a Telma tan forta que la tirà a redolons pel terra.

Rosa tenia molta vida passada, havia viscut experiències desagradables, havia patit innombrables situacions humiliants, ella i la seua família ..., però la bufetada a Telma no se la treia del cap. No hi havia manera de centrifugar-la. Era curiós, però des de feia una temporada començava a tenir problemes amb la bugada, cada vegada el seu cap petava més i cada vegada la rentadora trontollava més fort. Va pensar, per un instant, que s'estava fent major i que, tal i com passava amb qualsevol màquina domèstica, ella estava cada dia més desgastada.

Telma havia deixat de somriure. No volia treballar més a casa de la senyora Àgatha i tots els dies suplicava a Rosa tornar a Tuskegee amb ella. Rosa no podia acollir-la en sa casa, tenia massa dificultats econòmiques i massa problemes. Tots els dies l'abraçava i la mimava, l'animava i la convencia que el millor lloc on estava era allí, en casa de la senyora. Tenia el menjar, la roba i el llit assegurats. Li demanava que tinguera paciència, que el mal geni i el mal humor de la senyora eren coses de l'edat. Rosa, totes les vesprades, després d'intentar convèncer Telma amb mil arguments, quan agafava el bus, esgotada i dreta, intentava persuadir-se, però no ho aconseguia. Després d'asseguar-se que Sam no la mirava pel retrovisor, començava a plorar.

L'endema, com sempre, de nit i de pressa, Rosa agafà el bus de Tuskegee cap a la ciutat. Des de feia uns quants dies havia afegit una peça de roba més a la seua bugada matutina: Telma. Quan entrà al bus mirà a Sam, el saludà i digué que sí al Donuts. Va decidir no quedar-se dreta, optà per seure tranquil·lament i desdejunar. Li feien mal les cames i l'estómac i ja era hora de començar a canviar hàbits i costums.

A la segona parada, un home blanc que hi pujà la mira amb fàstic i menyspreu i li digué que deixara de menjar i que s'alçara, que els negres no tenien dret a anar asseguts dins l'autobús. Rosa el mira amb determinació, parà la centrifugadora, s'acaba el Donuts i no s'alça, l'autobús estava ple de seients buits. El seu cap deixà de petar i la rentadora ja estava a punt d'estendre. Per fi havia aconseguit centrifugar la peça que li faltava. El senyor, iradament, ordenà a Sam que parara l'autobús. La mirada de Rosa clavada en l'espill retrovisor li ordenà que no tinguera por, que estiguera tranquil i que parara.

Rosa Parks eixe dia, de l'any 1955, va decidir canviar la història del món. La senyora Àgatha i Telma es quedaren esperant-la, però valgué la pena. Quan el policia li col·locava les manilles mentres li llegia els seus drets, ella estava tranquil·la i satisfeta,

acabava d'afegir un dret fonamental al llistat del policia. Pensava en el seu marit, en els seus fills, en Telma i sobretot pensava en tota la gent honesta i treballadora que matinava tots els dies per anar a treballar i que mereixia tot el respecte del món. I sabia, també, que totes les Telma del món, assegudes en el bus, continuarien la bugada que ella havia encetat, ben centrifugada i ben estesa ..., i que la còfia se la posaria el gat.

Dedicat a totes les dones del món i en especial a les de l'autobús de les 6. Gràcies a la mirada atenta d'Alicia Marqués, la meua companya d'autobús.

ANNEX IX

Fitxes d'anàlisi

Annex 9.1. Fitxes d'anàlisi de Primària

Assignatura: Llengua. VICENS-VIVES
Curs: 1r Primària

Tema	PROTAGONISTA LECTURA															IMATGES					
	Perfil psicològic					Rol					Actor social					Imatge		Imatge		Imatge	
	Passiva	Activa	Emoc	Raclo	Occupacional	Familiar	Espeífic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home			
1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
3	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
4	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
5	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
6	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
7	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
8	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
9	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
10	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
11	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
12	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
13	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
14	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
15	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
16	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
17	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
18	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
19	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
20	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
21	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
22	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
23	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
24	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
25	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
26	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
27	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
28	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
29	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
30	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
Sumes	13	12	7	5	4	9	13	0	7	6	10	10	3	0	0	15	15	15			
Mitj	0,4333333	0,4	0,2333333	0,1666667	0,1333333	0,3	0,4333333	0	0,2333333	0,2	0,3333333	0,3333333	0,3333333	0	0	0,5	0,5	0,5			

Assignatura: Llengua VICENS-VIVES

Curs: 1r Primària

15 temes		PROTAGONISTA LECTURA																IMATGES			
		Perfil psicològic				Rol		Actor social			Imatge			Imatge unitat			Imatges				
Tema	Nen	Passiva	Activa	Emoc	Racio	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home		
1	1		1	1			1	1			1	1		1		1	1		1	1	
2	1		1				1	1			1	1		1		1	1		1	1	
3	1	1		1			1	1		1			1			1	1		1	1	
4																					
5	1		1	1			1	1			1					1	1		1	1	
6	1		1	1			1	1			1	1				1	1		1	1	
7																					
8	1		1	1			1	1			1	1				1	1		1	1	
9																					
10	1	1		1			1	1			1	1				1	1		1	1	
11																					
12	1		1	1			1	1			1	1				1	1		1	1	
13	1		1	1			1	1			1	1				1	1		1	1	
14	1		1	1			1	1			1	1				1	1		1	1	
15	1		1	1			1	1			1	1				1	1		1	1	
16																					
17																					
18																					
19																					
20																					
21																					
22																					
23																					
24																					
25																					
26																					
27																					
28																					
29																					
30																					
Sumes	11	2	9	10	0	1	10	11	0	5	6	7	3	8	0	15	15	15	15		
Mitja	0,367	0,066667	0,3	0,333333	0	0,033333	0,333333	0,366667	0,2	0,233333	0,2	0,233333	0,5	0,5	0	0,5	0,5	0,5	0,5		

Assignatura: Llengua TABARCA

Curs: 1r Primària

PROTAGONISTA LECTURA												IMATGES					
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatge quantitat				
	Passiva	Activa	Emoc	Ració	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Home
1	1		1	1		1	1		1		1		1		1		1
2															1		1
3																1	1
4	1		1			1	1		1		1		1		1		1
5														1		1	1
6															1		1
7															1		1
8															1		1
9	1			1		1	1		1		1		1		1		1
10														1		1	1
11	1		1			1	1		1		1		1		1		1
12	1		1			1	1		1		1		1		1		1
13																	
14																	
15																	
16																	
17																	
18																	
19																	
20																	
21																	
22																	
23																	
24																	
25																	
26																	
27																	
28																	
29																	
30	5	0	5	4	2	2	5	0	5	0	5	0	5	1	7	11	12
Mitja	0,167	0	0,166667	0,133333	0,066667	0,066667	0,166667	0	0,166667	0	0,166667	0	0,166667	0,033333	0,233333333	0,36666667	0,4

Assignatura: Llengua TABARCA

Curs: 1r Primària

12 temes		PROTAGONISTA LECTURA																IMATGES			
Tema	Nen	Perfil psicològic		Rac	Rol		Actor social		Imatge				Imatge unitat		Imatges						
		Passiva	Activa		Emoc	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home		
1	1		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		
2	1		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		
3	1		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		
4	1		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		
5	1		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		
6	1		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		
7	1		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		
8	1		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		
9	1		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		
10	1		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		
11																					
12																					
13																					
14																					
15																					
16																					
17																					
18																					
19																					
20																					
21																					
22																					
23																					
24																					
25																					
26																					
27																					
28																					
29																					
30																					
Sumes	10	0	10	6	5	5	8	10	0	9	1	10	0	10	0	7	11	12	12		
MiJie	0,333	0	0,333333	0,2	0,166667	0,166667	0,266667	0,333333	0	0,9333	0,0333	0,333333	0	0,333333	0	0,233333333	0,36666667	0,4	0,4		

Assignatura: Llengua MARFIL

Curs: 1r Primària

15 temes

PROTAGONISTA LECTURA															IMATGES					
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatge unitat		Imatges					
	Nena	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home	
1																1		1		1
2																				
3																1		1		1
4																1		1		1
5																1		1		1
6																1		1		1
7																1		1		1
8																				
9																1		1		1
10																1		1		1
11																1		1		1
12																				
13																1		1		1
14																				
15																1		1		1
16																				
17																				
18																				
19																				
20																				
21																				
22																				
23																				
24																				
25																				
26																				
27																				
28																				
29																				
30																				
Sumes	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	10	12	14	14	15
Mitja	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,333333333	0,4	0,46666667	0,5	0,5

Assignatura: Llengua MARFIL

Curs: 1r Primària

15 temes

PROTAGONISTA LECTURA															IMATGES					
Tema	Perfil psicològic			Rol		Actor social			Imatge			Imatge unitat		Imatges						
	Nen	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home	
1																1		1		1
2																				
3																1		1		1
4																1		1		1
5																1		1		1
6																1		1		1
7																1		1		1
8																1		1		1
9																1		1		1
10																1		1		1
11																1		1		1
12																1		1		1
13																1		1		1
14																1		1		1
15																1		1		1
16																				
17																				
18																				
19																				
20																				
21																				
22																				
23																				
24																				
25																				
26																				
27																				
28																				
29																				
30																				
Sumes	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	10	12	14	15	
Mitja	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,33333333	0,4	0,46666667	0,5		

Assignatura: Lengua VICENS-VIVES

Curs: 1 Primària

4 temes

PROTAGONISTA LECTURA																				IMATGES			
Tema	Perfil psicològic					Rol			Actor social				Imatge				Imatge unitat						
	Nena	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home				
1	1		1		1	1		1		1		1		1		1		1		1			
2	1		1		1	1		1		1		1		1		1		1		1			
3	1		1		1	1		1		1		1		1		1		1		1			
4	1		1		1	1		1		1		1		1		1		1		1			
5																							
6																							
7																							
8																							
9																							
10																							
11																							
12																							
13																							
14																							
15																							
16																							
17																							
18																							
19																							
20																							
21																							
22																							
23																							
24																							
25																							
26																							
27																							
28																							
29																							
30																							
Sumes	4	0	4	3	3	2	2	4	0	3	1	4	0	4	0	4	4	0	4	4			
Mitja	0,133	0	0,13333	0,1	0,1	0,066667	0,066667	0,13333	0	0,33333	0,033333	0,133	0	0,13333333	0	0,13333333	0,13333333	0,13333333	0,13333333	0,13333333			

Assignatura: Lengua VICENS-VIVES

Curs: 1 Primària
4 temes

PROTAGONISTA LECTURA															IMATGES				
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatge unitat			Imatges			
	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home	
1	1	1		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
3	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
4															1	1	1	1	
5																			
6																			
7																			
8																			
9																			
10																			
11																			
12																			
13																			
14																			
15																			
16																			
17																			
18																			
19																			
20																			
21																			
22																			
23																			
24																			
25																			
26																			
27																			
28																			
29																			
30																			
Sumes	3	0	3	2	3	2	3	1	2	3	0	3	0	0	4	4	4	4	
Mitja	0,1	0	0,1	0,067	0,1	0,06667	0,1	0,033333	0,066667	0,1	0,033333	0,1	0,033333	0	0,13333333	0,13333333	0,13333333	0,13333333	

Assignatura: Llengua SANTILLANA

Curs: 3 Primària

15 temes

PROTAGONISTA LECTURA															IMATGES					
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatge unitat							
	Nena	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Occupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Home		
1	1		1	1			1	1		1		1		1		1		1		
2	1		1	1			1	1		1		1		1		1		1		
3	1		1	1			1	1		1		1		1		1		1		
4	1		1	1			1	1		1		1		1		1		1		
5																				
6	1		1	1			1	1		1		1		1		1		1		
7	1		1	1			1	1		1		1		1		1		1		
8																				
9																				
10	1		1	1			1	1		1		1		1		1		1		
11																				
12																				
13																				
14																				
15																				
16																				
17																				
18																				
19																				
20																				
21																				
22																				
23																				
24																				
25																				
26																				
27																				
28																				
29																				
30																				
Sumes	7	0	7	6	3	3	5	7	0	3	4	7	0	7	0	10	11	14	14	
Mitja	0,233	0	0,23333	0,2	0,1	0,1	0,166667	0,233333	0	0,133333	0,133333	0,233	0	0,36666667	0	0,333333333	0,36666667	0,46666667	0,46666667	

Assignatura: Llengua SANTILLANA

Curs: 3 Primària

15 temes

PROTAGONISTA LECTURA																				IMATGES					
Tema	Perfil psicològic						Rol			Actor social			Imatge				Imatge unitat								
	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Home								
1																									
2	1	1	1	1		1	1		1	1	1				1	1	1	1							
3	1	1	1	1		1	1		1	1	1				1	1	1	1							
4	1	1	1	1		1	1	1		1	1				1	1	1	1							
5																									
6															1										
7	1	1	1	1		1	1	1		1	1				1	1	1	1							
8	1	1	1	1		1	1	1	1		1				1	1	1	1							
9	1	1	1	1		1	1	1	1		1				1	1	1	1							
10															1										
11	1	1	1	1		1	1	1		1	1				1	1	1	1							
12	1	1	1	1		1	1	1		1	1				1	1	1	1							
13	1	1	1	1		1	1	1		1	1				1	1	1	1							
14	1	1	1	1		1	1	1		1	1				1	1	1	1							
15																									
16																									
17																									
18																									
19																									
20																									
21																									
22																									
23																									
24																									
25																									
26																									
27																									
28																									
29																									
30																									
Sumes	10	0	10	7	5	4	10	0	6	4	9	1	9	0	10	11	14	14							
Mitja	0,3333	0	0,333333	0,2333	0,167	0,133333	0,333333	0	0,133333	0,3	0,36666667	0,36666667	0,36666667	0	0,33333333	0,36666667	0,46666667	0,46666667							

Assignatura: Llengua ANAYA

Curs: 3 Primària
15 temes

PROTAGONISTA LECTURA															IMATGES					
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatge unitat		Imatges					
	Nena	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home	
1																				
2	1		1	1			1	1	1			1		1		1	1	1	1	1
3	1		1	1			1	1	1			1		1		1	1	1	1	1
4	1		1	1			1	1	1			1		1		1	1	1	1	1
5																				
6																				
7																				
8	1		1	1			1	1	1			1		1		1	1	1	1	1
9																				
10																				
11	1		1	1			1	1	1			1		1		1	1	1	1	1
12	1		1	1			1	1	1			1		1		1	1	1	1	1
13																				
14	1		1	1			1	1	1			1		1		1	1	1	1	1
15																				
16																				
17																				
18																				
19																				
20																				
21																				
22																				
23																				
24																				
25																				
26																				
27																				
28																				
29																				
30																				
Sumes	7	0	7	6	1	1	6	7	0	7	0	7	0	7	0	9	12	15	15	15
Mitja	0,233	0	0,23333	0,2	0,033	0,033333	0,2	0,233333	0	0,233333	0	0,233	0	0,233	0	0,3	0,4	0,5	0,5	0,5

Assignatura: Llengua ANAYA

Curs: 3 Primària
15 temes

PROTAGONISTA LECTURA															IMATGES				
Tema	Perfil psicològic					Rol			Actor social			Imatge			Imatge unitat				
	Nen	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Home	
1	1		1		1		1		1								1		1
2	1		1		1		1		1							1		1	1
3	1		1		1		1		1							1		1	1
4																1		1	1
5	1		1		1		1		1							1		1	1
6	1		1		1		1		1							1		1	1
7	1		1		1		1		1							1		1	1
8																1		1	1
9																1		1	1
10	1		1		1		1		1							1		1	1
11																1		1	1
12	1		1		1		1		1							1		1	1
13	1		1		1		1		1							1		1	1
14	1		1		1		1		1							1		1	1
15																1		1	1
16																			
17																			
18																			
19																			
20																			
21																			
22																			
23																			
24																			
25																			
26																			
27																			
28																			
29																			
30																			
Sumes	10	0	10	9	1	4	6	10	0	10	0	10	0	10	0	9	12	15	15
Mitja	0,333	0	0,33333	0,3	0,033	0,133333	0,2	0,333333	0	0	0	0,333	0	0,333	0	0,3	0,4	0,5	0,5

Assignatura: Lengua ANAYA

Curs: 3 Primària
4 temes

PROTAGONISTA LECTURA																				IMATGES			
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatge unitat			Imatges							
	Nena	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Occupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home				
1																							
2																							
3																							
4																							
5	1		1	1			1	1			1						1		1		1		
6	1		1	1			1	1	1		1			1			1		1		1		
7	1		1	1			1	1		1				1			1		1		1		
8																1		1		1	1		
9																							
10																							
11																							
12																							
13																							
14																							
15																							
16																							
17																							
18																							
19																							
20																							
21																							
22																							
23																							
24																							
25																							
26																							
27																							
28																							
29																							
30																							
Sumes	3	0	3	3	0	0	3	3	0	1	2	2	0	2	0	2	3	4	4	4			
Mitja	0,1	0	0,1	0,1	0	0	0,1	0,1	0	0,066667	0,066667	0,067	0	0,06666667	0	0,06666667	0,1	0,13333333	0,13333333	0,13333333			

Assignatura: Lengua ANAYA

Curs: 3 Primària

4 temes

PROTAGONISTA LECTURA																				IMATGES			
Tema	Nen	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatge unitat			Imatges						
		Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home				
1																							
2																							
3																							
4																							
5	1		1	1			1									1		1	1				
6	1		1	1			1		1							1		1	1				
7	1		1	1			1		1						1		1	1	1				
8															1		1	1	1				
9																							
10																							
11																							
12																							
13																							
14																							
15																							
16																							
17																							
18																							
19																							
20																							
21																							
22																							
23																							
24																							
25																							
26																							
27																							
28																							
29																							
30																							
Sumes	3	0	3	3	0	0	3	3	0	2	1	1	0	1	0	0	2	3	4				
Mitja	0,1	0	0,1	0,1	0	0	0,1	0,1	0	0,0333333	0,0333333	0,033	0	0	0	0,06666667	0,1	0,13333333	0,13333333				

Assignatura: Matemàtiques SANTILLANA

Curs: 3 Primària
15 temes

PROTAGONISTA LECTURA															IMATGES					
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatge unitat		Imatges					
	Nena	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home	
1																1		1		1
2																		1		1
3																1		1		1
4																1		1		1
5																		1		1
6																		1		1
7																1		1		1
8																1		1		1
9																1		1		1
10																1		1		1
11																1		1		1
12																1		1		1
13																1		1		1
14																1		1		1
15																		1		1
16																				
17																				
18																				
19																				
20																				
21																				
22																				
23																				
24																				
25																				
26																				
27																				
28																				
29																				
30																				
Sumes	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	9	5	15		15
Mitja	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,3	0,16666667	0,5		0,5

Assignatura: Matemàtiques SANTILLANA

Curs: 3 Primària

15 temes

PROTAGONISTA LECTURA																				IMATGES			
Tema	Nen	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatge unitat		Imatges							
		Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home				
1																1		1		1			
2																		1		1			
3																1		1		1			
4																1		1		1			
5																		1		1			
6																		1		1			
7																		1		1			
8																		1		1			
9																		1		1			
10																		1		1			
11																		1		1			
12																		1		1			
13																		1		1			
14																		1		1			
15																		1		1			
16																							
17																							
18																							
19																							
20																							
21																							
22																							
23																							
24																							
25																							
26																							
27																							
28																							
29																							
30																							
Sumes	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	9	5	15	15			
Mitja	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,3	0,16666667	0,5	0,5	0,5			

Assignatura: C. Medi SANTILLANA

Curs: 3 Primària

Tema		PROTAGONISTA LECTURA										IMATGES							
		Perfil psicològic			Rol			Actor social				Imatge			Imatge unitat				
		Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Home	
1															1	1	1	1	
2																	1	1	1
3																	1	1	1
4															1	1	1	1	
5																1	1	1	
6																1	1	1	
7																1	1	1	
8															1	1	1	1	
9																1	1	1	
10																			
11																	1	1	
12														1				1	
13																	1	1	
14														1	1	1	1	1	
15																	1	1	
16																			
17																			
18																			
19																			
20																			
21																			
22																			
23																			
24																			
25																			
26																			
27																			
28																			
29																			
30																			
Sumes	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	8	13	14	
Mitja	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,16666667	0,26666667	0,43333333	0,46666667	

Assignatura: C. Medi SANTILLANA

Curs: 3 Primària

15 temes

PROTAGONISTA LECTURA																				IMATGES					
Tema	Perfil psicològic						Rol			Actor social						Imatge unitat									
	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home	Home						
1	1						1		1		1														
2	1						1		1		1														
3	1		1				1				1														
4	1						1		1		1														
5	1						1		1		1														
6	1						1		1		1														
7																									
8	1						1		1		1														
9																									
10																									
11																									
12																									
13																									
14																									
15																									
16																									
17																									
18																									
19																									
20																									
21																									
22																									
23																									
24																									
25																									
26																									
27																									
28																									
29																									
30																									
Sumes	7	0	7	1	6	5	2	0	5	2	6	1	6	0	5	8	13	14							
Mitja	0,233	0	0,23333	0,033	0,2	0,166667	0,066667	0	0,233333	0,2	0,2	0,1	0,2	0	0,16666667	0,26666667	0,433333333	0,46666667							

Assignatura: Religió MARJAL

Curs: 4 Primària
12 temes

PROTAGONISTA LECTURA												IMATGES									
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge unitat		Imatges									
	Nena	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home		
1	1	1	1	1			1	1	1	1		1		1		1	1	1		1	
2																					
3	1		1	1			1	1	1	1		1		1		1	1	1	1	1	1
4	1	1	1	1			1	1	1	1		1		1		1	1	1	1	1	1
5	1		1	1			1	1	1	1		1		1		1	1	1	1	1	1
6																					
7	1		1	1			1	1	1	1		1		1		1	1	1	1	1	1
8	1		1	1		1	1	1	1	1		1		1		1	1	1	1	1	1
9	1		1	1			1	1	1	1		1		1		1	1	1	1	1	1
10	1		1	1			1	1	1	1		1		1		1	1	1	1	1	1
11																					
12	1		1	1			1	1	1	1		1		1		1	1	1	1	1	1
13																					
14																					
15																					
16																					
17																					
18																					
19																					
20																					
21																					
22																					
23																					
24																					
25																					
26																					
27																					
28																					
29																					
30																					
Sumes	9	2	7	8	1	1	8	9	0	9	0	8	0	8	0	11	6	12	12	12	
Mitja	0,3	0,06667	0,23333	0,267	0,033	0,033333	0,266667	0,3	0	0,3	0	0,267	0	0,267	0	0,36666667	0,2	0,4	0,4	0,4	

Assignatura: Religió MARJAL

Curs: 4 Primària
12 temes

PROTAGONISTA LECTURA																				IMATGES			
Tema	Nen	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatge unitat		Imatges							
		Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home				
1																							
2	1		1				1																
3																							
4																							
5																							
6	1		1				1																
7																							
8																							
9																							
10																							
11	1		1				1																
12																							
13																							
14																							
15																							
16																							
17																							
18																							
19																							
20																							
21																							
22																							
23																							
24																							
25																							
26																							
27																							
28																							
29																							
30																							
Sumes	3	1	2	3	0	0	3	0	3	0	3	0	3	0	0	11	6	12	12				
Mitja	0,1	0,93333	0,66667	0,1	0	0	0,1	0,1	0,1	0	0,1	0	0,1	0	0,36666667	0,2	0,4	0,4	0,4				

Assignatura: Ciutadania SM

Curs: 5 Primària

8 temes

PROTAGONISTA LECTURA																				IMATGES			
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatge unitat			Imatges							
	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home	Home				
1																							
2																							
3																							
4																							
5																							
6																							
7																							
8																							
9																							
10																							
11																							
12																							
13																							
14																							
15																							
16																							
17																							
18																							
19																							
20																							
21																							
22																							
23																							
24																							
25																							
26																							
27																							
28																							
29																							
30																							
Sumes	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	3	8	8	8	8			
Mitja	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,16666667	0,1	0,26666667	0,26666667	0,26666667	0,26666667			

Assignatura: Ciutadania SM

Curs: 5 Primària

8 temes

PROTAGONISTA LECTURA																				IMATGES			
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatge unitat			Imatges							
	Dona	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Home	Dona				
1																							
2																							
3																							
4																							
5																							
6																							
7																							
8																							
9																							
10																							
11																							
12																							
13																							
14																							
15																							
16																							
17																							
18																							
19																							
20																							
21																							
22																							
23																							
24																							
25																							
26																							
27																							
28																							
29																							
30																							
Sumes	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	3	8	8	8			
Mitja	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,16666667	0,1	0,26666667	0,26666667	0,26666667			

Assignatura: Matemàtiques SANTILLANA

Curs: 5 Primària

15 temes

PROTAGONISTA LECTURA															IMATGES					
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatge unitat		Imatges					
	Nena	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home	
1																1	1	1	1	1
2																	1	1	1	1
3																		1	1	1
4																		1	1	1
5																		1	1	1
6																1	1	1	1	1
7																	1	1	1	1
8																1	1	1	1	1
9																	1	1	1	1
10																	1	1	1	1
11																	1	1	1	1
12																	1	1	1	1
13																1	1	1	1	1
14																1	1	1	1	1
15																1	1	1	1	1
16																				
17																				
18																				
19																				
20																				
21																				
22																				
23																				
24																				
25																				
26																				
27																				
28																				
29																				
30																				
Sumes	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6	10	15	15	15
Mitja	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,2	0,33333333	0,5	0,5	0,5

Assignatura: Matemàtiques SANTILLANA

Curs: 5 Primària

15 temes

PROTAGONISTA LECTURA															IMATGES					
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatge unitat		Imatges					
	Nen	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home	
1																1	1	1	1	1
2																	1	1	1	1
3																		1	1	1
4																	1	1	1	1
5																	1	1	1	1
6																1	1	1	1	1
7																	1	1	1	1
8																1	1	1	1	1
9																	1	1	1	1
10																	1	1	1	1
11																	1	1	1	1
12																	1	1	1	1
13																1	1	1	1	1
14																1	1	1	1	1
15																1	1	1	1	1
16																				
17																				
18																				
19																				
20																				
21																				
22																				
23																				
24																				
25																				
26																				
27																				
28																				
29																				
30																				
Sumes	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6	10	15	15	15
Mitja	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,2	0,33333333	0,5	0,5	0,5

Assignatura: Lengua ANAYA

Curs: 5 Primària

15 temes

Tema		Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatge unitat				
		Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Home
1															1	1	1	1
2																		
3	1		1	1			1								1	1	1	1
4	1		1	1			1		1						1	1	1	1
5	1		1	1			1		1						1	1	1	1
6																		
7	1		1	1			1							1				
8																		
9																		
10																		
11	1		1	1			1								1	1	1	1
12	1		1	1			1		1						1	1	1	1
13																		
14																		
15	1		1	1			1								1	1	1	1
16																		
17																		
18																		
19																		
20																		
21																		
22																		
23																		
24																		
25																		
26																		
27																		
28																		
29																		
30																		
Sumes	7	0	7	7	1	0	7	0	4	5	6	0	6	1	8	13	15	14
Mitja	0,233	0	0,23333	0,233	0,033	0	0,233333	0,233333	0,166667	0,2	0,333333	0,033333	0,333333	0,033333	0,26666667	0,43333333	0,5	0,46666667

Assignatura: Lengua ANAYA

Curs: 5 Primària

15 temes

PROTAGONISTA LECTURA																				IMATGES				
Tema	Nen	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatge unitat			Dona	Home	Home					
		Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona				Home				
1	1		1		1																			
2	1		1	1			1																	
3	1		1	1			1																	
4																								
5	1		1	1			1																	
6	1		1	1			1																	
7																								
8	1		1	1			1																	
9	1		1	1			1																	
10	1		1	1			1																	
11	1		1	1			1																	
12																								
13	1		1	1			1																	
14	1		1	1			1																	
15																								
16																								
17																								
18																								
19																								
20																								
21																								
22																								
23																								
24																								
25																								
26																								
27																								
28																								
29																								
30																								
Sumes	11	0	11	5	4	3	8	10	1	5	6	9	0	9	0	8	13	15	14					
Mitja	0,367	0	0,36667	0,167	0,133	0,1	0,266667	0,333333	0,333333	0,2	0,3	0,3	0	0,333333	0	0,26666667	0,43333333	0,5	0,46666667					

Assignatura: Llengua SANTILLANA

Curs: 5 Primària

15 temes

PROTAGONISTA LECTURA															IMATGES					
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatge unitat		Imatges					
	Nena	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home	
1																				
2																				
3																				
4																				
5	1		1	1			1	1		1	1									
6	1		1	1			1	1		1	1									
7																				
8																				
9	1		1		1		1	1		1	1									
10	1		1		1		1	1		1	1									
11																				
12																				
13	1		1		1		1	1		1	1									
14																				
15																				
16																				
17																				
18																				
19																				
20																				
21																				
22																				
23																				
24																				
25																				
26																				
27																				
28																				
29																				
30																				
Sumes	5	0	5	2	3	2	3	5	0	3	2	5	0	4	0	11	13	14	15	
Mitja	0,167	0	0,16667	0,067	0,1	0,066667	0,1	0,166667	0	0,066667	0,167	0,167	0	0,433333333	0	0,36666667	0,433333333	0,41666667	0,5	

Assignatura: Llengua SANTILLANA

Curs: 5 Primària
15 temes

PROTAGONISTA LECTURA															IMATGES				
Tema	Perfil psicològic					Rol			Actor social			Imatge			Imatge unitat				
	Nen	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Home	
1	1		1	1			1	1		1				1		1	1	1	
2	1		1	1			1	1		1				1		1	1	1	
3	1		1	1	1				1							1	1	1	
4	1		1	1			1	1		1						1	1	1	
5	1		1	1			1	1		1						1	1	1	
6																1	1	1	
7	1		1	1			1	1		1						1	1	1	
8	1		1	1			1	1		1						1	1	1	
9	1		1	1			1	1		1						1	1	1	
10	1		1	1			1	1		1						1	1	1	
11	1		1	1			1	1		1						1	1	1	
12	1		1	1			1	1		1						1	1	1	
13																			
14	1		1	1			1	1		1						1	1	1	
15	1		1	1			1	1		1						1	1	1	
16																			
17																			
18																			
19																			
20																			
21																			
22																			
23																			
24																			
25																			
26																			
27																			
28																			
29																			
30																			
Sumes	13	1	12	9	4	5	8	12	1	9	4	11	1	7	0	11	13	14	
Mitja	0,433	0,93333	0,4	0,3	0,133	0,166667	0,266667	0,4		0,133333	0,357	0,357			0	0,36666667	0,433333333	0,46666667	0,5

Annex 9.2. Fitxes d'anàlisi de Secundària

Assignatura: València
Curs: 1r ESO.
9 temes

Tema	PROTAGONISTA LECTURA															IMATGES						
	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatge			Imatge						
	Passiva	Activa	Emoc	Racio	Occupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Nomin	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Home	Dona	Home		
1	1		1			1	1															
2																						
3																						
4	1		1			1	1															
5																						
6																						
7	1		1			1	1															
8																						
9	1					1																
10																						
11																						
12																						
13																						
14																						
15																						
16																						
17																						
18																						
19																						
20																						
21																						
22																						
23																						
24																						
25																						
26																						
27																						
28																						
29																						
30																						
Sumes	4	0	4	3		1	1	1	1	1	0	2	0	2	0	6	3	3	6	3	6	
Mièj	0,133	0	0,133333	0,1	0,0333333	0,0333333	0,0333333	0,0333333	0,0333333	0,0333333	0	0,0666667	0	0,0666667	0	0,2	0,1	0,1	0,2	0,1	0,2	

Assignatura: Valencià

Curs: 1r ESO

9 temes

		PROTAGONISTA LECTURA												IMATGES									
		Perfil psicològic				Rol				Actor social				Imatge				Imatge real		Imatges			
Tema	Home	Passiva	Activa	Emoc	Racio	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Fpal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home	Dona	Home	Dona	
1	1		1		1	1		1		1			1				1			1		1	
2	1		1	1		1		1		1			1			1			1		1		1
3	1	1		1				1															1
4																							
5																							
6	1		1		1	1				1		1		1		1			1		1		1
7	1		1		1	1				1		1		1		1			1		1		1
8	1		1	1	1	1		1		1		1		1		1			1		1		1
9	1		1		1					1		1		1		1			1		1		1
10																							
11																							
12																							
13																							
14																							
15																							
16																							
17																							
18																							
19																							
20																							
21																							
22																							
23																							
24																							
25																							
26																							
27																							
28																							
29																							
30																							
Sumes	7	2	5	4	4	5	0	2	2	4	0	1	1	1	0	6	3	3	3	6	3	6	
Mitja	0,23	0,06667	0,16667	0,13333	0,13333	0,16667	0	0,06667	0,06667	0,2	0	0,03333	0,03333	0,03333	0	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,2	

Assignatura: València

Curs: 2n ESO

9 temes

PROTAGONISTA LECTURA															IMATGES					
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatge mitjà			Imatges				
	Passiva	Activa	Emoc	Ració	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home		
1															1	1	1	1		
2															1	1	1	1		
3															1	1	1	1		
4		1			1		1		1		1				1	1	1	1		
5		1	1		1		1		1		1				1	1	1	1		
6		1	1		1		1		1		1				1	1	1	1		
7															1	1	1	1		
8															1	1	1	1		
9	1		1		1		1		1		1				1	1	1	1		
10																				
11																				
12																				
13																				
14																				
15																				
16																				
17																				
18																				
19																				
20																				
21																				
22																				
23																				
24																				
25																				
26																				
27																				
28																				
29																				
30																				
Sumes	4	1	3	3	4	0	4	0	4	0	4	0	0	0	7	9	4	4		
Mitja	0,13	0,03333	0,1	0,03333	0,13333	0	0,13333	0	0,13333	0	0,13333	0	0	0,233333333	0,3	0,133333333	0,133333333	0,133333333		

Assignatura: València

Curs: 2n ESO

9 temes

		PROTAGONISTA LECTURA												IMATGES										
		Perfil psicològic				Rol			Actor social					Imatge				Imatge mitjà						
Tema	Home	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home	Dona	Home	Home		
1	1		1	1			1	1		1					1	1	1				1	1	1	
2	1		1		1					1														
3																								
4	1		1		1			1		1						1	1					1	1	
5	1		1	1			1	1		1			1											
6	1		1	1			1	1		1			1			1	1					1	1	
7	1		1		1			1		1		1		1								1	1	
8																						1	1	
9	1		1	1				1		1						1	1					1	1	
10																								
11																								
12																								
13																								
14																								
15																								
16																								
17																								
18																								
19																								
20																								
21																								
22																								
23																								
24																								
25																								
26																								
27																								
28																								
29																								
30																								
Sumes	7	0	7	4	2	4	2	7	0	7	0	1	2	1	1	7	9	4	4	4	4	4	4	
Mitja	0,23	0	0,23333	0,13333	0,06667	0,13333	0,06667	0,23333	0	0,23333	0	0,03333	0,06667	0,03333	0,03333	0,233333333	0,3	0,133333333	0,133333333	0,133333333	0,133333333	0,133333333	0,133333333	

Assignatura: Valencià

Curs: 3r ESO

9 temes

PROTAGONISTA LECTURA																	IMATGES			
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge				Imatge						
	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Home			
1	1		1				1		1							1				
2															1	1				
3															1	1	1			
4															1					
5															1	1				
6	1	1		1			1	1	1		1			1	1	1	1			
7	1	1	1		1		1	1	1		1			1	1	1	1			
8																				
9	1		1				1		1					1						
10																				
11																				
12																				
13																				
14																				
15																				
16																				
17																				
18																				
19																				
20																				
21																				
22																				
23																				
24																				
25																				
26																				
27																				
28																				
29																				
30																				
Sumes	4	2	3	1	2	0	4	0	4	0	2	0	1	0	6	6	3			
Mitja	0,133	0,06667	0,1	0,033	0,066667	0	0,13333	0	0	0	0,067	0	0	0	0,2	0,2	0,1			

Assignatura: València

Curs: 3r ESO

9 temes

		PROTAGONISTA LECTURA														IMATGES		
Tema	Home	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatge				
		Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Home
1	1		1	1		1		1		1		1		1		1		1
2	1		1	1		1		1		1		1		1		1		1
3	1		1	1	1		1		1		1		1		1		1	
4	1		1	1		1		1		1		1		1		1		1
5																		
6	1		1	1		1		1		1		1		1		1		1
7	1		1	1		1		1		1		1		1		1		1
8																		
9	1		1	1		1		1		1		1		1		1		1
10																		
11																		
12																		
13																		
14																		
15																		
16																		
17																		
18																		
19																		
20																		
21																		
22																		
23																		
24																		
25																		
26																		
27																		
28																		
29																		
30																		
Sumes	7	0	7	5	2	4	0	7	0	7	0	2	1	1	0	6	6	3
Mitja	0,233	0	0,23333	0,167	0,067	0,133333	0	0,233333	0	0,233333	0	0,067	0,067	0,067	0	0,2	0,2	0,1

Assignatura: València

Curs: 4t ESO

9 temes

PROTAGONISTA LECTURA																				IMATGES					
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatge imat			Imatges									
	Dona	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Home	Dona						
1	1		1	1				1		1						1		1							
2	1		1	1		1		1		1						1		1							
3	1		1	1				1				1				1		1							
4	1	1		1		1		1				1				1		1							
5	1		1	1			1		1			1				1		1							
6																1				1					
7																1									
8																1		1							
9																1		1							
10																									
11																									
12																									
13																									
14																									
15																									
16																									
17																									
18																									
19																									
20																									
21																									
22																									
23																									
24																									
25																									
26																									
27																									
28																									
29																									
30																									
Sumes	5	1	4	5	0	2	1	3	2	3	0	3	0	0	0	9	7	4	4	6					
Mitja	0,167	0,03333	0,13333	0,167	0	0,66667	0,033333	0,1	0,1	0,3	0	0,1	0	0	0	0,3	0,233333333	0,133333333	0,133333333	0,2					

Assignatura: Valencià

Curs: 4t ESO

9 temes

PROTAGONISTA LECTURA																				IMATGES					
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatge primer			Imatge segon									
	Home	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home						
1	1	1	1	1				1								1	1			1					
2																					1				
3	1		1	1				1				1				1	1			1					
4	1	1	1	1		1		1				1				1	1			1					
5	1	1			1			1								1	1			1					
6	1		1	1		1		1				1				1				1					
7																					1				
8	1		1	1		1		1				1				1	1			1					
9	1		1	1		1		1				1				1	1			1					
10																									
11																									
12																									
13																									
14																									
15																									
16																									
17																									
18																									
19																									
20																									
21																									
22																									
23																									
24																									
25																									
26																									
27																									
28																									
29																									
30																									
Sumes	7	3	4	6	1	4	0	5	2	4	1	4	0	0	0	9	7	4		6					
Mitja	0,233	0,1	0,13333	0,2	0,033	0,133333	0	0,16667			0,033333	0,133	0	0	0	0,3	0,233333333	0,13333333		0,2					

Assignatura: Socials

Curs: 1 ESO

16 temes

PROTAGONISTA LECTURA															IMATGES				
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatge final						
	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home	
1																			
2										1				1					
3																			
4																			
5														1				1	
6																			
7																			
8																			
9																			
10										1				1				1	
11														1				1	
12																			
13										1				1				1	
14										1				1				1	
15										1				1				1	
16										1				1				1	
17																			
18																			
19																			
20																			
21																			
22																			
23																			
24																			
25																			
26																			
27																			
28																			
29																			
30																			
Sumes	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6	0	5	2	7	9	5	10	
Mitja	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,2	0,23333333	0,3	0,16666667	0,06667	0,23333333	0,3	0,16666667	0,33333333	

Assignatura: Socials

Curs: 1 ESO

16 temes

PROTAGONISTA LECTURA																IMATGES				
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatges							
	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Home			
1	1			1			1		1						1					
2																				
3																				
4										1							1			
5														1						
6																				
7																				
8																				
9	1	1				1	1		1		1					1	1			
10	1	1				1		1				1		1		1	1			
11	1	1	1			1	1		1				1				1			
12	1	1				1	1		1								1			
13	1	1				1	1		1					1			1			
14	1	1				1	1		1		1			1		1	1			
15	1	1				1	1		1		1					1	1			
16															1		1			
17																				
18																				
19																				
20																				
21																				
22																				
23																				
24																				
25																				
26																				
27																				
28																				
29																				
30																				
Sumes	8	0	8	1	5	8	7	1	7	0	4	1	1	0	7	9	10			
Mitja	0,267	0	0,26667	0,033	0,167	0,26667	0,23333	0,133	0,23333	0	0,133	0,133	0,133	0	0,233333333	0,3	0,333333333			

Assignatura: Socials

Curs: 2 ESO

16 temes

PROTAGONISTA LECTURA																IMATGES			
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatge primer		Imatge				
	Dona	Passiva	Activa	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home	
1																			
2																			
3																			
4																			
5																			
6																			
7																			
8																			
9																			
10																			
11																			
12																			
13																			
14																			
15																			
16																			
17																			
18																			
19																			
20																			
21																			
22																			
23																			
24																			
25																			
26																			
27																			
28																			
29																			
30																			
Sumes	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6	14	12	15	15
Mitja	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,2	0,46666667	0,4	0,5	0,5

Assignatura: Socials

Curs: 2 ESO

16 temes

PROTAGONISTA LECTURA																IMATGES			
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatge primer		Imatge				
	Home	Passiva	Activa	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home	
1	1	1	1				1		1		1					1		1	
2	1		1	1	1			1			1					1	1	1	
3																1	1	1	
4	1		1	1	1		1		1					1		1	1	1	
5																			
6	1		1	1	1		1		1						1		1	1	
7	1		1	1	1		1		1						1		1	1	
8	1		1	1	1		1		1						1		1	1	
9	1		1	1	1		1		1						1		1	1	
10															1	1	1	1	
11															1	1	1	1	
12															1	1	1	1	
13															1	1	1	1	
14															1	1	1	1	
15															1	1	1	1	
16															1	1	1	1	
17																			
18																			
19																			
20																			
21																			
22																			
23																			
24																			
25																			
26																			
27																			
28																			
29																			
30																			
Sumes	7	1	6	2	5	6	4	3	7	0	2	0	0	0	6	14	12	15	
Mitja	0,233	0,03333	0,2	0,067	0,167	0,2	0,13333	0,2	0,16666667	0	0,067	0	0	0	0,2	0,46666667	0,4	0,5	

Assignatura: Socials

Curs: 3 ESO

16 temes

PROTAGONISTA LECTURA																IMATGES				
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatge primer		Imatge					
	Dona	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home	
1																				
2																				
3																				
4																				
5																1				
6																				
7																				
8																				
9																				
10																1				
11																				
12																				
13																				
14																1				
15																				
16																1				
17																				
18																				
19																				
20																				
21																				
22																				
23																				
24																				
25																				
26																				
27																				
28																				
29																				
30																				
Sumes	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6	14	12	15	15
Mitja	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,2	0,46666667	0,4	0,5	0,5

Assignatura: Socials

Curs: 3 ESO

16 temes

PROTAGONISTA LECTURA																IMATGES			
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatge imatge						
	Home	Passiva	Activa	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Home		
1	1	1	1				1		1		1					1		1	
2	1		1	1				1			1					1		1	
3																		1	
4	1		1	1			1		1					1		1		1	
5															1			1	
6	1		1	1			1		1							1		1	
7	1		1	1				1	1							1		1	
8	1		1	1				1	1							1		1	
9	1		1	1			1		1							1		1	
10															1		1	1	
11															1		1	1	
12																1		1	
13															1		1	1	
14															1		1	1	
15																			
16															1		1	1	
17																			
18																			
19																			
20																			
21																			
22																			
23																			
24																			
25																			
26																			
27																			
28																			
29																			
30																			
Sumes	7	1	6	2	5	6	0	4	3	7	0	2	0	0	6	14	12	15	
Mitja	0,233	0,03333	0,2	0,067	0,167	0,2	0	0,13333	0,2	0	0,067	0	0	0	0,2	0,46666667	0,4	0,5	

Assignatura: Socials

Curs: 4 ESO

16 temes

PROTAGONISTA LECTURA																IMATGES					
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatges								
	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home			
1	1																				
2		1	1				1		1						1		1	1			
3															1		1	1			
4		1	1			1			1						1		1	1			
5		1	1			1			1						1		1	1			
6		1	1			1			1						1		1	1			
7															1		1	1			
8		1	1			1			1						1		1	1			
9		1	1			1			1						1		1	1			
10																					
11																					
12		1	1			1			1						1		1	1			
13		1	1			1			1						1		1	1			
14																					
15																					
16															1		1	1			
17																					
18																					
19																					
20																					
21																					
22																					
23																					
24																					
25																					
26																					
27																					
28																					
29																					
30																					
Sumes	9	3	6	6	3	6	4	8	1	9	0	0	0	0	8	16	13	16			
Mitja	0,3	0,1	0,2	0,2	0,1	0,2	0,133333	0,26667	0,26667	0,26667	0	0	0	0	0,26666667	0,53333333	0,43333333	0,53333333			

Assignatura: Socials

Curs: 4 ESO

16 temes

PROTAGONISTA LECTURA																IMATGES			
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatges						
	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home	
1	1					1			1						1		1		1
2															1		1		1
3															1		1		1
4	1			1	1			1	1						1		1		1
5															1		1		1
6															1		1		1
7															1		1		1
8															1		1		1
9															1		1		1
10	1			1	1		1		1						1		1		1
11	1			1	1		1		1						1		1		1
12															1		1		1
13															1		1		1
14															1		1		1
15															1		1		1
16	1			1	1		1		1						1		1		1
17																			
18																			
19																			
20																			
21																			
22																			
23																			
24																			
25																			
26																			
27																			
28																			
29																			
30																			
Sumes	5	1	4	2	3	4	3	3	4	0	0	0	0	0	8	16	13	16	16
Mitja	0,167	0,3333	0,13333	0,667	0,1	0,13333	0,033333	0,033333	0,1	0	0	0	0	0	0,26666667	0,53333333	0,43333333	0,53333333	0,53333333

Assignatura: Naturals

Curs: 1 ESO

14 temes

PROTAGONISTA LECTURA														IMATGES					
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatge primer		Imatge segon				
	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home	
1																1			1
2																1			1
3																1			1
4	1		1				1								1		1		1
5																			
6																			
7															1				1
8																1			
9																1			
10																1			
11																1			
12	1		1				1								1		1		1
13																			
14															1				
15																			
16																			
17																			
18																			
19																			
20																			
21																			
22																			
23																			
24																			
25																			
26																			
27																			
28																			
29																			
30																			
Sumes	2	0	2	1	1	1	1	1	1	1	2	0	1	0	4	8	2	6	
Mitja	0,067	0	0,06667	0,033	0,033333	0,033333	0,033333	0,033333	0,033333	0,033333	0,067	0	0,1	0	0,13333333	0,26666667	0,06666667	0,2	

Assignatura: Naturals

Curs: 1 ESO

14 temes

PROTAGONISTA LECTURA														IMATGES					
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge				Imatge		Imatge			
	Home	Passiva	Activa	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home	
1	1		1	1	1		1		1		1		1			1			1
2	1		1	1			1		1		1		1			1			1
3	1		1					1	1		1		1			1			1
4														1		1			1
5	1		1	1	1		1		1		1		1						
6																			
7	1		1	1	1		1		1		1		1						1
8	1		1	1	1		1		1		1		1			1			1
9	1		1	1	1		1		1		1		1			1			1
10	1		1	1	1		1		1		1		1			1			1
11	1		1	1	1		1		1		1		1			1			1
12														1					1
13	1		1	1	1		1		1		1		1						1
14	1		1	1	1		1		1		1		1			1			1
15																			
16																			
17																			
18																			
19																			
20																			
21																			
22																			
23																			
24																			
25																			
26																			
27																			
28																			
29																			
30																			
Sumes	11	0	11	1	9	8	10	1	10	1	10	0	10	1	4	8	2	6	
Mitja	0,367	0	0,36667	0,033	0,3	0,266667	0,33333	1	10	0,033333	0,333	0	10	0,03333	0,13333333	0,26666667	0,06666667	0,2	0,06666667

Assignatura: Naturals

Curs: 2 ESO

14 temes

PROTAGONISTA LECTURA														IMATGES							
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge					Imatges						
	Dona	Passiva	Activa	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Home	Dona	Home	Home	
1																					
2															1		1				
3																					
4																					
5																					
6																					
7																					
8																					
9																					
10																					
11																					
12	1		1	1	1		1		1												
13																					
14																					
15																					
16																					
17																					
18																					
19																					
20																					
21																					
22																					
23																					
24																					
25																					
26																					
27																					
28																					
29																					
30																					
Sumes	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	0	0	0	0	1	2	2	1	0,03333333	0,06666667	0,16666667
Mitja	0,033	0	0,03333	0	0,033	0	0,03333	0	0,03333	0	0	0	0	0	0,03333333	0,06666667	0,06666667	0,06666667	0,16666667	0,16666667	0,16666667

Assignatura: Naturals

Curs: 2 ESO

14 temes

PROTAGONISTA LECTURA																IMATGES				
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatge							
	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Home			
1	1			1	1		1		1		1		1							
2		1					1								1					
3	1			1	1		1		1							1				
4																	1			
5	1			1	1		1		1								1			
6																				
7																				
8	1		1		1	1	1		1		1						1			
9																				
10																				
11	1			1	1		1		1											
12	1			1	1		1		1											
13	1			1	1		1		1											
14	1			1	1		1		1											
15																				
16																				
17																				
18																				
19																				
20																				
21																				
22																				
23																				
24																				
25																				
26																				
27																				
28																				
29																				
30																				
Sumes	8	0	8	1	7	8	8	1	8	0	8	0	2	0	1	2	5			
Mitja	0,267	0	0,26667	0,033	0,233	0,26667	0,26667	0,26667	0,26667	0	0,267	0	0,667	0	0,33333333	0,6666667	0,1666667			

Assignatura: Naturals

Curs: 3 ESO

11 temes

PROTAGONISTA LECTURA																	IMATGES			
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatge primer		Imatge segon					
	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home		
1															1		1			
2																1	1	1		
3															1		1	1		
4															1	1	1	1		
5															1	1	1	1		
6															1	1	1	1		
7															1	1	1	1		
8	1			1	1		1		1						1	1	1	1		
9																				
10																1		1		
11															1	1	1	1		
12																				
13																				
14																				
15																				
16																				
17																				
18																				
19																				
20																				
21																				
22																				
23																				
24																				
25																				
26																				
27																				
28																				
29																				
30																				
Sumes	1	0	1	0	1	1	1	0	1	0	0	0	0	0	8	9	9	9		
Mitja	0,033	0	0,033333	0	0,033	0,033333	0	0,033333	0	0	0	0	0	0	0,26666667	0,3	0,3	0,3		

Assignatura: Naturals

Curs: 3 ESO

11 temes

PROTAGONISTA LECTURA															IMATGES				
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatge primer		Imatge segona				
	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home	
1	1			1	1		1		1						1				
2	1			1	1		1		1						1	1	1	1	
3	1			1	1		1		1		1				1	1	1	1	
4	1			1	1		1		1		1				1	1	1	1	
5	1			1	1		1		1		1				1	1	1	1	
6	1		1	1	1		1		1		1				1	1	1	1	
7	1			1	1		1		1		1				1	1	1	1	
8	1			1	1		1		1		1				1	1	1	1	
9	1			1	1		1		1		1				1	1	1	1	
10																			
11	1			1	1		1		1		1				1	1	1	1	
12																			
13																			
14																			
15																			
16																			
17																			
18																			
19																			
20																			
21																			
22																			
23																			
24																			
25																			
26																			
27																			
28																			
29																			
30																			
Sumes	10	0	10	1	10	10	10	0	10	0	6	0	5	0	8	9	9	9	
Mitja	0,3333	0	0,333333	0,033	0,3333	0,3333333	0,3333333	0	0,3333333	0	0,2	0	0,5	0	0,26666667	0,3	0,3	0,3	

Assignatura: Naturals

Curs: 4 ESO

10 temes

PROTAGONISTA LECTURA															IMATGES						
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatges								
	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Home				
1	1			1			1		1		1		1		1		1				
2	1			1			1		1		1		1		1		1				
3																					
4																					
5																					
6																					
7	1			1			1		1												
8																					
9																					
10																					
11																					
12																					
13																					
14																					
15																					
16																					
17																					
18																					
19																					
20																					
21																					
22																					
23																					
24																					
25																					
26																					
27																					
28																					
29																					
30																					
Sumes	3	0	3	0	3	0	3	0	3	0	2	0	2	0	4	6	7				
Mitja	0,1	0	0,1	0	0,1	0	0,1	0	0,1	0	0,667	0	0,667	0	0,13333333	0,2	0,23333333				

Assignatura: Naturals

Curs: 4 ESO

10 temes

PROTAGONISTA LECTURA															IMATGES						
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatges								
	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Home				
1																					
2		1		1	1		1		1						1	1	1				
3		1		1	1		1		1	1					1	1	1				
4		1		1	1		1		1						1	1	1				
5																					
6																					
7																					
8		1	1		1		1		1	1					1	1	1				
9		1		1	1		1		1						1	1	1				
10		1		1	1		1		1	1					1	1	1				
11																					
12																					
13																					
14																					
15																					
16																					
17																					
18																					
19																					
20																					
21																					
22																					
23																					
24																					
25																					
26																					
27																					
28																					
29																					
30																					
Sumes	6	0	6	1	5	6	6	0	6	0	3	0	2	0	4	6	7				
Mitja	0,2	0	0,2	0,033	0,167	0,2	0,2	0	0,2	0	0,1	0	0,2	0	0,33333333	0,2	0,23333333				

Assignatura: Matemàtiques

Curs: 1 ESO

14 temes

PROTAGONISTA LECTURA														IMATGES						
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge				Imatge mitjà		Imatges				
	Dona	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home	
1																		1		1
2																		1		1
3																		1		1
4																		1		1
5																		1		1
6																1				1
7																		1		1
8																		1		1
9																		1		1
10																		1		1
11																		1		1
12																		1		1
13																		1		1
14																		1		1
15																				1
16																				1
17																				1
18																				1
19																				1
20																				1
21																				1
22																				1
23																				1
24																				1
25																				1
26																				1
27																				1
28																				1
29																				1
30																				1
Sumes	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	14	14	14
Mitja	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,93333333	0,93333333	0,46666667	0,46666667	0,46666667

Assignatura: Matemàtiques

Curs: 1 ESO

14 temes

PROTAGONISTA LECTURA														IMATGES					
Tema	Perfil psicològic		Rol		Actor social			Imatge			Imatge oral		Imatge escrita						
	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home	
1	1	1			1		1		1		1		1				1		1
2	1	1			1		1		1		1		1				1		1
3	1	1			1		1		1		1		1				1		1
4																			
5																			
6	1	1			1		1		1		1		1		1		1		1
7																			
8																			
9																			
10																			
11	1	1			1		1		1		1		1				1		1
12	1	1			1		1		1		1		1				1		1
13																			
14																			
15																			
16																			
17																			
18																			
19																			
20																			
21																			
22																			
23																			
24																			
25																			
26																			
27																			
28																			
29																			
30																			
Sumes	6	0	6	0	6	0	6	0	6	0	6	0	6	0	0	6	0	6	0
Mitja	0,2	0	0,2	0	0,2	0	0,2	0	0,2	0	0,2	0	0,2	0	0,03333333	0,03333333	0,03333333	0,03333333	0,03333333
																	14	14	0,46666667

Assignatura: Matemàtiques

Curs: 2 ESO

16 temes

PROTAGONISTA LECTURA																IMATGES			
Tema	Perfil psicològic		Rol		Actor social			Imatge			Imatge social		Imatges						
	Passiva	Activa	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home		
1																			
2																			
3																			
4																			
5																			
6																			
7	1		1	1		1		1		1		1		1		1			
8																			
9													1		1				
10																			
11																			
12																			
13																			
14																			
15																			
16																			
17																			
18																			
19																			
20																			
21																			
22																			
23																			
24																			
25																			
26																			
27																			
28																			
29																			
30																			
Sumes	1	0	1	0	1	1	0	1	0	0	1	0	0	1	4	12	16		
Mitja	0,033	0	0,03333	0	0,033	0,033333	0	0,03333	0	0,033	0	0	0	0,033333333	0,133333333	0,4	0,533333333		

Assignatura: Matemàtiques

Curs: 2 ESO

16 temes

PROTAGONISTA LECTURA																IMATGES			
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatge mitjà			Imatges			
	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home	
1																			
2		1		1	1		1		1								1	1	1
3		1		1	1		1		1							1	1	1	
4		1		1	1		1		1							1	1	1	
5		1		1	1		1		1	1							1	1	
6		1		1	1		1		1								1	1	
7		1	1		1		1		1							1	1	1	
8		1		1	1		1		1								1	1	
9		1		1	1		1		1					1		1	1	1	
10																			
11																			
12																			
13		1		1	1		1		1								1	1	
14		1		1	1		1		1								1	1	
15																			
16		1		1	1		1		1								1	1	
17																			
18																			
19																			
20																			
21																			
22																			
23																			
24																			
25																			
26																			
27																			
28																			
29																			
30																			
Sumes	11	0	11	1	10	10	11	0	11	0	4	0	2	0	1	4	12	16	
Mitja	0,367	0	0,36667	0,033	0,333	0,333333	0,36667	0	0,36667	0	0,133	0	0,133	0	0,033333333	0,133333333	0,4	0,533333333	

Assignatura: Matemàtiques

Curs: 3 ESO

PROTAGONISTA LECTURA																IMATGES				
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatge lector		Imatges					
	Dona	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home	
1																				
2																				
3																		1		1
4																				1
5																	1			1
6																				
7																	1			1
8																				
9																				
10																				
11																				1
12																				1
13																		1		1
14																				1
15																				1
16																				1
17																				
18																				
19																				
20																				
21																				
22																				
23																				
24																				
25																				
26																				
27																				
28																				
29																				
30																				
Sumes	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	5
Mitja	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,06666667	0,16666667	0,4

Assignatura: Matemàtiques

Curs: 3 ESO

PROTAGONISTA LECTURA																				IMATGES			
Tema	Perfil psicològic				Rol				Actor social				Imatge				Imatge primer		Imatge segon				
	Home	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home	Home			
1	1		1		1	1		1		1		1		1							1		
2	1		1		1	1		1		1		1		1							1		
3																					1		
4																					1		
5	1		1		1	1		1		1		1		1						1	1		
6	1		1		1	1		1		1		1		1						1	1		
7	1		1		1	1		1		1		1		1						1	1		
8	1		1		1	1		1		1		1		1						1	1		
9	1		1		1	1		1		1		1		1						1	1		
10																							
11	1		1		1	1		1		1		1		1						1	1		
12																							
13	1		1		1	1		1		1		1		1						1	1		
14	1		1		1	1		1		1		1		1						1	1		
15																					1		
16																					1		
17																							
18																							
19																							
20																							
21																							
22																							
23																							
24																							
25																							
26																							
27																							
28																							
29																							
30																							
Sumes	10	0	10	0	10	10	0	10	0	10	0	5	0	5	0	0	0	0	2	5	12		
Mitja	0,3333	0	0,333333	0	0,3333	0,333333	0	0,333333	0	0,333333	0	0,167	0	0,167	0	0	0	0,06666667	0,16666667	0,4	0,4		

Assignatura: Matemàtiques

Curs: 4 ESO

17 temes

PROTAGONISTA LECTURA																	IMATGES			
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatge lector		Imatge					
	Dona	Passiva	Activa	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home		
1																				
2																	1		1	
3																	1		1	
4																				
5																	1		1	
6																	1		1	
7																	1		1	
8																	1		1	
9																	1		1	
10																	1		1	
11																			1	
12																1				
13																			1	
14																	1		1	
15																				
16																	1		1	
17																				
18																				
19																				
20																				
21																				
22																				
23																				
24																				
25																				
26																				
27																				
28																				
29																				
30																				
Sumes	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	10	12		
Mitja	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,06666667	0,33333333	0,4		

Assignatura: Matemàtiques

Curs: 4 ESO

17 temes

PROTAGONISTA LECTURA																	IMATGES			
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatge lector		Imatges					
	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home		
1	1			1	1		1		1		1									
2	1			1	1		1		1		1						1			
3	1			1	1		1		1		1						1			
4																				
5	1			1	1		1		1		1						1			
6	1			1	1		1		1		1						1			
7	1			1	1		1		1		1						1			
8	1			1	1		1		1		1						1			
9	1			1	1		1		1		1						1			
10	1			1	1		1		1		1						1			
11	1			1	1		1		1		1						1			
12																1				
13	1			1	1		1		1		1						1			
14	1			1	1		1		1		1						1			
15	1			1	1		1		1		1						1			
16	1			1	1		1		1		1						1			
17																				
18																				
19																				
20																				
21																				
22																				
23																				
24																				
25																				
26																				
27																				
28																				
29																				
30																				
Sumes	14	0	14	0	14	14	14	0	14	0	11	0	12	0	0	2	10	12		
Mitja	0,467	0	0,46667	0	0,467	0,466667	0,46667	0	0,46667	0	0,367	0	1	0	0	0,06666667	0,33333333	0,4		

Assignatura: Tecnologia

Curs: 1 ESO

11 temes

PROTAGONISTA LECTURA															IMATGES				
Tema	Perfil psicològic			Rol		Actor social			Imatge			Imatge (total)		Imatges					
	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home	
1															1	1	1	1	
2																			
3															1	1	1	1	
4															1	1	1	1	
5															1	1	1	1	
6															1	1	1	1	
7															1	1	1	1	
8															1	1	1	1	
9															1	1	1	1	
10															1	1	1	1	
11															1	1	1	1	
12																			
13																			
14																			
15																			
16																			
17																			
18																			
19																			
20																			
21																			
22																			
23																			
24																			
25																			
26																			
27																			
28																			
29																			
30																			
Sumes	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	9	9	9	10	
Mitja	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,3	0,3	0,3	0,3	0,33333333	

Assignatura: Tecnologia

Curs: 1 ESO

11 temes

PROTAGONISTA LECTURA															IMATGES				
Tema	Perfil psicològic			Rol		Actor social			Imatge			Imatge (total)		Imatges					
	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home	
1															1		1		1
2																	1		1
3															1	1			1
4															1	1			1
5															1	1			1
6															1	1			1
7															1	1			1
8															1	1			1
9															1	1			1
10															1	1			1
11															1	1			1
12																			
13																			
14																			
15																			
16																			
17																			
18																			
19																			
20																			
21																			
22																			
23																			
24																			
25																			
26																			
27																			
28																			
29																			
30																			
Sumes	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	9	9	0,3	9	10
Mitja	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,3	0,3	0,3	0,3	0,33333333

Assignatura: Tecnologia

Curs: 2 ESO

12 temes

PROTAGONISTA LECTURA															IMATGES				
Tema	Perfil psicològic			Rol		Actor social			Imatge			Imatge mitja		Imatges					
	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home	
1																			
2																			1
3																		1	1
4																		1	1
5																		1	1
6																		1	1
7																		1	1
8																		1	1
9																		1	1
10																		1	1
11																			
12																		1	1
13																			
14																			
15																			
16																			
17																			
18																			
19																			
20																			
21																			
22																			
23																			
24																			
25																			
26																			
27																			
28																			
29																			
30																			
Sumes	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8	8
Mitja	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,26666667	0,26666667	0,26666667

Assignatura: Tecnologia

Curs: 2 ESO

12 temes

PROTAGONISTA LECTURA															IMATGES				
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatge mitja		Imatges				
	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home	
1																			
2																			1
3																			1
4																			1
5																			1
6																			1
7																			1
8																			1
9																			1
10																			1
11																			
12																			1
13																			
14																			
15																			
16																			
17																			
18																			
19																			
20																			
21																			
22																			
23																			
24																			
25																			
26																			
27																			
28																			
29																			
30																			
Sumes	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8	8
Mitja	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,26666667	0,26666667	0,26666667

Assignatura: Tecnologia

Curs: 3 ESO

11 temes

PROTAGONISTA LECTURA															IMATGES						
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatge primer		Imatge segon						
	Dona	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home		
1																1				1	
2																					1
3																1					1
4																1					1
5																					1
6																					
7																					
8																					1
9																1					1
10																1					1
11																1					1
12																					
13																					
14																					
15																					
16																					
17																					
18																					
19																					
20																					
21																					
22																					
23																					
24																					
25																					
26																					
27																					
28																					
29																					
30																					
Sumes	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	9
Mitja	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,3

Assignatura: Tecnologia

Curs: 3 ESO

11 temes

PROTAGONISTA LECTURA																	IMATGES			
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatge primer		Imatge segon					
	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home		
1																	1		1	
2																			1	
3																	1		1	
4																	1		1	
5																			1	
6																				
7																				
8																				
9	1				1		1		1				1				1		1	
10																	1		1	
11																1		1		
12																				
13																				
14																				
15																				
16																				
17																				
18																				
19																				
20																				
21																				
22																				
23																				
24																				
25																				
26																				
27																				
28																				
29																				
30																				
Sumes	1	0	1	0	1	1	1	0	1	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	
Mitja	0,033	0	0,033333	0	0,033	0,033333	0	0,033333	0	0	0,033333	0	0,033333	0	0	0	0	0	0,233333333	
																			0,3	

Assignatura: Tecnologia

Curs: 4 ESO

PROTAGONISTA LECTURA													IMATGES						
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatge primer		Imatge segona				
	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home	
1															1		1		1
2															1		1		1
3															1	1		1	1
4																1			
5															1				
6															1				
7															1				
8																1			
9															1	1			
10															1				
11															1				1
12															1		1		1
13															1				1
14															1				1
15																			
16																			
17																			
18																			
19																			
20																			
21																			
22																			
23																			
24																			
25																			
26																			
27																			
28																			
29																			
30																			
Sumes	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	11	4	3		6
Mitja	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,36666667	0,13333333	0,1		0,2

Assignatura: Tecnologia

Curs: 4 ESO

PROTAGONISTA LECTURA													IMATGES						
Tema	Perfil psicològic			Rol			Actor social			Imatge			Imatge primer		Imatge				
	Passiva	Activa	Emoc	Rac	Ocupacional	Familiar	Específic	Genèric	Person	Impers	Ppal	Sec	Cara	Ocultada	Dona	Home	Dona	Home	
1															1		1		1
2															1		1		1
3															1	1		1	1
4																1			
5															1				
6															1				
7															1				
8																1			
9															1	1			
10															1				
11															1		1		1
12															1		1		1
13															1				1
14															1				1
15																			
16																			
17																			
18																			
19																			
20																			
21																			
22																			
23																			
24																			
25																			
26																			
27																			
28																			
29																			
30																			
Sumes	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	11	4	3	6	6
Mitja	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,36666667	0,13333333	0,1	0,2	0,2

Annex 9.3. Fitxes d'anàlisi de 10 informatius de Canal 9. RTVV

Programa: Informatiu 9 RTW

Data: 12.05.2013
Durada: 46'

Notícia	Localització			Tema													Persona										Temp												
	Dona	D+H	Loc	Nac	Int	Leg	Pol	Gov	Econ	Lab	Cult	Edu	Cre	Ciè	Viol	Vict	Dom	Esport	Malal	Festes	Cel	Ref	Desaf	#	Exp	Inexp		Actiu	Passiu	Secun	Genèr	Espec	Nomin	Categ	Impers	Abstr	Temp		
1	1	1	1																																				9m 05
2	1	1	1																																				3m 05
3	1	1	1																																				2m 05
4																																							
5																																							
6																																							
7																																							
8	1	1	1																																			1m 05	
9																																							
10	1	1	1																																			0m 18s	
11	1	1	1																																			0m 18s	
12																																							
13																																							
14	1	1	1																																			2m 05	
15	1	1	1																																			2m 05	
16																																							
17	1	1	1																																			0m 36s	
18																																							
19	1	1	1																																			0m 45s	
20	1	1	1																																				
21																																							
22	1	1	1																																			2m 05	
23	1	1	1																																			1m 05	
24	1	1	1																																			2m 05	
25																																						1m 30s	
26																																							
27																																							
28																																							
29																																							
30																																							
Sumes	7	12	1	2	3	0	2	2	2	2	0	3	0	5	2	4	2	0	2	4	2	9	1	0	2	8	8	5	1	0	10	9	10	3	2	0			
Mitja	0,23	0,4	0,03	0,07	0,1	0	0,07	0,07	0,07	0,07	0,17	0,1	0	0,17	0,07	0,07	0,07	0	0,07	0,133	0	0,3	0,03	0	0,07	0,27	0,27	0,17	0,03	0	0,33	0,3	0,33	0,1	0,07	0			

NOTÍCIAS 26

Programa: Informatiu 9 RTW

Data: 03-07-2013

Durada: 34m

Notícia	Localització										Tema										Persona																	
	Dona	D+H	Loc	Nac	Int	Leg	Pol	Gov	Econ	Lab	Cult	Edu	Cre	Cièn	Viol	Víct	Dom	Esport	Malal	Festes	Cell	Ref	Desaf	Exp	Inexp	Actiu	Passiu	Secun	Gener	Espec	Nomin	Categ	Impers	Abstr	Temps			
1																																						
2																																						
3																																						
4		1		1	1	1	1	1	1															1				1		1	1	1					1m 30s	
5																																						
6		1	1												1										1		1		1	1	1					2m 22s		
7		1	1	1							1				1									1		1		1		1	1	1				1m 05s		
8																																						
9		1		1	1	1									1	1								1		1		1	1	1						2m 30s		
10				1	1	1																	1		1		1		1	1	1					1m 30s		
11																																						
12																																						
13																																						
14																																						
15																																						
16																																						
17																																						
18																																						
19																																						
20																																						
21																																						
22																																						
23																																						
24																																						
25																																						
26																																						
27																																						
28																																						
29																																						
30																																						
Sumes	0	2	3	1	3	1	3	1	1	0	1	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0	4	1	0	4	1	3	2	2	0	5	5	5	0	0	0		
Miřjanes	0	0,07	0,1	0,03	0,1	0,03	0,1	0,03	0,03	0	0,03	0	0	0	0,1	0	0	0	0	0	0	0,133	0	0,133	0,033	0,1	0,067	0,067	0	0,167	0,167	0,167	0	0	0			

Notícies 18

Programa: Informatiu 9 RTW

Data: 03-07-2013

Durada: 34m

Notícia	Home	H+D	Loc	Localització					Tema													Persona					Temps								
				Nac	Int	Leg	Pol	Gov	Econ	Lab	Cult	Edu	Cre	Cièn	Viol	Vict	Dom	Esport	Malal	Festes	Cell	Ref	Desaf	#	Exp	Inexp		Actiu	Passiu	Secun	Gener	Espec	Nomin	Categ	Impers
1	1					1	1	1	1	1										1				1						1	1	1			2m 40s
2	1					1	1	1	1	1											1			1						1	1	1			2m 15s
3	1					1	1	1	1	1													1							1	1	1			0m 36s
4	1			1		1	1	1	1	1											1			1					1	1	1			1m 30s	
5	1			1		1	1	1	1	1											1			1					1	1	1			1m 30s	
6	1			1		1	1	1	1	1				1							1			1				1	1	1			2m 28s		
7	1			1		1	1	1	1	1				1							1			1									1m 05s		
8	1			1		1	1	1	1	1				1							1			1									0m 30s		
9	1			1		1	1	1	1	1				1							1			1					1	1	1			2m 30s	
10																																			
11	1					1	1	1	1	1						1																		2m 05s	
12	1					1	1	1	1	1					1																			0m 30s	
13	1			1		1	1	1	1	1					1																			1m 30s	
14	1			1		1	1	1	1	1					1																			2m	
15	1			1		1	1	1	1	1					1																			1m 30s	
16																																			
17	1			1		1	1	1	1	1						1																		1m 45s	
18	1					1	1	1	1	1					1																			5m 25s	
19																																			
20																																			
21																																			
22																																			
23																																			
24																																			
25																																			
26																																			
27																																			
28																																			
29																																			
30																																			
Sumes	12		8	3	6	7	11	5	2	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	14	1	15	1	0	1	14	13	3	0			
Milijanes	0,4		0,27	0,1	0,2	0,23	0,37	0,17	0,07	0,07	0,03	0	0	0,2	0,03	0	0	0	0	0	0	0,467	0,033	0,5	0,033	0	0,033	0,467	0,467	0,1	0				

Programa: Informatiu 9 RTVV

Data: 04-07-2013

Durada: 33m

Notícia	Home	H+D	Localització			Tema													Persona						Temp														
			Loc	Nac	Int	Leg	Pol	Gov	Econ	Lab	Cult	Edu	Cièn	Viol	Víct	Dom	Esport	Malal	Festes	Cel	Ref	Desaf	#	Exp		Inexp	Actiu	Passiu	Secun	Genèr	Espec	Nomin	Categ	Impers	Abstr				
1	1				1	1	1	1													1	1	1	1										3m	50s				
2	1			1			1	1	1												1	1	1	1											1m	0s			
3	1			1			1	1	1												1	1	1	1											0m	30s			
4	1			1			1	1	1												1	1	1	1											1m	20s			
5	1			1			1	1	1				1								1	1	1	1											0m	40s			
6	1			1			1	1	1												1	1	1	1											0m	45s			
7	1			1			1	1	1												1	1	1	1											0m	30s			
8	1			1			1	1	1												1	1	1	1											1m	40s			
9	1			1			1	1	1												1	1	1	1												0m	25s		
10																																							
11	1			1			1	1	1												1	1	1	1												0m	30s		
12	1			1			1	1	1												1	1	1	1												0m	45s		
13	1			1			1	1	1												1	1	1	1													1m	20s	
14																																							
15				1			1	1	1												1	1	1	1													1m	30s	
16																																							
17																																							
18	1			1			1	1	1												1	1	1	1													1m	15s	
19	1			1			1	1	1												1	1	1	1													0m	25s	
20	1			1			1	1	1												1	1	1	1													0m	50s	
21				1			1	1	1												1	1	1	1													1m	25s	
22	1			1			1	1	1												1	1	1	1													1m	40s	
23																																							
24																																							
25																																							
26																																							
27																																							
28																																							
29																																							
30																																							
Sumes	15		6	8	4	9	9	3	2	1	0	0	5	2	0	0	2	0	8	0	0	14	0	15	1	0	4	14	14	17	3	0	0	0	0	0			
Milijanes	0,5		0,2	0,27	0,13	0,3	0,3	0,1	0,07	0,03	0	0	0,17	0,07	0	0	0,067	0	0,3	0	0	0,467	0	0,5	0,033	0	0,133	0,467	0,467	0,567	0,1	0	0	0	0				

NOTÍCIAS 24

Programa: Informatiu 9 RTW

Data: 05-07-2013
Durada: 33m

Notícia	Localització										Tema										Persona										Temps							
	Home	H+D	Loc	Nac	Int	Leg	Pol	Gov	Econ	Lab	Cult	Edu	Cre	Cièn	Viol	Víct	Dom	Esport	Malal	Festes	Cel	Ref	Desaf	#	Exp	Inexp	Actiu	Passiu	Secun	Gener		Espec	Nomin	Categ	Impers	Abstr		
1	1				1	1	1	1														1			1		1							1			2m 0s	
2	1				1	1	1	1															1			1		1							1		0m 30s	
3		1			1							1											1			1		1							1		1m 25s	
4	1		1		1	1	1	1															1			1		1							1		1m 30s	
5	1		1		1	1	1	1															1			1		1							1		1m 0s	
6	1		1		1	1	1	1	1														1			1		1							1		0m 30s	
7	1		1		1	1	1	1	1														1			1		1							1		0m 50s	
8	1		1		1	1	1	1	1													1			1		1								1		0m 25s	
9	1		1		1											1									1		1								1		1m 35s	
10									1	1																												
11																																						
12	1		1		1	1									1										1		1								1		1m 50s	
13	1		1		1	1									1										1		1									1		1m 21s
14		1																																				
15			1		1	1									1										1		1									1		1m 21s
16																																						
17																																						
18																																						
19																																						
20																																						
21																																						
22																																						
23																																						
24																																						
25	1		1		1	1									1										1		1									1		6m 15s
26																																						
27																																						
28																																						
29																																						
30																																						
Sumes	10		2	7	3	8	9	4	2		0	1	0	2	1	0	0	1	0	0	5	0	0	11	1	11	1	0	0	3	12	13	0	0	0			
Milijanes	0,33		0,07	0,23	0,1	0,27	0,3	0,13	0,07		0	0,03	0	0,07	0	0,033	0	0,033	0	0,2	0	0	0,367	0,033	0,37	0,033	0	0	0,1	0,4	0,433	0	0	0				

Notícies 26

Programa: Informatiu 9 RTW

Data: 06-07-2013

Durada: 33m

Notícia	Home	H+D	Localització			Tema													Persona							Temps												
			Loc	Nac	Int	Leg	Pol	Gov	Econ	Lab	Cult	Edu	Cre	Cièn	Viol	Víct	Dom	Esport	Malal	Festes	Cell	Ref	Desaf	#	Exp		Inexp	Actiu	Passiu	Secun	Gener	Espec	Nomin	Categ	Impers	Abstr		
1	1				1	1	1	1													1	1		1							1	1	1			2m 36s		
2																																						
3	1				1	1	1	1																													0m 30s	
4	1				1	1	1	1																													0m 20s	
5	1				1	1	1	1																													2m 0s	
6	1				1	1	1	1																													2m 0s	
7	1				1	1	1	1																													1m 10s	
8	1				1	1	1	1																													0m 26s	
9	1				1	1	1	1																													0m 50s	
10					1	1	1	1																													0m 50s	
11																																						
12																																						
13																																						1m 15s
14																																						
15																																						
16																																						
17																																						
18																																						1m 40s
19																																						1m 35s
20																																						1m 30s
21																																						1m 25s
22																																						7m 0s
23																																						
24																																						
25																																						
26																																						
27																																						
28																																						
29																																						
30																																						
Sumes	8	8	5	3	4	6	1	0	0	1	0	5	0	2	0	3	1	7	1	0	10	0	0,333	0,1	3	11	3	0	1	11	12	12	2	0	0			
Milijanes	0,27	0,27	0,17	0,1	0,13	0,2	0,03	0	0	0,03	0	0,17	0	0,067	0	0,1	0	0,2	0,03	0	0,333	0	0,1	0,37	0,1	0,37	0,1	0	0,033	0,367	0,4	0,4	0,067	0	0			

Notícies 23

Programa: Informatiu 9 RTW

Data: 08.07.2013

Durada: 33m

Notícia	Dona	D+H	Localització			Tema														Persona																			
			Loc	Nac	Int	Leg	Pol	Gov	Econ	Lab	Cult	Edu	Cre	Cièn	Viol	Víct	Dom	Esport	Malal	Festes	Cell	Ref	Desaf	Exp	Inexp	Actiu	Passiu	Secun	Gener	Espec	Nomih	Categ	Impers	Abstr	Temps				
1																																							
2																																							
3																																							
4																																							
5																																							
6																																							
7																																							
8																																							
9																																							
10																																							
11																																							
12																																							
13																																							
14																																							
15																																							
16																																							
17																																							
18																																							
19																																							
20		1	1	1	1																																	1	1m 23s
21																																							
22																																							
23																																							
24																																							
25																																							
26																																							
27																																							
28																																							
29																																							
30																																							
Sumes	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Miřjanes	0	0	0,03	0,03	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	

Notícies 21

Programa: Informatiu 9 RTW

Data: 08-07-2013

Durada: 33m

Notícia	Localització											Tema													Persona						Temps						
	Home	H+D	Loc	Nac	Int	Leg	Pol	Gov	Econ	Lab	Cult	Edu	Cre	Cièn	Viol	Víct	Dom	Esport	Malal	Festes	Cel	Ref	Desaf	#	Exp	Inexp	Actiu	Passiu	Secun	Gener		Espec	Nomin	Categ	Impers	Abstr	
1	1			1											1										1			1								2m 30s	
2	1			1		1									1												1				1					2m 30s	
3	1			1		1		1							1										1			1			1					1m 10s	
4	1			1		1									1												1				1					1m 40s	
5	1			1											1												1				1					1m 20s	
6	1			1		1									1										1			1			1					0m 30s	
7	1			1											1										1			1			1					0m 14s	
8																																					
9																																					
10	1			1									1											1							1					1m 0s	
11																																					
12																																					
13	1								1																		1				1						2m 0s
14	1			1					1						1												1				1					0m 30s	
15	1			1		1			1						1												1				1					1m 25s	
16																																					
17																																					
18																																					
19																																					
20				1																																	
21	1			1		1									1												1				1					6m 30s	
22																																					
23																																					
24																																					
25																																					
26																																					
27																																					
28																																					
29																																					
30																																					
Sumes	12		4	7	3	5	4	2	1		0	1	0	6	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Milijanes	0,4		0,13	0,23	0,1	0,17	0,13	0,07	0,03		0	0,03	0	0,2	0	0,033	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,33	0,167	0	0	0	0,267	0,3	0,333	0,067	0	0

Programa: Informatiu 9 RTW

Data: 09.08.2013

Durada: 33m

Notícia	Dona	D+H	Localització						Tema											Persona						Impers	Abstr	Temps												
			Loc	Nac	Int	Leg	Pol	Gov	Econ	Lab	Cult	Edu	Cre	Cièn	Viol	Víct	Dom	Esport	Malal	Festes	Cell	Ref	Desaf	Exp	Inexp				Actiu	Passiu	Secun	Gener	Espec	Nomin	Categ					
1																																								
2																																								
3																																								
4																																								
5																																								
6																																								
7																																								
8																																								
9																																								
10																																								
11																																								
12																																								
13																																								
14																																								
15	1		1						1															1									1				1		1m.20S	
16																								1																
17																																								
18																																								
19																																								
20																																								
21																																								
22																																								
23																																								
24																																								
25																																								
26																																								
27																																								
28																																								
29																																								
30																																								
Sumes	1		1	0	0	0	0	0	0	1		0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0		
Miñjanes	0,03		0,03	0	0	0	0	0	0,03		0	0	0	0	0,03	0	0,03	0	0	0	0	0,03	0	0,03	0	0	0	0	0	0	0	0	0,033	0,033	0	0	0	0		

Notícies 21

Programa: Informatiu 9 RTW

Data: 28.06.2013

Durada: 23m 55s

Notícia	Localització				Tema													Persona						Temps														
	Home	H+D	Loc	Nac	Int	Leg	Pol	Gov	Econ	Lab	Edu	Cre	Cièn	Viol	Dom	Esport	Malal	Festes	Cel	Ref	Desaf	#	Opi		Exp	Inexp	Actiu	Passiu	Secun	Genèr	Espec	Nomin	Categ	Impers	Abstr			
1	1			1		1	1	1						1										1			1									2m 05		
2	1		1	1	1	1	1	1	1											1				1												6m 50s		
3	1		1			1	1	1	1															1												1m		
4																																						
5																																						
6																																						
7																																						
8																																						
9																																						
10																																						
11																																						
12																																						
13																																						
14																																						
15																																						
16																																						
17																																						
18																																						
19																																						
20																																						
21																																						
22																																						
23																																						
24																																						
25																																						
26																																						
27																																						
28																																						
29																																						
30																																						
Sumes	3		2	2	1	3	3		1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	3	0	2	1	0	0	0	3	3	3	0	0	0		
Miñanes	0,1		0,07	0,07	0,03	0,1	0,1		0,03	0	0	0	0	0,03	0	0	0	0	0	0	0	0	0,1	0	0	0,07	0,033	0	0	0,1	0,1	0,1	0	0	0	0		

Notícies 4

Inacabat

ANNEX X
10 informatius de Canal-9 RTVV

RESUM

ANÀLISI CRÍTICA DEL DISCURS EN L'ESFERA PÚBLICA VALENCIANA DES D'UNA PERSPECTIVA DE GÈNERE

La tesi doctoral que presentem analitza els usos discriminatoris del llenguatge en tres esferes públiques de la Comunitat Valenciana: el llenguatge administratiu, els llibres de text i els mitjans de comunicació. La nostra Comunitat, tot i ser pionera en l'aprovació de la Llei d'Igualtat de 2003 respecte a la Llei estatal d'Igualtat de 2007, no ha experimentat, com demostrem al nostre estudi, un ús rigorós del relat inclusiu i no discriminatori. Els tics discriminatoris i els relats excloents no solament són habituals sinó que, en general, la societat no els percep com una cosa negativa. Per això el nostre interès en destacar-los.

Per tant, l'objectiu que perseguim és demostrar com aquests estereotips discriminatoris es reproduïxen, malgrat tot, dins de l'esfera pública i, alhora, conscienciar la societat i els poders públics perquè, a través de la influència i del ressò social que tenen, reconduïsquen aquesta situació. Suggestim també una sèrie de propostes didàctiques perquè entenem que la tasca igualitària comença necessàriament des de l'escola on, entre altres coses, també s'ensenya a pensar.

Atés el caràcter crític del nostre treball i la imbricació existent entre el llenguatge i el seu ús social, l'eina usada a l'estudi és l'anàlisi crítica del discurs i l'anàlisi dels actors i actores socials; així, a través d'aquesta eina metodològica critiquem i proposem des d'una filosofia solidària, alternatives que ajuden a neutralitzar la desigualtat. Una d'elles és la que anomenem investigació-acció, i que, a través de la denúncia o de la publicació en premsa d'articles crítics, exercim un tipus de pedagogia, creiem que necessària, perquè se'n reflexione.

Els resultats de l'estudi ens mostren que, efectivament, en l'Administració de Justícia tot i estar formada majoritàriament per dones, perdura un llenguatge excloent sota el pretext de l'eficàcia del masculí genèric, cosa que també ocorre als llibres de text on, a més a més, els llibres d'Història relaten només una part de la història, la dels homes, mentre que l'altra part, la de les dones, roman oculta. Els informatius estudiats de l'extinta Canal-9 ens revelen la infrarepresentació de la dona com a subjecte noticiós en un percentatge molt elevat i, en ocasions, sense cap representació femenina.

Així doncs, les constants contradiccions entre allò que promulga la llei i allò que es duu a terme en l'àmbit oficial, d'una banda, i les polítiques reaccionàries sobre els drets de les dones i sobre els currícula escolars durant l'escolarització obligatòria, acompanyades pel fort influx dels poders eclesiàstics, que constantment treuen les dones fora de la modernitat, són factors que anul·len el dret de les dones situant-nos, diàriament, en una desigualtat interessada i immobiliària del poder patriarcal.

En aquesta tesi, doncs, hem volgut evidenciar un sexisme nou, més subtil i quasi imperceptible i denunciar les contradiccions entre el que es legisla pels poders públics i el que finalment es fa. També fem algunes propostes lingüístiques, didàctiques i d'acció, perquè considerem que la vessant pedagògica és necessària per començar a canviar aquelles actituds i maneres de pensar que són inadmissibles.

RESUMEN

ANÁLISIS CRÍTICO DEL DISCURSO EN LA ESFERA PÚBLICA VALENCIANA DESDE UNA PERSPECTIVA DE GÉNERO

La tesis doctoral que presentamos analiza los usos discriminatorios del lenguaje en tres esferas públicas de la Comunitat Valenciana: el lenguaje administrativo, los libros de texto y los medios de comunicación. Nuestra Comunitat, a pesar de ser pionera en la aprobación de la Ley de Igualdad de 2003 en relación con la ley estatal de Igualdad de 2007, no ha experimentado, como demostraremos en nuestro estudio, un uso riguroso del relato inclusivo y no discriminatorio. Los tics discriminatorios y los relatos excluyentes no solamente son habituales sino que, en general, la sociedad no los percibe como algo negativo. Por esta razón, tenemos interés en destacarlos.

Por lo tanto, el objetivo que perseguimos es demostrar cómo estos estereotipos discriminatorios se reproducen, a pesar de todo, en la esfera pública y, a su vez, concienciar a la sociedad y a los poderes públicos para que, a través de su influencia y de su eco en la sociedad, reconduzcan esta situación. También sugerimos una serie de propuestas didácticas porque entendemos que el trabajo igualitario comienza necesariamente en la escuela donde, entre otras cosas, también se enseña a pensar.

Visto el carácter eminentemente crítico de nuestro trabajo y la imbricación existente entre el lenguaje y su uso social, la herramienta usada en nuestro estudio es el análisis crítico del discurso y el análisis de los actores y actoras sociales; así pues, a través de esta metodología criticamos y proponemos desde una filosofía solidaria, alternativas que nos ayuden a neutralizar la desigualdad. Una de ellas es la que llamamos investigación-acción, y que, a través de la denuncia o de la publicación en prensa de artículos críticos, ejercemos un tipo de pedagogía que consideramos necesaria para reflexionar sobre esta cuestión.

Los resultados del estudio nos muestran que, efectivamente, en la Administración de Justicia, a pesar de estar formada mayoritariamente por mujeres, perdura un lenguaje excluyente bajo el pretexto de la eficacia del masculino genérico, hecho que también ocurre en los libros de texto donde, además, los manuales de Historia relatan sólo una parte de la historia, la de los hombres, mientras que la otra parte, la de las mujeres, permanece oculta. Los informativos estudiados de la desaparecida Canal-9 RTVV nos revelan la infra-representación de la mujer como sujeto noticioso en un porcentaje muy elevado y, en ocasiones, no aparecemos a lo largo de todo el informativo.

Así pues, las constantes contradicciones entre lo que la ley promulga y lo que se lleva a cabo en el ámbito oficial, por una parte, y las políticas reaccionarias sobre los derechos de las mujeres y sobre los currícula escolares durante la escolarización obligatoria, acompañadas de una fuerte influencia de los poderes eclesiásticos, que constantemente sitúan a las mujeres fuera de la modernidad, por otro lado, son factores que anulan los derechos de las mujeres, situándonos, diariamente, en una desigualdad interesada e inmovilista del poder patriarcal.

En esta tesis, pues, hemos querido evidenciar un sexismo novedoso, más sutil y casi imperceptible, y denunciar las contradicciones entre lo que se legisla por los poderes públicos y lo que finalmente se lleva a cabo. También hacemos algunas propuestas lingüísticas, didácticas y de acción, porque consideramos que la vertiente pedagógica es necesaria para comenzar a cambiar aquellas actitudes y maneras de pensar que son inadmisibles.

ABSTRACT

A Critical Analysis of Valencian public discourses from a gender perspective

In the present thesis three highly relevant public spheres within the autonomous community of Valencia are the focus of this critical research on discrimination in public discourses: the public administration, education and the media. More specifically we examine texts produced by the Justice Department of Valencia, school textbooks from both primary and secondary schools and the news programmes from Canal 9, the regional television station which was closed down in 2013. In spite of the fact that the Valencian region of Spain, had passed an Equality Law in 2003, four years before the Spanish state law was passed in 2007, the results from this study would indicate that these discourses lack an inclusive perspective and a rigorous use of non-discriminatory language.

Therefore, the objective that we pursue in this thesis is to demonstrate how these discriminatory stereotypes are reproduced in these three contexts, and in turn, raise public awareness among citizens and their political representatives so that this situation of language discrimination may be rectified. We also suggest a number of educational proposals which could help to bring this about, because we understand that equality begins in schools where, among other things, students are also taught to think freely and autonomously.

With regard to the eminently critical nature of our work and the existing overlap between language and its social use, the methodological tool used in our study is critical discourse analysis and also Van Leeuwen's (1996) analysis of social roles; thus, through this methodology we not only criticize, but also make proposals, from a positive philosophy perspective, and propose alternatives to help us neutralize this inequality. One of these is what is called action research, which is put into practice through the publication of critical articles in the press, and in this way we strive to carry out a type of pedagogy that we consider necessary to reflect on this issue.

The results of the study show that, in the Administration of Justice, despite being mostly made up of women, there is a manifestly exclusively-male dominated type of language to be observed under the pretext of the effectiveness of the male generic form. There is also discrimination to be found in the school textbooks where, for example, history textbooks can be seen to tell only one part of the story of humankind, mainly from a male perspective while women, remain invisible, or at least underrepresented. The news items studied from the now defunct Channel-9 RTVV reveal the underrepresentation of women as news subjects in a very high percentage, and on occasions, not appearing a single female during the whole of the news programme.

Thus, the constant contradiction between what the law proposes and what takes place in reality, the policies with regard to the visibility of women concerning the school curricula for compulsory education, accompanied by the strong influence of ecclesiastical powers, which constantly appears to expel women from the modern world, are factors that override the rights of women, perpetuating on a daily basis, in everyday situations, inequality in subjugation to patriarchal power.

Finally, we develop some linguistic and educational proposals for action with a view to changing the status quo as only positive and active pedagogies can change these attitudes in society.